VE ÇELİĞE ŞU VERİLDİ

OSTROVSKİ

Türkçesi: ATİLLA TOKATLI

5. BASKI

MAY YAYINLARI

Telefon : 27 71 61
Babıâli Caddesi 19, Cağaloğlu / İstanbul.

NİKOLA
OSTROVSKİ

VE ÇELİĞE SU VERİLDİ

ROMAN

VE ÇELİĞE SU VERİLDİ — Yazan: Nikola Ostrovski ★ Türkçeye çeviren: Attilâ Tokatlı ★ Kapak: Ayhan ★ Dizildiği, basıldığı yer: Divân Matbaası ★ Temmuz 1973 ★ May Yayınları: Babıâli Caddesi 19, Cağaloğlu, İstanbul ★ Telefon: 27 71 61.

NİKOLA
OSTROVSKİ

VE ÇELİĞE SU VERİLDİ

ROMAN

MAY YAYINLARI
Babıâli Cad. 19 — Cağaloğlu/İstanbul

NİKOLA OSTROVSKİ ÜZERİNE

□

ROMAİN ROLLAND

Bir devrimin en büyük sanat eserleri, gene o devrim tarafından üretilen insanlardır. Büzülmüş toprağı yarıp da gelen bu yeni hayat patlayışı içinde, ateşten ruhların fışkırdığı görülür. Havayı inanç çığlıklarıyla dolduran türküler gibi... Ve bu türkülerin yankısı, o insanlar göçüp gittikten sonra da uzun zaman devam eder. Gelecekteki destan ve türkülerin ilham kaynakları ve kahramanları olacaktır bu insanlar. O türkü ve destanlar ki, sert ve acı bir ön-bahar demek olan devrim çağının sağladığı verimli yazların harmanıdırlar.

İşte bu insanlardan, işte bu kahramanlik ve ateşli hayat türkülerinden biridir Nikola Ostrovski. Kendisini ziyaret eden ve hayranlık dolu bir saygıyla selâmlayan Andrè Gide, onu, «dış dünya ile hemen hemen her türlü temastan yoksun ve yayılıp yerleşecek bir temel bulamayan bir ruh» diye sunmasından anlaşılıyor ki, Ostrovski'yi görememiş ve duyamamıştı; bunun için de, elini uzattığı Ostrovski'ye «hayata bağlanmak için» bir çeşit köprü uzattığını hayal ediyordu. Ama iki insandan, ötekini «hayata

bağlayabilecek olanı» ölmek üzere olanıydı asıl. Nasıl sezmedi Gide bunu? Nasıl duymadı parmaklarının, bu eylem meşalesine dokunur dokunmaz yandığını!..

Eylem ve savaş alevidir her şey Ostrovski'de. Ve gece ile ölüm onu sardıkça da bu alev gittikçe biraz daha büyüyüp genişlemiştir.

Güçlüklerle dolu geçen çocukluğunda Garibaldi ve Ovod (1)'un kahraman hayat hikâyelerini okuyarak şevklenen, on beş yaşındayken Budiyeni'nin süvari alayında at koşturan, ağır yaralandıktan ve ağır bir tifüse yakalandıktan sonra da durup dinlenmeksizin savaşa ve en yorucu, en tehlikeli çarpışmalara koşan bu genç delikanlı, (Gide'nin dediği gibi) «hiç bir şeyle avunamayacak hâle gelmiş» bir ıstırap ve yalnızlık hastası değildi katiyen. Bir an olsun dinlenmemecesine bir eylem ve iyimserlik aşkıyla dolup taşıyordu o. Ve kendisini bütün orduya, yeryüzünün ilerleyiş ve savaş hâlindeki bütün halklarına bağlayan, işte bu sevinçti.

Kendisine: «Hiç bir teessüf duymamanız mümkün mü?» diye soran bir ziyaretçisine, şöyle cevap vermişti:

— Vaktim yok ki bunun için... Simsiyah gece bile pırıl pırıl güneşli bir sabah hâline gelebilir bizim memleketimizde. Alabildiğine mutluyum. Bu ellerin de, kurduğumuz ve adı sosyalizm olan muhteşem yapıya birkaç tuğla koyduğunu bilmekten gelen o derin sevinç yanında, yaşadığım fâcianın hiç bir önemi yoktur...

---

(1) İtalyan devrimcilerinin hayatları üzerine kitaplar yayımlamış olan İngiliz yazarı VOINITCH'in romanı: **Ovod.**

Sabahtan gecenin geç vakitlerine kadar kendisini bitirip tüketen rüyalarında bile, Çin'deydi, İspanya'daydı: Yeryüzünün bütün devrimlerine tutkuyla katılmaktaydı.. Kimi zaman koskoca bir ülkenin ayaklanma plânlarını hazırlıyor ya da bir dretnotun üstünde gemicilerin isyanını organize ediyor, kimi zaman da bir ordunun başında ilerleyip Franko'nun faşistlerini eziyordu. Geldiğini görüyordu dünya devriminin ve yol açıyordu.

— Benim için, *diyordu,* insanlığın o güzel mutluluğu uğrunda savaşmaktan daha büyük bir sevinç yoktur dünyada.

İşte bunun için de, durmaksızın hayattan şikâyet eden ve en basit kişisel başarısızlıkta artık yaşamağa değmediğini söyleyen sulugözlere karşı, öfkeyle karışık bir tiksinti duyardı...

— Ah bironlar gibi sıhhatli olsaydım, şu koskoca dünyada gönlümce hareket etmek imkânı bulunsaydı elimde, (hayal edilmesi bile yersiz, müthiş bir rüya bu!) hiç bir şey doyuramazdı beni artık, çılgınlar gibi yaşardım! (2).

İkinci kitabı olan Fırtınanın Çocukları'*nı bitirir bitirmez öldü. Ve tasarıları arasında da,* Ve Çeliğe Su Verildi'*nin devamı ve sonu olmak üzere, şu manidan adlı kitap yer alıyordu:* Korçagin'in mutluluğu. *Yani Ostrovski'nin, kör ve inmeli ve savaş alanında can veren Ostrovski'nin...*

Kişisel hiç bir şey ebedî olamaz, diyen genç *bir kahraman bu yüce mutluluğu, dilerim, hayatıyla olduğu gibi ölümüyle de pırıl pırıl parlasın!*

---

(2) S. TREGUB'un, **Komsomolskaya Pravda**'da çıkan bir makalesinden.

Geçen yıl bana gönderdiği sımsıcak bir merhabaya cevap olarak, şunları yazmıştım kendisine:

«Karanlık günlerle dolu geçen hayatınız, emin olunuz ki, binlerce insan için bir ışıktır ve bir ışık olmakta da devam edecektir. Ve bütün dünyanın gözünde siz, insan kafası tarafından ferdî kaderin ihanetlerine karşı kazanılan zaferin göz kamaştırıcı, şevk ve umut verici bir örneği olarak kalacaksınız: Dirilmiş ve hürriyete ulaşmış olan büyük halkınızla kaynaşmış bulunuyorsunuz çünkü siz; halkınızın kudretli sevincini ve önünde durulmaz atılımını sizde gördük. Halkınız sizde, siz de halkınızda sürmektesiniz.»

BİRİNCİ BÖLÜM

I

— Ezber geçmek için bayram arifesinde bana gelmiş olanlar ayağa kalksın.

Göğsünün üzerinde iri bir haç sallanan tombul papaz, öğrencilere tehdit eder gibi bakmıştı. Küçük keskin gözlerini kötü kötü dikmiş olduğu dört oğlanla iki küçük kız, karşılarındaki adama kaçamak bakışlar atarak korkuyla doğruldular.

Papaz, elinin bir işaretiyle kızlara:

— Siz oturun, dedi.

Kızlar rahat bir iççekişle derhal itaat ettiler.

Peder Vasili'nin çirkin gözleri, ayakta bekleyen dört çocuk üzerinde sâbitleşmişti:

— Yaklaşın hele, güvercinlerim, yaklaşın.

İskemlesini iterek ayağa kalktı ve birbirlerine geçercesine büzülmüş olan oğlanlara doğru ilerledi:

— Hanginiz tütün içiyor, it alayı?

Çocuklardan koro hâlinde tatlı bir ses yükseldi:

— Hiçbirimiz, **Baytuşka**... (1)

Yüzü bir anda kıpkırmızı kesilen papaz yeniden yüklendi:

— Demek hiç biriniz, ha? Hergeleler sizi! Ekmek hamurunun içine o tütünü kim serpti dersiniz? Anlarız

(1) Romandaki Rusça terimler için, arkaya bir küçük sözlük eklenmiştir.

şimdi içip içmediğinizi... Boşaltın ceplerinizi, hadi çabuk boşaltın!

İçlerinden üçü, ceplerini boşaltıp içindekileri masanın üzerine sıralamağa başlamışlardı bile. Papaz, bir tütün kırıntısını yakalamak amacıyla ceplerin diplerini de arayıp hiç bir şey bulamayınca, öfkesini dördüncüden aldı. Siyah gözlü bir çocuktu bu, duman rengi bir gömlek vardı sırtında, ayağında da dizleri yamanmış bir mavi pantalon.

— Ya sen niye yapmıyorsun dediğimi, kazık gibi niye dikiliyorsun orada?

Çocuk, içini bürüyen kini güçlükle gizleyerek, boğuk bir sesle konuştu:

— Benim ceplerim yok.

Ve cep yerlerindeki sökükleri işaret etti eliyle.

— Bakındı hele!. Cebi yokmuş... Hangi hergelenin hamurumu berbat ettiğini sezmedim mi sanıyorsun? Ve sanıyor musun ki, seni bu sefer de bağışlayıp okulda kalmana da müsaade edeceğiz? Yağma yok. Geçen gün, annenin yalvarmaları sâyesinde kurtuldun kovulmaktan. Ama artık bardak taştı, güvercin. Yürü.

Ve çocuğun kulağından insafsızca yakalayıp koridora fırlattı.

Dehşete uğrayan sınıf, derin bir sessizliğe gömülmüştü. Pavka Korçagin'in niye okuldan kovulduğunu da anlayan yoktu üstelik içlerinde. Sadece Pavka'nın arkadaşı Serejka Bruzjak, sınıftaki geri kalmış öğrencilerin birinden derslerinden imtihan olmak üzere papazın evine gittikleri gün, Pavka'nın paskalya hamuruna birkaç tutam tütün attığını görmüştü.

Pavka dışarı çıkınca, merdivenin son basamağına çöktü. Ne diyecekti şimdi eve? Onu yetiştirebilmek için müfettişlerde sabahtan geç vakitlere kadar hizmetçilik ederek ömür tüketen anasına ne yüzle bakacaktı?

Hıçkırmağa başladı: «Ne halt edeceğim şimdi ben? Hep bu pis Papazın yüzünden işte! Hangi şeytana uydum da tütün attım hamuruna?»

Papaz Vasili ile Pavka arasında, uzun zamandır süregelen hayvanî bir düşmanlık doğmuştu. Mişka Levçuk'la dövüştü diye, bir gün yemeksiz bırakılmış ve izni kaldırılmıştı. Sonra onu alıp, nezaret altında tutmak için büyüklerle birlikte boş bir sınıfa koydular. En arka sıraya oturdu Pavka. Siyah ceketli, kısa boylu, kara kuru bir adam olan öğretmen, yıldızları anlatıyordu. Yeryüzünün milyonlarca yıldan beri var olduğunu ve yıldızların da bizim dünyamıza benzediğini, şaşkınlıktan ağzı bir karış açık dinledi Pavka. Öylesine olağanüstü bir şeydi ki işittikleri, terslenmekten korkmasa, kalkıp öğretmene:

— Ama mukaddes tarihin bize öğrettiği böyle değil, diyecekti.

Mukaddes tarihi hatmetmiş bulunuyordu çünkü Pavka: Ahdiatik'le Ahdicedit'i ezbere okur, Tekevvün bölümünü bütün ayrıntılarıyla bilirdi, ve daima en iyi notu o alırdı. Şaşkınlığını yenemeyince, işin aslını peder Vasili'ye sormağa karar verdi. Hemen ilk din dersinde de yerine getirdi kararını. Papaz koltuğuna yerleşir yerleşmez Pavka parmağını kaldırmış, ve konuşma iznini alır almaz da dünyanın en büyük saflığıyla:

— **Baytuşka,** demişti Kitab-ı Mukaddes'e göre dünyamız ancak beş bin yaşında olduğu halde niçin öğretmen dünyamızın bir milyon yaşında...

Papazın attığı bir çığlık, soluğunu kesmişti Pavka'nın:

— Ne dedin hergele, ne dedin? Tanrı kelâmını bu şekilde öğreniyorsun demek sen?..

Ve Pavka kıpırdamağa bile vakit bulamadan papaz üzerine yüklenip onu kulaklarından yakalamış ve katası-

nı duvara çarpmağa başlamıştı. Birkaç dakika sonra da kendisini dayaktan perişan halde, koridorda buldu.

Evde onu bir güzel tartaklayan annesi, ertesi gün peder Vasili'ye koşup oğlunu yeniden okula kabul etmesi için yalvarmış ve papazı güçlükle merhamete getirebilmişti. İşte o günden beri Pavka da, en küçük fırsatı bahane bilerek, onu cezaya dikmekte ve haftalar boyunca, arkadaşlarına sırtı dönük, kapının yanında ayakta bekletmekteydi. Hattâ onu derse kaldırmayı da bırakmıştı artık. Ve işte bunun içindir ki Paskalya arifesinde Pavka, bütün derslerden sorguya çekilmek üzere sınıfın en kabiliyetsizleriyle birlikte papazın evine gitmek zorunda kalacaktı. Orada da, mutfaktan geçerken açıkta gördüğü hamurun içine bir iki tutam tütün serpmek zevkinden alamamıştı kendini...

Teneffüs başlayınca avluyu dolduran çocuklar, birer birer yaklaştılar. Ama Pavka, bakışları karanlık ve kaşları çatık, hiç konuşmadı. Serejka Bruzjak sınıftan çıkmamıştı. Olaydan biraz da kendini sorumlu buluyor, ama arkadaşına yardım için ne yapabileceğini kestiremiyordu. Başöğretmen Efrem Vasileviç'in yüzü belirdi birden pencerede, ve kalın gür sesi ürpertti Pavka'yı:

— Derhal bana gönderin Korçagin'i.

Pavka doğrulup öğretmenler odasına doğru ilerledi.

Gar büfesi... Patronun renksiz ve sönük bakışları, saygılı bir tavırla biraz ilerde bekleyen Pavka'ya doğru, âdet yerini bulsun gibilerden şöyle bir uzandı:

— Kaç yaşında bu?

— On iki, diye cevap verdi anası.

— İyi ya, kalsın bakalım. Şartlar belli: Ayda sekiz

ruble alır, çalıştığı günler de bedava yemek yer. Günde sürekli yirmi dört saat çalışacak, yirmi dört saat da evde dinlenir. Hırsızlık yapmağa kalkmazsa mesele yok...

— Ağzınızdan yel alsın. dedi annesi korkulu bir sesle... Benim oğlumun böyle huylarɪ yoktur çok şükür.

— Hadi bakalım, hemen bugün başlasın. Bu delikanlıyı mutfağa götür, Zina. Frosenka'ya da söyle, Grişka'nın işini buna versin.

Pavka, satıcı kızı izlerken annesi seğirtip kulağına fısıldadı:

— Ne olur gayret et Pavluşka, şerefini kirletme, iyi çalış.

Hüzünlü gözlerle, mutfak bölümünün kapısında kaybolan oğluna baktı.

İçerde hummalı bir faaliyet vardı. Kat kat tabaklar ve karma karışık bir alay sofra eşyası yığılıydı masanın üzerinde. Bulaşıkla dolu koca bir lengerden kaynar sular taşıyor ve bölmeyi buhara boğuyordu. Omuzlarında bezleri, telâş içinde çalışan, yıkayan, kurulayan kadınların yüz hatlarını seçmek imkânsızdı ilk bakışta. Pavka'dan olsa olsa bir yaş büyük, kısa boylu, tombul yanaklı, kızıl saçlı bir oğlan, iki dev gibi semaverin yanında soluk soluğa iş görmekteydi.

Pavka, iyice şaşkınlaşmış bir halde, nerede duracağını, nasıl davranacağını kestiremeksizin, olduğu yerde çivilenip kalmıştı. Neyse ki Zina, bulaşıkçı kızlardan birine seslenmişti bile:

— İşte yeni yardımcınız bu, Frosenka. Grişka'nın yerine ...Ne yapacağını anlatıver de başlasın.

Sonra da Pavka'ya dönerek:

— Burada şef budur, dedi. Ne derse yaparsın, ve istediği şekilde yaparsın...

— Kapıdan fırlamıştı bile. Pavka ona başıyla bir

olur işareti yapacak zamanı ancak bulmuştu, sonra soran bakışlarını Frosya'ya çevirdi. Frosya alnını kuruladıktan sonra oğlanı, kabiliyetlerini ölçmek istercesine tepeden tırnağa şöyle süzdü, kolluğunu düzelttikten sonra şarkı söyler gibi bir sesle anlatmağa koyuldu:

— Senin işin pek öyle karışık değil, aslanım. Şu küçük kazanı görüyorsun ya, işte onu sabah erkenden ısıtırsın. Kaynar suyla ağzına kadar dolu olmalı hep. Odun kırmak da senin işin, bütün bu semaverleri ateşlemek de. Sonra da gerektiği zaman çatallarla bıçakları temizlersin. Bir de kirli bulaşık suyunu döktün mü olur biter. Karışık iş yok amma çok iş var, epey terleyeceksin aslanım.

Bütün bunları, «a» seslerini köylüler gibi uzatıp telâffuz ederek söylemişti Frosya. Ve bu konuşma tarzı, küçük kalkık burunlu bu kırmızıya çalan yüz, Pavka'nın yüreğini biraz ferahlattı.

«**Niçevo!** diye düşündü. Bu iş yürüyecek gibi, hiç de kötü bir insana benzemez.»

Bu düşüncenin verdiği cesaretle sordu:

— Peki şimdi ne yapacağım, **tiyotya**?

Son sözleri genel bir gülüşme tufanı içinde âdeta boğulmuştu:

— Şuna bakın ayol! Frosenka kendine bir yeğen buldu, iyi mi?...

Frosya da gülüyordu şimdi, hem de ötekileri bastıracak şekilde...

Buhar, kızın yüz hatlarını gizlemişti Pavka'dan. On sekiz yaşında ya var, ya yoktu.

Pavka utanç içinde küçük oğlana dönüp sorusunu tekrarladı ama o da cevap yerine dalga geçmekle yetindi:

— Teyzene sor, o daha iyi anlatır sana. Benim dışarda işim var.

Fırlamıştı bile. Yaşlıca bir bulaşıkçı kadın, gürültüyü bastıran bir sesle bağırdı tam bu sırada.

— Gel de şu çatalları kurulamağa yardım et bakayım. Siz de çığrışıp durmayın artık, gülünecek bir şey söylemedi ki çocuk! Gel tut bakalım şu bezi, al bir ucunu dişlerinin arasına, iyice sık. Al şu çatalı sonra, geçir kenarından beze, boylu boyunca bir götür, bir getir kaydıraraktan. Tek bir kırıntı bile kalmayacak, anladın mı? Bu hususta şakaya gelmezler burada. Müşteri çatalın temizine düşkündür çünkü, en küçük bir pislik gördüler mi hâlin dumandır: Şef bağışlamaz, bir saniye sonra kapının önünde bulursun kendini...

Pavka şaşırmıştı. Sordu:

— Ama beni işe alan patrondu, şef değil... Gene o atmaz mı?

Yaşlı bulaşıkçı kadın da gülmeğe koyulmuştu şimdi.

Kirli tabaklarla dolu tepsilerin ağırlığı altında iki büklüm olmuş üç garson daldı bölmeye. İçlerinden geniş omuzlu, dört köşe suratlı ve şaşı olanı, haykırmağa başladı:

— Oynatın biraz kıçınızı! Öğle treni gara girmek üzere, hiç kimsenin umurunda bile değil...

Birden Pavka'yı gördü:

— Ya bu kim?

— Yenisi, dedi Frosya.

— Ha demek bu! Dinle bakalım öyleyse... —kocaman eliyle Pavka'yı omuzundan yakalamış, semaverlere doğru itiyordu bir yandan da— Bunlar hep aleste bekleyecek, tamam mı?.. Bak biri sönmüş bile, öbürü de can çekişiyor. Bugünlük bir şey demiyorum ama yarın da aynı şey tekrarlanacak olursa, suratına yersin o kadar. Anladın mı?

Anlamıştı Pavka. Ve hiç sesini çıkarmadan döndü semaverlere. Pavka'nın işçilik hayatı böyle başladı. Hiç

bir zaman o ilk günkü kadar dikkatli ve titiz olmadı. Kaygısız günler geçmişti artık, ve kesinlikle geçmişti. Evde anasına kafa tutabilirdi insan, ama burada... Şaşı beyin sözleri şüphe bırakmıyordu: Terslendiğin takdirde kırarlardı kafanı.

Semaverler gerçekten dev gibi şeylerdi. En azından dört kova su gerekliydi her birini doldurmak için. Bir de ve özellikle, soğumamaları gerekliydi. Gücünün yettiğinden daha fazlasını yaptı Pavka. Allahın günü boyunca bulaşık suyunu boşalttı, ateşi kızdırdı, ıslak bezleri kızgın semaverlerin üzerine yerleştirdi kurusunlar diye... Herkesin hizmetindeydi, sözün kısası. Ve bitkin bir hâlde mutfağa indiğinde (dinlenmek için değil, ateşe bakmak için), akşam karanlığı çoktan basmıştı. Pavka çıkınca, bulaşıkçıların en yaşlısı olan Anisya, içini çekerek konuştu:

— Biraz kaçık galiba bu oğlan! Deli gibi oradan oraya koşturup duruyor, bir an bile of demedi... Boşu boşuna işe vermemişler bu çocuk yaşında!

— Kötü bir oğlan değil, bakmayın siz... dedi Frosya. Çelme takmayalım yeter.

— Boş ver, diye karşıladı Luşa. Çabuk bıkar görürsünüz. İşin başında hepsi böyle iyi niyetli olur, ama sonra...

Gürültü ve sürekli bir gitgelle dolu bir uykusuzluk gecesiyle bitkin düşen Pavka, sabahın yedisinde çilesinin nihayet sona erdiğini gördü. Soluk sarı saçlı, tombul yanaklı ve küstah tavırlı bir oğlana bıraktı yerini. Yeni gelen, pırıl pırıl kızgın semaverler en başta olmak üzere her şeyin yerli yerinde bulunduğunu kontrol ettikten sonra, elleri ceplerinde, dişlerinin arasından doğru dolgun bir

tükürük attı ve Pavka'yı tepeden tırnağa süzüp itiraz kabul etmeyen bir edayla:

— Bana bak tombalaç, dedi, yarın sabah gelip beni saat altıda uyandırmayı unutma sakın!

— Niye öyle erken? diye şaşırdı Pavka. Nöbet yedide değişiyor...

— Sen bakma ona. Ötekilerin nöbeti o, bizim nöbetimiz ayrı. Eğer çenenin kırılmasını istemiyorsan sesini kısıp dediğim gibi yaparsın. Şuna bak be: Daha bugün işe alınmış kafa tutmağa kalkıyor!..

Oğlanın bu küstahça sözleri ve meydan okuyan tavrı karşısında Pavka, bütün personelin kendisini gözlediğini de görünce içinin kabardığını duydu. Oğlanın suratına iyi bir yumruk yerleştirmek üzere ilerledi. Ama daha ilk günden kapı dışarı edilmek korkusuyla tuttu kendini, ve dudakları öfkeden morarmış bir halde:

— Yavaş gel bakalım, dedi. Bana pek öyle fazla sürtüneyim deme, canın yanarsa karışmam. Yarın saat yedide geleceğim, tam yedide. Kapışmağa gelince, ben de senin kadar anlarım o işten. Denemek istersen, buyur: Emrindeyim...

Bu derece kesin ve sert bir direnme ummayan oğlan, geriledi. Öfkeden saçları dikilmiş olan Pavka'nın karşısında iyice afallayarak:

— Peki öyle olsun, diye geveledi... Gene görüşürüz.

Gardan bulaşıkçılarla birlikte ayrıldı Pavka. Dışarı çıkar çıkmaz, bir an önce eve dönmek isteğiyle onlardan ayrılıp hızlandı.

İlk günü kazasız belâsız atlatmıştı ve içi rahat olarak gidiyordu eve doğru. İşte o da, dinlenmeyi hak etmiş,

tıkır tıkır çalışan ve hiç kimsenin bundan böyle tembellikle suçlayamayacağı bir adamdı artık.

Bıçkı fabrikasının ardından doğru ağır ağır sabah güneşi yükseliyordu. Pavka'nın barakası sıyrılıp çıkmak üzereydi sislerin ortasından. Hemen şuracıkta işte, Lehtinski'nin güzel konağını geçtin mi tamam...

«Annem uyumuyordur tabiî: İşten dönüyoruz kolay mı, beklemiştir. Pek de kötü olmadı kapı dışarı ettikleri okuldan. O namussuz papaz, hayatımı zehir edecekti yoksa... Şimdiyse, tükür gitsin üstüne! Sarışına gelince, yakında öğrenir kim olduğumu görür o.» Parmaklık kapısını sevinçle itti.

Avluda iş görmekte olan anası onu görür görmez doğrulup kaygıyla sordu:

— Nasıl oldu? İyi gitti mi?

— İyidir, diye cevap verdi Pavka.

Bir yandan da, annesinin kendisine bir haber vereceğini sezmiş onu anlamağa çalışıyordu: «Dikkat et» der gibilerden bir hâli vardı kadının. Çok geçmeden de kavradı: Açık pencereden ağabeyi Artem'in sırtını görmüştü.

Bu sefer Pavka sordu endişeyle:

— Artem döndü demek?

— Dün akşam geldi. Artık burada kalıp depoda çalışacak.

Biraz önceki güveni terketmişti Pavka'yı.

— Vay bizim tütün işleri bakanımız, yaklaş hele. Günaydın.

Ona biraz korku veren ağabeyiyle konuşmak sıkıyordu Pavka'yı. «Her şeyi biliyor Artem. Kuduracaktır şimdi, küfredecektir bana... Belki de döver...»

Ama Artem'de kardeşini dövmek niyeti diye bir şey gözükmüyordu. Masaya dirseklerini dayamış ve gözlerini dikmekle yetinmiş Pavka'ya. Ne kadar keskin ve huzur

kaçırıcı bir bakıştı bu! Alay mı ediyordu, yoksa tiksiniyor muydu, belli değildi... Ne yapacağını bilemeden, sadece bu bakıştan kaçmak isteğiyle yere çevirdi gözlerini ve orada, sanki kendisini kurtarmak için birdenbire beliren bir çivi başıyla ilgilenir gibi göründü.

Artem'n sesi doldurdu odayı:

— Yanlış anlamıyorsam, artık öğrenim hayatının sonuna ulaşmış bulunuyorsun. Üniversite dahil, bütün okulları bitirdin. Derinlemesine sahipsin artık bütün bilgilere ve bundan böyle de kendini, bulaşık suyuna hasredebilirsin.

«Bu sefer paçayı kurtardık galiba» dedi, ağabeyinin mutfak kapısından çıktığını gören Pavka. Ve rahat bir soluk aldı.

Akşam olup da semaverin önüne yerleştiklerinde, ağabeyinin sükûnetle sorduğu sorulara karşılık olarak, serüvenini bütün ayrıntılarıyla nakletti.

—Bu oğlanın hâli ne olacak Allahım! diye sızlanmağa koyulmuştu annesi. Bu yaşında **huligan** olup çıktı işte. Ne yapacağız şimdi biz seni? Ailede kime çektin bilmem ki! Bu oğlanın başıma ördüğü çoraplar yetti de artı bile Allahım, sen yardım et!.

— Dinle yumurcak, dedi nihayet Artem, madem ki işler böyle oldu bu faslı kapayalım. Ama bundan böyle ayağını denk al. İş başında dalga geçmek yok artık. Sallandığın anda düzeltirim. Ve bilirsin nasıl düzelttiğimi. Bunu hatırında tut. Bir yıl geçsin, doğru dürüst çalıştığını görürsem, seni de depoya almalarını söyleyeceğim. Orada bir meslek edinirsin kendine. Çünkü garda, o pis bulaşıkların ortasında hiç bir zaman adam olmana imkân yok. Şimdiden aldırtırdım atölyeye seni, ama orada çalışamayacak kadar küçüksün. Bana gelince, naklettirdim kendimi: Artık burada çalışacağım. Anamız bundan böyle ça-

lışmıyor. Yeter artık namussuzların önünde eğilip büküldüğü. Aç gözünü Pavka, göreyim seni. Doğru dürüst bir insan ol.

Kalktı, gerindi ve çıktı. Dev gibi yapısıyla kapıdan geçemiyordu ve eğilmek zorunda kalıyordu. Pavka, avludan seslendiğini işitti ağabeyinin:

— Bir çift çizmeyle bir çakı getirdim sana, annen verecek...

Garın büfesi gece gündüz işlemekteydi. Tam altı tane demiryolu hattının kesişme noktasında kuruluydu istasyon. Bunun için de büfe daima tıklım tıklım oluyor, ancak gece yarısından sonra iki tren arasında biraz tenhalaşıyordu. Yüzlerce askerî tren gelip geçiyordu durmadan. «Ora»dan ardı arası kesilmeksizin kanlar içinde, sakatlanmış, param parça olmuş insanlar geliyor ve gri üniformalar içinde adı sanı belirsiz taze etler yollanıyordu «ora»ya.

İki yıldan beri çalışıyordu Pavka. Bütün evreni mutfak bölgesinin sınırladığı o daracık yerden ibaretti. On zavallı rubleciğe yükselmişti ücreti. Ama bu arada büyümüş, olgunlaşmış ve pekişmişti. Altı ay süreyle mutfakta aşçı yardımcılığını yaptıktan sonra kovulmuş ve gene ofise alınmıştı. Şef, bu yabanî çocuğu hiç sevmemişti ama almadan da edememişti. Akıllara durgunluk veren dayanma gücü olmamış olsa, çoktan kovulurdu. Ama atikti, işe yatkındı ve yorulmak nedir bilmiyordu. Bu bakımdan da hiç kimse kolay kolay yerini dolduramazdı onun.

Hele yemek saatlarındaki hamaratlığına hiç diyecek yoktu. Yemek dolu tabakları mutfaktan ofise götürmek ve hiç bir şeyi devirmeksizin aradaki basamakları hızla atlamak, yalnız ona vergiydi sanki. Öteki uğraşlara bütün

bu koşuşma da eklenince, soluk alacak vakti kalmıyordu.

Geceleyin, büfenin gürültüsü kesilir gibi olduğu zaman, mutfağa bitişik dar kiler odalarında garsonların toplantısı başlar ve hesaplar dökülürdü ortaya. Eski yeşil örtünün üzerine serpilmiş duran banknotlara gözü doymuştu artık, şaşırmıyordu. Biliyordu ki, bu üniformalı uşakların her biri, yirmi dört saatlik servisin sonunda otuz kırk ruble bahşiş toplamaktadır. Ve bu parayı sonra gidip ya zil zurna sarhoş olarak harcamakta, ya da kumarda kaybetmektedir. Pavka'yı asıl öfkelendiren, bu paraların har vurup harman savrulmasından çok, bu kadar kolayca kazanılmasıydı. «Toptan namussuz bunlar! Artem ki birinci sınıf bir tesviyeci, ayda kazandığı kırk sekiz ruble. Benim ücretimse on rubleyi ucu ucuna buluyor. Ve anam gevreyinceye kadar çalıştığım hâlde. Tabakları masadan masaya gezdirmekten başka hiç bir hüneri olmayan bu domuzlarsa, bizim bir ayda kazandığımızı bir günde alıp, hergelelik namına ne varsa, canlarının çektiği gibi yapıyorlar işte.»

Pavka'nın gözünde bütün bu garsonlar, tıpkı patronlar gibi, tıpkı patronlar kadar, birer yabancıdan, birer hasımdan ibaretti. «Burada uşaktırlar, burdan çıkınca adam oluverirler birden. Zengin hayatı sürer karılarıyla çocuklar.» İyi tanıyordu Pavka, sırtlarında lise üniformasıyla dolaşan o muhallebi çocuklarını, iyi tanıyordu o semirdikçe semirmiş kadınları. «Bu uşaklar, hizmet ettikleri müşterilerden çok daha fazla para alıyor» diye düşünürdü sık sık kendi kendine, ve duyduğu tiksintiyle bir de kin eklenirdi.

Hiç bir şey şaşırtmıyordu artık onu, evet. Akşam bastı mı bodrum katının kıyı bucağında, kilerde, büfenin arka tarafında olup bitenler bile. Bulaşikçı kızlar, satıcı kız-

lar, sofracı kızlar, ancak reddetmemek şartıyla barınabilirdi burada. Bunun için de, birkaç ruble gördüler mi, her önüne gelene satıyorlardı kızları. Parayı veren düdüğü çalıyordu, sözün kısası. Bunu da iyi biliyordu Pavka.

Hayatın bütün pisliğini tanıyıp öğrenmişti. Bu bataklıktan bir an önce sıyrılmak çıkmak istiyordu, atölyenin dumanlı muazzam yapısı çekiyordu onu. Ama Arem, kanunî yaşa erişmediği için, kardeşinin çırak olarak depoya girmesini sağlayamamıştı. Pavka fırsat buldukça ağabeyi ile birlikte dolaşır, vagonları gözden geçirirdi birlikte. Frosya gittikten sonra da büfedeki hayatı daha da kararmış, daha da çekilmez bir hâle gelmişti. Daima neşeli ve güler yüzlü olmasını bilen genç kızın yokluğu, çöktükçe çöküyordu üstüne. Yeni işe alınmış göçmenlerin bitmek tükenmek bilmez yakınmalarıyla uğuldayan ofiste, kızın eksikliği daha da belli ediyordu kendini. Ve Pavka, yalnızlığını duyuyordu derinden derine.

Vakit gece yarısıydı, belki daha da geç. İşin hafiflediği saatler... Ocağa son kütükleri de yığmış olan Pavka, yarı aralık duran parmaklığın önüne çökmüş, ve gözleri hafifçe kapalı, ıssız ofisin sessizliği içinde, çıtırdayan ateşin tatlı ılıklığına bırakmıştı kendini. Ama çok geçmeden o acı hâtıra gelip çöktü yüreğine. Geçen cumartesi günkü sahne, olanca tazeliği ve keskinliğiyle canlandı yeniden.

Gene geceleyin işin hafiflediği saatlardaydı. Bir odun yığınının üzerine tırmanmış, kumarcıların her zamanki yeri olan mutfağın bitişik küçük bölmelerinden birini gözetliyordu. İyice alevlenmişti oyun. Merdivenin tepesinden doğru ayak sesleri işitti birden. Prokor, hani o şaşı garson, ofisten inmekteydi ve Pavka, karanlığın içine ka-

yacak zamanı güçlükle bulabildi. Gizlendiği yerden, şefinin (ve düşmanının) geniş sırtıyla kocaman kafasını henüz görmüştü ki, daha hafif, daha aceleci bir ayak sesiyle ürperip kaldı. Alışık olduğu bir sesleniş geldi yukardan:

— Prokoşka, bekle biraz.

Garson, istemiyerek durup homurdandı:

— Ne itiyorsun gene?

Frosya, çünkü Frosya'ydı bu ve Pavka seçik şekilde görüyordu şimdi onu, garsonu kolundan yakaladı. Boğuk bir sesle ve kesik kesik konuşuyordu:

— Teğmenin sana verdiği parayı ne yaptın Prokoşka?

Prokor hırçın bir hareketle kolunu çekerek terslendi:

— Sen paranı aldın ya...

— Tabii aldım... Ama çok bir şey değildi ki aldığım. Oysa teğmen cimrilik etmedi. Üç yüz ruble aldığını biliyorum, Prokoşko.

Garson sırıtmıştı:

— Üç yüz mü dedin? Ne olmuş yani? Yoksa hepsini sana mı vereyim isterdin, küçük hanım? Basit bir bulaşıkçı için biraz mübalâğalı olmaz mı bu? Aldığın elli rubleye fit ol, kızım. Sana yeter o, hadi. Bir teğmen için bulaşıkçı kızla yatmak şeref midir sanıyorsun yoksa? Senden bin kat daha temiz ve de üstelik görgülü koskoca bayanlar bile o kadar para almıyor. Üç yüz ruble ne demek! Bana teşekkür etmen gerekir senin: Adamın biriyle küçücük bir gece geçireceksin ve elli ruble alacaksın, kimden kötü be kızım... Yirmi ruble daha vereyim, kapatalım hesabı. Ama tutup da beni aptâl yerine koyma sakın!.. Aklını başına toplarsan seni himaye ederim, pişman olmazsın.

Prokor mutfağa girip kaybolurken:

— Yılan, alçak yılan!.. diye haykırdı arkasından Frosya.

Sonra da, biraz önce Pavka'nın tünediği odun yığınına yaslanıp çökerek ulumağa koyuldu.

İçinde tarife sığmaz bir uğultu koptu Pavka'nın. Kızın hıçkırıkları, sığındığı köşenin karanlığı içinde yankılanıyordu şimdi. Orada bulunduğunu belli etmeyecek kadar zekâ gösterdi. Merdivenin altında hareketsiz donup kalmıştı, demir direkleri koparmak istercesine sıkmıştı yumruklarını. Bulanık ve ağır bir şeylerin yükseldiğini duydu içinden doğru. Umutsuz kelimeler çakılıyordu sanki bir çekiçle beynine, bütün zalimliklerini hakikî oluşlarından alan kelimeler «Onu sattı namussuzlar, sattılar onu da işte!..» «Frosya, ah Frosya!..» O günden beri, hiç bir şeyle ölçülemeyecek hâle gelmişti kini. Bir de bir ukde vardı içinde: «O namussuzu iyice dövecek kadar güçlü olsaydım. ah! Artem gibi olsaydım ben de!» Ocakta kıvılcımlar mavimtrak ve uzun şeritler halinde durmadan fışkırıyor, kovalıyor birbirini, ve kucaklaşıp sönüyordu. Birisi, ateşten dilini küstahça çıkarıp sallayarak onunla alay ediyormuş gibi geldi Pavka'ya. Sessizlik, tutuşan odunların çatırtısıyla ve yalağa dökülen damlaların tekdüzen düşüşüyle bönlümekteydi.

Ofis gibi, mutfak da ıssızdı. Vestiyerde uyuyordu şefle yardımcıları. Bu sükûn en az üç saat sürerdi. Ve aşçı yamağı Klimka bu üç saatı yukarı çıkıp Pavka ile birlikte geçirmeğe alışıktı. Nitekim, pırıl pırıl temizlediği son tencereyi de asıp ellerini kuruladıktan sonra, ofise tırmandı. Duvarda beliren eğri büğrü gölgesinden tanıdı Pavka onu. Bağdaş kurmuş olduğu yerden ve başını çevirmeksizin oturmağa davet etti arkadaşını.

— Hayrola Pavka, şimdi de ateşin önüne çöküp büyücülük mü yapmağa başladın? diye şaka etti yamak.

Ama yüzündeki dostça gülümseyiş, daha sözlerini bitirmeden donup kalmıştı: Pavka'nın alevlere dikili gözleri kendisine çevrildiğinde, o güne kadar raslamadığ bir acaip hüzün görmüştü Klimka. Bir an durakladı ama şaşkınlığını yenemeyerek sordu:

— Tuhaf bir halin var bu akşam senin. Ne oluyor kuzum Allahaşkına?

— Bir şey olduğu yok Klimka, bıktım usandım bu hayattan o kadar işte.

Pavka'nın dizlerinin üzerinde hareketsiz duran yumrukları birden sıkılıvermişti.

— Boşversene yahu, bal gibi tuhaflığın var senin bugün!..

— Bugün mü dedin? Hadi canım, buraya adımımı attığım ilk günden beri böyleyim ben aslında. Şu olup bitene bak bir kere. Hayvanlar gibi çalışıyoruz da sabahtan akşama kadar, bütün mükâfatımız kötek üstüne kötek yemek oluyor. Bizim işimiz nedir, anlıyamadım gitti: Patronlara hizmet etmek mi, yoksa dayak yiyip azar işitmek mi? Herkes gelip sana emir yağdırır, herkes seni hırpalar eğer canı çekiyorsa... Çırpın geber, fiyatı aynı. Onları memnun etmek için ne denli çırpınırsan çırpın gene de memnun olmayan birisi çıkıyor. Memnun olmayınca da, Allah yarattı demiyor tokadı indirirken!.. İşte o zaman da ben...

Dehşete uğrayan Klimka, sözünü kesmişti:

— O kadar bağırma, bir bakarsın işitiverirler...

— Ne çıkar yani? İşitirlerse işitsinler... Nasıl olsa çekip gideceğim buradan!. Bu namussuz alayının ortasında, bu mağarada kakılıp kalmaktansa, gider yollarda kar temizlerim daha iyi. Hepsinin cebi parayla dolu bak. Bizi

yük hayvanı yerine koyup kızları satıyorlar. Tesadüfen namuslu, direnen bir kıza çattılar mı kapı dışarı ediyorlar gözlerini kırpmadan. Ne yapabilir sonra o kız? Nereye gider? Bütün bunları bir güzel hesap etmiş aşağılık köpekler: İşe aldıkları kadınlar daima, ya mülteci, ya evsiz, öksüz takımından. Aç kalmadıkça kim satar kendini bir lokma ekmek için?. Açlığa ve yoksulluğa güveniyor bu alçaklar!.

Doğrulup yumruklarını sallamağa koyulmuştu havada, sesi öfkeden titriyordu. Klimka fırlayıp kapıyı kapatırken Pavka devam etmekteydi:

— Sen meselâ Klimka, dayağı yiyince susup hazmedersin hep. Gık demeğe bile cesaretin yoktur, düşündün mü hiç neden?

Sessizlik oldu. Pavka bitkin bir halde bir taburenin üzerine çökmüş, başını ellerinin arasına almıştı. Aşçı yamağı, ateşi dürtükledikten sonra gelip Pavka'nın karşısına yerleşti:

— Bu akşam ne okuyoruz bakalım?

— Bayi kapalıydı, kitap alamadım.

— Bayram değil, seyran değil, neden kapalıymış?

— Jandarmalar alıp götürmüşler adamı. Söylendiğine göre, yasak kitap bulmuşlar.

— Yasak kitap da neymiş? diye sordu Klimka.

— Yasak kitap demek politika demekmiş, söylendiğine göre.

Gttikçe biraz daha afallayarak arkadaşına bakmaktaydı Klimka:

— Politika mı dedin? Politika da ne demek kuzum?

Pavka omuzlarını silkti:

— Ben de pek iyi bilmiyorum ama, söylendiğine göre, Çara karşı çıkarsan politika olurmuş.

Klimka sıçramıştı korkudan:

— Vay anasını, demek böyle adamlar da var!..
— Ne bileyim var mı yok mu...

Araya karışan bir olay, Pavka'nın işine beklenmedik bir anda son verecekti.

O gün don vardı. Pavka, nöbeti devralacak oğlan zahmet edip gelmemiş olduğu için eve dönemedi. Yirmi dört saatlık sıkı çalışmadan sonra bitkin bir haldeydi.

Geceleyin işlerin hafiflemesinden faydalanıp, sürekli olarak ısıtmakla görevli bulunduğu kabı doldurmak istedi ama tulumba işlemiyordu. Ve musluğu kapamayı unuttu Pavka, sonra da yorgunluğa dayanamayıp, odun yığınlarının üzerine uzandı. Uzanmasıyla uyuyakalması bir oldu.

Bir kaç dakika geçmeden musluk, suyun geldiğini müjdeliyordu. Ve su geldi gerçekten, bir güzel doldurdu kazanı, sonra taştı, o saatta her zamanki gibi ıssızlaşan ofisin zeminini kapladı, haince kapıdan sızıp bekleme salonuna yöneldi ve uyuyan yolcuların bavullarına doğru hücuma geçti. Hiç kimse bir şey farketmeyecekti belki de... Ne var ki yolculardan birisi oturacak yer bulamamış ve zemine uzanmıştı. Uyanıp da bu umulmadık banyonun ortasında bulunca kendini, tabii yaygarayı bastı. İnsanlar bagajlarına sarılırken, su da, ortalığı kaplayan çığlıklara hiç mi hiç kulak asmadan istilâsına devam ediyordu.

Hizmet etmekte olduğu yan salondan gürültüyle koşan Prokoşka, gittikçe büyüyen su birikintilerinin üzerinden atlayarak ofisin kapısını ardına kadar açtı ne olduğunu anlayım dye. Ve açmasıyla birlikte, önündeki tek engeli de kalkan su, bir şelâle gibi gürleyip bütün salonu bastı.

Personel imdada koşmuştu ama çığlıklar da gittik-

çe yükseliyordu. Prokoşka, bütün bu olup bitenden habersiz derin derin uyuyan Pavka'nın üstüne çökmüştü bir anda. Bir yumruk yağmuru indi oğlanın kafasına. Uyku sersemliğinden bir türlü kurtulup da her bir yerinin niçin bu kadar ağrıdığını anlayamamıştı Pavka. Göz kapaklarının içinden kıvılcımlar fırlıyor, bütün vücuduna çiviler saplanıyor gibiydi.

Sendeleyerek eve kadar âdeta süründü.

Ertesi sabah Artem, kaşları çatık, yüzü gergin, bakışları katı, Pavka'yı dinliyordu. Kardeşi olayı anlatıp bitirince:

— Peki kim soktu seni bu hale? diye sordu.

— Prokoşka diye şaşı bir garson var, işte o...

— Anladım, sen yatmana bak.

Deri ceketini giyip fazladan tek kelime söylemeksizin çıktı Artem.

— Şef garsonlardan Prokor'u görmek mümkün mü? diye sordu dev yapılı bir işçi Glaşa'ya.

— Tabii mümkün. Biraz bekleyin, neredeyse gelir.

Adam kapının kanadına yaslanarak:

— Tamam, dedi. Gerektği kadar bekleyeceğim.

— Bakın geldi bile. İşte şu giden. Elinde tepsilerle...

Ertem'in kocaman eli, Prokor'un omuzuna bir pençe gibi indi. Soru kısa ve kesindi:

— Kardeşimi niye dövdün Prokor?

Prokor, kurtulmak çin boşuna çırpındı. Müthiş bir yumrukla yere serilmişti bile. Kalkıp toparlanmak istedi, birincisinden daha müthiş bir ikinci darbeyle çivilendi yere. Bulaşıkçı kadınlar, dehşet içinde çekilip açıldılar ve Artem çıkıp gitti. Prokor, inleyerek kıvranmaktaydı.

Her akşamki gibi o akşam da evde Artem'i beklediler ama o gelmedi. Çılgına dönen anne, çok geçmeden öğrenecekti oğlunun tevkif edilmiş olduğunu. Ancak altı gün sonra serbest bıraktılar. Gecenin geç saatlarındaydı.

Çoktan uyumuştu anası. Gürültü etmeksizin Pavka'nın yatağına yaklaştı Artem: Oğlan uyumuyordu. Garip bir tatlılık vardı sesinde ve alışılmadık bir şefkatle sordu:

— İyisin ya yumurcak? Artık unut bunu, aldırma. Hayatta daha büyük felâketler de vardır... **Niçave.** Bundan sonra elektrik santralinde çalışacaksın. Ben konuştum bile. Bir meslek sahibi olursun öğretirler de.

İki elini uzattı Pavka, ve ağabeyinin kocaman pençesini kuvvetle kavrayıp sıktı.

II

Küçük şehir allak bullak etti âniden gelen haber: Çar devrilmişti.

Hiç kimse inanmak istemiyordu buna, inanılacak gibi de değildi.

Sonunda, sisin içinden çıkıp gelen bir trenden, iki öğrenci indi gara. Üniversiteli üniformaları ve omuzundan geçme tüfekleriyle. Onlarla birlikte kızıl koiçaklı bir devrimci müfrezesi de inmişti. Jandarmaları, ihtiyar albayı, garnizon kumandanını hapsettiler. Ve şehir inandı. Karlı sokaklardan uzun siyah şeritler halinde yüzlerce insan yürüdü büyük meydana.

Doymak nedir bilmeyen bir merakla dinlediler büyülü sözleri: **Hürriyet, Eşitlik, Kardeşlik.**

Heyecan ve sevinç yüklü günler akıp geçti, gürültülü günler. Sonra gene sükûnet çöktü ortalığa. Ve menşeviklerle **Bund** üyelerinin yeni efendiler olarak yerleştiği Belediye binasının üzerinde dalgalanan kızıl bayraktan başka bir şey kalmadı düzenin değiştiğini bildiren.

1917 yılı da geçti. Hiç bir şey değişmedi Pavka için, Klimka ve Serejka Bruzjak için de değişmedi. Patronlar gene aynı patronlardı, hayat gene aynı hayat... Bir atlı

muhafızlar alayı gelip işgal etmişti şehri. Süvari bölükleri her sabah gara gidiyor ve güney-batı cephesinden kaçanları tevkif ediyorlardı. Olgun yüzlü, uzun boylu, sağlam yapılı, aslan gibi delikanlılardı bu muhafızlar. Çoğu kont ya da prens olan subayların omuzlarında altın apoletler, alabildiğine süslü ceketlerinde gümüş kordonlar vardı. Ve her şey eskisi gibiydi. Sanki bir rüya olmuştu devrim.

Kasım yağmurlarıyla birlikte, yadırgatıcı bir değişiklik de geldi. Uğuldayan bir kalabalık taştı gardan. Yepyeni insanlardı bunlar, cephe insanları. Adları bolşevikti.

Bu sağlam, güven verici adı nerden aldıklarını hiç kimse bilmiyordu.

Muhafızların işi gittikçe biraz daha güçleşiyor, gittikçe biraz daha sıklaşan yaylım ateşleriyle parçalanıp uçuyordu garın camları. Kaçaklar, siperleri büyük topluluklar hâlinde terkediyorlardı. Engel olmağa kalkıldığı vakit de, süngüye sarılıyorlardı canlarını korumak için.

Aralık girer girmez, alaylar halinde bir akın başladı. Garı muhafızlar işgal etti bunun üzerine. Bu önünde durulmaz kalabalığı, baraj kurup durdurabileceklerini sanıyorlardı. Mitralyöz ateşiyle karşılandı gelenler, ama boşuna: Ölüme alışmışlardı.

Ve muhafızlar yenildi. **Frontovik**'ler şehre kadar sürdü onları, sonra da gara dönüp ileri doğru yürüyüşlerine devam ettiler.

1918 ilkbaharı. Serejka'larda kâğıt oyunu oynayıp vakit geçirdikten sonra sokağa çıkan üç arkadaş, o gün, Korçagin'in bahçesine uğramak üzere her günkü yollarını değiştirmişlerdi. Otların üzerine uzandılar. Canları sıkılıyordu. Günlerini en iyi şekilde nasıl geçirebileceklerini düşünürken, yolun ilerisinden doğru nal sesleri işitildi ve bir atlı gözüktü çok geçmeden. Şoseyi çitten ayıran

hendeği bir sıçrayışta aşarak, **nagayka**'sıyla Pavka ve Klimka'yı işaret etti:

— Çabuk buraya gelin çocuklar! Çabuk!

Çite koştular. Uzun bir yolculuğun tozuna gömülmüştü süvari. Arkaya itili kasketini kalın bir tabaka halinde kaplayan tozlar, asker elbiselerinin kıvrımlarına da sızmıştı. Sağlam bel kayışında kocaman bir tabanca gözüküyordu ve iki el bombası sarkıyordu.

— Su getirin aslanlarım bana!

Pavka dört nala koşarken süvari de, kendisini korkusuzca inceleyen Serejka'ya sordu:

— Söyle bakalım delikanlı, kimin elinde şehriniz?

Haber vermeğe bayılan Serejka, soluk soluğa anlatmağa koyuldu:

— Hiç kimsenin. Aşağı yukarı on beş gündür iktidarımız yok. Kendi iktidarımızı kurduk, kendi kendimizi savunuyoruz. Geceleri, küçük ekipler hâlinde biz nöbet tutuyoruz artık. Peki ya siz, siz hangi partidensiniz?

— Her şeyi bir anda öğrenmek istersen çabuk ihtiyarlarsın, diye gülümsedi süvari.

Ve Pavka'nın koşturduğu küçük testiyi bir dikişte boşaltarak atının dizginlerini çekip şaha kaldırdı ve şehrin hemen ilerisindeki çam ormanına doğru dörtnala uzaklaştı.

— Kim olabilir acaba? diye sordu Pavka.

Klimka omuz silkti:

— Ne bileyim ben...

Bu siyasî soruyu derhal cevaplandırıp çözmek Serejka'ya düşecekti:

— Öyle sanıyorum ki, iktidar değiştireceğiz gene. Lehtinski'ler neden dün gece toptan terkettiler şehri? İşte bu yüzden. Zengin takımı tabanları yağladı mı, aldanmayacaksın arkadaş: Partizanların gelmesi yakın demektir.

Fikir o kadar inandırıcıydı ki, Pavka'yla Klimka tereddütsüz kabul ettiler.

Hâlâ oturmuş bu olayı konuşuyorlardı ki, bir nal sesi uğultusu kapladı ortalığı, ve çocuklar gene çitin oraya koştular: Küçük korudan doğru, orman bekçisinin evinin ardından dolanarak, adamlar ve yük arabaları geliyordu. On beş kadar süvari vardı önlerinde, tüfekleri eyerin üzerine enine koymuşlardı. En başta da, birisi oldukça yaşlı iki adam görünüyordu. İkincisi, üç arkadaşın biraz önce tanıdığı gözcüydü. Yaşlısı bir yağmurluk giymişti, kuşak yerine de kayış takmıştı. Asker ceketinin üzerinde kızıl bir şerit göze çarpıyordu ve dürbün süslemekteydi göğsünü.

Serejka, bir zafer kazanmış gibi dirsekledi Pavka'yı:

— Ne demiştim demin ben size? Kızıl şeridi görüyorsun değil mi? Partizanlar işte!. Aldanıyorsam iki gözüm aksın, bal gibi partizan bunlar!

Ve anlaşılmaz bir sevinç çığlığı, yani kazak çığlığı atarak çiti aştı ve göz açıp kapayıncaya kadar sokağa ulaştı. Arkadaşları da hemen arkasından yetişmişlerdi. Üçü birarada yolun kıyısında durup gelenleri seyretmeye koyuldular. Süvariler yaklaşıyordu. Onları tanıyan gözcü, bir baş hareketiyle bunu belirttikten sonra, kamçısını Lehtinski'nin konağına doğru uzatıp sordu:

— Kimin bu ev?

— Avukat Lehtinski'nin, diye cevap verdi Pavka, yetişebilmek için atın yanında seğirterek. Çoluk çocuğunu toplayıp kaçtı dün akşam. Sizden ürkmüş olmalı.

İki atlıdan yaşlısı gülümsedi:

— Nereden biliyorsun kim olduğumuzu bizim?

Kızıl kokarda baktı Pavka:

— Ya bu ne peki, dedi. Kör müyüm ben?

Şehir sakinleri sokağı doldurmuş, askerleri merak içinde seyrediyorlardı. Üç arkadaş da, hep kaldırımın kenarında ve kalabalığın itiş kakışına aldırış etmeksizin, kızıl muhafızlara bakmaktaydılar. Toz içinde kalmış olan askerlerin yüzünde bir bıkkınlık okunuyordu. Ve birliğin elindeki tek top gökgürültüsü içinde uzaklaşıp mitralyöz arabaları da geçtikten sonra, üç kafadar gene de onları izlemekten caymadılar. Nihayet şehrin merkezine ulaşan birlik konaklamağa karar verince, evlerine döndüler.

Akşamleyin, konağı kızılların kurmayı tarafından karargâh seçilmiş bulunan Lehtinski'nin büyük salonunda, yontma keresteden güzel bir masanın etrafında, dört adam oturmuştu. Bunlar, askerî şûranın üç üyesiyle birliğin kumandanı Bulgakof yoldaştı.

Bulgakof, masanın üzerine yayılı bir bölge haritasında parmağını gezdirerek bazı hatları tırnağıyla çizip işaretliyor, bir yandan da, karşısında oturan kocaman dişli, iri çeneli kişiyle konuşuyordu:

— Ermançenko yoldaş, demek sence hemen burada savaşa tutuşmamız lâzım? Bense, yarın sabah da geri çekilmeye devam edelim diyorum. Hatta geceleyin yola çıkabilsek daha iyi olurdu, ama çocukların adım atacak hâli yok. Bu durumda yapılması gereken, Almanlar oraya ulaşmadan önce Kazatin'i tutmaktır. Elimizdeki kuvvetle direnmeğe kalkmak, gülünç bir iddia olur. Topu topu bir topla otuz mermi, iki yüz süngüyle altmış kılıç var elimizde... Karşımızdakilerin çok daha üstün olduğunu kendin söyledin.. Gerçekten de, önünde durulmaz bir biçimde çığ gibi ilerliyor Almanlar. Hiç şüphesiz ki savaşacağız, ama tıpkı bizim gibi ricat etmekte olan kızıl birliklere ulaştıktan sonra savaşalım diyorum. Bir de şu nokta var yoldaşlar: Bizim tek düşmanımız Almanlar değil, yolumuzun

üzerinde kol gezen karşı-devrimci haydutları da unutmayalım. Fikrim şu: Sabahleyin şafakla birlikte, garın arkasındaki küçük köprüyü havaya uçurduktan sonra şehri terketmek. Almanların iki üç gününü rahat alır o köprünün tamiri. Böylece onların ilerleyişini biraz da olsa geciktirebiliriz. Ne dersiniz yoldaşlar? Karara varalım.

Yanında oturan Strujkof belli belirsiz geviş getirerek bir haritaya, bir kumandana baktı ve güçlükle konuştu:

— B... be... ben. Bu... bu Bulgakof'un fikrindeyim.

Hazır bulunanların en genci, bir işçi gömleği giymiş olanı da aynı kanıdaydı:

— Bence de Bulgakof haklı yoldaşlar.

Tek başına kalan Ermançenko —gündüz Pavka ve arkadaşlarıyla tanışmış olan süvariydi bu— öfkeyle başını salladı:

— O zaman bu birliği kurmuş olmak neye yarar, söyleyin Allah aşkına! Topraklarımızı kavga dövüşsüz Almanlara teslim etmek için mi kurduk biz bu birliği? Ben savaşa girişmek gerekir derim. Gerilemekten bıktı insanlar. Bana kalırsa, bir adım daha geri gitmeden burada savaşmalıyız.

İskemlesini sert bir hareketle iterek doğruldu ve sinirli adımlarla salonu arşınlamağa başladı.

Hafiften alaycı bir bakışla onu seyrediyordu Bulgakof:

— Öyle gelişigüzel dövüşe girişilmez ki Ermançenko. Elimizdeki insanları, apaçık bir bozgunun ortasına itip de yok ettiremeyiz. Hem sonra, toplu tanklı koca bir alay var bizim ardımızda, gülünç oluruz... Çocukluğu bırak Ermançenko yoldaş... Demek kararımız, yarın sabah yola çıkmak?

Ve kumandan devam etti:

— Bir nokta daha var yoldaşlar, o da irtibat meselesi. Ricat eden son birlik biz olduğumuza göre, cephe ge-

risindeki işleri organize etmek de bize düşer. Burası, demiryolu kavşağı olmak bakımından büyük önem taşıyor. Burada kalıp işi düzenleyecek güvenilir bir yoldaş bulmamız lâzım. Bizlerden biri olmalı bu, ve her şeye nezaret etmeli. Aday teklif edin.

Ermançenko masaya yaklaştı:

— Denizci Çurkay, tam bu iş için biçilmiş kaftan, dedi. Bir kere buranın yerlisi. İkincisi olarak da, tesviyeci ve montördür. Santralde rahatlıkla bir iş bulabilir kendine. Üstelik de Fedor'un bizlerden olduğunu kimse bilmiyor, çünkü görmediler. Zaten kendisi ancak bu gece gelmiş olacak. Kafası işleyen bir çocuktur göreceksiniz, durumu hemen düzenleyecektir. Bence ondan iyisini bulamayız.

Bulgakof bir baş hareketiyle tasdik etti:

— Bence tamam. Bir itirazınız var mı yoldaşlar? Yok. Öyleyse bu iş halloldu demektir. Buradaki çalışmaları Çurkay düzenleyecektir. Kendisine gerekli şeyleri bırakacağız. Şimdi gelelim, gündemdeki üçüncü ve son meseleye. Şehir deposundaki silâhlar ne olacak? Koca bir tüfek stoku var depoda, Çar savaşlarından kalma aşağı yukarı yirmi bin kadar parça var. Bir çiftçinin hangarına yığmışlar sonra da unutmuşlar, kimse bilmiyor. Hangarın sahibi haberdar etti beni, kurtulmak istiyormuş. Tabii Almanlara hediye edecek değil bu silâhları. Bence yakalım. Hem de derhal ateşe verelim ki, şafak sökünceye kadar bitmiş olsun bu iş. Yalnız dikkatli olmalı, çünkü tehlike var: Silâhların yığılı bulunduğu baraka şehrin kenarındaki fakir mahallenin tam göbeğinde. Yangının etrafa bulaşmasından korkulur.

Strujkof'un uzun zamandır traş görmemiş ve bir kirpiyi andıran yüzü birden bire dalgalandı:

— Ne... neden ya... ya... yakacakmışız sanki? Be... be... bence ha... ha... ha... halka dağıtmak da... da... da... ha iyi.

Bulgakof âniden ona dönmüştü:

— Yani silâhları halka dağıtalım diyorsun?

Sevinçle haykırdı Ermançenko:

— Bu doğru işte, çok doğru! İşçilere, halka, herkese vermek silâhları isteyen alsın! Hârika bir fikir diye buna derler! Almanlar kendilerini sıkıştırmağa kalkıştıkları takdirde, onları okşamağa yetecek kadar silâh buiunmalı halkın elinde. Ve hiç şüpheniz olmasın ki Almanlar halkı sıkıştıracaktır. Bardak taştığında da silâhlar zuladan çıkar. Hârika bir fikir bu Strujkof: Silâh dağıtımı! Hattâ bir kısmını da köye götürüp vermeli, Mujikler öteden beri bayılır bu güzel oyuncaklara, ve Almanlar hasada elkoymağa gelince şenliği görün siz artık, hem de ne şenlik!..

Bulgakof kendini tutamayıp gülmüştü ama hemen ciddileşti:

— Acele etme bakalım, dedi. Bir kere Almanlar gelir gelmez, silâhları teslim etme emri vereceklerdir. Halk bundan korkar.

— Belli olmaz, diye itiraz etti Ermançenko, hiç belli olmaz! Herkes de silâhlarını teslim edecek değil ya: Kimisi verir, kimisi saklar.

Kumandan, soran gözlerle baktı ötekilere. Genç işçi; Ermançenko ile Strujkof'un imdadına yetişmekte gecikmeyecekti:

— Tereddüte mahal yok, derhal dağıtalım.

— Peki öyleyse, dedi Bulgakof.

Yalnız kalınca da, Lehtinski'lerin yatak odasına doğru yürüdü ve geniş yatağın üzerine kaputunu serip yerleşti.

Ertesi sabah Pavka, bir yıldır ateşçi çırağı olarak çalıştığı elektrik santralini terkediyordu.

Şehre hâkim olan alışılmadık bir canlılık derhal dikkati çekti: Bir, iki ve hattâ bazen üç tüfek sırtlamış insanlarla doluydu sokaklar. Hiç bir şey anlamadı Pavka. Yavaş yavaş kendine de bulaşan bu hareketliliğin sebeplerini düşünmeksizin hızlandı. Lehtinski'nin konağının orada bir gün önceki dostları, kızıl süvariler, atlarına binmekteydiler.

Rüzgâr gibi daldı eve, elindekilerini bir köşeye fırlattıktan sonra fırlayıp Serejka Bruzjak'larda aldı soluğu. Serejka'nın babası çarkçı yardımcısıydı ve şehrin öteki ucunda, babadan kalma bir evde oturuyorlardı.

Serejka evde yoktu. İri yarı kumral bir kadın olan annesi karşıladı Pavka'yı ve hemen dert yanmağa koyuldu:

— Allah bilir nereye gittiğini alçağın! Gün doğmadan sıvışmış. Sanki şeytan dürtüyor, tövbe! Silâh dağıtıyorlar dedi. Nerede dağıtıyorlar bilmem ama, bizimki muhakkak oralarda dolanmaktadır. Bir güzel sopa lâzım size, cennetten çıkma bir güzel dayak. Ele avuca sığmaz oldunuz çünkü. Bir karış boyunuza bakmadan silâhlı kavgalı işlere sokmağa başladınız burnunuzu. Söyle ona, eve eğer bir tek fişek getirecek olursa kafasını koparırım alimallah!.. Her türlü pisliği toplayıp getirecek başıma, sonra da hesabını soracaklar. Dur, sen bari koşturma, silâh milâh almağa kalkma sakın! Dur alçak, sözümü dinle!.

Çoktan uzaklaşmıştı Pavka.

Her bir omuzunda bir tüfekle ilerleyen bir adam gördü yolda ve hemen yaklaştı:

— Nerden aldın bunları, **diyadya**?

— Yukarda, Verkovina'dan. Herkese veriyorlar.

Pavka gerisini dinlemeden fırladı. İkinci sokağı aşmıştı ki, süngüsü takılı bir piyade tüfeğinin ağırlığı al-

tında iki büklüm ilerlemeğe çalışan küçük bir oğlana tosladı:

— Nerden aldın bunu?

— Birlikten dağıtıyorlar okulun karşısında. Ama bir tane olsun kalmadı, hepsi bitti. Bütün gece sürdü dağıtım, düşün bir. Git bak inanmazsan, bütün sandıklar bomboş.

Sonra da ekledi gururla:

— Bu benim aldığım ikinci tüfek.

Haber perişan etmişti Pavka'yı. «Kör şeytan! Evde sürünmek yerine oraya koşturmak varmış. Vaktinde açamadım ki gözümü!» diye söylendi kendi kendine. Sonra birdenbire pırıldadı gözleri, hızla geriye dönüp üç sıçrayışta oğlana yetişti, çekip aldı tüfeği elinden ve itiraz kabul etmez bir tonla:

— Sendeki bir tane sana yeter, dedi. Bu benimdir.

Gündüz gözüyle uğradığı bu saldırı basbayağı öfkelendirmişti oğlanı, ağzı köpükler saçarak atıldı Pavka'nın üzerine. Ama Pavka, atik bir sıçrayışla gerileyip süngünün ucunu çocuğa doğru çevirdi:

— Geri bas, yoksa yanarsın!.

Küçük oğlan çaresizlik içinde ağlayarak ağzına gelen bütün küfürlerle hıncını boşaltırken, Pavka alabildiğine memnun dörtnala koşmaktaydı. Ganimetini, bir hangarın kirişleri altına güzelce yerleştirip gizledikten sonra da, neşeli neşeli ıslık çalarak eve döndü.

Şepetovka misali küçük kasabalarda yaz akşamlarının güzelliğine doyum olmaz. Bu kasabaların kenar mahallelerinde, köylerin o büyüleyici havasını bulursunuz daima.

Böyle akşamlarda bütün gençlik sokağa dökülür. Kızlı erkekli herkes, evlerinin merdivenlerinde, bahçeler-

de, çitlerin ardında, yollarda, inşaat için oraya buraya yığılmış bekleyen kalasların yanında, kalabalık topluluklar veya sarmaş dolaş çiftler hâlinde gezinir. Gülüşmeleriyle çınlatır ortalığı ve türküler fışkırır âniden dudaklarından.

Yaz kokularıyla yüklü hava, gökyüzünün ebegümeci rengi derinliğinde ürperir gibiydi. Ateş böcekleri gibi parıldıyordu yıldızlar. Ve kaygısız bir ses yankılanarak yükselip uzakta sönüyordu.

Akordeona karşı bir zaafı vardı Pavka'nın. Dizlerinin üzerindeki âlete sevgiyle sarılmıştı. Parmakları tuşlara değer değmez, pesten notalar inlemeğe başlıyor ve ateşli bir şarkı yükseliyor, titreyip dalgalanıyordu havada.

Nasıl da gayrete gelip coşmuştu akordeon! Direnip de dansetmemek mümkün değildi. Türkünün âhengine çoktan kaptırmışlardı kendilerini. Hayat bu, yaşanacaktır elbette!

Ama o akşamki neşeye gerçekten diyecek yoktu. Pavka'ların evi yanında yığılı duran kalasların üzerinde, şakacı ve gürültücü bir gençlik görülüyordu. İçlerinde en gür seslisi olan Galoçka, hepsini bastırarak ortalığı çınlatmaktaydı. Taş yontucuydu babası Galoçka'nın, komşuydular. Dansa ve türkülere karşı sınırsız bir düşkünlüğü vardı bu kızın; ve birlikte bulunduğu erkek arkadaşları da, bunu bildiklerinden, en küçük bir vesileyle Galoçka'yı kollarından yakalayıp başı dönünceye kadar fırıldak gibi çevirmeye koyuluyorlardı. Kızcağız da hiç bir vakit nazlanmaz, o sıcak ve derinden kopup gelen alto sesiyle türkü ardına türkü tuttururdu.

Pavka biraz ürkerdi Galoçka'dan. İğneli konuşmaktan hoşlanırdı çünkü alçak, ve başarırdı da... İşte şimdi de hemen yanıbaşına oturup yerleşmişti oğlanın, oracıkta, aynı kalasın üzerine. Ve birdenbire sarılıp kol-

larının arasında sıktı Pavka'yı, sonra da bir kahkaha savurarak:

— Bana bak değerli çalgıcı! dedi. Böyle çocuk denecek kadar genç olman ne büyük bir şanssızlık benim için, bilir misin! Hârika bir koca olurdun yoksa bana, çünkü seviyorum seni. Akordeonculara hiç dayanamam Allah kahretsin! Büyülenirim âdeta önlerinde. Yüreğim parçalanır, elimde değil...

Yüzünün kıpkırmızı kesildiğini sezdi Pavka. Allahtan ki, gecenin karanlığı içinde hiç kimse farkına varamayacaktı bunun. Sıyrılıp kurtulmak istedi kızdan, ama Galoçka onu sımsıkı bırakmıyordu.

— Kaçma sevgilim benden, diye haykırdı güleрek... Ne biçim nişanlısın aptâl!.

Pavka telâşlanmıştı birden. Galoçka'nın iri memelerini duyuyordu omuzunda ve içinde bir şeyler kaynar gibi oluyordu. Etraflarından yükselen kahkahalar, sokağı alışılmadık bir çınlamaya boğmaktaydı.

Acemice bir hareketle kurtulmaya çalıştı. Pavka:

— Öteye git biraz, dedi. Rahatsız ettiğini görmüyor musun beni, çalmama engel oluyorsun üstelik.

Ve yeniden yükselen gülüşlere şakalar da karışıyordu.

Marusya:

— Hüzünlü bir şey çalsana bize Pavka, dedi. Hani o iç paralayıcı nağmeler vardı ya, işte onlardan.

Yavaşça gevşeyip genişledi akordeonun körüğü, Pavka el yordamıyla arayıp buldu notaları birer birer, ve Ukraynalı yüreklerde yer etmiş o herkesin ezbere bildiği melodilerden biri başladı. İlkin Galina yakaladı nağmeyi, sonra da Marusya katıldı türküye ve bütün gençlerin dudaklarından fışkıran melodi tatlı bir rüzgâr gibi dalgalanıp uçtu ormana doğru...

Artem'in sesi yükselmişti birden:

— Pavka!

Pavka derhal akordeonu katlayıp kayışlarını çıkardı. Marusya yalvarmağa başlamıştı:

— Hemen gitme ne olur, bir parça kalabilirsin pekâlâ!

— Yarın görüşürüz, dedi Pavka. Ağabeyim çağırıyor.

Sokağı koşarak geçip hızla eve daldı.

Masanın etrafında Artem'le arkadaşı Roman ve bir de Pavka'nın hiç görmediği bir yabancı vardı. Nasırlı elini uzattı Pavka'ya yabancı. Artem sordu:

— Sizin santraldeki montör hastalandı diyordun değil mi Pavka? Yarın bir anla bakalım, onun yerine işten anlayan başka birini almak isterler mi. Kabul edecek olurlarsa, hemen eve gelip bana haber ver.

— Rahatsız olmasına lüzum yok, diye söze karıştı yabancı. Kendim bizzat giderim daha iyi, patronla yüzyüze konuşmuş olurum. Yalnız Pavka bana yolu göstersin, yeter.

Meseleyi kavramıştı Pavka. Açıkladı:

— Bir montöre ihtiyaç var evet. Stankoviç hastalığından ötürü gelemediği için bütün gün çalışmadı santral. Tifo olmuş. İki kere kendisi denedi patron, olmadı. Bir başkasını da bulmak istediler ama bulamadılar. Elinde bir tek ateşçi vardı, işte bunun için de makinaları çalıştırmağa cesaret edemedi bir türlü.

— Bu iş oldu demektir, diye atıldı yabancı. Yarın geçerken alırım seni... Gri ve sâkin bakışlı gözleri takılmıştı Pavka'nın gözlerine. Bu güvenli ve keskin bakış karşısında bir tedirginlik duydu Pavka. Adamın sırtındaki yukardan aşağıya ilikli renksiz ceket, omuzlarına dar geldiği hemen belli olacak kadar gergindi. Adaleli kalın bir boynu ve çam yarmasını andıran sağlam bir gövdesi vardı. Yabancıyla tokalaşırken:

— Gülegüle Çukray, dedi Artem. Yarın bekliyoruz.

Almanlar, kızıl birliğin ayrılışından üç gün sonra girdi kasabaya. Önce bir lokomotif düdüğü işitildi, sonra da haber fırtına gibi sardı ortalığı bir anda:

— Almanlar geldi!

Çiğnenmiş bir karınca yuvası gibi kaynaşıyordu Şepetovka: Almanların ergeç geleceğini herkes biliyor ve bekliyordu ama, gene de inanılmaz bir olaydı bu. Ama işte şimdi Almanlar, korku verici birer masal insanı olmaktan çıkıp vücut bulmuşlardı. Artık oralarda bir yerde değil, burada, karşılarındaydılar.

Kasaba sâkinleri, sokağa çıkmayı göze alamayarak, yol boyunca çitlerin arkasına sıralanıp çivilenmiş, seyretmekteydiler.

Biribirinin arkası sıra ve teker teker ilerliyordu. Almanlar. Ve yolun ortasını boş bırakıp duvarların kenarından doğru yürüyorlardı. Koyu yeşil bir üniforma vardı üzerlerinde. Tüfeklerini ellerinde tutuyorlardı ve parmakları tetikteydi hep. Geniş yüzlü süngüler sarkıyordu tüfeklerinden. Başlarındaki çelik miğferlerin ve omuzlarına asılı kocaman sefer çantalarının ağırlığı altında handiyse iki büklüm, ardı arkası kesilmez bir şerit hâlinde gardan kasabaya doğru ilerlemekteydiler. En küçük bir direnci derhâl boğmağa hazır oluşlarından, belliydi ürktükleri. Oysa hiç kimsede direnecek bir hâl yoktu.

Mavzerlerle mücehhez iki subay yürüyordu en önde. Yolun ortasından da, başında **papaka** dediğimiz mavi bir Ukrayna **jupan'ı** taşıyan **starşina**, yâni tercüman ilerliyordu.

Askerler şehrin meydanına dört köşe bir topluluk hâlinde yığıldılar. Trampet sesleri kapladı ortalığı. Ve biraz güvene kavuşmuş olan kasabalılar yavaş yavaş meydana toplandı. Eczanenin peronuna çıkan **hetman**, yüksek sesle ve tane tane, binbaşı Korf'un emirnâmesini okuyacaktı:

HALKIN BİLGİSİNE

1

Bu şehrin bütün sâkinlerine, elleri altında bulunan bütün silâhları, en geç yirmi dört saatlik bir mühlet zarfında teslim etmelerini emrediyorum. Emre uymayanlar ölüm cezasına çarptırılacaktır.

2

Şehirde sıkı yönetim ilân edilmiştir. Akşam sekizden sonra sokağa çıkmak kesinlikle yasaktır.

Şehrin askerî kumandanı
İmza:
Binbaşı KORF

Alman kurmayı kendilerine barınak olarak, ihtilâlden beri işçi delegeleri komitesi tarafından işgal edilen belediye binasını seçmişti. Girişteki nöbetçinin başında, çelik miğfer yerine, imparatorluk kartalıyla süslü bir tören şapkası vardı. Hemen yandaki avluya, kasaba sâkinleri tarafından getirilen silâhları yerleştirmek üzere bir depo hazırlanmıştı. Ölüm cezasını işitince ödü kopan halk, elindeki bütün silâhları teslim ediyordu.

Depoya gidip de kendilerini göstermekten ürken bazı kasabalılar, gecenin karanlığından faydalanıp, evlerin-

de silâh namına ne varsa sokaklara boşaltmışlardı. Bunlar, sabahleyin, kol gezen Alman askerleri tarafından bir bir kaldırılıp toplandı. Öğle vakti ganimetlerinin sayımına girişen Prusyalılar, on dört bin tüfek teslim edilmiş olduğunu gördüler. Altı bin tüfek kalıyordu verilmemiş. Almanlar vakit kaybetmeden toplu halde bir aramaya giriştiler. Ama bu aramadan çıkan sonuç pek de parlak olmadı.

Ertesi sabah şafak sökerken, şehir dışındaki eski Yahudi mezarlığının kıyısında, iki demiryolu işçisi kurşuna diziliyordu. Akşamki arama sırasında, evlerinde silâh bulunmuştu.

Haberi alır almaz eve koştu Artem. Bahçede karşılaştı Pavka'yla ve oğlanı omuzlarından yakalayarak ısrarlı bir sesle sordu:

— Kızılların dağıtmış olduğu silâhlardan getirmiş miydin eve?

Elinden silâhını kaptığı o küçük çocukla aralarında geçenleri söylemek istemezdi Pavka, ama ağabeyine yalan atmak hoşuna gitmedi ve itiraf etti.

Hemen hangara yöneldiler. Kirişlerin altında gizli tüfeği çıkardı Artem, namlu dibi ile süngüyü alıp tüfeğin dipçiğini bir vuruşta parçaladıktan sonra kalıntıları ilerdeki boş bir tarlaya fırlattı. Süngüyle namlu dibini de, avludaki helânın kuburuna salladı.

— Artık küçük bir çocuk değilsin Pavka, silâh saklamanın şakaya gelmediğini anlaman gerek. Son derece ciddî olarak söylüyorum: Hiç bir şey getirmeyeceksin eve. Canıma susamadım ben. Ve beni kandırabileceğini de aklından çıkar. Unutma ki, eğer bizim evde bir şey bulacak olurlarsa seni değil, beni kurşuna dizerler!

Pavka söz verdi.

Tam avludan geçip de sokağa çıkmak üzereydi ki, Lehtinski'lerin konağı önünde körüklü bir arabanın durduğunu gördü. Avukatla karısı indiler arabadan, onları da çocukları Neli ile Viktor izledi.

— Küçük kuşlar yuvaya dönüyor işte!... diye mırıldandı Artem hınçla. Yahudi bayramı başlıyor demek.

Pavka farkına bile varmadan, dev yapılı montörle aralarında sıkı bir dostluk kurulmuş bulunuyordu. Aşağı yukarı bir aydan beri elektrik santralinde birlikte çalışmaktaydılar. Ateşçi yardımcılığı yapan genç arkadaşına, makinaların nasıl çalıştırılacağını gösteriyordu Çukray, onu yetiştiriyordu sözün kısası. Becerikliliği sâyesinde denizcinin sonsuz sempatisini kazanmıştı Pavka.

Çukray, gittikçe daha sık gelmeye başlamıştı Artem'lere. Tatil günlerini hemen de tamamıyla onların evinde geçiriyordu. Bu rahat ve akıllı uslu denizci, kendisine hayat ve sefalet hakkında anlatılan bütün hikâyeleri sabırla dinliyor. Pavka'nın afacanlıklarından dehşete kapılan annesinin bitip tükenmek bilmez yakınmalarına karşı da daima yatıştırıcı bir tavır takınıyordu. Cesaret veriyordu Marya'ya.

Günlerden bir gün, fabrikanın avlusundaki odun yığınlarının ortasında durdurdu Pavka'yı Çukray, ve gülümseyerek:

— Biliyor musun, dedi, annen en çok senin kavgacılığından şikâyetçi, «Horoz gibi dövüşken!» diyor senin için.

Bir an durduktan sonra, gene gülerek devam etti:

— Kavga kötü bir şey sayılmaz yavrum. Hattâ za-

man zaman dövüşmek insana faydalıdır da. Yalnız, kime karşı ve niçin dövüştüğünü bilmek şartıyla.

Adamın kendisiyle alay mı ettiğini, yoksa ciddi mi konuştuğunu kavrayamamış olan Pavka homurdandı:

— Kavgacı olduğum doğru. Ama ben hiç bir zaman gelişigüzel dövüşmem, namusumla dövüşürüm hep.

— İster misin sana, kuralıyla dövüşmeyi öğreteyim?

Bu damdan düşer gibi gelen soru karşısında afallayan Pavka, denizciye şaşkın gözlerle baktı:

— Kuralıyla mı? Nasıl yani?

— Şimdi görürsün.

Ve Pavka, hayatında ilk defa olarak, bir İngiliz boksu dersinden geçti. Bu yeni bilimi kazanmak pahalıya mal oldu ona gerçi ama, kısa zamanda da hayranlık verici bir ustalığa erişecekti. Çukray'ın ağır yumruğunu yiyip yerlerde yuvarlanmağa aldırış etmeyerek, sabırlı ve dikkatli bir çalışmaya girmişti.

Sıcak bir yaz günüydü. Klimka'lardan henüz gelmiş olan Pavka, evin içinde gayesiz dolanıp duruyordu. Çok geçmeden de, sevgili sığınağına yöneldi: Komşu bahçenin bir köşesinde, kiraz ağaçlarının arasında unutulup kalmış bir kulübe yıkıntısının damıydı bu. Dalların içinden bir sincap gibi kayarak dama tırmandı ve boylu boyunca serildi güneşin alnına. Bir an sonra da bir merak kaplamıştı içini. Kulübenin Lehtinski'lerin parkına baktığını hatırlamıştı. Damın kenarına sarılarak eğildi ve büyük avluyu, avludaki körüklü arabayı gördü. Avukatın evinde kalmakta olan Alman teğmeninin emirerini de gördü çok geçmeden. Subayın üniformasını fırçalamaktaydı adam. Küçük ve pis bıyıklı o bodur subayı hatırladı Pavka. Sonra da, subayın kaldığı odanın parka baktığını hatırladı. Şu penceresi açık duran ve gizlendiği yerden rahatça içini seyredebildiği odaydı bu...

— Vay canına! diye mırıldandı. Teğmen hazretleri, emirerini bir yere gönderiyor...

Gerçekten de, teğmen bir mektup uzatmıştı askere ve emireri derhâl ahıra doğru yönelmişti. Gözlemeğe devam etti Pavka: Şimdi de teğmen gidiyordu işte. Teğmen, tam o sırada parkın koruluğundan çıkmakta olan Neli Lehtinski'ye doğru ilerledi. Kızın koluna girdi beyzadem, ve bir gezinti teklif etmiş olmalı ki parmaklığı itip uzaklaştılar.

Pavka, güneşe serilip şöyle bir güzel uyumağa niyetlenmişti ama, sırası değildi bunun artık. Açık pencereden yana baktı: Almanın odası, gözlerinin önünde serili duruyordu. Kayışlar vardı masanın üzerinde. Ne işe yarar bu kayış. Sonra, bakalım bunlar gerçekten kayış mıydı? Bir de, gene masanın üzerinde, pırıl pırıl bir şey... Küçük bir şey parlamaktaydı. Ne olabilirdi acaba?

Merakına yenildi Pavka ve kendini koyuverdiği gibi bir kayışta indi kirazdan, yaklaşıp baktı: Masanın üzerinde, nefis bir deri kılıf içinde hârika bir on ikilik rövolver duruyordu.

Kendi kendisiyle cenkleşti birkaç saniye. Ve birden karar verip, deva bulmaz bir yüzsüzlükle eğildi, çekti kılıfı, tabancayı çıkarıp aldı. İşte parktaydı gene. Yüzüstü sürünmeğe koyuldu. Kirazın gövdesi, derken yıkık kulübe... Döndü: Ortalıkta çıt yoktu. Emirerinin arabacıyla konuştuğu görülüyordu uzaktan. Pavka fırladı.

Annesi mutfakta yemek hazırlamaktaydı. Kadının dalgınlığını fırsat bilen Pavka, eski bir çaput parçasını cebine sokup sessizce sıvıştı.

Ormanın kıyısındaki eski tuğla fabrikasının yıkıntılarına doğru koşuyordu. Ayakları yere değmiyordu sanki. Ve rüzgâr, kulaklarında ıslık çalar gibiydi.

Büyük bozkır otlarının istilâsına uğramıştı moloz-lar. Sadece üç arkadaş gelirlerdi buraya, ve köşe bu-

cak her yeri bilirlerdi. Pavka, etrafa dikkatli bir göz attı: Kimsecikler yoktu yolda, çam yapraklarının tembel çıtırtısı kaplamıştı ortalığı, büyük çevrintiler hâlinde kaldırıp döndürüyordu toz yığınlarını rüzgâr. Önundaki gedikten, isli bir fırının içine sızdı Pavka: Oradaki tuğlaların arkasına saklayacaktı rövolveri.

Bacakları hafifçe titriyor, içine bir endişe çöküyordu yavaş yavaş: Ne olacaktı bu maceranın sonu?

Evde fazla görünmemek için, vaktinden önce gitti santrale. Çalışmağa koyuldu ama aslında bir tek düşünce vardı kafasını kemiren: Lehtinski'nin evinde şimdi neler olup bitiyordu acaba?

Saat on biri vurduğunda Çukray daldı birden içeriye, Pavka'yı yakalayıp avlunun bir köşesine çekti:

— İkindi üstü sizin evde arama yapmışlar, neden?

Pavka titredi:

— Arama mı? Ne araması?

— Arama evet. Ama bir şey bulamamışlar. Ne aramış olabilirler, biliyor musun?

Biliyordu elbet Pavka, ama söylemeğe cesaret edemedi. Korkudan titreyerek:

— Yoksa Artem'i tevkif mi ettiler? diye sordu sadece.

— Kimse tevkif edilmedi. Evin altını üstüne getirmişler, o kadar.

Bu sözler onu yatıştırmıştı ama, rahatlatmamıştı. Sessiz bir kaç dakika geçti, her ikisi de kendi düşüncelerine dalıp gittiler. Aramanın sebebini bilen, Pavka, yaptığı işin sonuçlarını hesaplayarak ürkmekteydi. Çukray ise, gerçek sebebi bilmediğinden, aramanın kendisiyle ilgili olabileceğini tasarlayarak endişeleniyordu: «Şeytan bilir ne düşündüklerini, anormal bir şeyler farketmiş olsalar gerek. Artem'in hiç bir şeyden haberi

yok, ve herifler gelip dosdoğru onun evine dalıyorlar. Bundan böyle, daha tedbirli davranmalıyım...» Ve her ikisi de sessizce işlerinin başına döndüler.

Lehtinski'lerin konağında tam bir şenlik olmuştu. Hırsızlığın farkına varır varmaz, teğmen, o alışılmış kibarlığından birdenbire sıyrılıp emirerine vurmuştu insafsızcasına. Darbenin etkisiyle sendeleyen asker, hemen doğrulmuş ve elleri hazırol vaziyette, gözlerini kırpıştırarak, ama yediği dayağa sanki suçlu kendisiymişcesine boyun eğerek, beklemişti. Kendisinden bilgi, ve belki de hesap sorulmak üzere derhâl çağrılan avukat, durumu öğrenince şaşkınlığa kapılıp özür dilemeğe koyuldu. Böyle bir kepazeliğin, üstelik de kendi evinde cereyan etmesi bayağı ürkütmüştü onu. Allahtan ki, bu gürültülü sahnede hazır bulunan oğlu Viktor Lehtinski imdadına yetişti:

— Bana, sorarsanız, dedi... Ama benimki kesin bir fikir değil, sadece bir faraziye... Bana sorarsanız, bu hırsızlığı komşular yapmış olabilir. Özellikle de, Pavel Korçagin denilen o **huligan**.

Bunun üzerine, derhal bir manga asker yollanmıştı eve arama yapmağa.

Aramadan hiç bir sonuç çıkmadı, ve Pavka: «Demek ki, dedi kendi kendine, tehlikeyi göze alıp da iyi bir iş yaptın mı, ille de zarar görmezsin.»

III

Pencereyi açıp dirseklerini dayamıştı Tonya. Canı sıkılıyordu. Gözlerinin önünde uzanan evin bahçesine baktı bir süre. Bütün bir yıl boyunca baba evinden ayrı kalmıştı, ama bir türlü inanamıyordu buna.

Her şey olduğu gibi kalmıştı bahçede. Özene be-

zene budanmış ahududular, annesinin en sevdiği çiçeklerle süslü, temiz ve düzenli patikalar, hep bir yıl önceki gibiydi. Emektar bahçıvanın hünerli elinin izlerini taşıyordu bütün bahçe. Ama bu manzaranın düzgünlüğü ve temizliği bile sinirlendiriyordu Tonya'yı.

Yarım bıraktığı bir romanı alıp bahçeye çıktı, yağlıboyalı küçük bahçe kapısını geçip gölcüklere doğru yöneldi. Bir yanı ormanla kaplı, öteki yanı da söğütlerle süslü yol, dümdüz uzanmaktaydı önünde. İlerdeki eski bir taş ocağına gitmek niyetindeydi Tonya. Tam o sırada, söğütlerin arasından gördüğü bir olta kamışı çekti dikkatini. Eğilip dalları aralayarak baktı ve kavruk yüzlü küçük bir oğlan gördü. Ayakları çıplaktı çocuğun, pantolonunu da dizlerine kadar kıvırmıştı. İyice dalmıştı, öyle ki Tonya'nın ısrarla kendisine baktığını farketmedi bile.

— Heeey! Burada balık var demek?

Öfkeyle döndü Pavka. Hiç tanımadığı bir genç kızın eğilmiş bakmakta olduğunu gördü. Mavi yakalı beyaz bir gemici gömleği vardı kızın sırtında. Parlak gri bir eteklik giymişti. Kalın çizgili çoraplar görülüyordu ayak bileklerini örten. İnce bir mendille tutturmuştu kestane rengi güzel saçlarını.

Belli belirsiz titredi olta ve durgun suda halkalar belirdi gittikçe genişleyen. Kızın narin sesi yükseldi dalların arasından.

— Balık var görmüyor musunuz? Isırdı bile oltayı...

Birden şaşkınlığa kapılan Pavka, dört bir yana sıçrayan çamurların arasından muzaffer bir edayla çekti oltasını, ama bir de baktı ki, umutsuzca kıvrılıp bükülen yemlik solucandan başka bir şey yok iğnenin ucunda. «Balığın içine sıçıldı işte, dedi kendi kendine öfkeyle. Bu kız da nereden çıkıp geldi başıma!» Şaşkınlığını

gizlemek için de, gücünün yettiği kadar uzağa fırlattı oltayı. İki nilüferin arasına, yâni en atılmaması gereken yere, çünkü oradaki köklere takılabilirdi. Pavka, iş işten geçtikten sonra durumun farkına vardı. Ve kıza bakmağa cesaret edemeyerek homurdandı dişlerinin arasından:

— Cıyak cıyak bağırırsanız elbet kaçar balık!

Alaycı bir cevap indi dalların arasından bir kamçı gibi:

— Çoktan kaçmıştı balık, sizi görünce ürkmüş olmalı! Hem sonra, güpegündüz balık mı avlanır kuzum!. Acemi avcı siz de!.

Pavka, elinden geldiğince kibar davranmağa kararlıydı ama bu son sözler biraz fazla ağır geldi ona. öfkelendiğini iyice belli eder biçimde kasketini alnına yıktı. Ve, gene de en az kırıcı kelimeleri seçmeğe gayret ederek homurdandı.

— Şuradan bir an önce savulup gitseniz daha iyi olmaz mıydı acaba küçük hanım?

Muzip bir göz kırpmasıyla cevap verdi kız:

— Yoksa sizi rahatsız mı ediyorum?

Barışalım diyen bir yankılanma vardı kızın sesinde. Öyle ki, en seçme küfürleri sıralamağa hazırlanan Pavka çaresiz kaldı:

— Bakabildiğiniz kadar bakın canınız çekiyorsa. Yer herkesin yeri, ne karışırım ben!.

Nilüferlerin arasında dalgalanıp duran oltaya endişeyle bir göz attı. İğne, belli ki, takılmıştı bir köke. «Kurtarmanın imkânı yok, diye düşündü. Orospu bir güzel dalga geçer şimdi benimle... Bir an önce defolup gitseler bari!» Dalga geçmek niyetinde falan değildi oysa Tonya. Kızın sudaki aksi Pavka'ya kadar uzanmaktaydı: Arada bir kendisine kaçamak bakışlar atarak, bir dalın üstünde sallandığını gördü. Bir yandan da elindeki

kitabı okuyordu. Yavaş yavaş, oltasını kurtarmağa girişti Pavka: Alaylı bir bakış parladı sudaki kızın gözlerinde.

İki genç delikanlı sökün etti o arada, İki liseli: Depo şefi Sukarko'nun on yedi yaşındaki oğluyla derisi kızıl lekelerle örtülü olduğu için Allı Şurka diye ad takılmış, soluk benizli tenbelin biri, şık ve kadınsı Viktor Lehtinski. Güzel bir olta vardı Şurka'nın elinde. Bir sigara yakarak Viktor'a doğru eğildi ve göz kırptı:

— Baldan daha tatlı bir kız diyorum sana azizim, bir eşini daha bulamazsın burada. Alabildiğine romantik bir insan. Aslında Kief'te okuyor, tatilini geçirmek için gelmiş buraya. Babası orman müdürü. Liz'in arkadaşı kız, yâni kardeşimin. Bir aşk mektubu döktürdüm kendisine, hani anlarsın ya: « Deli gibi seviyorum sizi ve ürperekten cevabınızı bekliyorum.» cinsinden. Bir de Nadson'un bir şiirini kattım araya ki, deme gitsin.

— Peki sonuç ne oldu yâni?

— Sonuç? Şimdilik nazlanıyor güzelim, maniyer yapıyor. «Kâğıdına yazık» diyor bana. Ama bilirsin, başlangıçta hepsi böyledir. Bana güven azizim, eski kulağı kesiklerdenimdir aşk konusunda... Ne var ki, vakit kaybetmek istemiyorum onunla, kur yapmak, yalvarıp yakarmak hoşuma gitmiyor. Gece bastı mı, aşağı mahalleyi dolanmak çok daha iyi, üç rubleye karılar ki azizim dudaklarını yalarsın! Cilvesi var, nazı yok üstelik... Valka Tikonof'la bir olup aklımıza esti mi gidiyoruz.

Küçümseyerek dudak bükmüştü Viktor:

— Demek böyle pisliklerle uğraşıyorsun Şurka?

Şurka sigarasını fırlatıp alaycı bir sesle:

— Beyefendi tiksindiler mi yoksa? dedi... Sanki sizin neyle uğraştığınızı bilmiyormuşuz gibi!.

Arkadaşının sözünü kesti Viktor:

— Anlaştık mı şimdi, tanıştırıyorsun kızı? Hazır oradayken hızlanalım biraz.

Tonya'ya doğru ilerlediler. Sukarko ağdalı bir selâmla:

— Günaydın küçük hanım, dedi. Nasılsınız Tumanova? Balık avlamağa niyetlisiniz her hâlde?

— Yo, bakıyorum sadece.

— Arkadaşım Viktor Lehtinski'yi tanıştırayım size, diye devam etti züppe delikanlı.

Viktor, utangaç ve şaşkın, elini uzatmıştı kıza. Toka ettiler.

— Niçin avlanmıyorsunuz?

— Oltamı getirmedim.

— Derhal gidip getireyim oltanızı. Ben dönünceye kadar da benimkini kullanırsınız, dedi Şurka.

Kızı arkadaşıyla başbaşa bırakmak için bir fırsat yakalamıştı ve memnundu, ama Tonya:

— Zahmet etmeyin boşuna, dedi.

Ve eliyle Pavka'yı göstererek ekledi:

— Burada zaten bir balıkçı var, onu rahatsız etmeyelim.

— Rahatsız etmek mi dedin? Kimi? Şu veledi mi? Hemen şimdi yollarım ben onu evine.

Ve Tonya'nın kendisine engel olmasına vakit kalmadan atlayıp gölün kıyısına indi:

— Derhâl topla bakalım pılını pırtını, yaylan. Çabuk ol hadi!...

Pavka'nın kendisini hiç işitmemiş gibi devam ettiğini görünce sesini yükseltmişti:

— Heey, ne bekliyorsun be? Yaylan dedik sana!.

Hayra alâmet sayılmayacak bir bakışla dönüp baktı Pavka:

— Yavaş gel bakalım, dedi. Ne bağırıyorsun öyle?.

Ötekinin lâf dinleyecek hâli yoktu, azmıştı.

— Ne? diye haykırdı. Bir de itiraz ediyorsun öyle mi? Hergele seni, defol buradan, hemen defol!

Bir yandan da, ayağının ucuyla vurup, yem kutusunu suya yuvarlamıştı.

— Sukarko! Utanmıyor musunuz siz?.. diye haykırdı Tonya.

Pavka doğrulmuştu. Artem'in şefi olan depo müdürünün oğluydu karşısındaki; ve içinden gelen sese uyup da oğlanın lekeli suratını darmadağın etse, bunun hesabının ağabeyinden sorulacağını bilmiyor değildi. Onun için tutuyordu kendini.

Ama Pavka'nın öfkelendiğini gören liseli, hiç vakit kaybetmeden üstüne yürüdü ve elleriyle suya doğru itti onu. Güçlükle koruyabildi dengesini Pavka. Tepesi atmıştı:

— Yaa, demek böyle? dedi. Al sana öyleyse!.

Ve oğlanın suratının ortasına bir yumruk indirdiği gibi toparlanmasına meydan vermeden ceketinden yakalayıp göle doğru sürükledi, attı suya. Çamurlu sular içinde ve hınçla gölden fırlayan Şurka, yeniden saldırdı ama Pavka artık kararını vermişti.

Çukray'dan aldığı dersleri hatırladı bir anda. «Ağırlığı sol bacağının üzerine verecek ve sağ bacağını hafifçe büküp gereceksin. Ve yumruğunu sadece koiunla değil bütün vücudunla, aşağıdan yukarıya, çenesinin altına doğru savuracaksın.»

Birbirine çarpan dişlerin gıcırtısı işitildi önce, sonra da ipincecik bir haykırış yükseldi ve Sukarko, kolları havada daireler çizerek, yeniden suya gömüldü.

Tonya'nın deli gibi gülüşüyle çınlamaktaydı kıyı.

— Bravo! Bravo! Hârika bir şey bu!.

Alkışlamağa koyulmuştu Pavka'yı. Ama, o oltasını toplayıp takılmış iğneyi sert bir hareketle çektikten sonra, arkasına bile bakmadan rahatça uzaklaştı.

— Pavka, Korçagin, bu. Hergelenin biri işte!.. dedi Viktor genç kıza.

Pavka bunu işitti ama aldırmadı.

Endişe verici bir söylenti dolaşıyordu şehirde. Demiryolu işçileri grev yapacak... Komşu kavşaktaki depo işçileri bu yola ilk adımı atmışlardı bile. Kızılların bildirilerini taşımaktan sanık iki makinist Almanlar tarafından tevkif edilmişti. Öte yandan da, tarla işçileri arasında yer yer isyanlar patlak veriyordu. Köylüler, böylece, ardı arkası kesilmeyen müsadereleri ve büyük toprak ağalarının dönüşünü, kendi usullerince cevaplamış oluyorlardı.

Kazak muhafızların kırbaçları okşadı gene uzun uzun mujiklerin sırtını. Vilâyet sınırları içinde partizanlardan kurulu on kadar birlik vardı, ve sayıları her gün biraz daha kabaran bu birlikler kısmen bolşevikler tarafından teşkilâtlandırılmaktaydı. Çukray boş geçirmemişti vaktini.

Atamanı'lar, hiç beklenmedik bir anda, gar telgrafçısı Ponomarenko'yu tevkif ettiler. İnsafsızca dövdüler adamı kumandanın odasında. O da acıya dayanamayıp sonunda, grev propagandasının Roman Sidorenko tarafından yürütüldüğünü söyledi. Artem'in arkadaşlarındandı Roman.

Sidorenko, marangoz tezgâhının arkasında çalışmaktaydı. İki Almanla bir **hermanetz** çıkıp geldi âniden, ve tek kelime söylemeden kırbacıyla Roman'ın suratına vurdu hermanetz. Sonra da yüzünü büsbütün buruşturan pis bir gülüşle marangozu kolundan yakalayıp:

— Yürü bakalım köpek! dedi. Halledilecek bir meselemiz var, grev propagandası nasıl yapılırmış öğreteceğim sana.

Artem'in dev vücudunu görür görmez, elini tabancasının kılıfına götürüp içgüdüyle gerilemişti kazak. Dişleri gıcırdıyordu Artem'in:

— Arkadaşıma nasıl vurursun sen be namussuz!.

Kısa bacaklı Alman askeri, tüfeğini derhal Artem'e doğrultmuştu bu arada. Tetiği çekmeğe hazır:

— Geri! diye havladı olanca gücüyle.

Ve bu piç kadar Alman karşısında, dev yapılı işçi güçsüz kalıyor, arkadaşının yardımına koşamıyordu. İkisini birden alıp götürdüler tabii. Artem'i bir saat sonra serbest bıraktılar ama Roman'ı koyvermediler, mahzene kapattılar On dakika sonra da, bütün işçiler atölyeleri boşaltmışlardı. Çok geçmeden onlara makasçılar da katıldı. Son haddini bulmuştu öfkeleri. Kimin tarafından kaleme alındığı bilinmeyen bir dilekçeye imza toplayarak, Sidorenko'nun derhâl serbest bırakılmasını talep etmişlerdi. Hele bir **hermanetz,** ardında bir avuç atlı kazakla dört nala gelip kalabalığı, tevkif ve hattâ yaylım ateşi açmakla tehdit ederek dağıtmak isteyince, hiddetleri arttı ve kazaklar geri çekilmek zorunda kaldılar. Ama bütün bunlar olup biterken garın askerî kumandanı tarafından çağrılmış olan Alman askerleriyle tıklım tıklım dolu kamyonlar hızla istasyona doğru ilerlemekteydi. Kalabalık ancak o vakit dağıldı. Ama işçiler atölyelere değil, evlerine gittiler. Grev tam olmuştu. Gece bekçisi bile katılmıştı greve. Meyve vermeğe başlıyordu Çukray'ın emekleri: Şepetovka demiryolu tesislerindeki ilk büyük gövde gösterisiydi bu.

Garın peronuna ağır bir mitralyöz yerleştirdi Almanlar. Kulakları tetikte bir av köpeği gibi duruyordu orada mitralyöz.

Tevkifler bütün gece boyunca sürdü. Bu arada Artem de vardı. Çukray, ihtiyatlı davranıp dışarda geceleldiği için, arkadaşlarının başına çöken belâya uğramaktan kurtulmuştu.

Askerî otoriteler, büyük bir hangara yığmış oldukları tutuklulara, derhâl işe başlamakla harp divanına sevkedilmek arasında bir tercih yapmalarını söylediler. Çünkü görev, bütün bölgeyi kaplamış durumdaydı. Bir tek tren olsun hareket etmemişti yirmi dört saattır. Oysa Şepetovka'nın yüz yirmi kilometre ötesinde, Almanlarla partizanlar arasında kanlı bir savaşma cereyan etmekteydi. Tren yoluyla birlikte bütün köprüleri havaya uçurmuştu partizanlar. Gerçi geceleyin, bir Alman art birliği gelmişti ama, makinist, makinist yardımcısı ve ateşçi, işlerini bırakıp kaçmış olduklarından yola devam etmeleri imkânsızdı. Oysa askerleri her ne pahasına olursa olsun cepheye taşımak gerekiyordu. Kaldı ki geride, her an gelmesi beklenen ve yedek kuvvet getiren iki katar daha vardı.

Askerî kumandan yardımcısı, kısa bir emirname okudu.

— Korçagin, Politovski, Bruzjak, Treni sevketmeğe memur ekip sizsiniz. Derhâl kurşuna dizileceksiniz reddettiğiniz takdirde. Görevi kabul ediyor musunuz?

İşçiler, kederle baş eğdiler. İster istemez razı olmuşlardı. Süngü takmış bir Alman kıtası eşlik etti kendilerine lokomotife kadar. Bu sırada, büyük hangardakiler arasından bir ikinci ekip seçilmekteydi.

Kötü bir titreyişle sarsıldı lokomotif, ışıktan kıvılcımlar fışkırttı karanlığa ve derin derin soluyarak son hızla gecenin içine daldı. Artem, madenî parmaklığı bir ayak darbesiyle açarak ocağa kömür doldurduktan

sonra bir kaç yudum su içmiş ve makinist Politovski'ye dönmüştü:

— Ne dersin babacığım, götürecek miyiz şimdi biz bu treni?

Yaşlı adam gözlerini kırpıştırarak:

— Kıçımızda süngüyle bekliyorlar, dedi. Götürmeyip de ne halt edeceğiz?

Bruzjak, kömür vagonunun sahanlığından kendilerini gözetlemekte olan Alman askerlerine kaçamak bir bakış attıktan sonra:

— Yapılacak tek şey, diye fısıldadı, her şeyi yüzüstü bırakıp buradan savuşmaktır.

— Ben de aynı fikirdeyim, diye homurdandı Artem. Şu herif başımızda dikilmemiş olsa...

Politovski ona doğru yaklaşmıştı:

— Bu namussuzları götüremeyiz anlamıyor musun? dedi. Arkadaşlar orada çarpışmaktalar, partizanlar yolları havaya uçuruyor. Biz de arkadaşlarımızın hesabını görsünler diye bu köpekleri taşıyacağız, öyle mi?... Yağma yok, evlât! Çarlık zamanında bile ben, grev süresince asker taşımayı kabul etmedim. Şimdi bu namussuzları taşımağa göz yumar mıyım sanıyorsun? Kendi canlarımıza böyle pis bir hediye götürmenin utancını bütün ömür boyunca silemeyiz... Yerlerine konduğumuz arkadaşları düşün: Nasıl direnip kaçtılar... Hayatları tehlikedeydi onların da, ama bir an bile tereddüt etmediler. Bu durumda ben de tereddüt etmem. Köpek sıçsın trenlerine, götürmüyorum. Ne dersin, oğul?

— Doğrudur derim babacığım. Yalnız şu sırtımızdaki pezevengi nasıl hâl edeceğiz?

Gözleri gene, sahanlığa doğru kaymıştı kendiliğinden.

Alnı kırışmıştı makinistin, üstüpüyle terlerini kuruladı, sonra da, aklını kurcalayan sorunun cevabını ora-

da bulmak ister gibi manometreye dikti kanlanmış gözlerini. Nihayet dayanamayıp umutsuzluğunu kusmak istercesine, ağdalı bir küfür savurdu.

Artem, çaydanlığı kendine doğru çekmiş, susuzluğunu gidermeğe çabalıyordu şimdi, dudakları kurumuştu. Her ikisi de aynı şeyi düşünüyor ama söylemeğe bir türlü cesaret edemiyorlardı. Çukray'la yapmış olduğu bir konuşmayı hatırladı Artem.

— Bolşevikler hakkında ne düşünüyorsun arkadaşım? diye sormuştu Çukray. Komünizm hakkında?

— Size daima yardım etmeğe hazırım, bana güvenebilirsiniz... cevabını vermişti.

Aletlerin durduğu kasaya eğildi Politovski, Artem'i dürttü ve güçlükle ama kesin bir sesle konuştu:

— Bu üstadı cehenneme yolcu etmekten başka çare yok anlıyor musun?

Derinden derine titredi Artem. Politovski ise dişlerini gıcırdatarak devam etti:

— Yok başka çare evet. İlkin o devrilecek, sonra regülâtörle bütün âletler fırına atılacak ve frene basıp tüyeceğiz.

Ertem, kömür çuvalını yere bırakıyormuş gibi yaparak, başıyla kabul ettiğini bildirdi ve Bruzjak'a aktardı söylenenleri. Makinist yardımcısı bir süre cevap vermedi. Risk büyüktü. Almanların elindeydi her üçünün de ailesi. Dokuz tane can vardı sadece Poitovski'yi bekleyen. Ama her üçü de biliyordu ki, bu düşman birliğini kendi yurttaşlarını öldürmeye götürmenin imkân ve ihtimali yok.

— Kabul... dedi sonunda Bruzjak. Ama herifi hangimiz...

Cümleyi bitirmeye cesareti yoktu. Ne demek istediğini anlamış olan Artem, Politovski'ye döndü:

— Nasıl yapacağız?

— İçimizde en güçlü kuvvetli olan sensin, başlamak sana düşer. Şu demiri al ve okşayıver kafasını. Bir anda biter.

İhtiyarın heyecanlandığı belli oluyordu sesinden. Artem kaşlarını çatmıştı:

— İmkânı yok yapamayacağım bunu. Kolum kaikmıyor, işe bak. Sonra... iyice bir düşünecek olursak... Bu zavallının da suçu yok. O da süngü zoruyla burada bulunuyor.

Politovski'nin gözlerinde şimşekler çakıyordu sanki:

— Suçu yok mu dedin? Süngü zoruyla ha!.. Peki ya biz, bizim ne suçumuz var ki bu pisliğin içindeyiz söyler misin? Senin gözünle bakacak olursan, bütün bu taşıdıklarımız mâsumlardan ibâret. Ama bu mâsum alayı yarın gözünü kırpmadan partizan kurşunlayacak! «Suçlu» partizanlar!.. Koca aptâl sen de! Gören de bir ayıdan farkın yok diye düşünür seni. Hiç bir işe yaramayacaksın, anlaşıldı.

— Tamam tamam, uzatma... diye fısıldadı Artem demire yapışırken.

— Benim gözlerim daha keskindir, bırak. Böylesi daha emin. Küreği yakala sen ve yola kömür dök. Gerekirse bana yardım edersin. Şimdi gel, çalışır gibi görünelim.

Ellerini frene koyarken:

— İyi söyledin ihtiyar, diye tasdik etti.

Kırmızı uçlu bir asker başlığı takmış olan Alman, sahanlığın kıyısına oturup tüfeğini dizlerinin arasına sıkıştırmış, sigara içmekteydi. Elinde kürek, kömür parçalarını ufalamak ister gibi onunla birlikte gelen ihtiyar Politovski'ye dikkat bile etmedi. Politovski'nin sessiz bir işareti üzerine uysallıkla çekilip yol açtı hattâ...

Kafatasının çatladığını bildiren boğuk ve kısa bir

ses yükseldi. Bir an için donup kalmışlardı Artem'le Buruzjak. Bir çuval gibi devrildi askerin gövdesi, gri bezden başlığı hızla kana bulandı. Sahanlığın kenarına çarpan tüfek, madeni bir ses çıkardı.

— Bu iş tamam, diye fısıldadı Politovski suratını buruşturarak. Artık dönüşümüz yok.

Sesi kırılır gibi olmuştu ama derhâl kendini toparlayarak, ortalığa çöken ağır sessizliği yırtmak için haykırdı:

— Regülatörü sökün hemen. Çabuk.

On dakika dolmadan her şey tamamlanmıştı. Kendi kaderine terkedilen lokomotif, ağır ağır yavaşlıyordu şimdi.

Yolun kenarındaki ağaçlar, bir ışık çemberi içinde, karanlık siluetler halinde birdenbire dikiliyor ve yeniden gömülüyorlardı gecenin dipsizliğine. Lokomotifin farları, önlerindeki bir kaç metreyi aydınlatmağa yetiyordu ancak. Ağır ağır soluyan tren, gittikçe yavaşlıyordu.

Poliovski'nin gürlediğini işitti Artem:

— Atla yumurcak, ne bekliyorsun!

Ve iri gövdesini karanlığa koyuverdi. Toprağa değdi ayakları, atlayışın verdiği hızla bir kaç adım yürüdü ve tepe taklak yuvarlandı âniden. İki gölgenin, arkasından atladığını görür gibi olmuştu.

Neşe diye bir şey kalmamıştı Bruzjak'ın evinde. Serejka'nın annesi Antonina Vasiliyevna, takatinin sınırına gelmişti artık. Dört gündür bir tek haber çıkmamıştı kocasından. Korçagin ve Politovski'yle birlikte Almanlar tarafından görevlendirilmiş olduğunu biliyordu, o kadar. Bir de bir gün önce, üç Ukraynalı muhafız gelmişti eve ve kendisini hoyratça sorguya çekmişlerdi.

Heriflerin tavrından ve sözlerinden iyice işkillenmişti kadın, büyük bir felâket önsezisi vardı içinde. Sonunda dayanamayıp, belki bir haber gelmiştir umuduyla, Marya Jakolevna'yı görmeğe karar verdi.

— Nereye gidiyorsun anne?

Gözleri yaşlarla dolu, mutfakta iş görmekte olan büyük kızı Valya'ya baktı kadın:

— Korçagin'lere, dedi sesi titreyerek. Belki onlar bir haber almışlardır. Serejka gelecek olursa, Politovski'lere kadar uzanmasını söylersin.

Marya Jakovlevna bu ziyaretten, gene her zamanki gibi son derece sevinç duymuştu. O da bir haber bekliyordu çünkü. Ama ilk cümlelerle birlikte, her iki kadın da hayal kırıklığına uğradılar.

Korçagin'lerin evini basıp arama yapmışlardı geceleyin: Artem'i kendilerine teslim etmesini istiyorlardı annesinden. Kadıncağız, ne olup bittiğini bilmediği, üstelik bir de santralde işbaşı yapan Pavka evde bulunmadığı için, dehşete düşmüştü. Şafak söktüğünde eve dönen Pavka, içinden doğru öldürücü bir endişenin yükseldiğini hissetti. Aralarındaki büyük karakter farkına ve Artem'in görünüşteki o amansız sertliğine rağmen, iki kardeş biribirlerine son derece bağlıydılar. Yapmacığa ve gösterişe ihtiyaç duymayan sağlam bir bağlılıktı bu; ve Pavel, ağabeyi için en büyük fedakârlıkları yapmağa daima hazır duyuyordu kendini.

Evde bir dakika bile kalıp dinlenmeden depoya koştu. Çukray'ı görmek istiyordu ama bulamadı. İşçi arkadaşlar da hiç bir şey bilmiyorlardı. Politovski'lere koştu Pavka ve geceleyin onlarda da arama yapıldığını öğrendi.

Kapıya vuruluyordu. Döndü Valya:

— Kim o?

Zembereği kaldırınia, Marçenko'nun kızıl ve kirpi saçlı kafasıyla karşılaştı. Soluk soluğaydı. Klimka, sordu:

— Annen yok mu?

— Gitti biraz önce.

— Nereye gitti?

— Korçagin'lere...

Klimka'nın fırlamasına meydan kalmadan Valya kolundan yakaladı. Genç kıza kararsız gözlerle baktı çocuk:

— Bırak beni, acele bir haberim var annene...

— Ne haberi?

Oğlanı dut silker gibi sarsmağa başlamıştı:

— Çabuk söyle, kızıl saçlı ayı yavrusu, çabuk!.. Meraktan çatlayacağım görmüyor musun!.

Mektubu Antonya Vasiliyevna'nın eline vermesi için Çukray'dan kesin emir almıştı Klimka, ama bir anda unuttu. Ve cebinden çıkardığı yağlı bir kâğıt parçasını uzattı genç kıza. Serejka'nın kız kardeşinden her hangi bir şeyi esirgemek elinde değildi, bulanık bir duygu vardı Valya'ya karşı içinde.

Sevgili Tonya,

Sakın endişe etme. Her şey yolunda. Hayattayız ve iyiyiz ilerde daha teferruatlı yazacağım. Ötekileri teselli et ve bu mektubu da yırt.

ZAKAR

Klimka'nın üzerine atılmıştı Valya:

— Kızıl saçlı küçük ayım benim, nerede buldun bunu söyle bana? Kim verdi bu mektubu sana şişman sevgilim?.

Zavallı oğlanı öylesine sarsıyordu ki, Klimka, hiç farkına varmaksızın ikinci bir gaf yaptı:

— Çukray verdi...

Ve almış olduğu kesin emri hatırladı birden bire, süklüm püklüm ekledi:

— Kimseye hiç bir şey söylemememi tenbih etmişti bana...

Gülmeğe koyuldu Valya:

— Korkma ihanet etmem, dedi... Pavka'lara fırla şimdi. Annem orada.

Üç erkeğin üçü de dönmemişti. Akşamleyin Çukray, lokomotifin üzerinde olup bitenleri bir bir anlattı Marya Jakovlevna'ya, büyük bir korkuya kapılmış olan kadıncağızı elinden geldiği kadar yatıştırmaya uğraştı, her üçünün de Bruzjak'ın amcasına ait uzak bir yerde emniyette olduklarını söyledi. Bir süre orada kalacaklarını, bunun daha temkinli olduğunu ekledi sonra. Ama katiyen uzun sürmeyecekti bu: Ablukaya alınmış olan Almanların durumu hiç de parlak değildi.

Üç erkeğin aileleri, aynı endişe ve aynı sevinçleri paylaşmanın verdiği etkiyle daha da yakınlaştılar. Gerçi uzaklardan tek tük mektuplar çıkıp gelmiyor değildi ama, evlerde gene bir ıssızlık ve hüzün havası vardı.

Bir gün hiç beklenmedik bir şekilde Çukray, Politovski'lere uğramış ve yaşlı kadının eline iki **kerenki** sıkıştırmıştı:

— Al nineceğim, demişti, bunları size kocanız yolluyor. Ama hiç kimseye bir şey söylemeyin.

Minnettarlık içinde eline sarılmıştı kadın:

— Eksik olma evlâdım, evin hâli perişan çünkü, çocukların önüne koyacak bir damla bir şey kalmadı...

Aslında para, Bulgakof tarafından bırakılmıştı. Çukray, yolda düşünceye dalmıştı. Buraya geldiğinden beri olup bitenleri hatırlayarak:

— Bütün bunların ucundan ne çıkacağını yakında göreceğiz, diye mırıldandı kendi kendine. Grev çuvallamış bulunuyor. Kurşuna dizilme tehdidi altında işçiler

çözüldü. Ama meşale tutuşmuştur artık ve bundan böyle imkânsızdır sönmesi. Öteki üç arkadaşa gelince, namuslu çocuklarmış aşkolsun. Köküne kadar proletermiş üçü de!

Geniş ve karanlık sularıyla uzanmaktaydı göl. Suları çepeçevre saran köknar ağaçları, kayıtsız bir edayla başlarını sallamaktaydılar. «Sanki yaşıyorlar» diye düşündü Tonya. Kıyıdaki otların üzerine uzanmıştı. Tepesinde, sığınmış olduğu yuvarlak oyuntunun üstünde, büyük bir çam ormanı başlıyordu Biraz daha aşağıda ise kayalar, gölgeleriyle iyice kararan durgun sulara dikilmesine iniyordu.

Tonya'nın en sevdiği köşeydi burası. Garın bir verst ilerisinde, eski taş ocaklarının ve derin vadiciklerin arasında üç küçük göl doğmuştu kendiliğinden. Tonya fırsat buldukça buraya koşar, kimi zaman okur, kimi zaman da hayale dalardı.

İlerde bir yerde suyun hışırdadığını işitti Tonya. Merak edip dalların arasından bakınca, gölün ortasına doğru güvenle yüzmekte olan yanmış ve biçimli çıplak bir vücut gördü. Bayağı esmerleşmişti sırtı yüzücünün ve simsiyah saçları vardı. Birdenbire hızlanıp suları yararak dalıyor ve diklemesine inen güneş ışığından sakınmak için gözlerini yumup sırtüstü uzanıyordu sulara rahatça:

— Hiç de terbiyeli bir şey değil onu bu halinde gözetlemek... dedi kendi kendine.

Güldü sonra ve Lehtinski'nin vermiş olduğu kitaba daldı yeniden.

Bir taş kaymıştı âniden... Genç kız ürkerek başını kaldırdı. Pavka Korçagin, şaşkın, hattâ bu âni karşı-

laşmadan biraz da sıkılmış ve hemen sıvışmağa nazır bir hâlde dikilmiş durmaktaydı.

Oğlanın ıslak saçlarını görünce, «Demek ki yüzen oydu...» diye tahmin etti Tonya. Pavka da genç kızı hatırlamıştı:

— Yoksa sizi ürküttüm mü?.. dedi. Özür dilerim. Burada olduğunuzu bilsem, atmazdım taşı. Yâni... tamamiyle tesadüfen oldu.

— Yo yo, ürkmedim ki... dedi kız. Hattâ isterseniz, biraz gevezelik de edebiliriz.

Ne diyeceğini kestiremiyordu Pavka şaşkınlıktan:

— Aramızda konuşacak ne var ki? diye kekeledi.

Gülümseyerek, iri bir taş gösterdi Tonya:

— Niye ayakta duruyorsunuz kuzum? Otursanıza şuraya... Şimdi de adınızı söyleyin.

— Pavka Korçagin.

— Benimki de Tonya... İşte tanıştık bile.

Hâlâ şaşkınlıktan sıyrılamamış olan Pavka, elinde tuttuğu kasketini mıncıklayıp duruyordu.

— Niçin Pavka diyorlar size? Hiç de güzel bir ses vermiyor: Pavka! Pavka!.. Pavel çok daha güzel, Pavel diye hitap edeceğim ben size... Sık sık gelir misiniz buraya?

— Belli olmaz. Vakit buldukça gelirim, ama sık sık değil...

— Çalışıyorsunuz her halde?

— Santralde ateşçilik yapıyorum.

Bir an bir sessizlik oldu, sonra damdan düşer gibi sordu Tonya:

— Nerede öğrendiniz o kadar ustaca dövüşmeyi?

Pavka hiç memnun kalmamıştı bu sorudan, homurdandı:

— Dövüşürsem ne olmuş!.. Sizi ne ilgilendirir yâni?..

— Kızmayın ne olur Korçagin. Beni pekâlâ ilgilendirir, çünkü müthiş bir şeydi!.. O kadar insafsızca vurmak doğru mu?.

Cevap beklemeden bir kahkaha atmıştı. Anlamadı Pavka;

— Ne yani? dedi. Şimdi de o züppeye mi acıyacaksınız?

— Acımak mı? Katiyen! Tam tersine, hak ettiğine uğradı Sukarenko. O kadar hoşuma gitti ki, bilemezsiniz. Sizin zaten çok dövüşken olduğunuzu söylüyorlar.

Kulaklarını dikmişti Pavka:

— Kim söylüyor?

— Meselâ Viktor Lehtinski, profesyonel bir kavgacı olduğunuzu iddia ediyor sizin.

Pavka kararmıştı:

— Karı gibi dönek bir herif o Viktor, diye soludu... Bana dua etsin ki suratını şeytan çarpmışa çevirmedim, yoksa pekâlâ işittim geçen gün hakkımda kustuğu yalanları... Ama o pisliğe dokunup da ellerimi kirletmek istemem.

Daha devam edecekti ama Tonya kesti sözünü:

— Niçin küfrediyorsunuz böyle Pavel? Hiç de hoş bir şey değil doğrusu...

Dayanamayıp birden kabardı Pavka:

— Tutmuş ben de bu kızla neden konuşuyorum sanki! Allah beni kahretsin!.. Şuna bakın yahu: Yok «Pavka» hoşuna gitmezmiş de, yok konuşmamdan incinirmiş de...

— Öfkelenmeyin, dedi Tonya... Niçin bu kadar kızıyorsunuz Lehtinski'ye?..

— Pantolon giymiş bir kızdan farksız diye kızıyorum ve bir **pan** oğlu diye... Her an ölecek sanırsın namussuzu, ama dokuz canlıdır, ölmez! Böylelerini görün-

ce ellerim kaşınmağa başlar benim. Sizi ezmek için hep bir fırsat kollamaktadır. Zengindir çünkü ve her şey mubahtır ona!.. Servetinin üstüne tükürdüğümün piçi!.. Bir dokunsun bana, anlar nasıl görüleceğini hesabının. Yumruk üstüne yumrukla eğiteceksin böyle puştları!.

Pavka'nın gittikçe artan öfkesini gördükçe, Lehtinski'den söz açtığına pişman olmuştu Tonya. Belliydi ki, Viktor'la eski bir takıntısı vardı oğlanın. Bunu anlar anlamaz, konuşmayı daha yumuşak bir alana çekti. Pavka'nın ailesi ve işi hakkında sorular sıralamağa başladı. Pavka da rahatlamıştı böylece. Gitmek niyetinde olduğunu unutup, için için zevk alarak cevaplandırıyordu kızın sorularını.

— Niye bıraktınız peki okumayı?

— Okuldan kapı dışarı ettiler.

— Nedenmiş o?

Pavka kızarmıştı.

— Papazın Paskalya hamuruna tütün boşalttım diye... Anlayınca kovdular. Namussuzun biri de işte o papazdır. Canıma okuyordu benim.

Ve, kızın gösterdiği yakınlıktan doğan güvenle, hikâyeyi anlattı. Lâf lâfı açtı tabii, ve bütün hayatını anlattı Pavka, ağabeyi Artem'in partizanlara karşı gönderilen birlikle gidip niçin dönmediğini de anlattı. Dostça konuşmanın sıcaklığı içinde ikisi de unutmuşlardı zamanı. Birdenbire sıçrayıp doğruldu Pavka:

— İş saati gelmiş, Allah kahretsin!.. dedi. Gidip kazanları ısıtacak yerde burada oturmuş saksağanlar gibi gevezelik ediyorum. Danila köpürmüştür artık öfkeden!

İsteksiz bir sesle ekledi sonra:

— Hoşça kalın küçük hanım, benim koşa koşa yetişmem gerekiyor.

Tonya da doğrulmuş ceketini giymekteydi:

— Birlikte gidelim, dedi... Benim de eve dönme vaktim geldi.

— Ama benim hiç vaktim yok yürüyecek, onun için koşacağım, yetişemezsiniz ki bana.

— Bir iddiaya var mısınız?

Pavka, şüpheci ve biraz da küçümser bir edayla yardım etti kızın kayaları tırmanmasına. Yola çıktıkları vakit:

— Bir, iki, üç... Yakalayın şimdi beni! diye haykırdı Tonya.

Ve rüzgâr gibi fırlayıp koşmağa koyuldu, ayakkabısının tabanlarını görebilmişti Pavka kızın ancak.

«Beş saniye bile sürmez» diyerek kendi kendine, arkasından fırladı. Ama ta istasyonun yanıbaşındaki geçidin ucunda yetişebildi. Soluk soluğa, ama gene de sevinçli, yakaladı kızı omuzlarından ve haykırdı.

— Yavru kuşu tuttuk işte!

— Canımı yakıyorsunuz ama, bırakın beni.

Biribirlerine çok yakındılar, yüreği çarpıyordu ikisinin de. Soluk soluğa kalmış olan Tonya, sanki tesadüfen ve farkına varmadan olmuş gibi, bir an, sadece bir an, oğlanın göğsüne yaslanıp sıyrıldı. Ama Pavka'nın Tonya'yı bir daha unutmaması için bu kadarcığı yetip de artmıştı bile. O hafif sürtünüşün anısı yetmeyecekti.

— Beni bugüne kadar hiç kimse yakalayamamıştı, dedi Tonya.

Ayrıldılar ve Pavka, kasketini elinde sallayarak, fabrikaya doğru tırısa kalktı.

Vakit gece yarısını bulmuştu. Yatağa uzanmış olan ateşçi başı Danila bir beygir gibi horlamağa koyulmuştu çoktan. Pavel, makinaların motorunu yağladıktan sonra ellerini titizlikle sildi ve Guiseppe Garibaldi adlı tefrikanın 62 numaralı parçasını bir sandığın içinden çekip

çıkardı. Ve «kızıl gömlekli» Napolili şefin akıllara durgunluk verici maceralarını anlatan romanı büyük bir zevk içinde okumağa daldı.

«Güzel mavi gözlerini düke doğru kaldırdı.» Birden hatırladı Pavka:

— Bugünkü kızın da gözleri maviydi, dedi kendi kendine... Öteki kızlara hiç mi hiç benzemiyor. Sosyete şıllıklarından değil. Mahmuzlanmış bir kısrak gibi de koşuyor üstelik!.

Karşılaşmalarını geçirdi gözlerinin önünden. Öylesine dalmıştı ki, makinadan yükselen tehditkâr homurtuya kulak bile asmadı. Gerçekten de, bunların gittikçe artan şiddetiyle, makina sarsılmağa koyulmuştu. Deli gibi dönüyordu motor. Manometrenin ibresi, kırmızı alârm çizgisini çoktan aşmıştı.

— Hay Allah! diye haykırdı Pavka birden kendine gelip.

Uzun çabalardan sonra yatıştırabildi öfkesini makinanın. Bir yandan da şefinin gömülü kaldığı dipsiz uykuya şükrediyordu içinden. Gerçekten de, ağzı açık biçimde uyuyan-Danila'nın burnundan boğuk ve dehşet verici sesler yükselmekteydi.

Tam bir hafta boyunca Tonya'yı görmedi Pavel. Nihayet dayanamayıp, taş ocaklarına doğru şöyle bir uzanmağa karar verdi. Belki görürüm umuduyla, kızın oturduğu evin etrafını dolandı önce ve birden, bahçenin ta dibinde, mavi yakalı bir gemici gömleği farketti. Yerden hemen bir kozalak alıp nişanladı kızı.

— Nihayet gelebildiniz! diye haykırdı Tonya sevinçle. Neredeydiniz kuzum Allahaşkına? Geçen gün gölün oraya gittim. Kitabımı unutmuşum, onu almağa...

Sizi de görürüm diyordum ama yoktunuz... Neyse, gelin. Girin içeri, ne duruyorsunuz?

— Girmem, dedi Pavka kararlı bir sesle.

— Yalvarırım başlamayın gene. Lütfen söyler misiniz neden girmeyeceğinizi?

— Babanızın pek hoşuna gitmez çünkü girersem. «Bu baldırı çıplağı da nereden bulup getirdi!» diye düşünür. Kendi bakımımdan değil ama sizin başınıza iş açmak istemiyorum.

— Aptalca şeyler söylüyorsunuz Pavel. Daha fazla konuşmadan girer misiniz lütfen? Aslâ böyle bir şey söylemez babam, birazdan kendiniz de görüp anlayacaksınız zaten. Girsenize canım!.

İtaat etti ama içi rahat değildi, duraksayan adımlarla izliyordu Tonya'yı. Bahçeye geçip de, toprağa çakılı yuvarla kbir masanın arkasına yerleştikleri vakit:

— Kitap sever misiniz? diye sordu genç kız.

Pavka canlanmıştı:

— Hem de nasıl! Bayılırım.

— Peki, okuduklarınız arasında en çok sevdiğiniz kitabın adını öğrenebilir miyim efendim?

Cevap vermeden önce bir an düşünmüştü:

— **Giuseppa Garibaldi.**

— **Guiseppe Garibaldi,** diye düzeltti Tonya. Hakikaten seviyor musunuz bu kitabı?

— Soruyorsunuz bir de!.. Tam altmış sekiz tefrikasını okudum. Beşlik paketler hâlinde satın alıyorum geldikçe. Çok büyük adam Caribaldi!..

Hayranlık dolu bir ton kazanmıştı Pavka'nın sesi.

— Hakikî bir kahraman!. diye devam etti. Tam benim sevdiğim cinsten. Düşman üstüne düşmanla çarpışıyor daima ve sonunda daima o yeniyor. Ne memleketler gezmiş görseniz! Bugün yaşamış olsa, çam sakızı gibi yapışırdım ona, bir daha da ayrılmazdım. Böl'üğü-

ne hep genç insanları toplar ve hep fakir fukara için mücadele edermiş... Daima yoksulların yanında!..

— Bizim kütüphaneyi görmek ister miydiniz?

Kolundan sımsıkı yakalamıştı onu, çekti:

— Gelin göstereyim.

— Yo yo! Eve katiyen girmem.

— Niye böyle inat ediyorsunuz Pavel? Yoksa korkuyor musunuz?

Çıplak ayaklarına bir göz attı Pavel: Handiyse kirliydi ayakları. Ensesini kaşıdı bir süre, sonra da:

— Ne annenizin, ne de babanızın beni kapı dışarı etmeyeceklerinden emin misiniz? dedi.

— Bırakın artık bu türlü konuşmayı!. diye parladı Tonya. Yoksa ebediyen gücenirim size.

Pavka'nın da kafası kızmıştı:

— Ne varmış yani!. dedi. Ağzımdan çıkanı kulağım işitiyor benim. Lehtinski bizleri eve sokmaz meselâ. Benim gibileri mutfakta kabul eder hep. Geçen günü onlara bir iş görmüştüm, evlerine gittim. Nelli beni odalarına mı aldı dersiniz! Halıları eskir diye korkuyorlar şüphesiz. Şeytan bile anlayamaz içlerinden geçeni!..

— Yeter!. diye kesti Tonya. Girin içeri.

Ve Pavka'yı omuzlarından tuttuğu gibi, dostça ve randaya itti.

Yemek salonundan geçip bir odaya girdiler. Meşeden yapılma büyük bir dolap vardı odada. Tonya dolabın kanatlarını ardına kadar açtı ve özene bezene sırlanıp dizilmiş birkaç yüz kitapla karşı karşıya kaldı Pavel. Bu beklenmedik servet yığını, tuhaf bir hayranlıkla doldurmuştu içini.

— Şimdi sizin için, ilgi çekici bir kitap seçelim, dedi Tonya. Ama daha önce söz verin bana, gene gelip yeni yeni kitaplar alacağınıza. Söz mü?

Pavka sevinçle sallamıştı başını:

— Kitaba bayılırım, diye ekledi.

Son derece tatlı olmuştu görüşmeleri. Tonya, yeni arkadaşını annesine tanıştırmıştı: Hiç de Pavka'nın umduğu gibi çıkmadı kadın. Hattâ oğlandan haz etti bile denebilirdi. Sonra onu Tonya kendi odasına götürdü, okul kitaplarını gösterdi birer birer. Sonra da küçük bir aynanın karşısına sürükleyerek, biribirine girmiş duran saçlarını gösterdi. Bir yandan da gülüyordu:

— Hiç tarak yüzü görmüyor herhalde kafanız? Saçlarınızı kestirdiğiniz olmaz mı hiç sizin? Hiç taranmaz mısınız?

— Çok uzadıkları vakit kestiriyorum bir kere, olup bitiyor. Başka ne yapayım istiyorsunuz?

Tonya gene gülerek bir tarak aldı eline ve şöyle bir parça düzene koydu Pavka'nın dikilmiş saçlarını.

— Değişiverdiniz bakın. Bir oklu kirpiye benziyordunuz demin...

Kızın, rengi atmış gömleğine ve iyiden iyiye eskimiş olan pantolonuna hafif bir merakla baktığını gördü Pavka ve Tonya bu konuda en ufak bir imada bulunmakta bile sakınmış olduğu halde, biraz canı sıkıldı.

Ayrılırken, ertesi günü gelip birlikte balığa gitmek için söz verdi kıza. Ve içerden geçerek annesiyle karşılaşmaktan hoşlanmadığı için, pencereden atladı.

Artem'in yokluğu, Korçagin ailesinin malî durumunu altüst etmişti. Pavka'nın aldığı ücret yetişmiyordu. Marya Jakovlevna, meseleyi oğluna açmağa karar verdi sonunda:

— Yeniden çalışmaya başlasam pek fena olmaz ne dersin?.. dedi. Hazır Lehtinski'ler aşçı ararken.

Pavka, kesinlikle karşı çıktı bu tasarıya.

— Katiyen anne! Ben kendime fazladan bir iş bulacağım, sen bana bırak. Bıçkı fabrikasında kütükleri yığmak için adama ihtiyaçları var, bir yarım gün de orada çalışsam ikimize pekâlâ yeter. Senin yerin evdir, ana... Yoksa Artem'i bilmez değilsin nasıl azarlar beni: «Biraz kıçını oynatıp da anamızı gene eloğlunun ağız kokusunu çekmeye mecbur bırakmasan olmaz mıydı sanki!» diye.

Hemen ertesi günü de dediğini yapmıştı. Eski arkadaşlarını buldu bıçkıhanede. Özellikle de Mişka Levçuk'u, Vanya Kuleşof'un eski okul arkadaşını... İkisi bir araya gelip iyi iş kotardılar. On gün sonra annesine, hiç de küçümsenmeyecek bir para teslim ediyordu. Parayı vermişti ama, canı sıkkın bir edayla odanın içinde dört dönmekteydi. Sonunda dayanamayıp döndü annesine:

— Bana... dedi, hani o mavi saten gömleklerden bir tane alsan nasıl olur acaba? Hani geçen yıl almıştın ya, onlardan!. Paranın yarısı gider ama korkma, kazanırım gene ben.

Ve ricasını haklı çıkarmak için, üzerindeki gömleği göstererek ekledi:

— Baksana şuna nasıl eskimiş!

— Haklısın Pavluşa, lime lime olacak neredeyse. Kumaşını hemen bugün alırım oğlum, yarın da dikerim biter.

Oğluna sevgiyle bakıyordu yaşlı kadın.

Bir berber dükkânının önünde durmuştu. Elini cebine atıp rublesini okşadı ve girdi dükkâna. Kendi yaşında, bir çocuk, koltuğu işaret ederek oturmasını söyledi. Koltuğa iyice yerleştiğinde, asık ve biraz da şaşkın bir yüzün, karşıdaki aynadan kendisine bakmakta olduğunu gördü Pavel.

— Makinayla mı alalım delikanlı?

— Evet. Şey... yani hayır. Makasla traş edin... Hani şöyle...

Kelimeyi bulamayarak susmuş ve eliyle umutsuz bir daire çizmişti. Berber gülümsedi:

— Tamam anladım...

Bir çeyrek sonra da, kan ter içinde ve bitkin, ama tığ gibi çıkıyordu dükkândan: Su, tarak ve berberin insanüstü çabası elele verip hakkından gelmişlerdi inatçı saçlarının.

Sokağa çıktığı vakit rahatça içini çekti, kasketini geçirdi kafasına ve mırıldandı:

— Annem ne der acaba!

Tonya boşu boşuna beklemişti Pavka'yı balığa gideceğiz diye. Oğlanın sözünde durmayışı canını sıkmıştı.

— Hiç de dikkatli bir insan değil bu yanık yüzlü ateşçi, demişti ilkin öfkeyle kendi kendine.

Ama günler geçip de Pavka görünmeyince, derin bir acı duydu.

Tam evden çıkmağa hazırlanıyordu ki, annesi kapıyı aralayıp seslendi:

— Bir ziyaretçin var Tonişka, içeri alıyorum.

Tonya güçlükle tanıdı Pavel'i. Üzerinde yepyeni mavi bir saten gömlek vardı delikanlının. Yeni cilâlanmış çizmeleri pırıl pırıldı. Ve saçları güzelce kesilip taranmıştı. Ne kadar şaşırdığını hemen söyleyecekti, güçlükle engel oldu kendine: Zaten yeterince sıkıldığı belli olan çocuğu daha da perişan etmek istemiyordu.

— Utanmıyorsunuz değil mi? Ne oldu balık partisi! Verdiğiniz sözü böyle mi tutarsınız siz?

— Bıçkı fabrikasında işim vardı, şimdi gündüzleri orada çalışıyorum.

Kendisine bir gömlekle bir pantolon alabilmek için, şu hafta boyunca bütün gün canı çıkıncaya kadar çalıştığını itiraf edemiyordu. Ama Tonya anlamıştı bunu ve kızgınlığı hemen geçti.

— Hadi gölcüğe gidelim.

Ve Pavka yolda, bir arkadaşıyla konuşur gibi, teğmenden çaldığı rövolverin büyük sırrını açtı Tonya'ya, onu ormanın derinliklerine bir gün atış tâlimi yapmağa götürmeğe vaad etti. Sonra da birdenbire ve farkına varmadan, «sen» diye hitap etti kıza:

— Bana ihanet etmezsin umarım?

— Hiç bir zaman ihanet etmem sana, şartlar ne olursa olsun... Bana güvenebilirsin.

Sesinde büyük iş yapan adamların ciddi edası vardı...

IV

Sınıf mücadelesi, amansız ve sert, bütün Ukrayna'yı sarmıştı. Silâha sarılan insanların sayısı gittikçe biraz daha kabarıyor ve her yeni savaş, bu büyük tragedyanın aktörlerini bir kat daha arttırıyordu.

Bir vakitlerin o sanki ve rahat günleri, tamamıyla geçmişin malı olmuştu artık. Azgın bir fırtına kasıp kavuruyordu ortalığı şimdi. Top ateşi altında kimbilir kaç kere ürperdi temelinden dayanıksız açılmış siperlerin içine gömülüp gitmekten tesadüfen kurtulan yoksul insanlar, ıslak nemli mahzen duvarlarına dayanarak titredi!.

Petliyura'nın emrindeki her çeşitten çeteler, bir çığ gibi yüklenmişti bölgeye. Nüfuzlu **batki**'lerin yanısıra da-

ha az önemlileri vardı: Arhangels, Angels, Gordiis'ten türeme boy boy Golubof'lar ve bunların türlü çeşit sayısız benzerleri, pıtırak misali doldurmuştu bölgeyi. Mahno'nun kiralık kaatilleri, eski subay kalıntıları, Ukraynanın sağcı solcu devrimci sosyalistleri, bir alay maceracı sözün kısası... bir parça cesaret sahibiyse ve ardına bir avuç serseri takacak kadar iktidarı varsa derhal kendisini **ataman** ilân edip sarı - mavi bayrağı yelken gibi açıyor ve **petliyurovza** olduğu iddiasıyla, sadece kendi gücünün sınırlarıyla sınırlı bir devlet kuruyordu, devlet içinde. İşte **ataman** şefi Petliyura, **kulak**'lar sınıfının desteklediği ve **ataman** Konovalts'ın kumandasındaki baskın müfrezesiyle Galiçya birliklerinin gelip pekiştirdiği bu rengârenk hırsız takımından çekip çıkarıyordu savaş alaylarını. Ve bütün bu karşı-devrimci çamurun içinde yer yer, arı ve kızıl madenden küçük adalar gibi, bolşevik -partizan birlikleri fışkırmaktaydı. Yüzlerce ve binlerce çizmenin ve topçu arabalarının geçişiyle durmadan yer sarsılıyordu.

Bu fırtınalı 1919 yılının nisan ayında, tamamıyla sersemlemiş ve yarı çılgın hâle gelmiş olan alelâde yurttaşlar, sabahleyin kalkar kalkmaz, uykuya doymamış gözlerini oğuşturarak pencerelerini açıp en yakın komşularına korku içinde sorar olmuşlardı:

— Bugün şehrimizde iktidara kim sahip acaba, Antonom Petroviç?

Ve Antonom Petroviç, bir yandan pantolonunu çekerken, bir yandan da etrafa güvensiz gözlerle bakar, sonra fısıldardı bir sır verircesine:

— Henüz bilmiyorum, Afanas Kriloviç. Bekleyelim biraz, çok geçmeden öğreniriz. Bu gece yeni bir iktidar geldi çünkü. Eğer Yahudileri soymağa girişirlerse, Petliyura'nın adamları demektir. Gelenler eğer «yoldaş» sa, iki kelime söyler söylemez hemen farkına varılır.

Ben de pencereden gözleyip durmaktaydım tıpkı senin gibi. Malum ya, başımıza belâ gelmesin diye duvara fotoğraf asmak lâzım. Öyle de çabuk geliveriyor ki!.. Geçen gün bizim Gerasim şaşırmış iyice, ve o günkü iktidarın kim olduğuna bakmadan, yaranmak için tutmuş, Lenin'in portresini asmış duvara. Demeğe kalmadan üç asker damlamaz mı evine. Hem de üç **petliyurevza** düşünün siz artık gerisini!.. Resmi görür görmez ağızları köpük saçarak çökmüşler üzerine zavallının, eşek sudan gelinceye kadar kırbaçlamışlar. «Gösteririz biz sana kaç bucak olduğunu dünyanın!.. diye gürlüyorlarmış, Şeytanın uşağı seni, pis komünist. Derini yüzelim de öğren hanyayı konyayı.» Bağırmış çağırmış zavallıcılık derdini anlatabilmek için ama fayda etmemiş.

İşte tam bu sırada silâhlı çeteler belirir sokakta ve yurttaş penceresini kapayıp kabuğuna dönerdi. Zaman kötüydü. Petliyura'nın hizmetindeki pogromcuların sarı - mavi bayrağına boğuk bir kinle bakıyordu işçiler. Bu önü alınmaz şovenizm dalgası karşısında âcizdiler. Ama, **jovtoblakitniki**'lerle çarpışan kızıl birlikler şehre, bir çelik bıçak bir ağaç gövdesine saplanır gibi dalar dalmaz, canlanıyorlardı. Kardeş bayrağının kırmızı lekesi dalgalanıyordu belediye binasının üstünde bir iki gün, sonra yeniden yola koyuluyordu birlik. Ve karanlık başlıyordu yeniden.

Zedneprovsk alayının «medar-ı iftiharı ve güzeller güzeli» albay Golubof rakipsiz olarak saltanat sürmekteydi şehirde. İki bin hayduttan meydana gelen alay, muzaffer bir edayla daha bir iki gün önce Şepetovka'ya girmişti. Başlarında pan-albay ilerliyordu. Damızlık bir aygıra binmişti ve ılık nisan güneşine rağmen bir Kafkas **burka**'sı geçirmişti sırtına. Başında, çilek rengi **kitiza** ile süslü bir **zaporog** şapkası vardı, üzerinde de

gümüş kakmalı bir kılıçla hançerin süslediği bir **çerkeska.**

Yakışıklı adamdı albay Golubof: Kısa kaşlı, soluk yüzlüydü ve durmadan kafayı tütsülediği için hafifçe sararmıştı. Tekrar tekrar okuduğu kitaplardan öğrenmişti zaporogların örf ve âdetlerini ve **zaporojetz** olmağa özeniyordu şimdi, bunu da bir taşra tiyatrosunun oyuncuları kadar başarabiliyordu ancak. Daima dişlerinin arasında tuttuğu bir **liyulka** sayesinde zevahiri kurtarmaktaydı. İhtilâlden önce, pancar çiftliklerinde tarım mühendisiydi ama ağamız, usanmıştı bu renksiz hayattan. Sonra... silik bir mühendisle koca bir **ataman** arasında dağlar kadar fark vardı. İşte bu düşünceyle, gelip memleketi kaplayan çamura gırtlağına kadar dalmıştı tarımcımız.

Şehrin tek tiyatrosu, yeni gelenler şerefine verilecek dev bir tören için süslenip hazırlanmıştı. Petliyura'ya bağlı bütün **enteligentsiya** oradaydı: Ukraynalı öğretmenler takımı, papazın iki kızı, güzel Anya ile küçüğü Dina, kont Potozki'nin eski hizmetkârları, kendine **volni kazatsvo** adını yakıştıran bütün burjuva yığını devrimci - sosyalist kalıntıları ve benzeri değersiz kişiler. Rengârenk incilerle süslü göz alıcı mahallî elbiselerine bürünmüş olan bayan öğretmenlerin, **popovni**'lerin, **Meçşanoçki**'lerin etrafını, ancak eski tablolarda raslayabileceğiniz zaporogların kılığına girmiş olan **starşina** takımı almıştı.

Ama bir tatsızlık çıkmakta gecikmedi: Elektrik yoktu. Derhal albaya haber verildi: Bu şenliği huzuruyla şereflendirmek niyetindeydi oysa albayım. Çağırdı yaveri **korunci** Palyanitzya'yı, önem vermezmiş gibi ama hâkim bir sesle:

— Bana ışık lâzım, dedi. İstersen geber, ama hallet...

— Emredersiniz pan-albayım.

Hiç de gebermek niyetinde değildi **korunci** Palyanitzya, başının çaresine baktı. İki saat geçmemişti ki Pavka, iki **petliyurovtzi**'nin arasında santrale götürülmekteydi. Aynı şekilde bir montörle bir de makinist getirdiler çok geçmeden. Ve yaver durumu özetledi: Işık meselesi akşam yediye kadar halledilmediği takdirde, üçü de asılacaklardı. Tabii söylenen saatta elektrikler yandı.

Şenliğin gürültüsü ayyuka çıktığı vakit göründü albay. Sevgilisi vardı kolunda. Kocaman göğüslü, buğday renginde saçlı bir kızdı bu, Golubof'un evlerinde kaldığı zengin büfe patronunun kızı. İl merkezinde okumuştu liseyi... Sahnenin tam karşısındaki şeref koltuklarına kurumla yerleştiler ve albayın işaretiyle perde açıldı. Temsil sırasında, Palyanitzya'nın müsadere yoluyla sağlamış olduğu **samogon**'lar içildi. Öyle ki, perde kapandığında bütün **starşini**'ler çakır keyifti.

— Şimdi artık dansedelim, dedi yaver hazır bulunanların alkışları arasında.

Asaletmeapları korumakla görevli askerlerin, iskemleleri balo düzenine uygun şekilde sıralayabilmesi için, salon boşaltıldı. Yarım saat sonra da her yerin altı üstüne gelmişti: Yüzlerinden sanki alev fışkıran **starşini**'ler, her türlü kontrolü kaybetmiş ve en tehlikeli **gopak** figürlerini yapmağa girişmişlerdi. Eski tiyatronun duvarı titremekteydi. Aynı anda, şehrin öbür ucundaki değirmenin yanında silâhlı atlılar beliriyordu birden. **Petliyurovtzi** nöbetçileri mitralyözlerini endişeyle gelenlerin üzerine diktiler. Keskin bir ses çınlattı geceyi:

—Durun!. Kim var orada?

Karanlığın içinden iki siluet sıyrıldı ve kalın bir ses:

— Ben **ataman** Pavliyuk, diye homurdandı.

Pavliyuk, ışıklar içinde pırıl pırıl parlayan ve içinden neşeli gürültülerin yükseldiği tiyatronun önüne gelince durdu:

— Oh oh!.. dedi. Eğlenti varmış burada... Öyle değil mi, **essaul?** İnelim hele biz de, bu fırsat kaçırılmaz. Bir iki piliç de buluruz elbet. Çığlıklarını işitmiyor musun yoksa!. Şşiiişşt!. Sen adamlara göz kulak ol Staleşko. Biz küçük bir mola vereceğiz burada. Muhafızlarım benimle gelsin!.

Girişte, iki silâhlı **petliyurovtzi** tarafından yolları kesildi:

— Davetiyeniz?

Tiksintiyle şöyle baştan aşağı süzdü adamları Pavliyuk, sonra da bir omuz darbesiyle iterek içeri daldı. Atlarını bağlamış olan muhafızları da onu takip ettiler.

Başta dev yapılı Pavliyuk olmak üzere, yeni gelenler göze batmakta gecikmediler. Mavzeri ve **şaravari**'sinden sarkan el bombasıyla bütün bakışları derhal üzerine çeken Pevliyuk'un kimliği herkesin kafasını kurcalamağa başlamıştı.

— Kimdir, tanıyor musunuz? diye fısıldaşıyordu insanlar.

Dansetmekte olan çiftler arasında, bir subayın kolundaki **Popovna,** eteklerini cüretle savurup döndükçe, bacaklarını saran nefis ipek pantolonu hayranlık içinde seyrediyordu savaşçılar. Pavliyuk, kalabalığa dalmış ve dansedenler topluluğunun arasına girmişti. Popovna'nın bacaklarına doğru kaydı istek dolu bakışları, çatlamış dudaklarını yalayarak sahneye yaklaştı ve orkestra şefine:

— **Gobak,** diye emretti.

Arzusu yerine getirilmeyince kamçısını kavrayan Pavliyuk, müzisyenin sırtına indirdi. Müzik derhal kesilmiş

ve ağır bir sessizlik çökmüştü salona.

Golubof'un sevgilisi, öfkeden dudakları titreyerek:

— Bu ne küstahlık!. diye haykırdı.

Sonra da, albayın dirseğini sinirli bir hareketle sıkarak ekledi:

— Böyle bir hakareti hoş görmezsin sen, öyle değil mi kazağım?

Golubof ağır ağır kalktı ve daha içeri girer girmez tanıdığı Pavliyuk'a yaklaştı. Şimdi bölgedeki iktidara adaylığını koyan bu rakiple görülecek eski bir hesabı vardı: Bir kaç hafta önce aynı Pavliyuk, iğrenç bir oyun oynamıştı kendisine. **Golubovtzi**'leri fena hırpalayan bir kızıl alayla tam göğüs göğüse savaş halindeyken, Pavliyuk, bolşevikleri derhal çevirip arkadan vurmak yerine, bir avuç kızılı ezerek bir kasabaya girip yağma etmekte beis görmemişti. Tabii bu **pogrom**'un gerçek kurbanları da, iyi bir **petliyurovtza**'ya yaraşır şekilde, Yahudiler olmuştu. Ve Pavliyuk bu tehlikesiz eğlenceyle vakit geçirirken, Kızıllar, golubovtzi'lerin sağ kanadını perişan etmişlerdi. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, işte şimdi de aynı küstah herif davetli olmadığı halde zorbalıkla içeri girmiş, kendi önünde kendi orkestra şefini kırbaçlamağa kalkıyordu. Yo, bu kadarı da fazlaydı artık! Ayrıca, Golubof pekâlâ biliyordu ki, bu kendini beğenmiş **atamanika**'ya derhal haddini bildirmeyecek olursa, askerler üzerindeki otoritesi sıfıra inecekti.

İki adam, bir kaç saniye sessizce bakıştılar. Bir eliyle kılıcının kabzasını, öteki eliyle de cebindeki râvolveri kavramış olan Golubof, sert bir sesle haykırdı:

— Adamlarıma el kaldırmağa cesaret edersin ha, köpek!..

Ötekinin eli de kendi râvolverinin kılıfına doğru kaymaktaydı:

— Yavaş gel, **pan** Golubof... dedi alaycı bir sesle.

Kimin ayakta kalacağı pek belli olmaz. Nasırıma basıyorsun dikkat et, yoksa öfkelenirim.

Golubof gürlemişti hiddetten:

— Derhal alıp götürün bu köpekleri ve iyice kırbaçlayın!

Starşini'ler, efendilerinin emri üzerine toptan saldırdılar. Nereden geldiği belli olmayan bir patlama işitildi ve savaşçılar, iki köpek sürüsü gibi giriştiler birbirlerine. Dansedenlerin yerini onlar almıştı şimdi. Bir kör düvüşü içinde hançerler çekilip kılıçlar sıyrılmış ve insanlar boğaz boğaza gelmişlerdi. Kadınlar dehşet içinde acı çığlıklar atarak kaçışmaktaydılar. Ama hepsi bir kaç dakika sürdü. Silâhları ellerinden alınmış olan **pavliyukovtzi**'ler, avluya sürüklenip kırbaçtan geçirildikten sonra sokağa fırlatıldılar. Kavga sırasında güzelim **papaka**'sını da yitirmiş olan Pavliyuk, başı açık, yüzü gözü kan içinde kalmıştı. Zıvanadan çıkmış bir halde atına atlayıp adamlarıyla birlikte uzaklaştı.

Gecenin tadı kalmamıştı artık. Kadınlar dansa kalkmayı reddediyor ve evlerine götürülmeyi istiyorlardı. Bunu gururuna yediremeyen Golubof birden horozlanmıştı:

— Hiç kimse çıkmayacak salondan, kapıları kapayın.

İtirazlara karşı da, inatçı bir sesle devam etti.

— Danslar sabaha kadar sürecek, ilk valsi ben açıyorum.

Yeniden başladı müzik, ama kimsede eğlenecek hal kalmamıştı. Zaten albay daha **popovna** ile ilk figürü yapar yapmaz, nöbetçileri salona dalıp haykırmağa başladılar:

— **Pavliyukovtzi**'ler sardı tiyatroyu!.

Ve hemen ardından kısa bir çatırtı koptu: Sanneye açılan pencere paramparça bir halde havaya uçmuş

ve açılan boşlukta, somağını ordan oraya döndürerek, kaçan silüetleri yakalamağa çalışan bir mitralyöz beiiri-vermişti.

Başka çare kalmadığını gören Palyanitzya, rövoiverini çekti ve bir kurşunda dağıttı ampulü. Ampulün bir bomba gibi patlayıp etrafa saçılmasıyla birlikte bütün salon koyu bir karanlığa gömüldü.

Sokaktan doğru, ağıza alınmaz küfürlerle karışık tehdit dolu emirler yükselmekteydi:

— Hepiniz dışarı, köpekler!.

Ağlaşan kadınların isterik çığlıkları, Golubof'un umutsuzluk içinde haykırdığı emirler, kurşun sesleri ve bağırmalar, kulak tırmalayıcı bir gürültü halinde devam ederken hiç kimse servis kapısından rüzgâr gibi fırlayan Palyanitzya'nın boş sokakları aşarak kurmay merkezine doğru koştuğunu farketmemişti.

Yarım saat yetmişti. Gerçek bir savaş havası hüküm sürmekeydi şimdi şehirde. Gecenin derin sessizliğini birdenbire delik deşik eden tüfek çıtırtılarıyla mitralyöz seslerini işitip neye uğradıklarını kavrayamamış olan sakinler, ılık yataklarından çıkmış ve kulaklarını pencere kapaklarına yapıştırmışlardı adetâ. Ama onlar, ne olup bittiğini ve bu gürültünün niçin koptuğunu anlamadan, ortalık durulmuştu. Çok geçmeden de hiç bir şey işitilmez oldu. Şehrin dış mahallelerinden doğru bir mitralyözün havladığı duyuluyordu sadece. Gün doğuyordu.

Ortalığa dehşet saçan bir söylenti dolaştı Şehirde. Irmağa hâkim sarp ve pis bir yamaç üzerinde sıralanmış, dar pencereli basık barakalara kadar sızdı bu haber. O yamaçta akıl almaz bir karışıklık ve sefalet içinde, Yahudi cemaati yaşamaktaydı.

Serejka Bruzjak'ın bir yılı aşkın zamandır çalışmakta olduğu basımevinde, işçilerin çoğu Musevi idi. Ve Serejka, akrabalarına bağlanır gibi bağlanmıştı onlara. Ayrıca da bu Museviler, besili ve mağrur patronları Blumstein'a karşı birleşik gerçek bir aile gibiydiler. Kesiksiz bir mücadele vardı efendiyle ücretliler arasında. Blumstein, elinden geldiğince az parayla idare etmek niyetindeydi onları. Bunun için de işin haftalarca durduğu olurdu. Tipo işçileri grev yapıyordu. Hepsi on dört işçiydiler. En gençleri olan Serejka'nın görevi, günde on iki saat durup dinlenmeksizin, baskı makinasının kolunu çevirmekti.

O gün işte, arkadaşlarının alışılmadık şekilde sinirli oluşu, Serajka'nın gözünden kaçmamıştı. Devir kargaşalık devri olduğu halde, müessese pekâlâ çalışmaktaydı. **Ataman** şefi Petliyura'ya yapılan çağrıları basmak gerekiyordu durmadan. Veremli olan sayfa bağlayıcısı Mendel, Serejka'yı bir kenara çekmiş ve melânkolik bakışlarını gözlerine dikerek sormuştu:

— Şehirde bir pogrom hazırlandığından haberin var mı?

Şaşırmıştı çocuk:

— Hayır, dedi. Hiç bir şey işitmedim.

Mendel, sararmış kuru elini Serejka'nın omuzuna koyarak:

— Evet evet, diye fısıldadı. Gerçek bu. Yahudileri yağma edecekler, hırpalayıp öldürecekler gene. Söyle şimdi: Bu felâketli zamanda arkadaşlarına yardım etmek ister misin?

— İstemez olur muyum!.. dedi Serejka. Söyle ne yapacağımı...

— Sen yiğit, yürekli bir çocuksun Serejka, sana güvenimiz var. Senin baban da bizim gibi bir işçi. Evine fırla ve sor ona, bizlerden bir kaç ihtiyarla bir kaç

kadını gizlemeğe razı olur mu? Evet derse, hep birlikte seçip karar veririz kimlerin sizde kalacağına. Bir de sor bakalım seninkilere, belki başka tanıdıkları da vardır adam saklamayı kabul edecek olan. Bu haydutlar Ruslara ilişmeyecekler şimdilik, bütün alış verişleri bizimle. Hadi yavrum fırla, çünkü vakit yok.

— Tamam Mendel, fırlıyorum. Pavka'yla Klimka'ya da gideceğim. Ebeveynleri reddetmeyecektir eminim.

Birden endişelenmişti Mendel, kolundan yakaladı onu:

— Kim bu Pavka ile Klimka? İyi tanıyor musun hiç olmazsa?

— Nasıl tanımam! Süt kardeşlerim gibidirler. Pavka Korçagin'in ağabeyi tesviyecidir.

— Korçagin mi dedin? Onu ben de tanıyorum. Komşuyduk çünkü. Kendisine güvenilebilir. Haydi Serejka, çabucak bir cevap getir bize...

Pavliyukovtzi'lerle **golubovitzi**'ler arasındaki savaşın ertesi günü başladı pogrom.

Yenik düşüp şehir dışına püskürtülen Pavliyuk, gidip komşu kasabayı istilâ etmişti. Her iki taraftan da onar kişi ölmüştü çarpışmalarda.

Cesetler son derece aceleyle mezarlığa taşınmış ve alâyişsiz bir törenle hemen gömülmüştü. Övünülecek bir şey olmadığını da taraflar da anlamışlardı. **İki ataman,** iki başıboş köpek gibi sataşmıştı birbirlerine, ve bu durumda gürültülü bir törene kalkışmak gülünç olacaktı. Gerçi Palyanitzya, Pavliyuk'u «kızıl haydut» ilân etmek amacıyla, az çok parlak bir cenaze töreni için diretmemiş değildi ama, papaz Vasili'nin başkanlığındaki devrimci-sosyalistler komitesi buna kesinlikle karşı çıktı...

Geceki olay Glubof alayını, özellikle asıl kayba uğramış mızraklı süvarilerinin **sotniya**'sını derinden yaralamıştı. Yaver bunun üzerine, öfkeli askerleri yatıştırmak ve morallerini düzeltmek amacıyla, «hayatı tatlandırma» yı teklif etti albayına. «Hayatı tatlandırmak»tan kasdı, pogrom'du. İşin aslında, büfecinin kızıyla evlenmek üzere olan albay, tam o arada ortalığı karıştırmak taraftarı değildi. Ama Palyanitzya, birliklerin muhtemel bir isyanından söz açınca, çaresiz, evet dedi.

S. R'lerin (devrimci-sosyalistler) partisine yeni kaydolmuştu albay, ve bu, nâhoş bir durum yaratıyordu. Tatsız dedikodular çıkarılabilirdi adı etrafında. Muhalifleri kendisine pogromcu diye çamur atıp, baba-**ataman** Petliturya'nın gözünden düşebilirdi. Ama olsun: Golubof zaten Petliturya'ya sıkı sıkıya bağlı değildi. Üstelik de, kendi astlarına karşı nasıl davranması gerektiğini herkesten iyi bilirdi baba-**ataman**. Astlarının ne biçim insan olduklarını bilmesi gerekirdi. Bizzat kendisi vakt-i zamanında, İktidar'ın malî güçlüklerini defedebilmek için keyfî müsaderelere girişmemiş miydi sanki? Pogromculuğa gelince, bu konuda da kendisinden aşağı kalan pek kimse yoktu aslında.

Gün doğarken başladı yağma. Şehrin üzerinde şafağın sisli ağırlığı dalgalanmaktaydı henüz. Budalaca bir düzensizlik içinde yığılmış barakaları ıslak şeritler halinde delen ıssız sokaklarda en basit bir hayat belirtisi bile yoktu. Sımsıkı kapalı kapaklarla yamalı perdeler, gene her zamanki gibi, boşu boşuna gizlemeğe uğraşıyorlardı evlerinin sefaletini. Derin bir sabah uykusuna dalmış gözüküyordu Yahudi mahalleleri dışarıdan bakıldığında, ama evlerin içi tam bir huzursuzluk yuvası halindeydi. Üzerlerine çökmek üzere olan büyük felâkete hazırlanıyordu aileler. Her ailenin bütün fertleri giyinip bir tek odada toplanmışlardı ve sadece, felâket nedir

bilmeyen küçük çocuklar annelerinin kolunda mışıl mışıl uyumaktaydılar.

Palyanitzya çok zor uyandı o sabah: Yanağında mavimtrak bir bıçak yarası taşıyan esmer yüzlü topçuların reisi iri yarı Salomiga, uzun süre sarstıktan sonra uyandırabildi onu:

— Artık uyan, uyan bakalım, mikrop hazretleri! Vakit geçiyor, işe bir an önce başlamak gerek. Böyle zil zurna sarhoş olmak için tam bu geceyi seçermiş insan!

O zaman kavrayabildi ancak Palyanitzya, görmüş olduğu aptalca rüyanın gerçek anlamını: Bütün gece boyunca, boğazını ince uzun tırnaklarıyla yırtarak kendisini dehşete garketmiş olan kanbur şeytan, Salomiga'nın ta kendisiydi işte... Tamamıyla ayılmış bir halde bağdaş kurup oturdu yatağa. Susuzluğun izleriyle gerilmişti ayyaş suratı, acı acı genzini temizleyerek yuvalarından uğramış gibi duran karanlık gözlerini gezdirdi çevresinde:

— İşe başlamak mı dedin? Ne işi?

— Bir de soruyor!. Her şeyi mi unuttun imansız!. Yahudi kırımından söz ediyorum...

Palyanitzya gerçekten unutmuştu her şeyi. Bir gün önce, Golubof'un pogrom sırasında kalmak üzere gittiği **kutor**'da tütsülemişlerdi kafayı: Karışıklıklar sırasında albayın şehirde bulunması yersiz karşılanabilirdi. Üstelik de böylece albay, kendisinden habersiz geçip gitmiş olan bir yanlışlık için özür dileyebilecek ve suçu astlarına yüklemek fırsatını bulabilecekti.

Palyanitzya'nın ilk işi, kafasından aşağı bir kova su boşaltmak oldu. Böylelikle tamamıyla kendine gelince de, hızla son emirleri vermeğe koyuldu. Bir sıra asker, işçi mahallelerini şehirden ayırdı. İsyan etmesi muhtemel emekçi yığınları bastırmak üzere, Lehtinski'lerin

bahçesine bir mitralyöz gizlemişti. Tam hareket etmek üzereyken Palyanitzya birdenbire hatırlayıp döndü:

— Az kaldı en önemli şeyi unutuyordum, Allah kahretsin!.. diye haykırdı. Derhal iki kamyon getirin bana: Albaya çeyiz lâzım. Düğün hediyelerimizi dolduracağız bu kamyonlara. Ha ha ha!. Geleneği unutmayalım: İlk ganimet, kumandanındır. İlk piliç de yaverin... Ha ha ha!. Anladın değil mi sersem herif!.

Bu son sözlerin kendisine yöneldiği Salomiga, gülümsemekle yetindi: Gözleri parlıyordu:

— Anladım, dedi. Herkese yetecek kadar piliç bulunur elbet.

Sabah sisi yavaş yavaş dağılıyordu. Üzerinde: «Tuhafiyeci Fucsh» tabelâsını taşıyan bir burjuva evinin önündeydiler. Palyanitzya:

— Durun!.. diye emretti adamlarına. Buradan başlayacağız Allahın inayetiyle. Atlayın aşağı aslanlarım! Temsil başlıyor, hafif okşayın şimdilik Yahudi kafalarını, ağır vurmayın, her şeyin bir sırası var. Kadınlara gelince, akşama kadar dayanacaksınız. Ta ki bu önüne geçilmez arzu...

— Ne diyorsunuz Allah aşkına **pan korunci**? diye itiraz etti bir muhafız. Kendimizi tutmak mı? Kadın razı olursa da mı tutacağız yani kendimizi?

At kişnemesini andıran bir gülüşme koptu. Palyanitzya, hayranlık dolu bir bakış fırlattı muhafıza:

— Karşılıklı rıza gösterme olursa, dedi, şüphe yok ki kimse bu işe karışamaz.

Mağazanın girişindeki kalın meşe kapı, yaver tarafından atılan müthiş bir tekmeyi umursamadı bile. İçeri girebilmek için, mal sahibinin dairesinden dolaşmak gerekiyordu. İki subay, o kapıya doğru yöneldi.

İçerdekiler, nal seslerinin gürültüsünü işitmiş ama yağmanın kendilerinden başlayacağını ummamışlardı.

Atlar pencerenin altında durup, askerlerin konuşması, üç insanın umutsuz bir boğuntuyla hareketsiz beklediği odanın duvarlarını aşınca, korku yüreklerini kapladı ve titremeğe başladılar.

Zengin olduğu kadar da zeki bir adam olan Furcsh, ailesiyle birlikte şehri terketmek ihtiyatlılığını göstermiş ve evde, mallarına göz kulak olmak üzere, tatlı ve cinsel hizmetçisi on dokuz yaşındaki Rebeka'yı bırakmıştı. Döndüğünde güzel bir elbise alacağını vaad etmişti kızcağıza; ve, tehlikenin büyüklüğü karşısında tam bir cömertlik krizine kapılarak, kıza isterse kendisine can yoldaşı olmak üzere yaşlı anasıyla babasını da çağırabileceğini söylemişti. Böylece kız ve annesiyle babası, apartmanda bir arada kalıyorlardı. Yağma edilecek nesi vardı ki onların: Üçü de yoksuldular!.

Kapı tekmelenmeğe başladığında, beyaz saçlı ve korku dolu mavi çocuk gözlü ihtiyar Pazak, sessizce dua okumağa koyulmuştu. Kudretli Yehuva'ya yalvarıyordu kendilerine yardım etmesi için. Ve göğsüne büzülmüş olan ihtiyar karısı, boğuk bir sesle mırıldanan duanın uğultusundan, merdivenlerdeki ayak seslerini işitmedi bile. Rebeka ise, en dip odadaki büyük dolabın arkasına sığındı. Dairenin kapısına atılan bir çift tekme, her iki ihtiyarın da aklını başından aldı, derin derin titremeğe koyuldular.

— Açın kapıyı!

Bir tekme daha inmişti kapıya, arkadan öfkeli bir yığın küfür işitildi. Sürmeyi çekecek kuvvet bile kalmamıştı zavallılarda. Üzerine bir yağmur gibi inen dipçik darbeleri altında kapı, bir süre sıçradıktan sonra açıldı. Silâhlı askerler doldu daireye, iç kapıdan geçerek mağazaya ulaşıp kalın meşe kapının sürmesini attılar.

Salomiga tam, Golubof'a ayrılan kumaş, ayakkabı ve daha bir alay ganimetle yüklü kamyonun ardından

gitmek üzereydi ki, daireden yükselen ince bir çığlıkla döndü

Adamlarını, mağazada bırakıp içeri girdi yeniden Titremekte olan ihtiyara dikmişti yeşil gözlerini:

— Hemen evden çıkın!..

İkisi de çivilenmiş gibi kaldılar. Ve tam o sırada umutsuz bir ses:

— Anne!.. diye haykırdı.

Çığlığı işiten Salomiga'yla adamları imdada koştular. Palyanitzya:

— İhtiyarları dışarı atın! diye emretti. Beni burada bekle, Salomiga. Kıza bir çift lâfım var söyleyecek. Bir dakika, lütfen...

Istıraptan boğulur gibi kıvranmaktaydı yerde ihtiyar adam. Kadınların en uysalı olan Toyba ise, bir dişi kurt gibi saldırıp yapışmıştı Salomiga'ya, ve haykırıyordu:

— Bırakın kızımı, dokunmayın ona, bırakın!. Yapmayın! Yapmayın!

Çırpınarak odanın kapısına atılıyordu kadın. **Jupan'**ın bir düğüm gibi kenetlenmiş olan bu zayıf parmakları çözüp atamadı Salomiga. Derken, göğsüne yediği sert darbenin etkisinden nihayet kurtulan Pezak da kırısının yardımına koştu.

— Geçeceğim bırakın! Bırakın diyorum size! Kızım! Zavallı yavrucuğum benim!...

Salomiga'yı kapının önünden çekip almayı başarmışlardı sonunda. Ve öfkeden deliye dönen subay, tabancasının madeni sapını yaşlı adamın ağarmış kafasına indirdi olanca gücüyle. Pezak sessizce yuvarlandı. Dehşetten, acıdan, öfkeden ve çaresizlikten yarı çılgın bir haldeki Toyba'yı kollarından tutup dışarı sürüklediler. Ve insandışı çığlıklarla, umutsuz haykırışla çınladı sokak.

Ani bir sesizlik çökmüştü evin içine.

Palyanitzya odadan çıktığında Salomiga atmıştı elini kapının tokmağına. Sıra ondaydı.

Ama Palyanitzya, gözlerini arkadaşının gözlerinden kaçırarak:

— Boşuna girme, dedi. Boğuldu çünkü. O kadar çırpınıyordu ki, yüzüne bir yastık bastırmak zorunda kaldım.

Pezak'ın cesedinin üzerinde atladı. Koyu kara bir pıhtıya basmıştı.

— Pek de başarılı sayılmaz bu başlangıç... diye söylendi nihayet.

Adamlarıyla birlikte çıktı evden. Yerlerde ve merdivenlerde kanlı izler bırakıyordu çizmeler.

Bütün şehir kaplanmış pogrom havası. Haydutlar tıpkı bir aç kurt sürüsü gibi, biribirlerinin elinden ganimet koparmağa uğraşıyor kısa ama vahşice kavga ederek boğaz bağaza geliyorlardı. Kılıçların parladığı görülüyordu yer yer. Bu gözü dönmüş takımı zincirini koparmış bir halde evlere saldırıyor ve hiç bir dirençle karşılaşmadığı içinde, odaları teker teker arıyor, en karanlık köşeleri bile deşeliyorlardı. Taşıyabildiklerini alıyor, taşıyamadıklarını da karmakarışık ve kullanılmaz yığınlar halinde arkalarında bırakıp çıkıyorlardı. İlk gün iki kurban vermiş: Rebeka ile babası... Ama yaklaşmakta olan gece, büyük bir tehlikenin tohumlarını taşıyordu. İçkiyle büsbütün gözü dönen **petliyurovtzi'ler**, asıl geceyi beklemekteydi şimdi.

O iki dehşet gecesinin çok insan unutmayacaktır. Sayısız hayat kırılıp paramparça olmuş, sayısız baş bir anda ağarmıştır o kanlı gecelerde.

Getto'nun artık dünyadan ve hâtıralardan kopmuş olan dar sokakları, insafsızca hırpalanmış genç Yahudi kızlarının ergenlik çağına yeni erişmiş taze vücutlarıyla

doluydu. Kendilerini teslim etmedikleri için devrilip ölen kızlar...

Yalnız ırmağın yanıdaki bir evcikte, demirci Naum'un barakasında, sert ve ummadıkları kadar insafsız bir direnmeyle karşılaştı çakallar. Demircini genç karısı için gelmişlerdi oraya. Ama yirmi dört yaşının olanca gücünü çelikten adalelerinde toplayan atlet, karısını vermedi. Demir dövmeğe alışmıştı o, korkusu yoktu köpeklerden.

Göğüs göğüse kısa ve dehşetli bir kavga oldu küçük evin içinde ve çürük karpuzlar gibi patlayıp dağıldı iki **petliyurovtzi** kafası. Ölüme mahkûm olduğunu biliyordu demirci ve öfkelerin en soylusuyla savundu karısını. Kesik silâh sesleri çıtırdadı bir süre ırmağın üzerinde. Pabucun pahalı olduğunu gören **golubovtzi**'ler suya atılıyorlardı. Son kurşunu Sara'ya saklamıştı Naum. Sonra da tüfeğine süngü takıp ölümün üzerine yürüdü. Ve daha ilk adımda bir kurşun sağnağıyla delik deşik olarak devrildi sarsılan toprağa.

Doygun atlarına binmiş olan iri yapılı **mujiki**'ler geliyordu civardan... Arabalarını da getirmişlerdi ve yanlarında **ataman Golubof**'un uşaklığını yapan oğulları, ne bulurlarsa doldurup götürüyorlardı. Ganimet bolluğundan, defalarca gidip gelenler vardı içlerinde

Tipocu arkadaşlarının hemen yarısını, evlerindeki mahzende ve ambarda saklamıştı Serejka. Tam eve dönmek için sebzeliği geçerken, bir adam çarptı gözüne şosenin üzerine koşan. İnce uzun kolları imdat ister gibi havada dolanan, başı açık, yamalı ceketinin **faldi**'leri içinde büsbütün şaşkın bir ihtiyar Yahudi, yüzü dehşetten felce uğramış bir halde kaçıyordu. Dört nala bir atlı kovalamaktaydı ihtiyarı, kılıcını sıyırmış son darbeyi indirmek üzereydi. Bir anda fırladı Serejka ve atı sıyırıp kendi vücudunu gerdi ihtiyarın önüne.

— Dokunma ona haydut! Pis köpek!.

Her şey göz açıp kapatıncaya kadar olup bitmiş ve kılıç, küçük kumral kafaya inmişti.

V

Kızıllar, Petliyura'nın kuvvetlerini iyice sıkıştırmaktaydı. Golubof'un alayı cepheye çağrıldığından, geri hatta korumakla görevli bir avuç asker kalmıştı. İnsanlar yavaş yavaş cesaretlerine kavuşuyor ve sokağa çıkmayı göze almağa başlıyorlardı. Yahudiler ölülerini gömmüşlerdi. Getto barakaları da kıpırdanıyordu ağır ağır.

Sakin gecelerde, çok uzaklarda kopan bir fırtınanın gürültüsüne benzer bir gürültü işitilirdi hayal meyal, o kadar... Uzakta bir yerlerde, savaş olanca şiddetiyle devam etmekteydi.

Demiryolu işçileri, kendilerine iş bulmak için köylere dağılmışlardı. Lise kapalıydı. Şehirde sıkıyönetim vardı.

Pavka, pencereye ısrarla vurulduğunu işiterek şaşkınlık içinde uyandı. Vakit geceydi. Kimin vurduğunu seçemedi. Evde yalnızdı. Ablasına gitmişti annesi. Nihayet karar verdi Pavka, pencere kanatlarını açtı ve seslendi karanlığa doğru:

— Kim o?

Boğuk ve alçak sesle cevap verdiler:

— Benim, Çurkay.

Ve gecenin içinde Fedor'un başı belirdi yavaş yavaş. Fısıldadı:

— Bu akşamı senin evde geçirmek istiyorum. Beni kabul eder misin?

— Oda lâf mı? Atla pencereden!

Fedor atladı ama odaya girince hemen kapakları kapatıp pencerenin önünde bekledi bir süre. Ay doğdu. Yolda kimse olmadığını görünce içi rahatladı: Takip edilmemişti.

— Yavaş ol, Pavka. Anneni uyandırmayalım.

— Annem yok.

Derin bir soluk aldı Fedor:

— Görüyor musun kardeş, grev hikâyesinden beri yakamı bırakmıyor bu alçaklar! Arkadaşlar biraz daha birlik olmuş olsaydı, iyi bir karşılama töreni hazırlayabilirdik **serejupaniki**'lere pogrom sırasında. Şöyle hak ettikleri cinsinden gürültülü bir tören. Ama halk çekingen henüz: Ellerini ateşe uzatmağa cesaret edemiyor. Kaçırdık o fırsatı. Şimdi herifler benim ardıma düştü tabii. İki kere baskın yaptılar eve, bugün az kaldı yakalıyorlardı. Çaresiz kalınca, ilk önüme çıkan eve arka taraftan sızıp ambara girdim saklanmak için. Bir de ne görsem beğenirsin: Ağaca yapışmış bekleyen bir asker, süngüsü parlıyordu, oradan anladım. Hemen kırdım tabii, ve sana geldim işte. Bir sakınca görmezsen bir kaç gün burada kalacağım. Kabul mü? Yaşa...

Bir yandan da çamura bulanmış çizmelerini çıkarıyordu konuşurken, ve uyumadan önce de uzun süre tütün içti.

Pavka'nın geleceğini, işte bu gece ziyareti ve Çurkay'la yaşadığı sekiz gün kesin şekilde tayin edecekti. Hayatında ilk defa olarak, dünyanın temeliyle ilgili sözler işitti Pavka. Bu yepyeni fikirler allak bullak etmişti kafasını. Bir kapana sıkışmış gibi olan gemici, bölgeyi boğan Jovtoblakitniki'lere karşı duyduğu kini büyük bir öfkeyle aktarıyordu çocuğa. Hiç bir şeyi yoktu çözümsüz

kalan. Çok iyi tanıyordu bastığı yeri ve Pavka, «devrimci-sosyalist», «sosyal-demokrat», «sosyalist Polonya» gibi en güzel, en çeşitli adlar altında sunulan bir alay partinin, aslında işçi sınıfının en gözü dönmüş düşmanlarından teşekkül ettiğini ve zenginlere karşı en kararlı mücadeleyi yürüten tek devrimci partinin bolşevik partisi olduğunu anlamağa başlıyordu artık.

Pavka önceleri işlerin içinden çıkamıyordu bir türlü. Ve işte şimdi sapasağlam bir adam çıkmıştı karşısına, inanmış bir komünist, yüzü soğuk rüzgârlarla kavrulmuş gerçek bir Baltık gemicisi, 1915'ten beri Rusya Demokrat İşçi Partisi üyesi bir adam... ve hakikati olanca acılığıyla seriyordu genç ateşçinin gözleri önüne:

— Bak arkadaş, diyordu, küçükken ben de sana benzerdim. Nereye harcayacağımı bilemezdim kuvvetimi, içim içime sığmazdı. Ama sefalet içinde yaşıyordum. Hani sen bazan, o çıtkırıldım muhallebi çocuklarına bakıp öfkeleniyorsun ya, ele geçirdiğim anda insafsızca döverdim onları. Sonra ne olurdu bilir misin: Babama söylerlerdi, o da gelir beni döverdi daima. İstediğin kadar çırpın döğüş, tek başına kaldıkça değiştiremezsin hayatı. Sen Pavluşa, sen bugün, iyi bir mücadeleci olmak ve işçi sınıfını sonuna kadar savunmak için gerekli olan her şeye sahipsin. Ama sınıf mücadelesinin ne olduğunu bilmiyorsun henüz. Doğru yolu göstereceğim sana kardeş, çünkü biliyorum ki sende iş var. Nefret ederim o yumuşak hanım evlâtlarından... Bak, bütün dünyayı sardı yangın: Köleler doğrulup silâha sarılıyor. Eski hayatı baştan aşağı değiştirmek vaktidir. Ama bunun için de muhallebi çocuklarına değil, biribirine kardeşçe bağlı atılgan bir sınıfa ihtiyaç var. Yaratacağız o sınıfı. Savaş saatı gelip çatınca hamam böcekleri gibi ilk önüne çıkan deliğe dalıp kaçmayacak ve bütün gücüyle düşmanın üzerine saldıracak, demir gibi bir halk yaratacağız.

— Peki ama Fedor, nesin sen aslında?

Sıçramıştı Çurkay, ve elleri cebinde, odayı arşınlamağa koyulmuştu: Soruyu anlamıyordu.

— Nasıl yani? dedi. Kim olduğumu bilmiyor musun?

— Sanıyorum ki bolşeviksin, ya da komünist.

Gülmeğe başladı Çurkay:

—Öyleyim kardeş, dedi. Belli değil mi öyle olduğum? Sonra... bolşevikle komünist arasında da hiç bir fark yoktur.

Ve birdenbire ciddileşerek ekledi:

— Madem ki her şeyi anladın, karnımı deşmelerini istemiyorsan bunu kimseye söylemeyeceksin.

Pavel, kararlı bir sesle:

— Söylemem merak etme, dedi.

Avludan sesler geliyordu. Vurulmadan açıldı kapı. Fedor'un eli hızla cebine kaymıştı ama Serejka'yı görür görmez çekti elini. Solmuş ve zayıflamıştı oğlan, başı sarılıydı. Arkasından Valya ile Klimka gözüktüler. Serejka, Pavel'e elini uzatırken gülümsüyordu:

— Günaydın, şeytan arkadaşım! Üç kişi geldik seni ziyarete. Valya sokağa tek başıma çıkmama razı değil, Klimka da onu yalnız bırakmak istemiyor. Bir de çocuğa aptal deriz. Hiç değil: Bak nasıl anlıyor tehlike olduğunu!.

Eliyle kardeşinin ağzını kapatıp sözünü kesmişti Valya, neşeyle haykırdı:

— Gevezeliği tuttu gene! Zavallı Klimka'yla dalga geçmeden edemez!

Klimka kızmamıştı, gülüyordu rahat rahat:

— Bırak konuşsun, dedi... Hasta bir insandan daha başka ne beklenir? Üstelik de hastalığı kafasından! Şaşacak bir şey yok...

Üçünü de tanıyordu Çurkay. Ve seviyordu hepsini.

Mücadelenin bulanıklığı içinde yolunu henüz bulamamış olan ama sınıflarının özlemlerini en açık şekilde dile getirebilen işçi gençliğiydi bu... Dikkatle dinledi pogrom'un hikâyesini. Musevî aileleri gizlemek için gösterdikleri çabayı, Serejka'yı yaralayan süvariyi hep anlattılar. Ve geç vakte kadar Lenin'den, bolşeviklerden söz etti Çurkay. Bu emekçi gençlerin olayların anlamını kavramalarına bir yardımı dokunsun istiyordu.

Çurkay, yoldaşlarıyla buluşmak üzere evden geceleri ayrılıyor ve sabah dönüyordu. O sabah gelmedi. Uyandığında onun yatağını boş gören Pavka, garip bir sezgiye kapılmıştı. Bir haber alabilmek umuduyla Klimka'lara seğirtti, ama arkadaşının anasından başka hiç kimseyi bulamadı orada. Tıknaz ve çiçek bozuğu yüzlü bir kadın olan Klimka'nın annesi çamaşır yıkamaktaydı, ve gene her zamanki gibi açtı ağzını, yumdu gözünü:

— Senin Fedor'unla uğraşmaktan başka bir işim yok sanıyorsun *galiba*!. *Zozuliha'ların evinin* altını üstüne getirdiler o topal şeytan yüzünden. Ne bulursunuz Fedor'da bilmem! Yapışıp kaldın o herife!. Senin yaşında bir çocuk için o adamla arkadaşlık etmek doğru mu? Arkadaş topluluğuna bakın: Fedor, Klimka ve sen...

Bir yandan da öfkeyle çitiliyordu çamaşırları.

Serejka'lara koştu Pavel. Aynı sonuç.

— Telâş edecek ne var Allah aşkına! diye yatıştırmak istedi Valya onu. Arkadaşlarında kalmıştır.

Kendi söylediğine kendisinin de inanmadığı belli oluyordu sesinin titreyişinden.

Çurkay'ı bulmak için son bir umutla evine döndü Pavka. Ama kapı bırakmış olduğu gibi kilitliydi. İçinde bir ağırlık uyanmıştı. Girmek istemedi. Belirsiz bir duyguyla adetâ itilerek ambara doğru yürüdü, gizlediği yerden çıkarıp aldı rövolveri, ve cebinde bir kaygı verici ağırlıkla yeniden yola düzüldü.

Bütün araştırmaları boşa çıktı: Hiç bir iz yoktu gemiciden. Dönüşte, orman müdürünün villâsının yanından geçerken yavaşladı. Belirsiz bir umutla baktı pencerelere. Ev bomboş gibiydi. Biraz uzaklaşınca yeniden bir göz attı. Ölü yapraklar doldurmuştu bahçeyi, terkedilmiş bir hali vardı. Eski konağın üzerinde dalgalanan bu derin sessizlikten, bu cansız sükûnetten öyle bir hüzün taşıyordu ki, içinin burkulur gibi olduğunu duydu Pavel.

Tonya'yla son ve bu sefer çok ciddî bir tartışma geçmişti aralarında. Aniden olup bitmişti her şey ve bir aydır da görmüyorlardı biribirlerini. Bir gün tesadüfen karşılaştıklarında Tonya eve davet etmişti onu:

— Annemle babam yarın akşam Bolşanski'nin doğum yıldönümünü kutlamağa gidecekler, demişti. Evde yalnız kalacağım. Ne olur gel, Pavluşa... Leonid Andreyef'in çok güzel bir kitabı var: **Şaşka Zigulof.** Birlikte okuruz. İyi bir gece geçirmiş oluruz hem de. Kabul mu?

Kestane rengi saçlarını örten büyük şapkanın altında, kızın iri gözlerini seçmişti Pavka. Sıkıntılı bir umutla bakıyordu kendisine.

— Kabul, dedi. Geleceğim.

Odunlar her zamankinden daha parlak alevler saçıyor, kütükler daha da neşeyle çıtırdıyor gibi gelmişti o gün genç ateşçiye. Ama akşam olup da Tonya ona bahçenin büyük demir kapısını açtığında, kızın sıkıntılı bir hali vardı:

— Misafirlerim var, dedi... Çağrılmadan geldiler Pavluşa, gitme ne olur...

Tam çıkmak üzereyken kolundan yakaladı onu, ve adetâ sarılarak mecbur etti içeri girmeğe.

— Seni tanımak hoşlarına gidecek, gel...

Yemek salonunu geçip kızın odasına yöneldiler.

— Arkadaşım Pavel Korçagin... dedi Tonya masanın etrafındaki gençlere.

Üç kişiydiler: Liz Sukarko vardı; esmer tenli, kıvrık dudaklı, saçlarını fettanca taramış güzel bir liseli kız... Kızın erkek kardeşi vardı sonra: ince uzun boylu, siyah elbisesi içinde kibar mı kibar, sımsıkı taranmış parlak saçlı, hüzünlü gri gözlü bir çocuk... Bir de Viktor Lehtinski vardı... Gıcır gıcır liseli üniformasını geçirmişti sırtına, ve Tonya oda kapısını açar açmaz ilk o farketmişti Pavel'i, ve şaşkınlık içinde kaşlarını kaldırıp bakmıştı.

Gözlerini Viktor'a dikmiş olarak birkaç saniye eşikte durdu Pavel. Tonya, odaya çöken ağır sessizliği dağıtmak amacıyla Liz'e bir şeyler söylemeğe hazırlandı. Sukarko ise doğrulmuş, yeni misafiri meraklı gözlerle süzmekteydi ki, Pavka âniden dönüp çıktı odadan. Tonya, holde yakalayabildi onu.

— Niçin gidiyorsun yani? Mahsus tanıştırmak istedim seni onlarla, kendi yararlarına olur diye düşündüm inan ki...

Kızın elinden kurtulup kesin bir şekilde konuştu Pavka:

— Bula bula bunları mı buldun beni teşhir edecek.. Bunlarla oturup ahbaplık etmek senin hoşuna gidebilir, ama benim hoşuma gitmiyor. Böyle solucanlarla birlikte olduğunu bilsem, katiyen gelmezdim buraya.

Öfkesini güçlükle gemleyen Tonya atılmıştı:

— Hangi hakla konuşabiliyorsun benimle böyle? Kiminle ahbaplık ettiğini, kimlerle düşüp kalktığını soruyor muyum ben sana?

Cevap, bahçenin kapısından gelecekti Tonya'ya:

— Al da turşusunu kur öyleyse ahbaplarının. Beni de bir daha göremeyeceksin.

Tam bir ay geçmişti aradan, evet. Pogrom sırasında başka işleri vardı Pavka'nın ve hatırlamamıştı bi-

le kızı. Ama bugün, garip bir sabırsızlık doluydu, görmek istiyordu onu. Çurkay'ın ortadan kayboluşu, ve evin içine çöken yalnızlık büyük bir acı veriyordu delikanlıya. Önünde boz bir şerit gibi uzanan çamurlu yola baktı hüzünle, ve ilerledi.

Dört yol ağzında, kırık kapısı: «Maden suları» levhasını taşıyan devrilmiş bir satıcı barakasının yanında Liz'den ayrıldı Viktor Lehtinski. Ayrılmadan önce de, kızın elini avuçları arasında bir süre tutarak ısrarlı bir sesle sordu:

— Anlaştık değil mi? Geleceksiniz? Aldatmayacaksınız beni?

Ve hafifçe kırıtaraktan cevap verdi Liz oğlana, siyah, bulanık ve vaadkâr gözleriyle gülümseyerek:

— Geleceğim tabii, bekleyin beni...

Henüz on adım ya yürümüş ya yürümemişti ki kız, iki adam belirdi yolda. Geniş göğsünü örten ceketinin yakası açık, tıknaz bir işçi, siyah kasketini kafasına geçirmiş, ama sarsılmadan yürüyordu. Elinde süngüsüyle, bıyıklı bir **petliyurovtz** geliyordu hemen arkasından işçinin.

Adımlarını yavaşlatarak kaldırım değiştirdi Liz, ve Pavka'yla burun buruna geldi. Bir ara sokaktan yola çıkmış olan Pavka da görmüştü iki adamı, ve çivilenip kalmış gibiydi şaşkınlıktan: Çurkay tevkif edilmişti! Kalbinin hızla çarpmağa başladığını duydu Korçagin. Demek bunun için ortalarda yoktu Çurkay... Bir alay düşünce çarpışıyordu kafasının içinde, ve bir türlü toparlayamıyordu kendini. Ve zaman geçiyordu durmadan, bir karar vermek gerekiyordu. Apaçık bir gerçek vardı karşısında: Çurkay'ın işi bitikti artık! Bir alay

karmakarışık duygunun hücumuna uğramıştı Pavka. Ne yapabilirdi ki? Adamlar yaklaşıyordu. Birden, cebinde bir rövolver olduğunu hatırladı... Ateş edip sırtından devirmek gerekiyordu askeri! Küçücük bir hareket ve serbestti Fedor... Bu âni karar, bir sükûnet getirmişti Pavka'ya. Acı verecek derecede kenetlenip kalmıştı çene kemikleri. Bir ses işitir gibiydi sadece: «Biribirine kardeşçe bağlı, atılgan bir sınıf gerekli bize...» Böyle dememiş miydi geçen gece Çurkay.

Dört bir yana baktı Pavka başını döndürerek: Şehre giden yol boştu. Bir kadın silüeti vardı önlerinde uzaklaşıyordu. Ondan zarar gelemez. Yolu diklemesine kesen sokağı göremiyoruz yalnız.. İlerde, istasyon caddesinde bir kaç kişi seçiliyordu. Bir dakika bile yoktu kaybedilecek! Çurkay yaklaşıyordu, ve çok geçmeden de aynı hizaya geldiler. O da tanımıştı Pavka'yı, şaşkınlıktan yavaşlamıştı: **Petliyurovetz,** işçiyi süngüsünün uçuyla sırtından dürterek:

— Yürüsene be! diye gürledi keskin bir sesle. Yoksa dipçiği yersin kafana!.

Pavka'ya dostça bir selâm vererek yürümeğe koyulmuştu Çurkay yeniden. Ve Pavka, nöbetçinin şüphesini uyandırmamak için kayıtsız bir edâyla açılıp yol vermişti. Ani bir endişe bürümüştü içini: «Ateş edip de herifi tutturamayacak olursam, Çurkay'ı vururum!» Ama artık düşünecek, inceden inceye hesap verecek zaman da yoktu. Tam onun hizasındaydı şimdi asker. Ve Pavel, her şeyi unutup birden bire sıçradı, kaptığı gibi yere doğru eğdi tüfeği, gıcırtılar çıkararak çakıltaşlarına sürtünmüştü süngü ve bu beklenmedik hücum karşısında şaşallayan **petliyurovetz,** bir an hiç bir şey yapmadan kaldı, sonra hemen toparlanıp olanca gücüyle sıyırmak istedi tüfeğini. Ama bütün ağırlığını dipçiğe vererek abanmış olan Pavka, buna meydan bırakmadı. Bir patlama işitil-

di o anda, kaldırıma raslayan kurşun ince madenî bir ıslık çıkararak sıçrayıp hendeğin içine gömüldü. Çurkay döndü: Tüfeğini her ne pahasına olursa olsun kurtarmak isteyen asker, kolunu bükmekteydi çocuğun. Ama Pavka dayanıyordu. Öfkeden kudurmuş hale gelen **petliyurovetz,** çocuğu yere düşürdü bunun üzerine. Pavka gene bırakmadı tüfeği, ve asker de kaldırıma yuvarlandı. Boğuşma devam ediyordu. Ve o anda hiç bir şey Korçagin'i döndüremezdi kararından.

Bunu gören Çurkay, iki sıçrayışta yetişti onlara ve askerin kafasına indirdi çelik yumruğunu. Yeni hücuma karşı dikilmek isteyen nöbetçi, bu sefer iki darbe daha yedi suratına ve hendeğe yuvarlandı.

Vakit geçirmeden Pavel'i omuzlarından yakalayıp ayağa kaldırdı Çurkay.

Viktor Lehtinski, kızdan ayrılınca ıslıkla bir türkü tutturmuştu:

— Sevgilimin gözlerinde bir ihanet rengi var...

Liz'e olan konuşmasının etkisinden sıyrılamamıştı daha: Gerçekten de, kız, ertesi günü o yıkık fabrika kalıntısının yanına gelmeyi kabul etmişti. Lisenin bu konularda tecrübe sahibi erkekleri arasında bazı söylentiler dolaşmaktaydı bayan Sukarko hakkında. Semen Zalivanof budalası bile bir gün, kızla yatmış olduğunu söylememiş miydi?. Gerçi Lehtinski, Zalivanof'un sözlerine inanacak kadar saf değildi ama, kafasında çınçın öten bu sözler Liz'i oğlanın gözünde son derece çekici bir nesne haline getirmişti. Ve Lehtinski, ertesi gününden tezi yok, söylentilerin doğru olup olmadığını bizzat anlamağa karar vermişti.

— Ah bir gelse!. diyordu içinden. Ne yapacağımı bilirim ben, işe nasıl girişeceğimi bilirim... Şurasını

unutmamalı ki, hiç güçlük çıkarmadan öptürdü kendini bana. Ve bir de, bizim Semka budalası blöf yapmad ysa yaşadık demektir!

Aniden altüst oldu Viktor'un düşünceleri: Karşıdan doğru iki **petliyurovetz,** bir atı yalağa götürüyorlardı, onlara yol vermek için açılmak üzereydi, bir silâh sesiyle çivilenip kaldı olduğu yerde. Çok geçmeden bir atlı göründü dört nala, ve komşu avludaki askerlere haykırdı:

— Silâh başına! Bizimkilerden birini vurdular!

Bir an sonra tüfeklerini aceleyle dolduran askerlerin koşuşması kaplamıştı ortalığı. Bu arada Viktor'u da tutukladılar.

Toplanan kalabalığın arasında, tanık olarak alakonan Liz de vardı. Şaşkınlıktan ve biraz da dehşetten, olduğu yere çivilenip kalmıştı kız da: Hemen şuracıkta, âdeta burnunun dibinde cereyan etmişti bütün olay, önünden kaçıp gitmişlerdi Çurkay'la Korçagin. Ve askere saldıran çocuğu derhal tanımıştı Liz: Tonya'nın bir ay kadar önce kendilerine tanıştırmak istediği çocuktu bu. Kaçanları izlemişti gözleriyle: Arkalarından kovalayanlara durmadan ateş açarak, oradaki bir konağın ardında kaybolmuşlardı.

Çurkay'ı götüren asker, şişmiş dudaklarını güçlükle oynatarak anlattı olup bitenleri.

— Ve tabii engel olamadın değil mi, hıyar ağası!. Bir mahpusu göz göre göre kaçırdın elinden ahmak.. Bunun cezasını çekmeyeceğini sanıyorsan aldanıyorsun: Yirmi beş kırbaç atın şunun kıçına da anlasın bakalım!

— Ne kadar kurnazmışın be sen! Mahpusu elimden kaçırdım öyle mi? Nereden bilebilirdim o hergelenin kuduz köpek gibi arkadan saldırıp üzerime atlayacağını! ...Ah namussuz! Bir geçirsem onu elime!..

Sorgu sırası kendisine geldiğinde, askerin bütün anlattıklarının doğru olduğunu söyledi Liz. Ama saldırganı

tanımadığını beyan etti. Şehrin askerî komutanının önüne sevkedildikleri için, ancak akşama serbest bırakıldılar. Ona eşlik etmek teklifinde bulundu Viktor: Kızla gecenin karanlığında kolkola yürümek gibi mutlu bir fırsatı kaçırmak istemiyordu. Liz kabul etti, ve yürüdüler.

— Mahpusu kurtaranın kim olduğunu biliyor musunuz? diye sordu genç kız damdan düşercesine.

Eve yaklaşmış bulunuyorlardı.

— Nereden bilebilirim ki?

— Tonya'nın bizi genç bir işçiyle tanıştırmak istediği akşamı hatırlıyor musunuz?

— Pavel Korçagin mi? Hani şu...

— Tamam evet. Adı Korçagin'di sanıyorum... bizi görür görmez, vebaya uğramış gibi kaçan çocuk. İşte o saldırdı askere!

Afallayıp kalmıştı Viktor.

— Söylediğinizden emin misiniz?

— Son derece eminim hem de! Çok tesirli bir yüzü vardı çocuğun, daha dünmüş gibi hatırlıyorum.

— Peki ama, niçin kumandana hiç bir şey söylemediniz?

Liz öfkelenmişti:

— Beni böyle bir şey yapabilecek kadar alçak mı sanıyorsunuz! diye tersledi.

— Lâfa da bakın şimdi!. Askere hücum eden kimsenin adını vermek namussuzluk mu oluyor yani sizce?

— Sizce bu, bir namus gösterisi mi oluyor yoksa!. Ne çabuk unuttunuz o askerlerin yapmış olduğunu? Lisede kaç tane Yahudinin öksüz kaldığını bilmiyorsunuz galiba!. Bütün bunlardan sonra gidip Korçagin'i ihbar edecekmişim ha! Allah saklasın!. Böyle düşüneceğinizi ummazdım doğrusu!.

Bu kadar şiddetli bir tepki ummamıştı Lehtinski.

Ve Liz'le bozuşmak niyetinde olmadığı için, konuyu değiştirmeğe çabaladı:

—Sinirlenmeyin Liz ne olur... diye başladı. Şaka ediyordum ben. Bu kadar prensip sahibi olacağınızı da bilmiyordum doğrusu...

— Garip bir şaka... dedi genç kız soğuk bir sesle. Üstelik de yersiz...

Ayrılmak üzereydiler. Viktor tatlı bir sesle:

— Yarın buluşuyoruz değil mi sevgilim? diye mırıldandı.

Belirsiz bir cevap aldı kızdan.

Şehre dönerken toparlayabildi kendini. «Sayın bayan, dedi kendi kendine, bu türlü bir davranışı alçaklık olarak görmekte serbestsiniz. Ama benim bu konuda başka fikirlerim var. Kaçanla kaçıranın kim olduğu umurumda bile değil aslında, ama şu Korçagin hergelesini ortadan yok etmek için öyle bir fırsat verdiniz ki bana, harcayamam doğrusu!» Doğuştan Polonyalı bir asilzade olarak Lehtinski, Petliyura'nın adamlarına da en az kızıllara olduğu kadar nefret beslemekteydi. **Paspolitaya Reç** geleneğine uygun gerçek bir **şliyahti** iktidarını yerleştirecek olan Polonya askerlerinin şehre girmesini bekliyordu o... Ama Pavka'yı ortadan kaldırmak için o güne kadar beklemeğe hiç lüzum yoktu **Petliyurovetz**'ler de görebilirdi bu işi. Hazır fırsat varken...

Meydan kumandanının oturduğu binaya doğru yöneldi. Kısa bir zaman sonra da, yanında dört askerle çıkıyordu binadan. Yol gösterdiği küçük topluluk Pavel'in evine yaklaşınca Viktor askerleri durdurdu ve aydınlık pencereyi işaret ederek

— İşte burası, dedi. Ben artık gidebilir miyim?

— Rica ederim, dedi **korunci.** Gerisini biz kolayca hallederiz. Yardım için teşekkürler.

Hızlı adımlarda uzaklaştı Viktor.

Son dipçik darbesini de yiyince dizleri bükülmüştü Pavka'nın. Kolları öne doğru gerilip uzanmış bir halde, kapkaranlık bir odanın duvarına çarptı başını. Yatağa benzer bir şeyler keşfetti el yordamıyla. Bitkin ve tükenmiş olarak çöktü.

En ummadığı bir anda tevkif edilmiş bulunuyordu. «Askere saldıranın kim olduğunu nasıl öğrenmiş olabilirler acaba? diye düşünüyordu. Hiç kimse görmedi ki beni... Ya şimdi ne yapacaklar peki? Çurkay ne oldu sonra?» Klimka'ların evinde ayrılmışlardı gemiciden, Şehirde emniyet içinde çıkabilmek için gecenin basmasını bekleyecekti orada Çurkay. Ve Pavel, her türlü şüpheden uzak sanıyordu kendini, onun için rahatça dönmüştü eve. Nereden bilebilirdi kendisini bekleyen tuzağı.

— Allahtan ki, diye mırıldandı, rövolveri bir karga yuvasının içine sakladım. Asıl onu bulmuş olsalardı halim perişandı işte!. Nereden aklettiler acaba beni, Allah kahretsin!.

Evden komutanlığa kadar olan yolu nasıl geçtiklerini hatırladı sonra. Ortalık kopkoyu bir karanlığa gömülmüştü. Baştan aşağıya kalın bulutlarla örtülüydü gökyüzü. Ve insafsızca savrulan dipçiklerin altında düşüp kalkarak, sırtı kırbaç darbeleriyle delik deşik, kaburgaları durmadan inen tekmelerle paramparça, dünyadan kopmuş gibi ilerlemişti... Muhafızların yerleşmiş olduğu yan odadan sesler geliyordu şimdi kulağına. Kapının altından sızan ince bir ışık şeridine dikmişti gözlerini, ayıramıyordu bir türlü ...Güçlükle doğrulup duvarları yokladı el yordamıyla, odayı katetti. «Burada bir pencere var galiba!» Sinirden titreyen elleriyle demir parmaklığa dokundu uzun süre: Aşılacak gibi değildi! Kapıya doğru yöneldi yeniden. Soluk bile almamağa çalışarak, kapı tokmağına yaslandı. Ve boğuk bir inleyiş yükseldi kapıdan. Bir küfür savurdu Pavka: Mente

şeleri yağlamamış olacaklardı çoktandır... İnce aralıktan baktığı vakit, bir kamp yatağından dışarı sarkmış eğri büğrü birtakım ayak parmakları gördü. Demeğe kalmadan, uzun uzun gıcırdayarak daha da aralandı kapı. Bir silüet doğruldu ve vahşi bir zevkle kafasını kaşımağa koyuldu, bir yandan da konuşuyordu ince bir sesle. Bu monoton sesin yalvarışı kesildiği zaman nöbetçi asker, yastığının yanı başında duran tüfeğini gösterdi ve kesin bir tonla:

— Kapat şu kapıyı... dedi. Bu seferlik bağışlıyorum, ama bir daha merak edecek olursan gözlerini oyarım.

Emre uyup kapıyı kapattı Pavka. Yan odadan, at kişnemesini andıran bir kahkaha yükseldi.

Hayatında belki de ilk defa ciddî olarak düşündü o gece. Daha birinci teşebbüsünde, mutsuz bir başarısızlığa uğramıştı işte. Kapana düşen bir fare gibi, ilk adımda kıstırılıp yakalanmıştı. Ve bitkin bir halde uyuyup kaldığı vakit, annesinin hayali belirdi karşısında: Gözlerinden sevgi taşan, kupkuru ve kırışık bir yüzdü bu... «Allahtan ki o burada değil, diye düşündü Pavka. Yoksa kahrımdan ölürdüm!»

Boz bir ışık sızmağa başlamıştı odaya: Şafak sökü yordu.

VI

Kış uykusundan uyanmış cılız bir sinek vızıldıyordu pencerenin yanında bir köşede. Eski divanın ucuna oturmuş olan genç bir köylü kızı, yere dikip kalmıştı anlamsız bakışlarını.

Meydan kumandanı hissedilir bir memnunlukla imzasını attı, ve masanın önünde duran Salomiga'ya döndü:

— Hangi rüzgâr attı seni buraya?

— Rüzgâra bak sen! Öyle bir esiyor ki, kolunu kırıyor adamın.

— Ancak öbür dünyada dinlenebileceğim anlaşılan.

— Dinlenmeye mi geldin yoksa?

Cephede korkunç bir baskı var üzerimizde; Anamız gevriyor... Golubof'un emriyle geldim buraya, şöyle bir çeki düzen vermeğe. **Ataman**-reis bekleniyor. Yanında bir herif olacakmış. Yabancı bir gözlemci. Çeneleri iyice kapatmak gerekiyor sözün kısası. «Şenlik»ten söz edilmeyecek, tamam mı? Hani şu... Yahudilere yaptığımız şakadan... Tek kelime yok. Emir kesin... Sen ne yap yorsun bakalım?..

— Sorma... Bir velet var elimde, ne yapacağımı şaşırdım gitti. Çukray'ı hatırlıyor musun, hani şu demiryolu işçilerini bize karşı ayaklandıran gemici bozmasını? Yakaladık sonunda.

— Daha ne istiyorsun, iyi ya...

— Ne iyisi, dur bakalım... Bizim gar kumandanı denilen hayvan, tutmuş herifi bir tek kazağa teslim edip bize buraya yolluyor. Ve yolda da işte o velet kurtarıyor Çurkay'ı, anladın mı!. Evet evet, silâhını almışlar askerimin elinden, çenesini de kırmışlar bir güzel, ondan sonra da sırra kadem basmışlar, ara ki bulasın artık. Ama bulduk. Çukray'ın izi yok henüz, oğlan pençemizde. Şöyle bir göz at istersen.

İlgilenmişti Salomiga, kumandanın uzattığı dosyayı bir süre karıştırdı sağlam eliyle. Sonra sordu:

— Pekii, oğlanın ağzından lâf alamadın mı hiç?

— Beş gündür uğraşıyorum, tek kelime çıkmıyor. Devamlı inkâr ediyor üstelik: Hiç bir şeyden haberi yokmuş da, adamı o kurtarmamış da, falan filân... Tam bir haydut dölü hergele! Askerse tanıdı kendisini ezecekti ayaklarının altında, zor kurtardık elinden araya girdik

de... Ama artık bıktım uğraşmaktan: Hesabını görsünler diye karargâha postalıyorum.

Karşısındakini horlayan bir şekilde tükürmüştü Salomiga:

— Sen de çok acemi imişsin yahu! Benim pençeme düşmüş olsa görürdün nasıl bülbül kesildiğini... Kırbaçlatmak bile geçmemiştir aklından Allah bilir...

Kumandan öfkeyle haykırdı:

— Sen kendini ne sanıyorsun be!. Böyle şakalara göz yummam ben, burada şef benim, kendi işine karış...

— Öfkelenme be muhterem peder, çatlar gidersin yoksa Allah esirgesin! Sen onu boş ver de şimdi söyle bana, bir yudum samogon bulamayacak mıyız bu memlekette yani?. O velede gelince, hesabını tastamam etmelerini istiyorsan, yaşını on altı yerine on sekiz diye yaz. Yaş sınırını aşırt bir kere, yoksa kurtulabilir.

Üç kişiydiler... Üzerlerinde eskimiş bir kaftan, derme çatma yatağın içine bacaklarını dindarca katlayarak büzülmüş sakallı bir ihtiyar. Kiracısı olan **petliyurovtza'**nın hayvanı esrarengiz bir şekilde ortadan kayboldu diye getirmişler... Yerde bir kadın. Fıldır fıldır gözleri, sivri çenesiyle tam bir **semogonçitza.** Suçu hırsızlık... Ve çatı penceresinin altında, başı kasketine yaslı, uyuklayan, bitkin bir Korçagin...

Rengârenk bir boyun atkısını köylü tarzında başına sarıp bağlamış, korkak bakışlı bir genç kadın soktular içeri. Yaş dönümünde olduğu cırtlak sesinden anlaşılan sivri çeneli kadın derhal bir soru yağmuruna tuttu yeni geleni:

— Gel bakalım yavrucak, seni de mi attılar içeri, Neden tevkif ettiler seni ha? Bir **samogon** hikâyesi olmasın sakın?.

Köylü kız, gürültücü **baba**'ya şöyle bir bakarak, tatlılıkla:

— Hayır, dedi. Kardeşimden ötürü...

— Kardeşin kim peki senin?

— Rahat bıraksana kızı... diye sözünü kesti kadının ihtiyar. Saksağandan betersin be! Çaresizlik içinde görmüyor musun, etrafına bakmak bile istemiyor canı sen de tutmuş kaynana zırıltısı yapıyorsun!.

Baba, büyük bir hiddetle dönüp ihtiyara bağırdı:

— Yok canım! Öğretmenimmisin sen benim ha! Neden karışmıyormuşum... Şuna da bakın! Sana bir şey soran mı var sanki pis moruk! Onunla konuşuyorum ben.

— Defalardır söylüyorum sana... dedi ihtiyar. Hemcinsini rahatsız etmeye hakkın yok.

Sustular. Köylü kız, toprağın üzerine bir örtü serip oturdu. **Baba** yemek hazırladı kendisine ve vakit kaybetmeden atıştırmağa başladı. İhtiyarsa, tembelce gerindikten sonra bir sigara sarıp ateşlemişti. Ağzı üstüste attığı lokmalarla dolu olan **baba,** bir yandan çiğneyip ağzını şaplatarak homurdanıyordu şimdi:

— Rahatsız etmeyecekmişim! Sanki bu pis kokuyla beni rahatsız etmiyor kendisi! Yemek yiyemiyorum vallahi.

— Zayıflamaktan mı korkuyorsun yoksa? Neredeyse kapıdan sığmayacaksın be kadın!. Böyle durmadan atıştıracağına, biraz da çocuğu beslesen daha iyi edersin.

— Sanki vermiyorum ona! Israr bile ettim ama istemiyor işte...

— Niye tevkif edildiğini biliyor musunuz? diye sordu köylü kız.

Konuşmak fırsatını kaçırmadan atladı **baba:**

— Bizim memleketlidir o, aşçı Korçagina'nın kü-

çük oğlu... Bir bolşeviği kaçırmış. Buralarda yerleşmiş bir gemici vardı ya, işte onu... Benim komşunun, Zozulika ninenin evinde oturuyordu canım... Tanımıyor musunuz?

Gerisini işitmemişti bile kız. Kumandanın sözünü hatırlamıştı:

— Hesabını görsünler diye karargâha postalıyorum!.

Ataman-reisin ordusu girmişti şehre. Gar, bir arı kovanıydı sanki. Başlangıçta çığlık çığlığa oradan oraya koşuşan insanlar yığını, çok geçmeden, düzgün taburlar halinde sıraya girdi ve taşıma kollarıyla avcı birlikleri, uzun kafileler şeklinde, gece bastırıncaya kadar şoseyi doldurdular. Bu geçit resmini kapamak üzere de Petliyura'nın özel muhafızlarından yüz yirmi tanesi hep bir ağızdan türkü tutturmuştu:

Nereden geliyor bu uğultu?
Kimdir böyle aniden gelen?
Büyük ataman Petliyura
Ukrayna'ya geliyor.

Pencereye doğru eğildi Korçagin. Vaktinden önce bastıran bir gurubun yarı karanlığı içinden, yürüyüş halindeki bir ordunun uğultusu geliyordu kulaklarına. Bir sesle ürperdi Pavel:

— Petliyura'nın askerleri giriyor şehre!.

Konuşan, köylü kızdı. Macerasını biliyorlardı artık onun da: **Baba**, allem etmiş kallem etmiş konuşturmuştu kızı. Şepetovka'nın biraz ilerisinde bir köyde doğmuştu kızcağız. Bir partizan olan kardeşi, Giritzko, **kombed'i** yönetmekteyken, Kızılların ricati üzerine tüfeği kaptığı gibi arkalarından gitmişti. Ondan sonra da

ailenin başına gelmedik belâ kalmamıştı. Önce atlarını almışlardı. Sonra babalarını hırpalamışlar ve şehre hapishaneye sevketmişlerdi. Gritzko'nun Kızıllar zamanında haddini bildirmiş olduğu **starost,** şimdi öc almak için, askerleri yatırıyordu evlerinde durmadan. Yoksulluk içindeydiler. Ve nihayet dün sabah bir baskın yapılmıştı evlerine. Kumandanın gözüne çarpmıştı kız, ve «sorguya çekilmek» üzere buraya getirilmişti. Önce yüksekten almıştı kumandan, güveniyordu kendine. Olmayınca ısrar etmişti. Sonra yalvarmıştı. Tehdide başlamıştı en sonunda. Ama boşuna. Ve işte tevkif ettirip buraya attırmıştı.

— Demek istemiyorsun, demişti. Güzeeel... Canlı çıkmayacaksın buradan, bilmiş ol.

Karanlık, bir sürüngen gibi yavaş yavaş ilerleyip yükselerek bütün köşelere siniyordu. Gece basmaktaydı gene, boğucu ve ıstıraplarla dolu bir gece. Yarın ne olacaktı peki? Altı gün olmuştu buraya atılalı Pavel, altı ay kadar uzun gelen altı gün... Sertti yatağı. İşkenceden geçmiş vücudunun sızıları dinmemişti henüz Artık üç kişiydiler hücrede: **Samogoncitza'**yı bir gün önce bırakmışlardı. Faydalı bir mesleği vardı çünkü kadının, içki çekiyordu subaylara... İhtiyar, bir filozof kadar sakin, horlamaktaydı. Hep böyle rahat uyuyordu geceleri. Kristina ile Pavel, yanyana yere uzanmışlardı. Kendi derdine dalmıştı her biri. İki gün boyunca **korunci** imalı sorularıyla tedirgin etmişti Pavka'yı. Ve o, her şeyi inkâr etmişti Niçin yapmıştı bunu? Namuslu davranmak için şüphesiz. Ama belki biraz da, sevdiği kitapların kahramanları gibi güçlü ve yiğit olabilmek için. Sonra bir gece ansızın alıp götürmüşlerdi dışarı. Değirmenin oraya. Ortalık zifiri karanlıktı, ve askerlerden birinin sesi yükselmişti arkasından doğru:

— Ne sürükleyip duruyoruz **pan-korunci** biz bunu. Basalım sırtına bir kurşun, olup bitsin!.

Geceden de karanlık bir dehşet bürüyüvermişti içini Pavka'nın. On altı yaşında ölmek kolay mı? Sonra insan bir kere ölür, ve ebediyen ölür ölünce de...

Kristina da düşünüyordu. Pavka'nın kaderini Pavkadan daha iyi biliyordu kız. Apaçık işitmişti.

Oğlanın uyuyamadığını görüyordu geceleri: Çırpınıp duruyordu yattığı yerde. Alabildiğine derin, alabildiğine geniş bir merhamet duyuyordu bu çocuğa... Ama ya kendi başına çöken felâket? Nasıl unutabilirdi kumandanın o korkunç sözlerini:

— Yarın bütün hesaplar görülecek. Beni istemedin değil mi? Yarın muhafızların koğuşuna göndereceğim seni... Kazaklar bana benzemez bilirsin, seçmesi gene senden güzelim...

Haysiyet kırıcı bir şey olmuştu yaşamak. Hiç bir yerde bir insaf kapısı kalmamıştı işte. Kardeşi bir kızılsa onun ne suçu vardı yani? Acıydı yaşamak evet, acı.

Katlanılmaz bir ıstırabın yükü altında boğuluyor gibiydi Kristina şimdi. Umutsuzluğun verdiği güçsüzlük ve dehşet bürümüştü içini. Hıçkırıklarını zaptetmeğe çalışarak bütün vücuduyla ürperiyordu durmadan.

Bir gölgenin kımıldadığını hissetti yanıbaşında:

— Ne var? Ne oluyorsun?

Sımsıcak bir mırıltı halinde çaresizliğini anlattı kız. Sessiz dinliyordu. Hiç bir şey yoktu söyleyecek, kolunu tutmakla yetinde Kristina'nın.

— Zorla sahip olacaklar bana alçaklar! Bittim artık, mahvoldum... Kuvvet onlarda bugün, ne yapabilirim ki!.

Ne diyebilirdi ki? Dört bir yandan sıkıştırıyordu felâket. Ne yapabilirdi bu kız için? Yarın savunmak onu, kuvvet kullanıp vermemeğe kalkışmak... Ve öldürülün-

ceye kadar dövülüp hançerlenmek sonunda... Neye yarar? Gene alacaklardır.

Kolunu okşadı genç kızın tatlılıkla. Hıçkırıklar yavaş yavaş kesiliyordu şimdi. Dışırda zaman zaman bir nöbetçinin sesi yükseliyordu:

— Kim var orada?

Ve sessizlik kaplıyordu ortalığı yeniden. Biraz ilerde ihtiyar derin bir uykudaydı. Ağır ama elle dokunulmaz bir cisim gibi çöküyordu üstlerine zaman. Önce anlayamadı Pavel. Kollar sarılmıştı kendisine ve çekiyorlardı onu. Kristina'nın ateşli fısıltısını seçemiyordu sanki:

— Gel şöyle güvercinim, sokul bana. Nasıl olsa bittim artık, kumandanın değilse askerlerin olacağım... Gel küçük sevgilim, sen al beni daha iyi! O alçak köpeklerin altına bâkire düşmek istemiyorum gel...

— Ne diyorsun sen Kristina? diye soludu.

Kızın güçlü kolları bırakmıyordu onu. Ve kolay değildi bu ateş yanan kalın dudakları reddetmek. Basit ve dokunaklı bir şekilde konuşmuştu Kristina. Pavka kızın ne istediğini biliyordu artık. Ve yaşadığı ânın bilinci birdenbire kararmış, derin bir unutuluşa gömülüvermişti geçtiği işkence sahneleri. Ne zindan vardı şimdi, ne nöbetçi kazak, ne kumandan, ne o vahşice atılan dayaklar, ne de boğucu uykusuzluk geceleri... Bir tek şey damgasını basmıştı yaşadığı şu âna: Yüzünde dolaşan dudakların yakıcı canlılığı ve henüz gözyaşlarıyla ıslak bir yüzün o serin yumuşaklığı...

Birdenbire bir başka yüz, Tonya'nın yüzü canlandı gözlerinin önünde, ve zihninde bir şimşek çaktı birdenbire:

— Nasıl oldu da hatırlamadım ben o yüzü, o sevgili gözleri!.

Olanca gücünü toparlayıp sıyrıldı Pavka. Sarhoş

gibi sendeleyerek doğrulup pencerenin demirine yapıştı. Kristina'nın kolları yetişip sarmakta gecikmemişti:

— Daha ne beklyorsun söylesene!.

Ne kadar tutkulu bir umutsuzluk gizliydi bu çağrıda! Eğildi yeniden Pavka, ama yumrukları kendiliğinden sıkılıp öylece kalakaldı...

— Elimden gelmiyor Kristina, yapamayacağım. Çok iyi ve mert bir insansın sen.

Ağzından dökülen sözleri kendisi de anlamıyordu artık ve belirsiz bir fısıltı halinde bitti konuşması. Gene o sessizlik çöktü ortalığa. İlerdeki yatağa kadar sürünüp sarstı ihtiyarı:

— Ne olursun bana bir sigara ver dedeciğim.

Ertesi gün Kristina'yı götürmek üzere kumandanla birlikte kapıda askerler belirdiği vakit, çıkmadan önce Pavel'e çevirdi kız gözlerini: Acı bir veda ve tatlı yumuşak bir sitem vardı bakışlarında. Pavka'nın ağzından bir tek kelime söküp çıkaramadı akşama kadar ihtiyar.

Akşam, yeni bir tutuklu getirdiler. 1917 Şubatında, ihtilâl dalgasının Şepetovka'ya kadar uzandığı günlerde, şeker fabrikasında görmüş olduğu makinisti hemen tanıdı Pavka. Bütün o gürültülü gösteriler boyunca bir tek bolşevik görmüştü konuşan: İşte bu Dolinik. Askerlere hitabından çıkarmıştı adamın bolşevik olduğunu, ve her konuşmasının sonunda tekrarladığı sözler çocuğun belleğinde kazılı kalmıştı:

— Bolşeviklerin çevresinde sımsıkı toplanın; Onlar size ihanet etmeyeceklerdir!.

İhtiyar, nihayet konuşabileceği bir adam bulmuş olduğu için alabildiğine memnundu. Sigara üstüne sigara ekleyerek bir süre sohbet ettiler. Dolinik, Pavka'nın ne ile suçlandığını öğrendiği vakit, uzun uzun baktı oğlana, sonra da:

— Çukray'ı kurtaran sensin demek!. dedi. Bak hele! Yakalandığını bilmiyordum ben senin.

Şaşırmış gibi haykırdı Pavka:

— Hangi Çukray! Çukray mukray tanımıyorum ben. Herkesi herşeyle suçluyorlar burada, ille de hak lı olmaları gerekmez!

Gülümseyerek yaklaştı Dolinik ve alçak sesle:

— İnkâr etmeyi boş ver küçük arkadaşım, dedi. En az senin kadar biliyorum durumu.

— Nasıl kurtulduğunu Fedor bana kendisi anlattı, diye ekledi... O gece ben de birlikteydim onunla kaçarken. Şimdi emniyette artık, korku kalmadı... Ama sen, yiğit bir delikanlı olduğunu ispat ettiğin halde, kötü kaptırmışsın yakayı! Meseleyi anlamış olup da seni böyle burada tutmaları pek de hoş bir şaka değil doğrusu...

Çukray adını işitince bir güven gelmişti Pavka'ya:

—O gece birlikte olduklarına göre, bu da bizden demektir... diye düşündü içinden.

Dolinik, **petliyurovtz**'lere bölge **revkom**'unun kendilerini Kızılların safına geçmeğe davet eden bir çağrısını dağıtırken yakalanmıştı.

— Diyebilirim ki Korçagin, bizim durumumuz valinin durumundan da kötü. Belâya daldık bir kere, bakalım sonu neye varır...

Ertesi gün, yeni bir talihsizlik yoldaşı daha getirmişlerdi: Berber Şlema Zeltzer'di bu, şehirde incecik boynu ve kocaman kulaklarıyla ün salmış olan Zeltzer. Büyük ve tutkulu jestlerle, ve hiç nazlanmadan anlattı olup biteni:

— Dinleyin, şöyle oldu... Bizim Fuks, Bluvstayn, bir de Trahtenberg, büyük **ataman**'a hoş geldin dileğinde bulunmak istiyorlardı. Ben de dedim ki onlara, eğer üstada ekmek tuz ikram edecekseniz beis yok, edebilir-

siniz. Ama vermek istediğimiz dilekçeye gelince, söyler misiniz lütfen kim, şu bizim Yahudi ahalisi arasında kim imza atacak dilekçeye? Sizde gayet iyi biliyorsunuz ki hiç kimse!.. Aynen böyle dedim. Onların işi iş çünkü aslında: Fuks'un bir mağazası var tamam mı? Tamam, Trahtenberg'in de bir değirmeni var, bu da tamam mı? Bu da tamam... Ama öteki Yahudilerin, bütün o fakir fukaranın nesi var söyler misiniz? Ya benim neyim var benim? Bir dilim var sadece o. Bakın ne oldu: Bir **starşina** girdi bugün dükkâna, hani şu kitle halinde yeni gelenlerden biri... Traş ederken konuşuyoruz. Dayanamayıp: «Söyler misiniz bana lütfen, dedim, **pan-ataman** Petliyura'nın pogromlardan haberi var mı? Ve biz Yahudiler adına bir heyet göndersek kendisine, kabule tenezzül eder mi dersiniz?» Doğduğum günden beri zaten ne çektimse dilim yüzünden çektim ben! Efendim biz bir güzel traş edip bitirdik **starşina** hazretlerini, pudralayıp süsledik bir güzel. Ve ne yaptı dersiniz buna karşılık olarak? Para mı verdi ben fukara berbere? Ne münasebet efendim! Kalktı koltuğundan ve «propaganda yapmak» suçuyla beni tevkif etti. iyi mi? «İktidara karşı ortalığı karıştırmışım» ben!

Bir yandan göğsünü yumruklamağa, bir yandan da Dolinik'in gömlek düğmelerini yakalayıp koparmağa başlamıştı şimdi Zeltzer. Ve makinisti bir o kolundan, bir bu kolundan çekip yakınıyordu:

— Ne «karıştırma» sı, sorarım size? Neresinde karıştırma var bunun söyler misiniz! Yetkili bir adama, bilgi edinmek amacıyla sorular soruyorum o da beni tutup bu zindana kapatıyor.

Birden parlayan bir çocuksu öfke karşısında gülümsemekten kendini alamamıştı Dolinik. Sonra ciddileşip:

— Oldu mu yani be Şelma! dedi. Sen ki bildiğim

kadarıyla akıllı bir çocuksundur, tutup aptalca bir iş görmüşsün. Dilini çalıştırmanın zamanı mıydı yani! Belâya bulandın işte sonunda...

Zeltzer anlayışlı bir bakışla karşıladı bu sözleri, yorgun bir jestle döndü: Kapı açılmış ve yaşlı **samogoçitza** girmişti içeri. Kendisini getiren kazağa ağız dolusu küfür ve lânet yağdırıyordu şimdi:

— Dilerim cehennem ateşinde yanasınız topunuz birden! Ve de kumandanınız en başta olmak üzere, haydutlar!. Hazırladığım o sıcacık içkiden çatlayacak ingallah!

Son raddeye varmıştı öfkesi. Bir kaç şişe **samogon** hazırlasın diye koyuvermişlerdi **baba**'yı, ama işini bitirir bitirmez yeniden tıkıyorlardı kodese. Ve kendisini alaycı bir edayla seyreden ihtiyara düşmanlık dolu bakışlar atıyordu.

— Şükür kavuşturana kaynanacığım!.. diyordu ihtiyar. Gel otur bakalım, yerin hazır, otur da misafirimiz ol...

Meydanda, eski tarz kuleli tatsız bir kilisenin yanında, askerî bir geçit resmi hazırlanmaktaydı. Birliklerini bizzat teftiş edecekti büyük **ataman.**

En yiğit tümenler yer almıştı ön sırada: Çoğu Ukraynalı askerlerden ve **kulak**'lardan kurulu, Sovyet iktidarına karşı bilinçli mücadele eden tümenler. Bu tepeden tırnağa mücehhez ve iyi giyimli savaşçıların hemen arkasında, gece baskınları sırasında zor kullanarak yataklarından yalınayak çekilip alınmış olan seferîler alayı göze çarpmaktaydı.

Rütbeliler takımı, iki papazın iki hanımı, öğretmenler ve kambur belediye başkanı, Ukrayna topluluğunun önde gelen temsilcileri sözün kısası... kilisenin basa-

maklarında ayaktaydılar. İçerde ise papaz Valisi, şenlik elbiselerini giyinmiş, takdise hazırlanıyordu.

Piyade alayının genel müfettişi, zarif albay Çerniyak'ı çağırdı:

— Yanınıza bir **essaul** alıp karargâha gidin. Geri tertibatı kontrol edeceksiniz. Bir de tutuklulara bir göz atın. Gerekli gördüklerinizi ayırırsınız.

Sonra **popovna**'ya döndü müfettiş:

— Yemek durumu ne âlemdedir? diye sordu sevinçli bir tavırla:

— İçiniz rahat etsin, diye karşıladı kadın. Meydan kumandanı yemeğin hazırlanmasına bizzat nezaret ediyor.

Bir uğultu sarstı kalabalığı:

— Dikkaaaat! Sıraya gir... Silâh omuza!.

Ve küçük Ford'un gözükmesiyle birlikte orkestranın sesi yükseldi:

Ukrayna henüz ölmedi, yaşıyor!

Halinde tavrında hiç de özellikle savaşçı bir eda taşımayan ve orta boylu bir adam olan büyük **pan-ataman** Petliyura, otomobilden indi. Övgü ve «yaşa varol!» ları dinledikten sonra on dakika kadar süren bir nutuk çekti birliklere. Yol yorgunluğundan olacak, cansız bir şekilde sürüp giden bu konuşma, emir almış askerlerin: «Zafer! Zafer!.» çığlıklarıyla sona erip, Petliyura alnında biriken terleri kurulayınca da resmi geçit başladı. Bayrağı selâmlayarak ve papaz Vasili'nin takdisini alarak geçen seferi birlikleri biraz da küçümseyen ve tiksinen bir bakışla seyrediyordu ki büyük **ataman,** umulmadık bir olay cereyan etti: Nereden çıktığı bilinmeyen bir Yahudi tüccarlar heyeti ilerlemeğe koyulmuştu kendisine doğru. Ve zengin kereste tüccarı Bluvstayn, **pan-ataman**'ın önünde uşak gibi iki büklüm olarak, reise tuz ekmek ikram etti:

— Yahudi cemaati siz Devlet başkanına sonsuz saygısını ve en samimi şükran duygularını arzetmekle şeref duyar. Şu küçük kâğıtta dile gelen şükranlarımızı kabul buyurunuz.

Uzatılan kâğıda şöyle bir bakış attı Petliyura, sonra homurdandı:

— Tamam, iyi...

Bunun üzerine, Fuks, heyetten sıyrılıp konuşmağa başladı:

— Sonsuz bir saygıyla Ekselânslarınizdan dükkânlarımızı açmamıza izin vermesini ve bizi pogroma karşı korumasını istirham etmekteyiz.

Adamın başına hangi belâyı saracağı hiç belli olmayan o «pogrom» kelimesini büyük bir güçlükle telâffuz etmişti Fuks. Nitekim Petliyura'nın yüzü karar vermişti birden, omuzlarını silkerek:

— Pogromculuk geleneği benim orduma ait değildir baylar, dedi. Bunun böylece bilinmesini isterim.

Sonra da, hemen arkasında siyah bıyıklarını kemirmekte olan Golubof'a dönerek, sıkıntılı bir sesle homurdandı:

— Kazaklarınızdan şikâyet ediyorlar albay. Meseleye el koyun ve gerekli tedbirleri alın... Şimdi de asıl birliklerin geçit resmi başlasın, artık vaktidir.

Orada Golubof'la karşılaşacağını hiç ummamış olan bahtsızlar heyeti, aceleyle uzaklaşmağa çabalıyordu ki, pan albayın ölçülü ve kısık ama kesin ve vaad dolu sesi geldi:

— Daha çabuk! Daha çabuk defolun karşımdan dinsiz herifler. Yoksa paramparça ederim sizi!.

Orkestra coşmuştu. İlk alaylar sarsılarak geliyordu şimdi. Petliyura'nın hizasına ulaştıklarında askerler kendiliklerinden: «Zafer!» diye haykırıyor ve yan sokaklara dalıp kayboluyorlardı. Gözleri hiç de dostça sayılama-

yacak bakışlarla dolu seferîler kitlesi, çıplak ayaklarıyla sessizce ve sendeleyerek ilerliyordu. Biraz düzen sağlayabilmek amacıyla oradan oraya koşuşuyordu **starşini**'ler, ama boşuna gayretti bu... Düzene girmeğe ne hal, ne de niyetleri vardı seferîlerin! Tam bu sırada, ağzı bir karış açık bir halde **pan-ataman**'a bakmakta olan bir çocuk yuvarlandı yere, çamurların içine, ve yüzlerce çıplak ayağın ortasında bir türlü doğrulamadı. Bir gülüştür almıştı seyredenleri, askerlerin sırası birbirine girmişti. Karmakarışık bir şekilde geçmeğe devam ettiler. Bu tatsız manzaradan hoşlanmamış olan Petliyura, geçit resmini yarıda bırakıp arabasına atladı, akşam yemeğine kalmayı da reddederek gitti şehirden.

Serejka Bruzjak, kız kardeşi ve Klimka da vardı seyircilerin arasında. Kilisenin alçak duvarına tünemiş, basamaklardaki eşraf topluluğuna bakıyorlardı nefretle. Serejka dayanamayıp kışkırtıcı ve yüksek sesle kardeşine bağırdı:

— Bu kadar gördüğümüz yeter Valya, gel gidelim artık!

Şaşkınlık içinde bakakaldılar arkalarından.

Albay Çerniyak, yanında bir **essaul**'la dört nala gelip muhafız odasına dalmıştı:

— Kumandanınız nerede?

— Bilmiyoruz ki, diye cevapladı muhafızlardan biri... Çıkmıştı biraz önce...

Çerniyak dört bir tarafı tarıyordu gözleriyle. Pislik içindeydi oda. Kimbilir kaç yıldır hiç düzeltilmemiş gibi duran yataklara takıldı gözü, yatakların üzerinde kıvrılıp kalmış kazaklara baktı bir an, sonra gürledi:

— Ahır mı nedir burası!. Kokuşmuş domuzlar gibi kıvrılıp yatmış, ne yapıyorsunuz burada?

Kazaklardan biri; karnını iyice doyurmuş olacak, uzun uzun geğirdikten sonra konuştu:

— Ne bağırıp duruyorsun be! Biz de bağırırız senin kadar istersek...

Olduğu yerde şöyle bir sıçramıştı Çerniyak:

— Ne dedin? diye haykırdı. Kimin karşısında bulunduğunu biliyor musun sen hayvan! Albayım ben, albay! İyice anladın mı köpek dölü? Kıçının kırbaçla okşanmasını istemiyorsan fırla hemen, fırla dedim... Çıkarıp atın bütün bu pislikleri buradan, yatakları yapın, insan kılığına girin biraz... Kazaklara bak hele! Kazak demezler size, bal gibi eşkiya derler... Davranın!.

Essaul da elinden geleni ardına koymuyordu albaya yardımcı olmak için. Etrafa küfürler yağdırıyor ve kırbacına inandırıcı ıslıklar çaldırarak tenbel askerleri harekete geçiriyordu. Muhafız odası bir arı kovanına dönmüştü birdenbire.

Ortalığa emir yağdırmaya başlamıştı Çerniyak:

— Kumandan nerede? Gidip onu bulun bana, hapisanenin anahtarlarını verin, avluda muhafızlar hazırola geçsin, süngü taksınlar, açın kapıyı...

Tutukluların yüzleri güçlükle seçilebiliyordu zindanın yarı karanlığında. İhtiyardan başladı albay sorguya:

— Niçin getirdiler buraya seni?

Pantolonunu tutarak zorla doğruldu yaşlı adam ve dehşetten kekeleyerek kesik kesik cevap verdi:

— Ben de bilmiyorum ki... getirdiler öyle... bekliyorum işte, ne yapayım... Bir at çalınmış... bana yüklediler suçu... oysa haberim bile yok benim... masumum Allah sizi inandırsın.

— Kekeleyip durma yeter... Ne atıymış bu çalınan?

— Sizin atınız... yani... resmi bir at... kiracılarım içki almak için sattılar atı, beni de buraya sürüklediler.

Sabırsızlık içinde omuzlarını silkti Çerniyak:

— Topla pılını pırtını ve yaylan buradan!

Önce kulaklarına inanamadı ihtiyar, gözlerini kırpmağa başlamıştı şaşkınlıktan:

— Yani... serbest miyim şimdi ben?

— Serbestsin evet, kaybol ortalıktan hadi... ya sen valde hanım? Seninle tanışmamızı neye borçluyuz bakalım?

Samogonçitza'nın ağzı yiyecek doluydu ama gene de bir şelâle gibi konuşmağa devam etti:

— Ben mi Ekselâns-Müdür? Bana haksızlık ettiler, adaletsiz bir iş sonunda getirildim buraya. Dul bir kadıncağızım ben ...Önce gelip **samogon**'umu içtiler, sonra da buraya kapattılar beni...

— Kısacası, **samogon** ticareti yapmaktasın öyle mi?

Bu soruya çok canı sıkılmıştı **baba**'nın:

— Ticaret olur mu hiç efendim! Diye inledi. Kumandan meselâ, tam dört litre içkimi aldı elimden. bir tek metelik ödemedi... Hepsi biribirinden beter bunların. İçiyorlar ama para yok... Eğer bunun adına ticaret diyorsanız siz!..

— Anladım anladım... Hadi bakalım fırla sen de, cehenneme kadar yolun var şimdi...

Katiyen nazlanmadı **baba,** iki büklüm temennalar çakıp geri geri giderek, ama sepetini almayı da unutmayarak çıktı hücreden. Hâlâ sesi işitilmekteydi:

— Allah size uzun ömürler versin bay Müdür!.

Dolinik, gözleri şaşkınlıktan dört açılmış, seyretmekteydi bu komediyi. Tutukluların içinde hiç biri anlayamıyordu bu âni merhametin nereden geldiğini.

— Sen peki? Sen ne arıyorsun burada?

Yavaş yavaş, ağır ağır kalktı Dolinik. Çılgınca bir fikir parlıyordu kafasında... Ya bir de mucize kabilinden gerçekleşirse!.

— Beni... dedi, akşam sekizden sonra sokakta dolaştım diye tevkif ettiler...

Bütün vücudu, dehşet verici bir bekleyiş içinde gerilip kalmıştı.

— Derdin neydi gece vakti sokakta?

— Saat daha on bile olmamıştı...

Sanki bir başkası konuşuyor gibiydi onun ağzından, delice bir şeydi bu! Sözünü kesti albay:

— Yeter. Sen de defol!.

Kanatlanmıştı sanki Dolinik, ceketini unuttu telâşından.

Yere çökmüş olan Pavel tamamıyla şaşkına dönmüştü, bir türlü toparlayamıyordu kafasını. Herkesi bırakıyorlardı işte, Dolinik'i bile bırakmışlardı. Geceleyin dolaştığını söylemişti Dolinik değil mi? Ne demek bu? Tuhaf doğrusu... Birdenbire durumu kavradı sonra.

Sıra berberdeydi şimdi:

— Ya sen?

Bembeyaz kesilmiş olan Zetzer, titreyerek ve boğuk bir sesle cevap verdi:

— Ortalığı karıştırdığımı söylediler... anlamadım bile ne demek istediklerini...

Çerniyak kulaklarını dikmişti hemen:

— Vay vay vay!. dedi. Nasıl karıştırıyormuşsun bakalım ortalığı?

— Vallahi bilmiyorum... Büyük **ataman**'a Yahudi

cemaati adına bir dilekçe vermek üzere imza topladıklarını söyledim sadece ben...

Essaul, albaya yaklaşarak:

— Pogromlar yasaklansın diye topluyorlarmış, dedi. Biliyorsunuz ki, burada bir pogrom oldu geçenlerde... Ahali korkuyor tabiî...

— Tabii tabii!. Sana ben bir dilekçe yazarım pis Yahudi!

Essaul'a dönmüştü Çerniyak:

— Benim için saklayın bunu... dedi. Dikkat ve itinayla saklayın. Hemen karargâha postalarsınız. Kendisiyle bizzat konuşacağım. Bu dilekçe hikâyesiyle kim uğraşmış, öğrenelim hele bir.

Derdini anlatmak için son bir çaba gösterdi Zeltzer ama boşuna, **Essaul**'un kırbacı yüzünde şaklamıştı çoktan:

— Kapat çeneni, köpek!

Acıdan dişleri birbirine vurarak bir köşeye sığındı berber. Dudakları titriyor, güçlükle zaptediyordu hıçkırıklarını.

Çerniyak şimdi Pavel'i karşısına almış süzüyordu:

— Senin suçun neymiş bakalım?

— Papuçlarım için bir parça kesmiştim eyerden...

— Hangi eyerden?

— Bizim evde iki kazak oturuyordu. Atlarından birinin eski bir eyeri vardı, pabucuma deri olur diye bir parça aldım ben de... Anlayınca buraya getirdiler.

Büyük bir hürriyet umuduyla atılıp ekledi hemen:

— Yasak olduğunu bilsem elimi bile sürmezdim...

Tiksinerek bakıyordu albay:

— Kumandanınız da iyi vakit geçiriyor doğrusu!. diye homurdandı. Tehlikeli tutuklular demek bunlar!.. Hadi bakalım fırla sen de evine, ve babana benim adımı söyle, iyi bir tokat atsın kıçına... Hadi çabuk!

Kulaklarına inanamıyordu Pavka. Sevinçle fırlayıp Dolinik'in ceketini kaptı ve koştu.

Muhafız odası. Parmaklık. Sokak...

Hücrede, bahtsız Zeltzer kalmıştı tek başına. Dehşet içinde etrafına bakındı. Kapıya doğru ilerledi sonra içgüdüsüyle. Ama nöbetçi kapıyı sürmeleyip arkasına dikilmişti bile.

Merdivende Çerniyak, yaptığı işlerden son derece memnun, gitmeğe hazırlanırken son emrini veriyordu muhafıza:

— Bütün bu pisliği koyuverdiğimi söyle kumandanına. Bunları yok yere buraya doldurduğu için on beş gün hapis yatacağını da eklersin. Ne iş be!.. İçerdeki kilitli kuşa gelince, karargâha yollayın. Bizzat ben göreceğim onun hesabını!

Yedinci çiti sıçrayıp aştıktan sonra durdu Korçagin. Boğucu bir hücrenin içinde yarı aç geçirdiği günler vücudunda takat bırakmamıştı. Eve de gidemiyordu şimdi. Bruzjak'lara gitse: O da bir o kadar tehlikeli... Üstelik onların başına da belâ açabilirdi... Ne yapacaktı peki, kime başvuracaktı şimdi? Büyük bir şaşkınlığa kapılıp olduğu yere adeta çakıldı birdenbire: Orman müdürünün bahçe duvarıydı yaslanmış olduğu kazıklar! Mecalsiz ayakları onu demek buraya sürükleyip getirmişti kendiliğinden... Aklından bile geçirmemişti buraya gelmeyi, hayır. Farkında değildi. Ama gelmişti işte...

Kimsenin kendisini göremeyeceği küçük bir koruluk vardı bahçede. Önce dinlenmek.

Duvarı güçlükle aştı. Sığınağı hemen şuracıktaydı işte! Yazları yaban üzümleriyle şenlenirdi bu köşe, bugünse çırılçıplak kalmıştı yazık!. Daha korunaklı bir

başka yer arasa kendine? Ama çok geçti artık: Kocaman bir köpek vahşice uluyarak üstüne geliyordu. Bir tekme savurdu ilkin. Köpek gerilemişti ama ikinci hamleye hazırlanıyordu şimdi homurdanarak: Dayanabilecek miydi acaba? Tanıdık ve ince bir ses yükselip yetişti imdadına:

— Geriye Trezor, buraya!

Tonya koşmuş ve köpeği yakalayıp çekmişti. Karanlığın içinde duvara yaslanmış silûete dönmüştü şimdi:

— Peki ama nasıl girebildiniz buraya kadar? Isırabilirdi sizi köpek, Allahtan ki vaktinde yetiştim, yoksa...

Yavaşça inip kesilmişti kızın sesi: Bu sefil kılıklı genç... ne kadar da Korçagin'e benziyordu ya Rabbi!

Duvara yapışık gölge güçlükle kımıldadı ve mırıldandı yumuşak bir sesle:

— Beni tanımadın mı... tanımadınız mı yoksa?

Birden fırladı Tonya:

— Pavluşa!. Sensin bu öyle ya!. Artık serbestsin demek?

— Biliyor musun olup bitenleri?

— Hepsini biliyorum. Liz her şeyi anlattı bana... Ama söyle nasıl serbest bırakıldın?

Yorgun bir ses cevap verdi Tonya'ya:

— Yanlışlıkla bıraktılar. Ben de kaçtım tabi... Arasalar gerek şu sırada... Tesadüfen geldim buraya, şu korunun içinde biraz dinleneyim diyordum...

Özür diler gibi ekledi sonra:

— O kadar yorgunum ki!.

Bir kaç saniye, öylece baktı ona kız. Merhamet, sevgi, endişe, sevinç, karma karışık bir alay duygu taşıyordu gözlerinden. Ve birden çözüldü:

— Pavluşa'm, küçük Pavka'm benim!. Seviyorum

seni, işitiyor musun!. Benim küçük inatçı sevgilim!. Niye çekip gittin öyle geçen gün? Artık bir daha gitmek yok Pavluşka, hiç bir yere bırakmam seni... Buraya, bize geleceksin. Bende kalacaksın. Emniyette olursun burada, ne kadar uzun zaman gerekliyse saklarım seni, bırakmam...

Başını salladı Pavka:

— Sizde olduğumu keşfederlerse, başınıza büyük belâ açılır. Kalamam bunun için işte.

Yumruklarını sıkmıştı Tonya. Uzun kirpiklerinin ardından pırıl pırıl yanıp söndüğü seçiliyordu gözlerinin:

— Gelmeyecek olursan... dedi, beni bir daha ebediyen göremezsin. Artem de yok zaten burada, bütün demiryolcular silâh altına alındı, nereye gidebilirsin, söyle...

Açlık ve yorgunluk kırdı Pavel'in direncini.

O, Tonya'nın odasında divana yerleşirken, mutfakta da ana kız konuşmaktaydılar:

— Dinle anne, şu anda odamda öğrencim Korçagin var. Hatırlıyorsun değil mi? Hiç bir şey gizlemek istemem senden: Bolşevik bir gemiciyi kurtardı diye tevkif etmişlerdi onu, şimdi kaçmış ve gidecek hiç bir yeri yok anlıyor musun?

Sesi titriyordu, ağlamaklı bir tonla:

— Yalvarırım anneciğim... diye devam etti, müsaade et de bizde kalsın.

— Kalsın kalmasına, ben sesimi çıkarmam. Ama nereye saklayacaksın?

Kıpkırmızı kesilmişti Tonya, bulanık ve heyecanlı bir sesle cevap verdi kadına:

— Odamdaki divanda yatar... Bu arada babama hiç bir şey söylemesek olmaz mı anne?

Ekaterina Mikaylovna, kızının gözlerinin içine baktı:

— Döktüğün göz yaşlarının sebebi demek oydu?

— Oydu anne.

— Ama daha küçük bir çocuk bu...

— Evet ama kaçmamış olsa tıpkı bir büyük gibi kurşuna dizilecekti...

Pavel'in evlerinde kalışını hoşgörüyle karşılamasına rağmen, bayan Tumanova, hem bu kalış için gösterilen sebepten, hem de Tonya'nın bu oğlana duyduğu inkâr götürmez sempatiden endişeye kapılmıştı. Oradan oraya koşuşmaktaydı Tonya şimdi:

— Banyo yapması lâzım, tam bir ateşçi gibi kir pas içinde... Düşün ki kaç gündür vücudu su görmemiş!.

Hemen su ısıtıp temiz çamaşır çıkardı ve kolundan kaptığı gibi banyo odasına sürükledi Pavel'i.

— Üstünde ne varsa çıkar anlıyor musun. Elbiselerinin baştan aşağıya yıkanması lâzım... Bak bunları giyersin şimdilik...

İskemlenin üzerine itinayla yerleştirmiş olduğu bir gemici gömleğiyle çizgili bir pantolonu göstermekteydi...

— Bunları kıyafet balosunda giymiştim... diye ekledi. Sana uyar tahmin ederim. Uydurmağa çalış artık işte. Ben de bu arada yiyecek bir şeyler hazırlayacağım.

Kapıyı çarparak çıktı acelesinden. Pavel'e, boyun eğip denilenleri yapmaktan başka bir şey kalmıyordu.

Bir saat sonra da her üçü, ana kız ve Korçagin, mutfakta yemekteydiler. Öylesine açtı ki Pavel, hiç farkında olmaksızın üçüncü tabağı boşaltıvermişti. Başlangıçta Ekaterina Mikaylovna'nın varlığından sıkıntı duymamış değildi tabii. Ama kadının dostça davranışı karşısında yavaş yavaş cesaretlenmiş, ve sorduğu vakit de başından geçenleri anlatmak için naz etmemişti:

— Peki ama, dedi kadın hikâye bitince, şimdi ne yapmayı düşünüyorsunuz bakalım?

— Artem'i görmek, sonra da en kısa zamanda ortadan yok olmak.

— Ama nereye?

— Uman bölgesine ya da Kief'e. Tam karar vermiş değilim aslında. Şimdilik önemli olan, gitmek... bir an önce gitmek.

Bütün bu olup bitene inanamıyordu bir türlü: Daha bu sabah hapiste inlemekteydi, akşamsa Tonya duruyordu karşısında, üzerinde tertemiz giysiler vardı, ve hürdü işte. İçinde yeniden tevkif edilirim korkusu da olmasa, alabildiğine mutlu duyacaktı kendini... Ama kendini alabildiğine rahat hissettiği bu büyük ve sükûn dolu evin bir anda fare kapanı haline gelebileceğini de unutmuyordu. Gitmek lâzımdı evet, bir an önce gitmek... Oysa nasıl da istiyordu kalmayı! Şimdi Garibaldi'nin hayatını okumak... bir zamanlar nasıl da imrenip özendiği o gürültülü hayatı... Ancak bir haftadan beri tehlikeyle karşı karşıya kaldığını ve bu bir haftanın bile ona bir ebediyet kadar uzun geldiğini düşündü Pavka, «Pek de öyle kahraman sayılmam!» dedi kendi kendine.

Yalnızdılar şimdi. Ona doğru eğilmişti Tonya, ve kızın koyu mavi gözleri ucu bucağı olmayan bir deniz gibi göründü Pavka'ya:

— İster misin sana Kristina'yı anlatayım Tonya?

— Anlat tabii... Hem de çabuk anlat...

Anlattı.

— O günden sonra da bir daha görünmedi...

Güçlükle, kelimeler boğazında düğümlenerek telâffuz etmişti bu son sözleri. Uzun bir sessizlik oldu. Sadece duvar saatının sarkacı işitiliyordu şimdi. Ve Tonya, başını eğmiş, hıçkırmamak için dudaklarını ısırmaktaydı...

— Bana yardım etmelisin Tonya. Depoya gidip Artem'in ne olduğunu öğrenmek lâzım. Bir mektup karalasam, Serejka'ya götürürsün değil mi? Onun da bildiği bir karga yuvası vardır, rövolveri saklamıştım oraya. Bana hemen bu gece getirsin o rövolveri...

— Söz. Hemen şimdi gidip Liz Sukarko'yu alacağım yanıma... Biz ikimiz her şeyi hallederiz merak etme hiç...

Geç geldi Tonya. Pavel uyumaktaydı. Bir elin okşayışıyla uyandı ve sevinçle gülümseyen Tonya'yı buldu karşısında.

— Artem neredeyse gelecek. Bay Sukarko'nun sorumluluğu altında bir saatlik vakti var. Lokomotif deposundaydı ama kendisiyle serbest serbest konuşamadığım için gerçeği anlatamadım, sadece bir randevu vermekle yetindim. Zaten işte geldi bile!.

Kapının eşiğinde çakılıp kalmıştı Artem, gözlerine inanamıyordu bir türlü. Tonya, tifodan, perişan bir halde yatmakta olan babası endişelenmesin diye fırlayıp kapıyı kapattı.

Artem güçlü kollarıyla kardeşini kucakladığında, Pavel'in kemikleri çatırdıyordu sanki:

— Pavka! Yumurcağım benim!.

Şöyle karar verildi Pavel şafakla beraber, Bruzjak'ın yönetimindeki lokomotifle Kazatin'e gidecekti. Hiç bir zaman yumuşamaz gibi gözüken Artem, son günlerde duyduğu endişeden olacak, mutluluktan uçuyordu sanki.

— Tamam değil mi yumurcak, anlaştık işte. Sabah beşte antrepoda bekliyorum seni. Odunlarla birlikte seni de yükleyeceğiz makinaya... Kalıp seninle bir parça gevezelik etmek isterdim doğrusu ama, vaktim geldi ar-

tık dönmeliyim. Biz seferîler, demiryolcular tugayını teşkil ediyoruz şimdi. Silâhlı askerlerin nezareti altındayız gene tabii. Tıpkı Alman işgali zamanında olduğu gibi...

Ve gitti. Akşam yavaş yavaş çöküyordu artık. Tonya'nın odasında durmadan dolaşarak Sereçka'yı bekliyordu Pavel. Ana kız ise içerde, bay Tumanof'un baş ucundaydılar.

Serejka'yla birlikte kız kardeşi de gelmişti. Yarı karanlıkta sessizce konuştular:

— Rövolveri getiremedim ev **petliyurovetz'lerle dolu** bilsen! Hattâ öyle sanıyorum ki bu sefer ateşe verecekler evi... Yuvaya tırmanmanın imkânı yoktu sözün kısası. Ne belâ be!.

— Allah kahretsin! Ama böylesi belki de daha iyidir. Yolda ne olacağı bilinmez çünkü... Bir de üzerimde silâh bulacak olurlarsa vay benim başıma geleceklere! Bu sefer işimi bitirirler artık... Ama onlara bırakma o silâhı... Oradan al ve sakla, ne olur.

Valya yaklaşarak sordu:

— Ne zaman gidiyorsun?

— Şafakla birlikte.

— Anlatsana başından geçenleri...

Sevgiyle ayrıldılar. Serejka'nın dili titriyordu heyecandan:

— İyi yolculuklar... derken

— Bizi unutma Pavka... diye fısıldadı Valya üzgün bir sesle.

Sessizliğe gömülmüş olan koca evin içinde ne Tonya'nın ne de Pavel'in aklından bile geçmiyordu uyumak. Altı saat daha birlikteydiler ancak, ve sonra belki de ebediyen ayrılmak gerekecekti. Uyumak imkânsızdı ama konuşmak... Bu kadar kısa bir zamanda, ka-

falarına dört bir yandan hücum eden şeyleri nasıl an: latabilirlerdi biribirlerine!.

İkinci öpüşmeleriydi bu. Ve annesinden gayrı hiç kimse öpmemişti daha Korçagin'i. Dövülmüştü, azarlanmıştı yalnız... Ve Tonya'nın dudaklarındaki o büyüleyici sıcaklığı daha da şiddetle duydu. Saçlarını kokluyordu kızın durmadan, yüzünü okşuyordu.

— Seni öylesine seviyorum ki Tonya... Sevgimi söylemekten bile âcizim bak...

Birden düşünceleri kararır gibi oldu... Yanındaki bu yumuşak vücut nasıl da derin bir itaatla sokulmuştu kendisine! Ama o çocukça sevgi baskın çıktı sonunda, tuttu kendini.

— Dinle Tonya... Bütün bu gürültü patırtı iyice sona erdiğinde, ben muhakkak ki montör olmuş olacağım. İşte o vakit... eğer beni reddetmezsen, eğer beni... bir oyuncak gibi değil de... gerçekten... yani... beni ben olarak istersen... dünyanın en sadık kocası olurum sana... Ve katiyen dövmem seni, söz veriyorum... Sana... değil dövmek, en küçük bir üzüntü verecek olursam, bak işte önünde yemin ediyorum, canımı şeytan alsın!.

Biribirlerinin kollarında uyuyup kalmaktan ürktükleri için, ve tabii Tonya'nın annesinin aklına kötü bir şey gelmesin diye aynı zamanda, aralarındaki aşkı hiç bir vakit unutmayacaklarına söz verip ayrıldılar.

İstasyona doğru koşuyorlardı sabah sisinin nemliliği içinden. Antrepoda Artem sabırsızlanmağa başlamıştı bile. Kabinenin penceresinden ortalığı kolaçan etmekte olan Bruzjak baba gördü ilkin onları. Islıklar çıkan koca buharla kaplıydı lokomotifin dört bir yanı.

Vedalaşma kısa sürdü. Madenî basamakları hızla tırmanıp döndü Pavel ve iki silûet gördü yolun kıyısında, Artem'in dev yapısıyla küçücük narin vücudlu Tonya'nın...

Saçları rüzgârda uçuşan genç kıza göz ucuyla baktı Artem: Göz yaşlarını güçlükle zaptettiği belliydi. İçini çekerek:

— Ya ben dört başı mâmur bir aptalım, diye düşündü kendi kendine, ya da bu kızla bu oğlan biraz kafadan çatlak.

Ve Tonya'ya doğru eğilip elini uzattı:

— Artık dost olduk değil mi küçük hanım?

Tonya'nın ufacık eli Artem'in kocaman pençesinde kayboluvermişti. Gittikçe hızlanan trenin gürültüsü geliyordu uzaktan.

VII

Siperlerle delik deşik olmuş ve bir dikenli tel şebekesiyle baştan başa kaplanmış olan şehir, tam bir haftadan beri topçu ateşinin inleyişi ve kurşun vızıltıları içinde uyuyup uyanıyordu. Ancak gece geç vakitlere doğru ortalığa yerleşen sessizlik, zaman zaman işitilen korkulu salvolarla yırtılmaktaydı: Taraflar birbirlerinin niyetlerini anlamağa çalışıyorlardı böylece: Ve şafakla birlikte bataryalar yeniden işbaşı yapıyordu.

Köyün ortasındaki tepenin üzerinde kurulu eski bir Leh manastırının duvarları arasına yerleştirilmişti. Kızılların bataryası. Başı topun kıındağına yaslanmış halde dalıp gitmiş olan **voyenkom** yoldaş Zamostin sıçrayarak uyandı. Tiz sesi çınlattı bir anda avluyu:

— Kalkın yoldaşlar! Yarın devam ederiz uyumaya!

Silâhlarının yanında uyuklamakta olanlar da, tıpkı şefleri gibi aceleyle doğrulmuşlardı. Sadece Sidorçuk, kafası rüyalarla dolu, debelenmekteydi şimdi.

— Ne heriflersiniz yahu! Daha ortalık kızarmadı bile, hemen böğürmeğe başlıyorsunuz. Hergele takımı!.

Kahkahalarla gülüyordu Zamostin:

— Haklısın arkadaşım, haklı olana ne denir! Bütün burada şu gördüklerin toptan şuursuz insanlardır: Günümüzün en önemli meselesi demek olan senin uyumana aldırış bile etmiyor namussuzlar!.

Bir kaç dakika sonra da batarya tam randımanla çalışmağa başlamıştı: Şepetovka üzerine obüsler yağıyordu şimdi. Kuşatmacıların harekâtını gözlemek üzere şeker fabrikasının canavar düdüğü kulesine tırmanmış bulunan **petliyurovetz** subayı ile telefoncu yönetiyordu Kızıllara karşı girişilen topcu hücumunu.

Bolşevik saflarında büyük bir canlılık hüküm sürmekteydi: Birliklerin durup dinlenmek bilmeyen hareketi bunu açıkça gösteriyordu· Podolsk garına giden demiryolu üzerinde bir zırhlı tren, ateşini sürekli besleyerek yavaş yavaş ilerliyordu. Trenin arkasında da piyadeler vardı. Bir kaç kere üstüste hücuma kalktı Kızıllar. Ama tepelere iyice siperlenmiş olan **siçeviki**'lerin direncini kırmak mümkün olmadı. Büyük bir yangın yerine dönmüştü siperler. Patlama gürültüleri havayı dolduruyordu, gittikçe genişletip yayılarak, hücum anlarında zirveye ulaşan uzun bir uğultu halinde devam ediyordu. Ve sürekli bir kurşun yağmuruyla amansızca sulanan bolşevik hatları, bu insandışı gerginliğe dayanmaktan âciz kalıp çözülmekte ve gerilemekteydiler. Cansız vücutlar gerilemiyordu yalnız.

Ama kuşatılanlara yönetilen darbelerin arkası kesilmek bilmiyordu. Yaylım ateşleriyle titremekteydi hava. Harekâtın bütünüyle seyredilebildiği düdük kulesinden, bolşevik hatların sarsıldığı, toprağa yapışıp kaldığı, ama daima doğrulup önüne geçilmez ilerleyişlerine devam ettikleri görülüyordu. Şimdi de demiryolcular mahallesini işgal ediyorlardı işte. Ve **siçeviki**'ler o vakit, ellerindeki bütün yedek kuvvetleri savaşa sürdüler. Ama

gar civarında açılan o koca gediği nasıl kapatacaklardı? Umutsuzca bir sebatla ileri atılan kızıl muhafızlar, şehrin sokaklarına sızmaktaydılar. Ve böylece son mevkilerinden amansızca püskürtülen, mevzilenmiş oldukları bahçe ve duvar köşelerinden sökülüp atılan **petliyurovtzi**'ler, kenar mahalleleri terketmek zorunda kalıyorlardı. Görülen doğruydu, evet! İstasyonu ve şehri savunmakla görevli olan üçüncü alay artık direnemiyor ve karma karışık bir halde şehre doğru geri çekiliyordu... **Siçeviki**'lerin bozgunu ve kaçmağa koyulması gecikmeyecekti... Onların ardında bolşevikler, göz kırpmağa bile vakit bırakmaksızın, son engelleri de süngüyle devirerek, durmadan ilerliyorlardı. Kızıl dalga, ağır ağır taşıyordu artık.

Şu anda yeryüzünde hiç bir kuvvet, ailesiyle komşularının yığılmış bekledikleri mahzende daha fazla tutamazdı Serejka Bruzjak'ı. Annesinin haykırışlarına aldırış etmeksizin fırladı o nemli mağaradan. Madeni bir uğultu içinde dört bir yana ateş ederek bir tank geçti evin önünden son hızla, darmadağın kaçışan **petliyurovtzi**'ler izledi tankı. Aralarından biri kendini can havliyle Bruzjak'ların avlusuna atıp teçhizatından sıyrıldı, sonra da kazık duvarından atlayıp kayboldu bahçenin içinde. Serejka, sokağa bir göz atmağa o vakit cesaret buldu. Tank, geri çekilen düşmanı korumaktaydı. Yolda kimse kalmamıştı şimdi. Ama çok geçmeden bir kızıl asker göründü ilerde, onu bir ikincisi, sonra da üçüncüsü izledi... Serejka, olduğu gibi seçebiliyordu şimdi onları. Her patlamayla birlikte kendilerini yere atıp siperleniyorlar, sonra onlar da ateş açarak kovalamağa devam ediyorlardı. Ve nihayet, kendini korumağa lüzum görmeyen bir Çinli belirdi. Teni rüzgârlarla kavrulmuştu, ateş saçıyordu gözleri, paramparça bir gömleği vardı, elinde de el bombaları. Onun ardından genç bir

mitralyözcü geliyordu... Kızılların, istasyona doğru hücuma geçen ilk hattı şehre giriyordu artık. Dile gelmez bir sevinç kaplamıştı Serejka'nın içini, sarhoş gibiydi. Haykırarak atıldı yolun üzerine:

— Yaşasın yoldaşlar!

Nereden çıktığını kestiremediği bu çocukla şaşkına dönen Çinli, Serejka'ya tosladı kendini kontrol edemeyip. Neredeyse devrilecekti... Sarı derili savaşçı, yolunu kesen bu yabancıya vahşice saldırmağa davranmıştı ki, çocuğun hayranlık dolu bir gülümseyişle dalgalanan yüzünü görerek durdu. Soluk soluğa haykırdı sonra:

— Petliyura nereden geçti?

Ama Serejka'nın başka işi vardı şimdi yapacak... Sorularını dinlemedi bile, avluya seğirtti, ve **petliyurovetz'**in bırakmış olduğu tüfekle fişekliği kaptığı gibi koşarak Kızıllara yetişti. Ancak Güney-Batı garında farkına varabildiler çocuğun. Garı dişe diş bir savaşma sonucunda ele geçirmişlerdi. Düşman ormana sığınmıştı. Yeniden hücuma kalkmadan önce kısa bir mola vermiş bulunuyorlardı. İşte o arada genç mitralyözcü Serejka'ya sokuldu:

— Nerelisin yoldaş?

— Buralıyım. Gelmenizi bekliyordum.

Kızıl muhafızlar aldı etrafını. Geniş bir gülümseyiş dalgalanıyordu Çinlinin yüzünde şimdi:

— Ben tanır onu. Haykırıyor o: Günaydın yoldaşlar! O bolşevik, bizden o, yiğit, genç...

Ve Serejka'nın sırtına küçük yumruklar atıyordu sevinç içinde. Ve yüreğinde küçücük bir kuşun kanat çırptığını duydu Serejka. Bir kardeş gibi karşılamışlardı onu. Ve o da onlarla birlikte gara hucuma geçti.

Yepyeni bir canlılık gelmişti şimdi şehre. Yorgun insanlar birer ikişer mahzenlerden çıkıp, bolşevik birliklerin girmekte olduğu kapıya yöneliyorlardı. Kızıl mu-

hafızların girişi sırasında, annesi Antonina Vasilevna ile kız kardeşi Valya, Serejka'yı tanımakta gecikmediler: Belince fişeklik vardı oğlanın, omuzunda tüfek, başı çıplaktı... Öfkeye kapılan Antonina Vasilevna döğünmeğe başladı birden: Serejka, küçücük oğlu, dövüşün orta yerinde ha! Vallahi olmaz!, Yo, yo müsaade edilmez buna!. Gözlerine inanamıyordu insan. şehrin orta yerinde, omuzunda tüfek ve de herkesin gözleri önünde! Yo, yo, başlarına gelmeyecek belâ kalmazdı!.

Ve işte bu düşüncelerle deliye dönen kadın, sonunda dayanamayıp unuttu herşeyi ve küfürü bastı:

— Serejka, alçak namussuz!. Derhal eve dön!... Eve dön diyorum sana... Bak nasıl dayak yiyeceksin benden!. Savaşa gitmesini iyice bir öğreteyim de bir daha unutma hergele seni!..

Ama Serejka, hani o defalarca kulaklarını kanırttığı küçücük Serejka'sı, uğradığı hakaretin utancı altında kıpkırmızı kesilmiş, yiyecek gibi bakıyordu annesine. Ve hiç beklenmedik bir sertlikle:

— Boşuna cırlama, dedi, dönmeyeceğim.

Ve yürümeğe devam etti.

Öfkeden kabına sığmayan Antonina Vasilevna gürlemekteydi şimdi:

— Ne dedin alçak!. Annene cırlama dedin öyle mi! Yo yoo, bundan böyle adımını attırmam bu eve senin!. Yasak, işitiyor musun, yasak! Kovdum işte seni evden, köpek!.

Başını bile çevirmemişti oğlan:

— Tamam işittim, dönecek olan kim zaten! diye bağırmakla yetinmişti o kadar.

Ve Antonina Vasilevna, yolun kıyısında şaşkın kalakalmıştı. Yanık yüzleri toz duman içinde savaşçılar geçiyordu durmadan önünden. Ne yapacağını kestiremek-

sizin bakıyordu onlara. İçlerinden birisi şakacı bir sesle bağırdı:

— Oğlun için üzülmene mahal yok nineceğim: Komiser seçeceğiz onu!

Bir gülüşmedir almıştı mangayı. Önden doğru kararlı ve dost sesler yükseliyordu şimdi:

Uygun adım yürüyelim yoldaşlar
Yürüyelim ateşe göz kırpmadan
Kurşunların ötesinde
Bizi bekleyen hürriyet var...

Bütün saflar katılıyordu şimdi türküye, ve bu kardeş korosunun içinde Serejka'nın tiz sesi çınçın çınlamaktaydı. Yeni bir aile bulmuştu kendisine Serejka: Bu süngüler ormanında, o da bir süngüye sahipti artık.

Lehtinski konağının kapı sundurması üzerinde beyaz bir karton göze çarpıyordu, kartonun üzerinde de kısacık bir kelime: **Revkom.** Ve yanda, bir «Çağrı»:

ŞEPETOVKA ŞEHRİ EMEKÇİLERİNE

Yoldaşlar,

Proletarya birlikleri, dişe diş bir savaşmadan sonra şehri zaptetmiş bulunmaktadır. Sovyet iktidarı artık kurulmuştur. Halkı sükûnete davet ediyoruz.

Kanlı pogromcular püskürtülmüştür. Uğradıkları bozgunun kesinleşmesi için, Kızıl Ordu saflarına katılınız. Bütün gücünüzle emekçilerin iktidarını destekleyiniz.

Şehrin askerî yönetimi garnizon kumandanına, sivil yönetimi ise Devrimci Komite'ye aittir.

Revkom Başkanı
DOLİNİK

Lehtinski'lerin konağı yepyeni insanlarla dolup taşmaktaydı. Daha dün, ağzına alanın hayatına malolabilen o ürkütücü «yoldaş» kelimesi çınlıyordu her adımda...

Ve uyku nedir bilmiyordu Dolinik.

Makinistle yurttaş İgnatiyeva, Sovyet hükümetini teşkilâtlandırmak ve pekiştirmekle görevliydiler. Daha ilk gün dolarken, hemen oradan bulup çıkardıkları iş arkadaşları yerleşip çalışmağa koyulmuşlardı bile... Şeker fabrikasının makinistlerinden, sinirli ve atak oluşuyla ün salan Tijitko, iaşe komiseri tayin edilmişti. Ancak bir Polonyalının elinden gelen bir sebatla, yıldırımlar yağdırıyordu idaredeki nüfuzlu şeflere. Topunun da, bolşeviklere besledikleri nefreti gizlemeğe uğraşan aristokrat dostu olduklarından şüpheleniyordu.

İşletme konseyleri toplantısında kendisini dinleyen işçilere, ağır yumruğunu arada bir kürsüye indirerek, sert bir konuşma yaptı. Bir emekçinin sade yüreğinden kopup gelen dolambaçsız bir konuşma:

— Bugüne kadar olan şeyler, artık bir daha olmayacak. Bizler de tıpkı babalarımız gibi, kont Potozki ve benzerlerinin iyiliği için tükettik hayatımızı. Saraylar inşa ettik onlara. Ve bütün bunların karşılığı olarak, sadece açlıktan gebermemize müsaade buyurdular. Bütün bu zadegân, bu Sanguşi prensleri sırtımızda hora teperek yaşadı hep. Şimdi burada bulunan Polonyalı işçiler arasında tıpkı Rus ve Ukraynalı kardeşleri gibi o boyunduruğun altında inlemiş olanlar da vardır. Ve şimdi de, bu kan emici haramzade takımından uşakları ortaya dökülmüş, işçi kitlesinin içine haince dedikodular yaymaktadırlar. Sovyet iktidarı, diyorlar, emekçi tabakaları ağır baskı altında tutacaktır... Pis bir iftiradır bu, yoldaşlar! Değişik milliyetli işçiler hiç bir zaman bugünkü kadar büyük hürriyetlerden faydalanamadı. Bütün proleterler

kardeştir. Ama bunlara hadlerini bildireceğiz. Düşman halklar halinde kim parçaladı bizi? Kim zorladı hemcinslerimizin kanını dökmeğe? Krallarla asiller Polonya köylülerini yüzyıllardan beri Türklerin üzerine saldırtmaktadır. Ve bir halk, bir başka halkın üzerine böyle çullandığında, insanların başına gelmeyecek felâket kalmaz! Kim faydalanır bu durumdan? Bizler mi? Çok iyi bilirsiniz ki hayır. Ama çok geçmeden son vereceğiz bu düzene. Bütün dünyaya bir parola yaydı bolşevikler. Burjuvaların şeytandan korkar gibi korktukları bir parola: «Tüm ülkelerin proleterleri, birleşip elele veriniz!» Bizim bütün kurtuluşumuz, yoldaşlar, daha güzel bir hayat uğurunda tek umudumuz, işte bu parolanın içinde gizlidir. Komünist partisine girin...

«Polonya Cumhuriyetini kuracağız. Ama bu cumhuriyet bir Sovyet cumhuriyeti, yeni bir halk cumhuriyeti olacaktır. Biz emekçiler hükmedeceğiz bu cumhuriyete. Arkadaşınız Taşinksi'nin daha dün ne durumda olduğunu hepiniz bilirsiniz: Bugün de aynı Taşinski, bizim fabrikanın sorumlu komiseri tayin edilmiş bulunmaktadır. «Hiç bir şeyiz, her şey olalım» der milli türkümüz bizim. Ve öyle olacaktır. İşçi sınıfının güvenini kazandığımız takdirde, halkların kardeşce yaşadıkları düzeni bütün dünyaya kabul ettirebiliriz.»

Gençler büyük bir sevgi gösterisinde bulundular sözlerini bitirdiği vakit. Yaşlılarsa, söylenenlerin doğruluğuna inanmalarına rağmen, açıkça teşvikten sakınıyorlardı: Kim bilebilirdi daha ne olup biteceğini bu durumda? Yarın belki de şehirden sürülüp çıkarılacaktı bolşevikler. Ve bugün gösterilen en küçük bir tedbirsizlik, yarın ödenmesi gereken bir suç haline geliverirdi birden: Asılmağa kadar giderdi bu iş... Ya da, en azından, fabrikadan kovarlardı adamı!

Yurttaş İgnatiyeva, bürosuna girdiğinde, gencecik bir kızıl muhafızla karşılaşmıştı:

— Kaç yaşındasın yoldaş?

— On yedime basıyorum.

— Buralı mısın?

— Buralıyım. Evvelsi gün alındım daha askere. Çarpışmalar sırasında...

— Baban ne iş yapar?

— Makinist yardımcısıdır.

O sırada Dolinik dalmıştı odaya, Serejka'ya şöyle bir göz atarak:

— Zakar'ın oğlusun değil mi sen? diye sordu.

Çocuk başıyla evetleyince, İgnatiyeva'ya döndü:

— Tamamdır yoldaş İgnatiyeva, küçüğü kaydedebilirsin...

Ertesi akşam, Ukrayna Komünist Gençliği komitesini kurdular. Yeni hayatının kasırgasıyla sürüklenen Serejka Bruzjak, hepten unutmuştu ailesini. Oysa bir adım ötede yaşıyorlardı.

Serejka... Serj Bruzjak bir bolşevik olmuştu. Küçük beyaz bir kartı durup durup çıkartıyordu cebinden ve okuyordu: Komünist Gençlik üyesi ve komite sekreteri olduğu yazılıydı bu kartta. Birisi şüphe edecek olsa, belinde asılı rövolverini gösterecekti hemen. Pavka'nın unutulmaz armağanı olan silâhı. Sevgili Pavka'nın... Şimdi burada bulunmamasına hayıflanıyordu Pavluşa'nın Serejka.

Revkom'un emrine vermişlerdi onu.

— Ne yaptın bugün: diye soruyordu yoldaş İgnatiyeva. Gençliği teşkilâtlandırdın mı? Senin başlıca görevin, işçi çocukları arasında propaganda yapmaktır. Önce arkadaşlarından başla. Daha sonra da tiyatroda bir miting yapacağız. Bu arada Ustinoviç'le tanıştıracağım zaten seni.

Saçları kıpkısa kesilmiş olan on sekiz yaşlarında bir kızdı Ustinoviç. Ve Serj bir alay şey öğrendi ondan. İhtilâl tekniğini anlattı kız oğlana, bir kucak dolusu da broşür ve bildiri verdi.

Akşam **revkom**'a dönerken parkta Valya'yı buldu. Hemen koşmuştu kardeşi onu görünce ve bir sitem yağmuru başlamıştı tabii:

— Aileni inkâr etmiş olmaktan utanmıyor musun hiç! Annem durmadan ağlıyor senin yüzünden, babam da küfredip duruyor... Bu böyle giderse evde ortalık birbirine girecek.

— Hiç bir şey olmaz Valya, korkma sen. Eve uğruyacak vaktim yok, sana yeminederim ki vaktim yok. Bugün de gelemeyeceğim nitekim. Ama seninle konuşacaklarım var. Yürü benimle...

Kardeşini tanımakta güçlük çekmişti Valya. Değişmişti elektriklenmiş gibiydi. Serejka onu bürosuna götürdü ve bir iskemleye oturttuktan sonra hemen meseleye girdi:

— Lâfı uzaymayalım: **Komsomol**,a girmeni istiyorum senin. Anlamadın mı? Komünist gençler birliğine yani... Birliğin başkanı benim. İnanmıyorsan al oku şunu.

Tamamıyla şaşırmış bir yüzle baktı kardeşine:

— Peki ama **komsomol**'da ne yapacağım ben?

— Ne mi yapacaksın? Bir dolu iş var yapacak! İki gecedir gözümü yummadım biliyor musun? Tiyatroda bir miting düzenliyoruz. Doğrusunu istersen, üstesinden gelemeyeceğim gibi geliyor bana, yüzüme gözüme bulaştıracakmışım gibi... Neyse, **komsomol**'a ne dersin?

— Bilmem ki... Annem memnun kalmaz herhalde.

— Bırak şimdi annemi! Hiç bir şey anlamıyor ki o, bir tek şey var kafasında topu topu: Çocuklarını eteğinin

altında tutmak! Sovyet iktidarına muhalif olduğundan değil bu, hattâ belki sempatisi, bile vardır bizlere. Ama istiyor ki, cepheye başkalarının çocukları gitsin! Adaletle ne ilgisi var bunun? Çurkay'ın anlattıklarını hatırla biraz... Sonra Payka'yı düşün: Annesini kaale aldı mı giderken? Bizim de istediğimiz, inandığımız gibi yaşamağa hakkınız var elbette... Söyle Valyuşa, yoksa beni red mi edeceksin? Birlikte çalışmamız ne güzel olurdu bilsen! Sen kızların arasında, ben de erkeklerin... O kızıl Klimka şeytanına gelince, bugünden tezi yok alıyorum onu... Karar ver hadi: Kabul ediyor musun? İşte küçük bir kitap sana, bunu oku, her şeyi anlayacaksın.

Yumuşak bir sesle sordu Valya:

— Peki ama **petliyurovtzi**'ler geri gelirse ne olacak?

Serj de ilk defa düşünüyordu bu meseleyi:

— Ben ötekilerle birlikte gideceğim tabii Sana gelince... bilmem ki ne yapabiliriz seni? Annemin hali böyle bir durumda gerçekten duman olur tabii...

Valya bir an düşündükten sonra kararlı bir sesle konuştu:

— Peki Serejka, beni de kaydet. Ama annemin bilmemesi lâzım bunu. Hattâ hiç kimse bilmesin daha iyi. İstediğiniz her alanda yardım ederim size ben. Mümkün olduğu kadar reklâmdan sakınalım.

— Oldu Valya.

Gürültücü bir gençlik kitlesiyle tıklım tıklım doluydu tiyatro. Şeker fabrikasının işçi orkestrası eğlendiriyordu salondakileri. Gelenlerin hemen hepsi liseli ve okullu öğrencilerdi, ve mitingden çok bir seyir var diye toplanmışlardı.

Nihayet perde kalktı ve kısa boylu, zayıf, sivri burunlu bir kimse olan bölge sekreteri çıktı sahneye. Bü-

şıyan kahraman tugayın da üyesiyim üstelik. Ben daha hayatımda böyle insanlara rastlamadım ağabey, ve **kombrig**'e karşı büyük bir saygım var. Annem döndü mü? Eğer döndüyse, küçük oğlundan sevgi dolu sımsıcak bir selâm sarkıt ona. Başınıza sardığım belâlar için de özür dilerim.

SENİN Yumurcak.

Not: Artem, orman müdürüne uğra ve bu mektuptan bahset.

Gene ağlamağa başlamıştı Mariya Yakovlevna:

— Şeytan çocuk adresini bile vermemiş ya Rabbi!. Sadece Allah bilir nerede tedavi edildiğini.

İstasyondaki yeşil bir vagona sık sık uğrar olmuştu Serejka. Vagondaki bir yolcu kompartımanında, propaganda çalışmasıyla yükümlü Medvediyera ve Ustinoviç yoldaşlar bulunuyordu. Komünist gençlik bölge sekreteriydi Ustinoviç, ve Serejka ona, hiç farkında olmaksızın biraz daha bağlanmaktaydı. Ve her ayrılışta vagondan, kocaman gazete ve broşür paketleriyle birlikte, kısa da olsa bir karşılaşmanın derin sevincini taşıyordu.

Bir akşam, gene bir mitingden sonra kıza eşlik ederken, birden dayanamayıp sormuştu damdan düşercesine:

— Söyler misin bana Rita yoldaş, neden içimde hep seni görmek için delice bir arzu var? Ve niçin seni gördükten sonra kendimi daha ayırtıcı, aralıksız bir çalışmaya daha hazır buluyorum?

Ustinoviç durmuştu:

— Bak yoldaş Bruzjak, dedi... Bu meseleyi kökünden halledelim istersen... Böyle sulu göz lâfları bir kenara bırak lütfen. Katiyen hoşlanmam bunlardan...

dalan zarif Liz'le züppe arkadaşı Anne Admoski'ye dikmişti kin dolu gözlerini.

Hiç kimse tarafından dinlenmediğini farkeden Ustinoviç, sözü İgnatiyeva'ya vermişti. Ancak onun sakin konuşmasıyla yatıştı salon.

— Aranızdan her biri bu akşam işittikleri üzerinde derin derin düşünmelidir genç arkadaşlarım. Ben gerçekten inanıyorum ki bu ateşli kitle arasında, yarın bize, artık basit birer seyirci değil, aktif birer devrimci olarak koşup gelecek olanlar var. Ve bizim kucağımız sizlere daima açık. Bizlerden biri olmak, yalnız sizin elinizdedir. Hürce düşünüp gene karara varın.

Yeniden sessizlik çökmüştü ortalığa. O sırada en arka sıralardan birinden bir kolun havalandığı görüldü:

— Söz istiyorum.

Gözleri hafifçe şaşı, ayı yavrusunu andıran bir çocuk gelmişti kürsüye. Mişe Levçuk'tu bu...

— Madem ki öyle, dedi, madem ki bolşeviklerin yardıma ihtiyacı var, ben kabul ediyorum. Serejka tanır beni... **Komsomol**'a yazılıyorum.

Mutluluktan etekleri zil çalan Bruzjak, sahnenin ortasına sıçrayıvermişti:

— İşte görüyorsunuz yoldaşlar: Mişka bizim tarafı seçti. Babası makasçıydı onun, ve bir vagonun altında kalarak öldü. Bu da Mişka'nın öğrenim görmesini engellemiştir. Ama görüyorsunuz ki, liseli olmadığı halde, işlerin esasını anlamış bulunuyor.

Bir uğultu yükselmişti salondan. Ve perçemi itinayla kıvrılmış bir oğlan, eczacının oğlu Okuşef, ceketinin üzeri toz tutmuşçacına züppece silkerek kalktı:

— Özür dilerim arkadaşlar, ama bizden ne istediğini anlamadım doğrusu. Politika yapmamız mı istenmektedir? Peki ama öğrenimimizi ne vakit tamamlayacağız bu durumda? Biz spor kulübüne ya da, en fazlasından

bir fikir kulübüne katılmamız teklif edilmiş olsa şüphesiz ki reddetmezdik. Ama sonunda gelip de bizi tevkif etsinler diye politika yapmak... Kusura bakmayın ama ben kendi payıma bu işte yokum ve öyle sanıyorum ki burada herkes aynı fikirdedir.

Bir gülüşmedir almıştı salondakileri, alkışlayanlar bile vardı. Genç mitralyözcü, kasketini öfkeyle kafasına geçirerek, Okuşef'in yerine fırladı:

— Gülün bakalım, hıyar ağalar, gülün!.

Kıvılcımlar saçılıyordu gözlerinden, derin derin soludu ve nefretle titreyen bir sesle konuşmağa başladı:

— Adım Jarki İvan. Ne babamı, ne de annemi tanırım. Bir **beşprizorni**'yim ben, yedekte bekleyen bir müstakbel haydut... Barınacağım bir delik bile yoktu, ve bomboştu karnım, bir köpek hayatı sürdüm hep. Yani sizlere benzemem, muhallebi çocukları! Sonra Sovyet iktidarı kuruldu. Kızıl muhafızlar aldı beni aralarına. Mangaya kabul ettiler, ayağıma pabuç, üstüme giysi verdiler, okuma yazma sonra, ve... ve asıl bundan ötürü onlara minnet borçluyum... bir insan şuuru kazandırdılar. Onlar sayesinde bir bolşevik oldum, geberinceye kadar da bolşevik kalacağım. Ne adına savaştığımı biliyorum ben. Bizim gibi sefalet ortasında yüzenler için mücadele edilmektedir, emekçilerin iktidara geçmesi için... Siz de karşımıza geçmiş, damızlık aygırlar gibi kişniyorsunuz. Bilmiyorsunuz ki sadece bu şehrin toprakları altında iki yüz yoldaş yatıyor... Ve koskoca memlekette onlar gibi binlercesi ölmekte her gün. Sizlerse burada tırnak törpüleyip birbirinize göz süzmektesiniz.

Bir solukta söylemişti bunları, sonra dayanamayıp prezidyuma döndü ve parmağıyla salonu göstererek haykırdı:

— Bu pislik kümesine mi hitap ediyorsunuz yoldaş-

lar? Bu adamlar nasıl anlayabilir sizin söylediklerinizi? Karnı tok sırtı peklerle aç insanlar aynı türküyü dinlemez. Bütün şunların arasından bir tek adam çıktı işte. O da bir öksüzdü...

Gene salona dönmüştü:

— Size ihtiyacımız yok züppeler takımı! Katılmanızı dilenerek vakit kaybedecek değiliz. En küçük bir işe yarayıp yaramayacağınız da belli değil üstelik!..

Kürsüden gürültüyle inerken son tehdini savurmaktan da geri kalmıyordu:

— Böyle hıyarları gözyaşlarına bakmadan mitralyözden geçireceksin ki, faydalı bir iş yaptım diyesin!.

Prezidyum üyelerinden hiç biri kalmamıştı baloya. Dönüşte Serejka canı iyice sıkkın:

— Kepazelik!.. diyordu. Jarki'nin yerden göğe kadar hakkı var. Liselilere lâf atmanın imkânı yok, çileden çıkarmağa yararlar adamı o kadar...

İgnatiyeva kesti sözünü:

— Şaşılacak bir yan yok ki bunda: Liseliler dediğin, proletarya gençliği değil. Asıl işçilere dönmemiz lâzım. Şeker ve bıçkı fabrikalarında çalışanlarla ilgilenmelisin herşeyden önce. Ama bu mitingin gene de bir faydası olacak görürsün: Çünkü eminim, öğrenciler arasında da çok iyi ve olumlu unsurlar vardır.

Ustinoviç da İgnatiyeya'yı destekliyordu:

— Bizim asıl görevimiz, kendi fikir ve parolalarımızı tek tek bütün fertlerin şuuruna bir daha kazınmaz şekilde yerleştirmek Serejka. Birer birer bütün olaylar, Parti tarafından yorumlanarak emekçilere anlatılmalı ve açıklanmalıdır... Lenin'in sözlerini hatırlayın: «Sayısız emekçi kitlelerini aramızdan mücadeleye sürükleyemediğimiz takdirde, asla galip gelemeyiz...»

Gece bastırdığında Serj eşlik etti Ustinoviç'e evine kadar ve ayrılacakları vakit toka ederken de, kızın elle-

rini bir saniye fazla tuttu ellerinin arasında. Farkına varmadan gülümsedi Ustinoviç. Serejka ise, yatmağa gitmeden önce evlerine uğradı.

Tek kelime söylemeksizin göğüs gerdi annesinin sürekli hücumlarına, ama babası da karışınca lâfa artık dayanamadı ve derhal hücuma geçip adamı çıkmaza soktu:

— Biraz da sen beni dinle **batka**: Alman işgalinde grev yapıp nöbetçiyi devirdiğin vakit evini düşünüyor muydun? Düşünüyordun tabii... Düşünüyordun ama gene de yapacağını yaptın. Yaptın, çünkü işçi şuuru seni buna zorladı... Ben de düşünüyorum evimi, ve biliyorum ki ricat ettiğimiz takdirde, benim yüzümden uğramadığın belâ kalmayacak. Ama eğer Kızıllar, yani biz galip gelecek olursak, zaferi bütün işçi sınıfı kazanmış olacaktır. Pekâlâ anlıyorsun beni. Anladığın halde niye başıma kakar gibi konuşuyorsun yaptıklarımı? Biliyorsun ki haklı bir davaya verdim kendimi ben, ve bana yardım edeceğine, tutmuş azarlamağa kalkıyorsun... Hadi **batka**, uzatma da barışalım. Belki annemin aklı keser o vakit oğlunun bir haydut olmadığını.

Zakar Vasileviç'in gözlerine dikmişti masmavi gözlerini. Önce biraz homurdandı gene babası oturduğu yerde, sonra kalın bıyıklarının altından sararmış dişlerini göstererek:

— Beni şuurumla kıstırmak istiyorsun hergele!. diye sırıttı. Şunu da unutma ki senin elinde bir rövolver varsa, benim çalışkan bir kırbacım vardır ve kullanmasını bilirim gerektiğinde...

En ufak bir tehdit ifadesi yoktu sesinde. Biraz da sıkılarak uzattı nasırlı elini oğlana:

— Yürü bakalım Serejka, dedi. Madem ki tırmanmağa başladın, seni ayağından çekip de düşürecek değilim ya!. Yalnız... unutma bizi hepten, arada bir görün yeter.

Israrlı bakışlarını İgnotiyeva'ya dikmişti Dolinik:

— Cephenin teçhizata ihtiyacı var, işçilerin de yemeğe. Dükkâncılarla aracılar biz gelir gelmez şişirdiler fiyatları. Sovyet parası kabul etmiyorlar bir kere. Ya **nikolayevki** ya da **kerenki** istiyorlar. Hemen bugünden tezi yok, bütün fiyatlara narh koymamız lâzım. Umutlandığımı sanma sakın: Bizim zorla koyduğumuz fiyatlara satmaktansa, mallarını bekletmeyi tercih edeceklerdir şüphesiz. Ama o zaman biz de baskınlar tertipleyip bu kan emicilerin mallarını müsadere etmek hakkını kazanmış olacağız. Boş lâflarla geçirecek vaktimiz yok artık, işçilerin açlıktan ölmesine göz yumacak da değiliz. İgnatiyeva yoldaş bizi bu konuda uyardığını söylemekte ve ölçüyü taşırmamamızı öğütlemekte. Bence bu cins kaygıların bir tek adı vardır: Narin **inteligentsiya'**nın yersiz bir merhamet ve lütuf gösterisi bu... Kızma Zoya, düşündüğümü söylüyorum olduğu gibi. Kaldı ki burada söz konusu olan, ne küçük esnaftır, ne de birkaç zavallı işportacı... Meyhaneci Boris Zona'nın tavernasında gizli bir mahzen bulunduğunu ve büyük tüccarların bu mahzene **petliyurovtzi'**lerin gelişinden çok daha önce akıl almaz miktarda yedek mal yığdıklarını öğrenmiş bulunuyorum... Serj Bruzjak'tan öğrendim bunu, o da söz konusu meyhanecinin eskiden aşçı yamağı olan bir arkadaşından öğrenmiş... Kendine derhal birkaç arkadaş seç Timoşenko, Serejka'yı da al yanına ve bu işi hallet. Bütün mesele o gizli mahzeni bulmakta. Onu bulursak bütün işçi takımını besleyebileceğiz demektir.

Yarım saat sonra sekiz silâhlı adam, iki arkadaşlarını kapıyı tutmak için arkalarında bırakarak, Zona'nın meyhanesine giriyorlardı. Bir fıçıdan farkedilmeyecek kadar şişman, bodur, yağlı, kalın kızıl kıllı bir adam olan

patron, tahta bacağını yerde sürükleyerek temennalar çakıyor ve alçak kısık bir sesle tatlı diller dökerek etraflarında dolanıyordu. İri yarı karısı, yan odada oflayıp poflayarak giyinmekteydi.

— Sefalar getirdiniz sayın yoldaşlar, hoş geldiniz... Bu geç saatta ziyaretinizin sebebini öğrenebilir miyim?

Timoşenko, lâfı döndürüp dolaştırmadan açıkladı niyetlerini:

— Müsadereye geldik.

Meyhanenin tabanını santim santim incelediler. Sonra koca depoya geçtiler. Bunu kilerdeki, mutfaktaki ve mahzendeki araştırmalar izledi ama gizli kovuğu bir türlü bulamadılar. Ortalığı didik didik etmelerine rağmen en ufak bir ize bile rastlayamamışlardı.

Yaptıkları sıkı sorgudan da bir sonuç alamadılar. Meyhaneci, geniş ve iyi döşeli odasında, soluk soluğa ve ağzı köpükler saçarak yakınmaktaydı şimdi:

— Ne istiyorsunuz benden rica ederim? Bundan başka mahzenim falan yok benim... Vaktinizi boşuna kaybediyorsunuz hemşerilerim, kendiniz de gördünüz işte. Bir meyhanem vardı, şimdi hiç bir şeyim yok, Fukara bir adamım ben. Nem varsa **patliyurovtzi**'ler aldı, soyup soğana çevirdiler beni, üstelik öldüreyazdılar. Sovyet iktidarına minnet ve şükran borçluyum yalnız... İnanın ki...

Timoşenko, sinirden dudaklarını kemirerek:

— Son defa olarak gizli mahzeni göstermenizi ihtar ediyorum dedi.

Bu defa karısı yetişti meyhanecinin imdadına:

— Neler diyorsunuz Allah aşkına asker yoldaş? Mahrumiyetten ölecek haldeyiz biz. Her şeyimizi aldılar elimizden, her şeyimizi...

Ağlıyordu ama inandırıcı değildi.

— Ölecek haldesiniz ama, bu bir hizmetçi beslemenize engel değil... diye atıldı Serejka.

— Hizmetçi mi? Aman ya Rabbim!. Zavallı bir evlâtlık o, evsiz barksız bir kızcağız. Sevabına aldık yanımıza... Kendisine sorun inanmazsanız... Kız söylesene Kristina?.

Nerdeyse şafak sökecekti ama araştırma devamı etmekteydi. On üç saatlık verimsiz bir incelemeden bıkkın düşen Timoşenko dönmeğe karar vermek üzereydi ki, Serejka, hizmetçi odasından doğru Kristina'nın korkulu bir sesle fısıldadığını işitti:

— Mutfaktaki fırının altına bakın...

Ve on dakika geçmeden. koca Rus fırınının içinde bir döşeme kapısı meydana çıkmıştı. Bir saat sonra da, fıçı ve çuvallarla ağzına kadar yüklü iki tonluk bir kamyon sokakta birikmiş meraklıların gülüşleri arasında hareket ediyordu.

Sıcak bir gündü. Pılı pırtısını toplayıp dönmüştü Mariya Yakovlevna. Artem, Pavka'yı anlatırken acı acı ağladı. Umutsuz saatler geçti aradan. Yiyecek hiç bir şey yoktu: Kıtanın çamaşırlarını yıkamağa başladı. Karşılık olarak askerler de ona yiyecek vesikası getiriyordardı.

Artem bir akşam her zamankinden daha erken geldi eve, daha eşiği aşarken de haberi müjdeledi:

Sevgili ağabeyim Artem,

Gerçi sıhhatim tamamıyla düzelmiş değil ama, yaşamaktayım. Baldırıma bir kurşun isabet etmişti, şimdi iyiyim denebilir. Kurşunun kemiğe raslamadığını söyledi doktor, yani endişe edilecek bir şey yok. Hastaneden çıktığımda, izin alabilecek olursam beni göreceksiniz. Annemi bulmak için yola çıkmıştım ya hani, gide gide bir de baktım ki, kızıl süvari alayında asker olmuşum. Kotovski yoldaşın adını ta-

yük bir ilgi ile dinlediler konuşmasını. Memleketi kasıp kavurmakta olan mücadeleden söz etti ve Komünist Partisi etrafında toplanmağa çağırdı gençleri... Gerçek bir hatip gibi kolaylıkla konuşuyordu ama, «ortodoks marksistler», «sosyal-şovenizm» cinsinden hiç kimsenin ne olduğunu anlayamadığı deyimlerle doluydu nutku. Genç de umduğundan fazla alkışlandı, ve yerini Serejka'ya bırakarak indi sahneden.

Korktuğu şey başına gelmişti Serejka'nın: Ne söyleyecekti şimdi? Bir boğuntu kaplamıştı içini, her şeyi unutmuş gibiydi.

İgnatiyeva'nın sesi yükseldi bu sırada:

— Hücreyi ve hücre teşkilâtını anlat...

Hiç beklenmedik bir yardımdan büyük bir mutluluk duyarak pratik meseleri anlatmağa girişti.

— İşte her şeyi işittiniz yoldaşlar. Şimdi sıra, hücre teşkilâtını kurmakta... Teklifimi destekleyen var mı?

Ağır bir sessizlik cevap verdi kendisine. Bu sefer de Ustinoviç imdadına yetişti. Serejka utanç içinde uzaklaşırken, kız, Moskova gençliğinden ve oradaki gençlerin yeni hayatından söz etmeğe koyulmuştu. Salonun ilgisizliği büyük bir acı halinde çöküyordu Serejka'nın içine. Düşmanca bakanlar bile vardı. İtiraf etmeli ki, Ustinoviç, dinlenmiyordu bile. Hattâ Zalinof, gizlemeğe lüzum görmediği bir tiksintiyle bakıyordu kıza, bir yandan da Liz Sukarko'nun kulağına eğilmiş kimbilir neler fısıldıyordu!... Yüksek sınıflardan liseli kızlar yer almıştı ilk sıralarda. Pudralı küçük burunlarını havaya dikerek dört bir yana çapkınca bakmakta ve durmadan gevezelik etmekteydiler. Serejka birden genç kızıl muhafızlar topluluğunu gördü bir köşede. Aralarında genç mitralyözcü de vardı. Sahne kenarına oturmuş sabırsızlık içinde çırpınmaktaydı. Hiç sıkılmadan yanlarındaki oğlanlarla sohbete

Cezaya çarptırılmış bir öğrenci gibi, kıpkırmızı kesilmişti Serejka:

— Ne yaptım ki böyle konuşabiliyorsun benimle? Sana bir dost gibi güvenerek söylüyorum derdimi... sense... Yoksa söylediklerim karşı-devrimci şeyler miydi? Eğer öyle anlıyorsan, konuşmayız biter bir daha...

Ve birkaç gün uğramadı istasyona. İgnatiyeva yoldaş, gelmesini rica ettiği vakitler, ilk aklına geleni yumurtlayıp bahane ederek kaytarıyordu. O sırada da gerçekten başını kaşıyacak vakti yoktu. Çoğunlukla şeker fabrikasındaki yüksek memurların oturduğu mahallede, Çudnik'e ateş açmışlardı. Ve hemen girişilen aramalar sonunda bir alay silâhla karşı-devrimci **Streletz** teşkilâtı hakkında zengin belgeler geçmişti ele. **Revkom**'un bu konudaki toplantısına Ustinoviç de katıldı. Ve Serejka'yla karşılaşınca onu bir kenara çekip, açıkça sordu:

— Hayrola? Şimdi de küçük burjuva gururuna kapıldın yanılmıyorsam? Yani tamamiyla kişisel bir mesele üzerinde konuşma, işine de tesir ediyor? Olmaz yoldaş olmaz, böyle davranmaz bir komünist.

O günden sonra Serejka, gene eskisi gibi, yeşil vagona uğramağa başladı.

Son derece sıkı çalışıyordu Serejka. Bir genel bölge konferansına katılmıştı. Bir akşam gene eşlik etti Ustinoviç'e. Garda bir lojmanda kalıyordu kız. Ayrılmadan önce de, hiç bir şey söylemeden şiddetle sıktı kızın elini. Ve genç komünist kız, elini aynı hiddetle geri çekti. İşte o günden sonra Serejka, inatla kaçındı Ustinoviç'i görmekten. Kendisinden açıklama istediği vakit de, sert bir sesle kesip attı:

— Seninle hâlâ konuşmağa devam edebileceğimi mi sanıyorsun yani? Küçük burjuva karakterli olduğumu söyleyesin, ya da işçi sınıfına ihanet etmekle suçlayasın diye mi konuşacaktım seninle?

Ve aralarında böylece başlayan küçük soğukluk, bir akşam Serejka'yı iki Kızıl askerle birlikte bir samanlık araması sırasında müjiklerden ölesiye dayak yemiş bir halde ve kan revan içinde getirdikleri ana kadar sürdü. Ailesini telâşa vermemek için İgnatiyeva'nın orada tedavi edilmesini istemişti. Ve orada karşılaştı Ustinoviç'le.

Ve ilk defa olarak kız, oğlanın elini sevgiyle sıktı... Serejka'nın hiç bir vakit onun elini okşamağa cesaret edemeyeceği kadar sevgi ve tatlılıkla!

Ortalığın insafsız bir güneşle yanıp tutuştuğu bir ikindi vakti, Serejka, Rita'ya Pavka'nın mektubunu göstermek ve ona arkadaşından söz etmek için vagona uğramıştı.

— Ormana gidiyorum... dedi ayrılırken. Göle bir dalıp çıkacağım. Sıcaktan patlıyor insan!

Ustinoviç atıldı

— Biraz bekle beni, birlikte gideriz.

Bir ayna kadar parlak ve sakin suyun kıyısında mola verdiler.

— Yola çık da gözle bakalım biraz...

Serejka, küçük bir çocuk gibi söz dinleyip köprünün yakınındaki bir kilometre taşının üzerine yerleşirken, arkasından doğru hışırtısını duydu suların: Ustinoviç daimış olsa gerekti.

Ağaç dallarının arasından Tonya'yı gördü birdenbire Serejka. **Agitpoyezd voyenkom**'u Çujanin'in kolundaydı kız. Bir İngiliz dandy'si kadar züppece giyinmişti Çujanın gene. Pavluşa kaçtıktan sonra kendisine ondan mektup getiren genç kızı hemen tanımıştı. Serejka. Kız da onu hatırlamış olmalı ki, dikkatle süzmeğe koyulmuştu. Serejka onlara doğru ilerleyerek durdurdu:

— Bir dakika yoldaş. Kısmen sizi de ilgilendiren bir mektup var cebimde, isterseniz okuyun...

Okuyordu Tonya, ve Serejka, küçük kâğıt parçasının kızın ellerinde belli belirsiz titrediğini gördü.

— Başka bir haber almadınız mı ondan?

— Hayır.

Ustinoviç'in ayakları altında kuru bir dal çıtırdadı tam bu sırada, ve Çujanin, onu görür görmez Tonya'ya eğilip:

— Gidelim... diye fısıldadı.

Ama Rita'nın alaycı ve biraz da tiksinti dolu sesi yükselmişti bile:

— Çujanin yoldaş burada! Nihayet görebilmek nasipmiş demek sizi... Bütün gün boyunca trende beklediğimiz zât-ı âlinizi! Gökte ararken yerde bulmak diye, buna derler işte.

— **Niçevo!** dedi Çujanin. Ben işimi bilirim.

Ve Ustinoviç'ten yana düşmanca bir bakış fırlattıktan sonra kolundan tutup uzaklaştırdı Tonya'yı. Rita da bir süre düşmanca baktı arkalarından sonra da fikrini özetledi.

— Bu pis züppeden ne zaman sıyırabileceğiz yakamızı bilmem ki!.

Tatlı tatlı hışırdamaktaydı şimdi orman. Ve Rita otların üzerine uzanmıştı boylu boyunca. Kızın düzgün ve güzel bacaklarına baktı Serejka, sonra yepyeni onarılmış ayakkabılarına baktı, sonra da kendi çizmelerine çevirdi gözlerini. Ucu delik çizmelerdi bunlar, yoldan geçenleri selâmlamak ister gibi dışarı fırlamıştı başparmakları. Gülmeğe koyuldu.

— Ne var, ne oluyor?

Pabuçlarıma bak, ne kadar güzel... Tam bir baldırıçıplak gibi savaşa yollanacağız.

Cevap vermedi Rita, düşünceye dalmıştı. Neden sonra:

— Çujanin, dedi, kötü bir komünist. Bizim **politrabotniki**'lerimiz yamalı çuha giyerken, onun kıyafetinin güzelliğinden başka bir şey düşündüğü yok. Parti onun için bir uğrak yeri sanki... Savaşa gelince, haklısın: Durum çok ciddî... Amansız kavgalara sahne olacak memleketimiz. Hem sözle, hem de tüfekle hareket etmemiz gerekecek, Serj. Merkez Komitesi'nin kararını biliyor musun? Gençlik teşkilâtı üyelerini silâh altına alıyorlar. Çağrılanların dörtte biri cepheye gönderilecek. Öyle sanıyorum ki, fazla eğlenmeyeceğiz Şepetovka'da...

Serejka, kızın sesindeki garip yabansı titreşimlerden şaşkınlık duyarak dinliyordu onu. Siyah parlak ve nemli gözleri tuhaf bir ifadeyle dikilmişti kendisine. Ne kadar da gölün karanlık ve parlak sularını andırıyordu bu gözler!. Tam bunu söyleyecekti ki, zaptedip durdu.

Yarım doğrulup dirseği üzerine yaslanmıştı şimdi Rita.

— Rövolverin nerede?

Boşalmış kayışını yokladı üzgün üzgün:

— Köydeki boğuşma sırasında **kulak** haydutları aldı.

— Şu ağaç gövdesini görüyor musun?

Yirmi beş adım kadar ilerdeki ihtiyar bir ağacı işaret etmişti. Sonra da enfes bir silâh çıkarıp nişanladı. Darbenin etkisiyle paramparça oldu kabuk.

— Sıra sende...

Üç atıştan sadece birini tutturamadı Serejka. Rita gülümsüyordu:

— Ben sonucun daha kötü olacağını sanmıştım... dedi.

Yeniden uzandı otlara. Sert ve dolgun göğüsleri beliriyordu **gimnasterka**'sının altında.

— Yanıma gel, dedi tatlı bir sesle.

Yaklaştı Serejka, neredeyse dokunacak kadar yaklaştı.

— Gökyüzünü görüyor musun nasıl masmavi? Senin gözlerin de öyle masmavi işte. Hoş bir şey değil bu. Çelik rengi gözlerin olmalıydı senin. Yumuşak bir renktir çünkü mavi... Çok yumuşak.

Ve birdenbire doğrulup Serejka'nın kumral başını aldı ellerinin arasına, yavaşça dudaklarından öptü.

İki ay geçmişti aradan. Sonbahar yaklaşıyordu. Dolinik'e bir telgraf getirdiler motosikletle:

II. ALAY BAŞKUMANDANINDAN
ŞEPETOVKA ŞEHRİ PREDREVKOM'UNA

Şehirdeki bütün binaları ve bütün organizasyonları boşaltınız. Askeri hizmetlerle propaganda görevlileri Barançef istasyonuna çekileceklerdir. Bu emirler on saat içinde yerine getirilmiş olacaktır.

Genel bir konuşma başlamıştı. Bir saat sonra da emir yerine getirilmiş, evrak ve malzeme yüklü arabalar Rodolsk garına doğru yola koyulmuş bulunuyordu.

Telgrafın metnini işitmiş olan Serejka, motosikletlinin arkasından fırlamıştı.

— Beni istasyona kadar götürür müsün yoldaş?

— Atla arkaya, sıkı yapış ve doğru dur.

Katara çoktan bağlanmış olan vagonun, hemen on adım ötesinde omuzlarından tutup sıktı Rita'yı, ve paha biçilmeyecek kadar değerli bir şeyi kaybetmenin kesinliği içinde:

— Allaha ısmarladık Rita, Allaha ısmarladık yoldaşım... diye fısıldadı. Gene göreceğiz biribirimizi, ama yalvarırım sana beni unutma.

Hıçkırmak üzere olduğunu anlayıp dehşete kapılmıştı. Gitmesi gerekiyordu hemen. Konuşmağa gücü yoktu artık. Rita'nın ellerini elleri arasına alıp olanca gücüyle sıkmakla yetindi.

Terkedilmiş bir şehrin ve çöle dönmüş bir istasyonun üzerinde yükseliyordu şafak.

Veda edercesine ağlamaklı bir ıslık çalarak kalkıyordu son katarın lokomotifi de, ve bir muhafaza birliği gar dolaylarında yolun iki kenarında nöbete geçiyordu.

Rüzgârla uçuşan sararmış yapraklar doldurmuştu yolu. Sırtına bir kızıl muhafız kaputu geçirmiş olan Serejka, on kadar yoldaşıyla birlikte, şeker fabrikasının arkasındaki dörtyol ağzını tutuyordu. Polonyalıları bekliyorlardı şimdi.

Avtonom Petroviç, komşusu Gerasim Leoniyeviç'in kapısını tıkırdattı. Henüz giyinmemiş olan komşusu, saçları darmadağın kafasını uzattı kapının aralığından:

— Ne oluyor kuzum, ne var? dedi.

Avcı safında gerileyen kızıl muhafızları işaret ederek neşeyle göz kırptı Avtonom Petroviç:

— Gidiyorlar.

— Polonyalıların alâmeti nedir biliyor musunuz kuzum?

— Tek başlı bir kartal sanıyorum.

— Nereden bulacağız peki?

Öfkeyle ensesini kaşımağa koyuldu Avtonom Petroviç, bir yandan da:

— Onların umurunda bile değil tabii!. diye homurdanmaktaydı. Kalkıp gitmesini bilirler sadece. Sen kalırsın ortada. Çırpın bakalım işin yoksa durumu kurtaracağım diye, bu sefer de yeni iktidara hoş görüneceğim diye çırpın bakalım..

Mitralyözün çıtırtısıyla yırtıldı sessizlik bir kere daha.

Garın oradan doğru bir ıslık işitildi âniden, sonra bir patlama, sonra bir top iniltisi. Bir obüs gürleyip yardı havayı, yol kıyısındaki çalılıklar mavimtrak bir dumana büründü. Sokaktan dört bir yanı kollayarak sessiz ve gergin kızıl askerler geçiyordu sırayla. İki damla gözyaşı yayıldı birdenbire Serejka'nın alev saçan yanaklarına. Telâşla sildi yaşları ve yoldaşlarına baktı. Hiç birisi görmemişti ağladığını, hayır... Şeker fabrikasından bir işçi yürüyordu yanında: İnce uzun boyuyla Anteh Klopovstki, parmakları tüfeğin tetiğinde gerilmiş. Karanlık ve üzgündü. Serejka'yla göz göze geldiler bir an, ve derdini açtı adam genç yoldaşına:

— Hiç şüpheniz olmasın, öldürecekler bizimkileri, hele benimkileri toptan temizliyecekler! Bir Polonyalı, diyecekler, nasıl olur da Polonya askerlerinin üzerine yürüyebilir. İhtiyarı fabrikadan sürüp çıkaracaklar hiç şüphen olmasın. Belki de kırbaçtan geçirirler... Bizimle birlikte yürü gel dedim **batka**'ya, evi bırakmağa yetmedi cesareti... Ah namussuz alayı, ah!... Bir an önce kapışabilseydik sizinle, görürdünüz!.

Elveda sevgili yurt, küçük pis hain şehir elveda! Al şimdi sefil evlerinde çamurlu yollarını, al da başına çal!... Elveda dostlar, elveda Valya, yeraltı faaliyetine hazırlanan yoldaşlar elveda! Beyaz Polonya tümenleri ilerliyor dediler, kin ve sevgisizlik dolu, devşirme, yabancı, kiralık askerleriyle... elveda!.

Gözlerinde gizli bir hüzün, gömleklerinde mazot lekeleri, depo işçileri geliyordu kızılların ardı sıra. Biraz daha ...biraz daha geldiler, ve durdular yavaşça. Ve Serejka:

— Yemin ederim ki döneceğiz yoldaşlar!.. diye haykırdı boğuk sesiyle.

VIII

Irmak, sabah sisleri içinde bulanık bir ışıkla pırıldıyarak sakin sakin akmaktaydı. Çakıl taşlarını yalayan suların şırıltısı yayılmıştı ortalığa. Kıyıya doğru durgun ve boz bir görünüşü vardı suların. Ama orta kısımları alabildiğine karanlıktı. Endişeli gibi, acelesini gizlemez gibiydi ırmak. Dniyepr'i bu, «güzel Dniyepr»i Gogol'un. Sağ taraf diklemesine bir yamaca bakıyordu. Bir dağ ırmağın üzerine yürümüş de, bu uçsuz bucaksız su karşısında hayranlığa kapılarak birdenbire durup kalmıştı sanki...

Irmağın yakınındaki dar bir siperde beş kişi büzülmüş bekliyordu. VII. Piyade tümeninin gizli öncüleriydi bunlar. Başı mitralyözüne yaslı, yüzü suya dönük, uzanmış duruyordu Serejka Bruzjak.

Sürekli savaşmalardan bitkin düştükten sonra Polonyalıların amansız top ateşi karşısında daha fazla direnemeyerek düşmana terketmişlerdi Kief'i bir gün önce. Dniyepr'in sol kıyısına çekilmişlerdi. Bundan böyle bir adım bile gerilemeğe müsaade yoktu artık.

Ricat, verilen ağır kayıplar, Kief'in elden çıkması, kopkoyu bir karanlığa gömmüştü savaşçıları. Ormanın içinde mevzilenmiş kuvvetli düşman hatları arasından kahramanca yol açmışlardı kendilerine. Malin garı dolayında kalkıştıkları amansız hücum, istasyonu işgal etmiş olan Polonyalıları darmadağın etmiş ve şehiryolunu açmıştı. Ama bir de o kadar amansız karşı-hücumlar, bu muzaffer ilerleyişe bir son vermekle gecikmemişti... Ve güzel-Kief çıkmıştı elden. Askerlerin ağzını bıçak açmıyordu şimdi.

Irmağı seyrediyordu Serejka. Bir gün öncesine hatırlamaktan alamıyordu bir türlü kendini. Öğleyin, merhametsiz bir karşı-hücum anında, Polonyalılarla burun

buruna gelmişti birdenbire. Ve hayatında ilk defa olarak canlı bir düşmanla karşılaşmıştı. Tüyleri henüz biten bir kiralık askerdi bu. Tüfeğinin ucunda upuzun bir Fransız süngüsü, anlaşılmaz bir takım şeyler söyleyerek saldırmıştı Serejka'nın üzerine. Düşmanın öfkeden belermiş gözlerini seçebilecek kadar vakit bulabilmişti ancak Serejka. Bir saniye sonra da, kızıl askerin süngüsü Fransız süngüsüyle bir kıvılcım çıkarıp çatışıyor ve Polonyalı düşüyordu.

Eli titrememişti Serj'in hayır. Biliyordu öldürdüğünü. O ki dostluğun ne olduğunu ta içinde duymuştu ve ta içinde yaşamıştı ne olduğunu bir sevginin, daha da öldüreceğini biliyordu. Kötü bir insan değildi Serejka, öldürmekten hoşlanan bir insan değildi. Ama bütün dünyanın parazitleri tarafından hainice aldatılmış olan bu askerlerin Cumhuriyete karşı hayvanî bir kinle dolu olduklarını da görüyor, ve insanın artık el kaldırmayacağı gün gelsin diye öldürüyordu.

Bir el dokundu omuzuna: Paramonov.

— Hadi kalk Serj... dedi. Yoksa görecekler bizi...

Bir yıldan beri durup dinlenmeksizin ana yurdunu dolaşıyordu Pavel Korçagin. Bazan bir yük arabasında yatıp bazan bir topun namlusunda tüneyerek. Kimi zaman da kulağı kesik bir boz altın sırtında... Acı ve mahrumiyet içinde büyümüş, gelişmiş, erkekleşmişti.

Neler görmemişti bu son yıl boyunca!.. Kendisi gibi çaputlar içinde savaşan çıplak ayaklı binlerce yoldaşıyla, sınıfının iktidarı için mücadele ederek baştanbaşa kat etmişti Ukrayna'yı, ve topu topu iki kere mola vermişti. Birincisinde, kalçasındaki yaradan ötürü. İkincisinde ise, o buzlu şubat ayının ortalığı kasıp kavuran ve XII. tümende Polonyalı korkunç mitralyözcülerden

daha da büyük hasara sebep olan tifüs ateşi durdurabilmişti onu...

Pavel'in alayı şimdi, Frontovka garı dolaylarında, Kazatin'den Uman'a giden yol kavşağında stratejik bir noktaya mevzilenmişti.

Son derece önemli olaylar beklenmekteydi. Büyük telefata uğrayan XII. tümenin, Polonya ordularının önünde durulmaz ilerleyişi karşısında dayanamayıp Kiev'e doğru çekildiği sırada, genç proletarya Cumhuriyeti, ilk zaferlerinden başı dönen düşmana kesin bir darbe indirmeğe hazırlanıyordu. Askerlik tarihinde bir eşine daha raslanmayan bir hızla, savaşların ateşinden tavlanmış süvari alayları ilerlemekteydi uzak Kafkasya'dan. O şanlı şerefli, ikinci, dördüncü, altıncı, on birinci, on dördüncü alayları yollarına çıkan **batki** Mahno'nun haydutlarını silip süpürerek Uman'a yaklaşmaktaydılar. Bozkır ateşinde kavrulmuş 16.500 tecrübeli savaşçı, 16.500 keskin kılıçtı bunlar.

Kızıl kumanda heyeti olanca dikkatini, bu kesin hücum hazırlığını **pilsuçiki**'lerden gizlemeğe yöneltmiş bulunuyordu. Budiyeni'nin süvarilerini yersiz çatışmalara sürüklememek gerekti.

Açık ordugâhın ortasında yakılan ateş, kütükleri çıtırdatıyordu şimdi. Döne döne yükselen duman, koyu dalgalar halinde uçuşmaktaydı. Yüzlerini kavuran alevlerin biraz ötesine oturmuştu savaşçılar. Karavana kaynamaktaydı. Gürültüyle fokurduyordu su. Kütüklerin altından sıçrayan bir kıvılcım, kafalardan birini yalayarak geçti. Yaşlılardan biri kalın sesiyle:

— Üstada bak!.. dedi. Kafasını çalıştırmaktan öylesine yorulmuş ki, ateşi hissetmiyor artık!

— Anlat bakalım bize Korçagin, okuduğunu anlat...

Genç asker, kıvılcımın yaktığı saçlarını eliyle silkeleyerek gülümsemişti:

— Bu seferki gerçekten harika bir kitap, Androçuk yoldaş: Bir başladın mı kolay kolay bırakamayacağın cinsinden...

Kalkık burunlu genç bir asker olan komşusu, yamamakta olduğu çuvalı bırakmadan:

— Ne anlatıyor bu kitap? diye sordu. Aşktan bahsediyorsa, beni ilgilendirir.

Bütün manga basmıştı kahkahayı. Matyevçuk, kısa saçlı başını kaldırıp haince göz kırparak genç askere dönmüştü:

— Hiç şüphe yok ki dünyanın en güzel şeyidir aşk, Sereda. Hele senin gibi yakışıklı aslan gibi bir delikanlı için... Bütün kadınların gözdesi olabilmen için bir tek şeyin var eksik. Küçücük bir kusur. İnsan ağzına değil bir hayvan ağzına benziyor ağzın, burnun da biraz düşük! Ama katiyen üzülme arkadaşım, tamiri güç değil bunun: Akşam yatmadan önce, bir **Novitzki** el bombasına asarsın burnunu, geceleyin de çeker çeker durursun, sabahleyin bir de bakarsın düzelmiş!..

Taçanki'lere bağlı bekleyen atlar, askerlerin gülüşünden ürküp kişnemişlerdi.

İmâlı bir şekilde alnına vurarak cevap verdi Serada:

— Güzelliğin önemi yok, iş kafada... Şu zehir saçan dilini yutsan iyi olur! Bir de dön aynaya bak, kendi kulaklarını görmüyor musun...

Birden kızışmış ve yumruklaşmalarına ramak kalmıştı. Tatarinof girdi aralarına:

— Boş verin be çocuklar, biribirinizi iğneleyip durmaktan usanmadınız mı daha!.. Siz şimdi onu bırakın da, Korçagin'den bize güzel bir şeyler okumasını isteyelim.

— Bu doğru işte!. Hadi Pavluşa, hiç nazlanma...

— Bu kitabın adı **Ovod**, yoldaşlar. Taburun **voyan-**

kom'undan aldım. Uslu duracağınıza söz verirseniz okurum ancak...

Alay komutanı Puzirevski yoldaş, yanında askerî komiser olduğu halde ordugâha yaklaştığında, on bir çift gözün, kendilerine roman okuyan bir askerin üzerine dikili olduğunu gördü.

— İşte benim izcilerimin yarısı burada... dedi. Dört tane **komsomoletz** var içlerinde, gepgenç ama her biri tecrübeli bir güreşçi kadar yamandır. Kitap okuyanı görüyor musun? Korçagin adı... Yanında oturan da Jarki, hakikî bir aslan yavrusu... Büyük dostturlar ama gizliden gizliye kıskanırlar biribirlerini. Cesaret bakımından daha düne gelinceye kadar Korçagin rakipsizdi, bugünse Jarki ondan hiç de aşağı kalmıyordu... **Politgramota**'ya gelince, çocukların üzerinde sessiz ama derin bir nüfuz kurmayı başardılar. «Genç muhafızlar» diye ad takılması boşuna değilmiş.

Çevik bir hareketle yere atladı kumandan:

— Selâm yoldaşlar! Nasıl, iyi ısıtıyor mu bari ateş?

Daima bir dost gibi kabul ederdi askerler kendisini, Pavel'in yanına rahatça yerleşip:

— Bir sigara yak, dedi. Çok iyi bir tütünüm var.

Atının üzerinde bekleyen **voyenkom**'a döndü sonra:

— Sen gidebilirsin Doronin, ben biraz kalacağım burada. Karargâhta bana ihtiyaç olursa, bir işaret çakıver... Siz de benim için rahatsız olmayın çocuklar, devam edin okumağa...

Pavka okuyup bitirdiğinde, heyecanlı bir sessizlik kapladı ordugâhı. Alevlere dalıp gitmişti Pavel. Kimse konuşmuyordu.

— Acı bir hikâye... dedi Korçagin. Yeryüzünde böyle insanların da yaşamış olduğunu düşündükçe ürperiyorum! İnsan tek başına kalsa imkânı yok katlanamaz

böyle bir fedakârlığa. Ama bir fikre de iman ettiği vakit, elinden gelmeyecek hiç bir şey yoktur...

Belaya Tserkof doğumlu bir çırak olan Andriyuşa Fomiçef, öfkeyle haykırıyordu şimdi:

— Ah o lânetli **ksendz**'i bir elime geçirmiş olsaydım! Haçını elinden alıp boğazına sokardım namussuzun, nasıl kırardım kemiklerini hemen oracıkta!.

Androçuk, karavana tenceresini küllerin içine iyice gömerek:

— İnsan, diye başladı inançlı bir sesle, boşu boşuna ölmüyorsa o vakit ölmeğe değer. Çünkü o vakit acaip bir kuvvet sarar insanın benliğini ve sürükleyip götürür, ölümü düşünmezsin. Hattâ ölmek mecburi olur artık. Bir an gelir ki, bile bile ve sabırla yürümek gerekir ölümün üzerine... Ama hakikatin senin ardında olduğunu bilmek şartıyla!. Asıl kahramanlık da budur bence... Küçük bir oğlan tanımıştım. Porakoy'du adı. Beyazlar Odessa'da kıstırdılar azizim oğlanı, ve ne yaptı bilir misiniz? Daha ötekiler kendisini süngüyle şişlemeğe vakit kalmadan ayaklarının altına bir el bombası atıp çiğnedi. Paramparça uçtu tabii havaya, ama onunla birlikte Polonyalılar da uçtu... Adam diye işte ben buna derim! Hiç bir kitap yazmaz onun kahramanlığını, oysa asıl yazılmağa değen şey budur...

«Bir de köpekler gibi ölmek vardır yoldaşlar, şerefsizce ve karanlık bir biçimde. Nasıl mı olur? Dinleyiniz: İziyaslavi'da çarpışıyoruz günlerden bir gün. Karşımızda, Gorin ırmağına hâkim tepede bir Polonya şatosu ki, mümkünü yok ulaşmanın. Çaresiz, aşağıdan dolanıp küçük sokakları tırmanmağa koyulduk. Sağ tarafımızda Leton yoldaşlar. Bir çitin önünde üç at duruyor, evin kapısı da açık iyi mi... Gene bir kaç **Polyak** enseledik diye hızla daldık eve. Yanlış. Tam tersine. Bir de ne görelim? Bizimkiler iş başında değil mi? Şöyle bir baktık önce: Ya-

nılmanın imkânı yok, herşey ayan beyan, ortada, bir kadıncağızı yatırmış hâlletmek üzereler! «Üzereler» dedimse, tamamlamışlar çoktan... Bir Polonya askerinin eviymiş o ev, herif kaçmış, bunlarda hınçlarını **baba**'dan alıyorlar... Kadın çığlık çığlığa, ama dinliyen kim: Gözleri kararmış ki güneşi getirsen görmez! Kumandanımız Letonyalı, adı da Bredis'ti. Kendi dilinde bir küfür savurdu heriflere, sonra üçünü de kapının önüne çekti. Koca takımda topu topu iki tane Rusuz, gerisi hep Letonyalı, bu da iyi mi... Konuşmağa başladılar hep bir ağızdan, dertlerini anlatıyor güzellerim. Tek kelime anlamak mümkün değil, ama durum da kabak gibi ortada. Kumandana baktım hazırlanıyor: Canımı cehenneme gönderecek üstadlarım... Letonyalı dediysem, bir dakika duracaksın: Kaya gibi sağlam insanlar... Bir yalvarış ağlayıştır kapladı ortalığı. Bir Polonyalı **baba** uğruna duvarın önüne dikilip kurşuna dizilmek olur mu! Kanım donup kalmış damarlarımda. Baktım olacak gibi değil, Bredis'e yanaştım hemen:

— **Komroti** yoldaş gözünü seveyim... dedim. Bırak da mahkeme görsün hesaplarını. Elini neden kirletecekmişin? Şehirde çarpışma devam ederken, bizim burada bununla vakit geçirmemiz doğru olur mu,

Demesine dedim ama, der demez de anamdan doğduğuma pişman oldum doğrusu... Bir döndü bana, gözleri hışım saçıyor! Tabancasını o öfkeyle benim suratıma indirdi, bu da iyi mi... Yedi yıldan beri savaşmaktayım azizim, ve oldukça da iyi bilirim dövüşmesini, elimi kaldıracak güç bırakmadı bende. Baktım hiç şakası yok, beni de öldürecek! Bu sefer Rusça olarak bana haykırdı:

— Bizim bayrağımız kızıla boyanmıştır, bu köpeklerse bütün orduyu lekelemekteler! Bir haydut, haydutluğunu canıyla ödemeli...

Ne cevap verebilirsin! Kendi kendine sayıkla dur istersen bunların Mahno çetesinin artığı olduğunu ve Meiltopol'la birlikte sızdığını aramıza... Dayanamayıp döndüm ve arkama bakmadan uzaklaştım oradan. Sokakta işittim silâh seslerini...

— Ne yapabilirsin ki birader! Bir alav pislik yapışıyor bize, teker teker ayıramazsın ki her birini... İlk bakışta onlar da ihtilâl için çırpınıyor sanki... Bir de bakıyorsun sonra, pislikleri senin de üzerine sıçramış, seni de kirletiyor!.

Ertesi gün Krammer'e yanaştı Pavel:

— Dinle **politruk**, dedi. Şöyle bir tasarıya ne dersin acaba? Birinci süvari alayına geçmek istiyorum ben. Sıkı bir savaşa hazırlanıyor onlar, bense bıkıp usandım burada beklemekten. Hava almaya çıkmadık ya cepheye!.

Krammer öfkeyle:

— Ne demek bu böyle! diye haykırdı. Senin gözünde Kızıl Ordu'nun sinemadan farkı yok galiba! Sinemada yer değiştirir gibi orduda birlik değiştirilmez... Bak Korçagin: Çok iyi bir çocuksun, hiç bir eksiğin de yok şükür, ama lâf anlamıyorsun, anarşiye kaçıyor davranışların. Her istediğini yapamazsın orduda. Parti ile **komsomol**'un çelikten bir disipline dayandığını unuttun mu yoksa? Nerede ihtiyaç varsa sana, yerin orasıdır, orada kalırsın... Puzirevski aktarma olmanı reddettiğine göre, boşuna konuşmayalım.

Yumuşak ama kararlı bir sesle:

— Bütün söylediklerin son derece doğru... dedi. Hiç birine bir itirazım yok. Ama ben gene de yarın **budiyenovtzi**'lere geçiyorum azizim.

5 Haziran 1920 günü, kısa ama sert bir kaç çatış-

madan sonra Budiyeni'nin emrindeki birinci ordu müfrezesi Polonya cephesini yarıp düşman ordusunun II. ve IV. müfrezelerini bozguna uğratmayı başarmıştı. General Savitski'nin tugayı toptan imha ediliyor ve Rujin yolu açılıyordu artık.

Polonya yüksek kumanda heyeti bu beklenmedik hücumu, öfkeli bir sabırsızlık içinde bertaraf etmeyi denemişti. Bu amaçla Pogrebiça garından alelâcele yollanan beş tank son hızla savaş yerine sevkediliyordu. Ama kızıl süvariler, bu karşı hücumun başladığı Zarudnitzi'yi dolanarak, düşmanı çoktan kuşatmış bulunuyordu. Bunun üzerine Polonyalılar, general Kornitzki emrindeki bir süvari alayını, **budiyenovtzi**'leri arkadan vurarak gafil avlamak emriyle ileri sürdüler.

Ama boşuna. Bu son manevra da kurtaramayacaktı Polonya birliklerini. Mahpuslardan, düşman kumanda heyetinin Jitomir'de yerleşmiş bulunduğunu öğrenen **komandarm,** eşit bir stratejik önem taşıyan Berdiçef kasabasıyla birlikte, hem bir demiryolu kavşağı hem de bir idare merkezi olan Jitomir'in fethine karar vermişti. Ve 17 Haziran günü şafakla beraber Pavel Korçagin, IV. müfrezeye bağlı bir süvari bölüğünde, **budiyenovtzi**'lerle birlikte Jitomir'e hücuma geçiyordu.

Bir yelpaze şeklinde yayılmıştılar. Hiç birinin aklından geçmiyordu atını gemlemek, ve ilk güneş ışıkları gümüş kıvılcımlar çıkartıyordu kılıçlardan.

Toprak inliyordu sanki. Ardı arası kesilmeyen at kişnemeleri arasında üzengileri üzerinde doğrulmuştu savaşçılar. Toprak, dalgalar hâlinde gelen nalların altında kayıyor gibiydi, ve atlar şehre doğru değil de şehir süvarilere doğru koşuyordu sanki! Diş mahallelerin bahçelerini bir solukta aştılar. Şehrin merkezine dalıyordu şimdi alay, ve ölüm çığlığı:

— **Dayeç!** dolduruyordu havayı...

Şaşkına dönen Polonyalılar direnmediler bile. Bütün garnizon imha edildi.

Süngüsünü kaldırmakta ağır davranan bir kiralık asker, yiğit yoldaşı Toptalo tarafından indirilen kılıç darbesiyle Korçagin'in gözleri önünde iki büklüm olup devrildi. Bir an bile durmadan devam ettiler. Tiz sesler çıkararak yankılanıyordu atların nalları kaldırımlarda. Ve birden, kendilerine doğru çevrilmiş bir mitralyözle karşılaştılar dört yol ağzında. Dört köşe miğferli, mavi üniformalı üç asker mitralyözü çalıştırmağa uğraşırken, yakası altın yaldızlı bir dördüncü de elindeki rövolveri ateşlemeğe hazırlanıyordu. Toptalo gibi Korçagin de gemleyemedi altındaki hayvanın atılışını, ve küçük topluluğun üzerine son hızla çullandılar... Korçagin'i nişanlamıştı subay... Bir ıslık sesi çıkarıp uçtu kurşun, yanağını yalayıp geçti Pavel'in... Ve teğmen, atın bir çifteşiyle kanlar içinde yuvarlandı. Aynı anda da, mitralyözün vahşi gülüşü çınlıyordu havada. Bu ölüm saçan çatırtı gittikçe hızlanarak sürdü. Madenî arıların insafsızca ısırdığı Toptalo, çok geçmeden devrildi atıyla birlikte... Pavel'in atı şahlanıp önündeki iki cesedi bir çırpıda aşarak düşman topluluğunun içine daldı. Ve havada göz kamaştırıcı bir daire çizen kılıç bir askerin göğsüne hızla saplandı. Sonra bir süvari bölüğü daldı küçük meydana. Kılıçlar havada, önü alınmaz bir şelâle gibi geliyordu şimdi...

Hapishanenin dar ve uzun dehlizleri karma karışık haykırışlarla çınlamaktaydı. Soluk benizli, işkenceden bitkin hâle gelmiş insanlarla tıklım tıklım hücreleri büyük bir heyecan sarmıştı. Şehrin içinde savaş devam ederken, mümkün olur muydu hiç umuda kapılmak, inanmak

hürriyete, yoldaşların âniden yer yarılıp içinden çıkarcasına gelip seni kurtaracağına inanmak!.

Avludan gelen silâh sesleri bile kesilmemişti daha. Dehlizlerde koşuşmalar vardı. Kalın bir ses çınlattı ortalığı:

— Çıkın yoldaşlar...

Pavel koştu. Küçük kapının üzerindeki hava deliği, üzerine dikili gözlerle kaynaşıyordu şimdi. İnanılmaz bir şiddete kaptırmıştı kendini, kilitli tüfeğinin dipçiğiyle parçalamağa uğraşıyordu.

— Bana bırak. Dinamitle parçalayalım kapıyı...

Ve Mironof, elinde bir el bombası, Korçagin'i kenara itti. Tsigarenko tam vaktinde yakaladı kolunu arkadaşının:

— Delirdin mi be, çekil şuradan!.. Anahtarlar geliyor işte...

Gerçekten de, silâhlı askerlerin önlerine kattığı zindancılar hücrelere doğru yönelmişlerdi. Ve hücreleri dolduran aç ve kirli mahpuslar, sevinçten boğulacak gibiydiler.

Kapıyı ardına kadar açtı Pavel:

— Serbestsiniz yoldaşlar! diye haykırdı. Biz **budienovtzi**'ler ele geçirdik şehri.

Gözleri yaş dolu bir kadın hıçkırarak boynuna atıldı Pavka'nın.

Polonyalılar tarafından taş kutuların içine kapatılmış ve kurşuna dizilmeyi ya da idamı bekleyen bu beş bin yetmiş **bolşevik**'le Kızıl Ordu hizmetindeki iki bin **politrabotniki**'nin kurtarılması, savaşçıların gözünde her türlü kahramanlıktan ve hattâ zaferden bile daha değerliydi. Yedi bin devrimci için artık, koyu karanlık bir gece pırıl pırıl bir ışığa terkediyordu yerini.

Yüzü bir limon kabuğu kadar sararmış bir mahpus,

sevinçle kucaklamıştı Pavel'i. Şepetovka basım işçilerinden Samüel Leşer'di bu.

Kül gibi olmuştu Pavel'in yüzü. Samüel, doğduğu kasabının kanlı hikâyesini anlatıyordu ve kelimeler, eritilmiş kızgın maden gibi düşüp saplanıyordu Korçagin'in yüreğine...

— Bir provokatörün ihbarı üzerine, hepimizi toptan yakalayıp tıkılar içeri. Vakit geceydi. Birdenbire jandarma çizmeleri altında bulduk kendimizi. Leşimizi çıkarıncaya kadar dövdüler. Korkunç bir şeydi, bilemezsin Pavel! En az ıstırap çeken ben oldum içlerinde: Daha birinci darbede kendimi kaybettim çünkü... Ama benden daha dayanıklı, daha güçlü kuvvetli olan yoldaşlar... Ve gizleyebilecek hiç bir şey de yoktu işin fenası: Ne olup bittiğini bizlerden daha iyi biliyordu polis, ossaat haber alıyordu her adımımızı. Aramıza bir ajan sokmuşlar, anlıyor musun... Kurbanların çoğunu tanıyorsun Pavel'ciğim, onun için de biraz acı bunları sana anlatmak... Valya Bruzjak vardı aralarında, Roz Gritzman vardı on yedi yaşında bir kızcağız hatırlar mısın bilmem? Yüreği güven dolu bir yiğit kız... Sonra Şaşa Bunşaft, bizdeki sayfa bağlayıcısı hani, durup durup patronun karikatürlerini yapan ufak tefek bir oğlan... İki liseli sonra: Novoselski'yle Tujitz... Altısı kadın yirmi dokuz kişiydik sözün kısası. Vahşice bir muamele gördük. Daha tevkif edildikleri gün ırzlarına geçildi Valya ile Roz'un. Kirlettiler evet bedbahtları, gözlerini kırpmadan kirletti namussuzlar! Sürükleyip hücreye getirdikleri vakit yarı ölü hâldeydi ikisi de. Üstlerinden geçmeyen kalmamıştı. Birkaç gün sonra da Roz çıldırdı zaten.

Ama inanmadı katiller kızın çıldırdığına. Rol yaptı-

ğını söyleyip her sorguda yeniden kırbaçlıyorlardı... Değil rol yapmak, kımıldayacak hâli yoktu zavallıcığın!. Ve kurşuna dizildiği gün korkunç bir kılıktaydı... Bunu düşünmek bile dehşet veriyor bana... Yüzü yediği darbelerden simsiyah kesilmişti, anlamsız vahşi bir bakışla bakıyordu etrafa... On yedi yaşında bir ihtiyar kadın!.

Valya Bruzjak ise, büyük bir mertlik gösterdi son ana kadar. Aramızda durumu en kötü olan Valya'ydı, düşün!. Polonya kurmayının köylere öncü olarak yolladığı radyo - telgrafçılarla teması o kurmuştu, ve bir rövolverle iki el bombası bulmuşlardı evinde. Provokatör vermiş bu silâhları ona... Kızı, yüksek kumanda heyetine karşı suikastla suçlamak için herşeyi hazırlayıp monte etmişler sözün kısası...

Ah Pavka, o cesareti nereden bulup da anlâtsam gerisini! Valya'yla kendisi gibi idama mahkûm iki yoldaşının son günlerini!.. Gerçek birer kahraman gibi öldüler inan bana... O kuvveti nereden buldular bilemiyorum. Kelimelere sığmaz yaptıkları iş... Bir harp divanı tarafından yargılandılar. Çok kısa bir yargılama... Karar da, idamdı. Üçü idam edilecek, ötekilerse kurşuna dizilecekti.

Polonyalı askerler hakkında da aynı hüküm verilmişti. Memleketine ihanet etmek ve komünist propagandası yapmakla suçlanan genç telgrafçının, af dilemeyi reddettiğini öğrendik... Yirmi dört saat sonra da kurşuna dizildiğini... Tanık olarak mahkemede bulunan Valya, Snegurko'nun propaganda yaptığını kabul, ama vatan ihaneti suçlamasını reddettiğini anlattı...

— Benim Vatanım... demiş, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetidir. Polonya Komünist Partisi üyesiyim evet. Ve beni, iradem dışında askere aldınız. Arkadaşlarımın gözlerini açmağa çalıştım. Asabilirsiniz beni ama bilin ki,

memleketime ihanet etmedim. **Pan**'ların ülkesi sizin vatanımız, benimkiyse işçilerle köylülerin ülkesi... Ve benim vatanımda kimse beni ihanetle suçlamayacaktır...

Karardan sonra aynı hücreye koydular hepimizi. İnfazdan önceki gece, hapishane karşısında darağacını kurdular. Bizleri kurşuna dizmek üzere daha farklı bir şey seçmişlerdi. Orman yakınlarında bir yer... Ve geniş bir çukur kazmışlardı oraya... Afişler hâlinde bütün şehre ilân edildi karar. Halka bir gözdağı vermek istiyorlardı ve insanları zorla sürüklediler infazı seyretmeğe... Korkunç bir kalabalıktı, aralarında kendiliğinden gelmiş tek tük meraklılar da vardı ama çoğu zorla gelmişti, getirilmişti. İnsan kafalarından meydana gelme bir deniz derdin görmüş olsan... Mitralyözler dizilmişti sıra sıra, koca bir piyade taburu göğüslüyordu halkı... Zindanda sessizce bekliyorduk. Boğuk ama manâlı bir uğultu geliyordu bize kadar. Bir gün önce vedalaşmıştık. Sadece Roz bir şeyler geveliyordu uzandığı köşede. Uğradığı saldırılardan ve yediği dayaktan, yürüyecek hâli bile kalmamıştı Valya'nın. İki kız kardeş, kucaklaşırken hıçkırmağa koyulmuşlardı. Tevkifi sırasında iki jandarmayı yaralamış olan Stepanof, büyük bir soğukkanlılıkla:

— Ağlamak yok yoldaşlar ...diyordu onlara. İçinize rahatlık veriyorsa ağlamak, biz buradayken doya doya ağlayın, ama o kanlı köpeklerin karşısında tek bir damla göz yaşı bile dökmeyin kardeşler. Zayıflayıp çözüldüğümüzü görmek sevincini bağışlamayacağız onlara, hayır! İçimizden hiç biri dizüstü düşmeyecek. Mertçe ölmek gerekiyor, unutmayın bunu!.

Sonra almağa geldiler. Manganın başında Svarkovski vardı. Karşı-**razvedka**'nın başkanı, kudurmuş köpekten beter bir sadik. Hani şu... kendi gücü elvermediği vakit kadınların ırzına askerleri geçirten ve zevkle seyredenler-

den... Önce dipçik darbeleriyle avluya getirdiler, sonra da kılıç çekmiş iki jandarma duvarının arasından geçirerek dörderlik gruplar hâlinde darağacının bulunduğu yere sürüklediler. İri kalaslardan kurulmuş yüksek bir darağacıydı bu. Hani şu... sırası geldiğinde mahkûmun ayağı altından çekilen bir darağacı... Ve etrafta durmadan dalgalanan bir insan denizi... Biz onlara, onlar bize bakmakta... Herkesin bir yakını var, herkes biribirini tanıyor...

Biraz ilerdeki peronun üzerindeki koltuklara yan gelip kurulmuştu subaylar **şliyahta**'sı... Bir bolşevik nasıl ölür görmeğe gelmişler... atlı yumuşak bir kar örtüsü ayaklarımızın altında. İhtiyar insanların başı gibi bembeyaz kesilmiş orman, göz alabildiğine uzanıyor. Ağaçları pamukla örtmüşler sanki ...Üstümüz âdeta çıplak, ama duymuyoruz soğuğu. Stepanof'un ayaklarında pabuç bile yok. Bekliyoruz...

Valya'yla idama mahkûm iki yoldaşı hapishaneden çıkarıyorlar nihayet. Yoldaşları destek olmuş kıza. Manto falan yok üstünde, sadece bir gömlek var o kadar. Dimdik yürümeğe çalışıyor zavallı. Stepanof'un sözlerini hatırlıyor herhalde:

— Mertçe ölmek gerekiyor yoldaşlar!.

Şvarkosvki'yi sinirlendirdi bu hâl, uzaklaştırdı kıza destek olan yoldaşlarını. Valya bir şeyler dedi ona, ve atlı bir jandarma kızın üzerine indirdi kırbacını... Yırtıcı bir kadın çığlığı yükseldi kalabalıktan. Kendini oradan oraya savurarak barajı aşmak isteyen bir kadındı **bu.** Annesiydi herhalde... Ve darağacının yanına gelince, **Varşova** marşını okumağa koyuldu Valya. Ben böyle bir ses daha işitmedim ömrümde. Ancak ölüme adanmış ve bunu bilen birisi söyleyebilir bir türküyü bunca tutkuyla... Yoldaşları da başladılar söylemeğe ardından. Kuduz kö-

pekler gibi saldırdılar jandarmalar üzerlerine, kırbaçlamağa koyuldular ama kâr etmedi. Dayağı hissetmiyor gibiydiler! Ve bir an geldi devrilip kaldılar darbenin altında. Darağacına birer çuval gibi sürüklediler onları, soluk soluğa okudular kararı ve soluk soluğa geçirdiler yağlı ilmiği boyunlarına. İşte o vakit biz gürledik Pavluşa:

Yeryüzü lânetlileri, kalkın ayağa!

Dört bir yandan askerler saldırdı üzerimize. Bir askerin, ayaklarını tutan kütüğü bir dipçik darbesiyle devirip indirdiğini ancak görebildim, ve her üçü de son bir çırpınışla gerilip sallandılar...

İçlerinden benim de bulunduğum on kişi, general tarafından affedilmişti: Bu mağfireti ormanın kıyısında, öğrendik, on yıl ağır hapse çevrilmişti cezamız. On yedi arkadaşımız yanı başımızda devrildi...

Hınçla yakasını kopardı Samüel, boğuluyordu sanki.

— Asılanlar, diye devam etti sonra, tam üç gün darağacında kalmış. Nöbetçi koymuşlar başlarına. Yeni gelen mahpuslar söyledi bunu bize. İçlerinde en ağırları olan yoldaş Toboldin dördüncü günü ipini koparıp da düşünce, öteki cesetleri de indirip hemen oracığa gömmüşler. Darağacını da kaldırmamışlar, varıp baksan gelecek kurbanları beklemektedir...

Samüel, ilerde belirsiz bir noktaya dikmişti gözlerini. Pavel, hikâyenin sona erdiğini farketmemişti bile. Üç insan vücudu vardı gözlerinin önünde... Başları yana sarkmış, sessizce sallanan üç gövde...

Toplanma borusu çalıyordu. Gözlerinde canlanan feci hayalden ancak bu sâyede sıyrılabildi Pavel...

Hapishane kapısında alay komiseri emirler yağdırıyordu:

— Al sana esirlerin listesini Antipof yoldaş. Hepsini Novograd-Volinsk'e sevkedeceksiniz. Yaralılara pansu-

man yaptıktan sonra aynı yere gönderin. Onlarla uğraşmaktan çok daha önemli işlerimiz var yapacak. Ama dikkat edin: Hiç birine kaba davranmayacaksınız.

Samüel'e döndü Pavel:

— İşitiyorsun değil mi Onlar bizimkileri sallandırıyor, bizse onları kibarca sevkediyoruz... Gel de gücün bitmesin!

Şöyle bir döndü komiser, ve kendi kendine konuşur gibi kısık bir sesle ama kelimeleri tane tane telâffuz ederek:

— Silâhsız bir esire kötü davrananlar kurşuna dizilecektir... dedi. Biz Beyaz değiliz!

Hapishaneden ayrılırken, **revoyensovyet**'in bütün alay karşısında okunan kesin emrini düşünüyordu Pavel:

> Sevgili Kızıl Ordusu'ndan gurur duyan işçi ve köylülerin vatanı, bayrağının tertemiz ve lekesiz kalmasını istemektedir.

— «Tertemiz ve lekesiz!» diye mırıldandı Pavel.

VI. Kızıl Süvari Tümeni Jitomir'i işgal ettiği sırada, VII. avcı tümeninin 20. tugayı da Okuninof bölgesinde Dniyepr ırmağını zorlamaktaydı. Golikof yoldaşın kumandasındaki **udarnik**'ler grubunda Başkir'lerden kurulu bir de suvari tugayı vardı. Ve, Korosten mevkiindeki İrşagarı dolaylarında Polonyalıların Kief'in ricat yolunu kesmek, böylece düşmanı kuşatan çenberi tamamlamak görevi işte bu tugayla birlikte XXV. avcı tümenine verilmişti Şepetovka **komsomol**'unun bir üyesi, Mişa Levçuk, gürülüsüz ve alâyişsiz bir şekilde işte burada öldü. Dniyepr'i geçerken... Arkadaşının ölümünü dört gün sonra öğrenebildi Serejka. Avcı zincirindeki komşusu Yakimenko, sürekli devam eden yaylım ateşe bir an için ara

vermiş ve kızgın kızın tüten tüfeğinin namlu dibini güçlükle oynatarak Bruzjak'a dönmüştü:

— Tüfeğin kadından farkı yoktur! dedi. Dinlenmek ister o da...

Sonra da, ortalıktaki gürültünün kesilmesinden faydalanıp ekledi:

— Bir arkadaşın vardı ya, sanıyorum boğuldu. Yüzerek ırmağı geçerken bir obüs düştü yanımıza, hepimiz sulara daldık, çıktığımız zaman Levçuk'u göremedim. Herhalde batıp kalmıştı...

Berdiçef'in zapta gönderilen XI. tümen, Polonyalıların amansız direnciyle karşılaşmıştı. Göğüs göğüse bir savaşla kana bulandı sokaklar. Süvarilerin yolu üzerinde yerleştirilmiş mitralyözler ölüm kusuyordu sanki. Ama şiddetli hücuma fazla dayanamadılar. Tren istasyonunda önemli bir kaç katar ele geçirdi Kızıllar. Düşmanın verdiği en ağır kayıpsa, cephenin en büyük stokunu teşkil eden fişek deposunun, en uzak binaları bile oyuncak evler gibi sarsarak infilâk edişi oldu. Jitomir ve Berdiçef'i kaybeden Polonyalılar, çelikten bir çenber içine düşmüşler ve Kief'e doğru umutsuz bir ricat hareketine girişmişlerdi.

Kendi kişiliğini bile unutmuştu Pavel. Sabahtan akşama süren çetin çatışmalarda sarhoş oluyor ve gittikçe biraz daha eriyordu o ateşli savaşçı kitlesinin içinde... **Ben**'in yerini **biz** almıştı: Alayımız, tugayımız, taburumuz vardı artık sadece. Ve başdöndürücü bir hızla ardarda yığılıyordu olaylar. Süvarilerin önünde durmak mümkün değildi... Darbe üzerine darbe indiriyordu Polonyalıların geri hatlarına şanlı **budiyenovtzi**'ler, parçalayıp kırıyorlardı cephenin direncini. Ve kızıl tümenler, gittikçe büyüyen zaferleriyle sarhoş, amansız bir tutkuyla şimdi de Novograd-Volinsk'e, savunma mevzilerinin bu en can alıcı noktasına saldırıyorlardı... Sarp kıyıdan doğru iniyor-

lardı dalga dalga, ve dehşet saçan naralarıyla çınlıyordu ortalık:

— **Dayec!**

Hiç bir şey yoktu esirgeyecek Polonyalıları: Ne dikenli teller, ne de garnizonun umutsuz direnci kâr etmiyordu. 27 Haziran günü Sluç çayının geçidini aşan **budi-yenovtzi**'ler, düşmanı perperişan bir hâlde Koretz köyüne doğru çekilmeğe zorlayıp, kaleye giriyordu. Aynı anda XLV. Yakir tümeni Novii Miropol mevkiinde ırmağı aşıyor ve Kotovski tugayı Liyubara doğru hücuma geçiyordu. Ve 1. süvari müfrezesi, yüksek kumanda heyetinin emrini alıyordu radyodan: Rovno'yu ele geçirmek...

İşte bu günlerden birinde, tugay komutanı tarafından zırhlı trenin beklediği gara gönderilmiş olan Korçagin, hiç mi hiç ummadığı birisiyle karşılaştı orada... Hareket hâlinde bir kaleyi andıran koca lokomotifin bir tekerleğine eğilmiş, küçük bir topluluğun arasında iş gören dev bir silüet çarpmıştı gözüne. Ama aldırmamıştı. İşini bitirip de dönmek üzereyken, o siluet doğruluverdi birden:

— Pavel... yumurcağım benim!

Artem'di bu. Baştan ayağa mazota bulanmış olan ateşçi, bir ayı kucaklayışıyla sarıvermişti genç kızıl askeri.

Gözlerine inanamıyordu ikisi de. Avcılar iki kardeşin etrafında toplanmış dalga geçmekteydiler şimdi:

— Şunların hâline bak yahu!. İnsan kardeş olur da böyle aptal aptal durur mu birbirine yani!.

12 Ağustos günü Lvov bölgesindeki çılgınca bir atlı çatışması sırasında Pavel kasketini düşürdü. Yerden almak için tam kısrağını gemliyordu ki, ırmağa doğru in-

mekte oldukları yamacın çalıları arasından dört nala gelen Demidof:

— **Naçdiv** öldürüldü! diye haykırdı.

Birden titredi Korçagin. Sınırsız cesaretli yiğit yoldaşları, kahraman şefleri Letunof, kayıplara karışmıştı demek! Korkunç bir öfkenin etkisiyle boğulacak gibi olduğunu duydu Pavel. Atının ağzında kısılmaktan kan tutmuş olan gemi sinirli bir hareketle oynatıp daldı savaşa.

— Ez bu yılanları, sil yeryüzünden! diye haykırıyordu durmadan. Devir o namussuz Polonya **şliyahta**'sını!. Letunof'un kaatillerine merhamet yok!.

Kurbanının yüzüne bile dikkat etmeksizin yeşil bir üniformaya daldırmıştı kılıcını. Sonra bir daha... bir daha... Ve öc alma tutkusuyla geleyana gelen **budiyenovtzi**'ler, göz açıp kapayıncaya kadar koca bir düşman mangasını kılıçtan geçirmişlerdi. Kaçanların ardından ovaya doğru atılıyorlardı şimdi. Ve işte tam o sırada harekete geçti düşman bataryası, insafsızca ölüm saçmağa koyuldu süvari saflarına. Öldürücü saçıntılarıyla savaşçıları örten şarapneller uçuştu havada. Yem-yeşil bir alev pırıldadı Pavel'in gözlerinde birden inanılmaz bir ışık patlamasıyla pırıldadı ortalık. Gök gürültüsünü andıran bir ses doldurdu kulaklarını. Alev saçan bir demir kırıntısıyla dağlandı kafatası. Ve inanılmaz, dehşet verici bir büyük daire çizip devrildi toprak, sarsılarak yükseldi bir daha, sonra gene devrildi... Kopkoyu bir gece başladı birdenbire.

IX

Askerî hastane doktorlarından Nina Vladimirovna, leylâk rengi bir kâğıtla kaplı kalın hatıra defterini ka-

rıştırmaktaydı. İnce bir elyazısıyla döküİmüş kısa kısa notlarla doluydu sayfalar...

26 Ağustos 1920

Sağlık treni gene bir alay ağır yaralı getirdi bizlere. Pencerenin yanına yerleştirilen kızıl bir asker var, henüz on yedi yaşında! Kafatası tamamıyla yarılmış durumda... Daha önceki tıbbî gözlem raporlarıyla birlikte öteki kâğıtlarını da bana emanet ettiler. Ukrayna komünist gençlik Birliği'nin de bir kartı var bunlar arasında: No. 967, adı Pavel Andreyeviç Korçagin. Bir de bir kızıl muhafız sicili var paramparça olmuş, neredeyse dökülüp dağılacak... Sicilde yazılı olduğuna göre, öncülük hizmetlerinden ötürü takdirname verilmiş Korçagin'e... Bir de küçücük bir mektup, kendisi tarafından yazılmış olmalı: «Ölecek olursam, yoldaşlarımdan ailemi haberdar etmelerini rica ediyorum. Adres: Şepetovka şehri, lokomotif deposunda tesviyeci Artem Korçagin.»

Hasta bir obüs patlaması sonucu yaralandığı 19 Ağustos gününden beri kendinde değil.

27 Ağustos

Anatol Stepanoviç gözden geçirdi Korçagin'in yarasını çok derin ve çok ağır... Kafanın sağ kısmı baştan başa felce uğramış durumda. Korkunç bir rekilde şişmiş bulunan sağ gözde iç kanama tesbit ettik. İltihap yapmasını önlemek amacıyla gözü almak istedi cerrah, tamamıyla estetik kaygılarla vaz geçirdim kendisini. Kan akıntının kendiliğinden duracağını umduğumuz müddetçe ameliyata başvurmayacağız.

Yaralı durmadan sayıklıyor. Sürekli olarak beklemek lâzım başucunda. Vaktimin çoğunu ona hasretmiş bulunuyorum Oylesine genç ki, acımamak elde değil!. Ölümün ellerinden bir kurtarabilsem vazallı çocuğu...

Sayıklamalarından, hayatı hakkında bilgiler de edindim. Bazan da öyle küfürler savuruyor ki, dehşete kapılıyorum! Bilmediğim bir nokta var. Bu küfürleri onun ağzından işitmek daha da acı veriyor bana... Çocuğun hiç bir kurtuluş şansı kalmadığını söylüyor Anatol Stepanoviç, ve durmadan homurdanıyor: «Bir orduya bu yaşta çocuklar nasıl kabul edilir anlamıyorum. İsyan ettirici bir şey bu!»

30 Ağustos

Korçagin'in durumu olanca ağırlığını muhafaza etmekte. Can çekişen hastalar koğuşuna kaldırıldı bugün. Hastabakıcı Frosya bir an olsun başucundan ayrılmıyor. Eskiden tanırmış onu, bir büfede birlikte çalışmışlar. Kızın bu çocuğa gösterdiği sevgi ve itinaya hayranlık duyuyorum!.

Korçagin'in durumunun gerçekten umutsuz olduğuna bende inanmağa başlıyorum yavaş yavaş...

2 Eylül.

Ne sevinçli bir gün! Korçagin kendine geldi. Ümit Burnu'nu aştı artık...

Bir kişinin hayatını daha kurtarmış olıyorum! Bu kadar yorucu bir çalışmadan sonra en büyük ödül, hastalarımın iyileşmesidir benim için.

Küçük çocuklar gibi bağlanıyorlar bana. Basit ve samimi bir dostlukları var.

Onlardan ayrılırken ağladığım bile oluyor bazan. Budalaca bir şey belki, ama böyle.

10 Eylül.

Korçagin'in ağzından, ebeveynlerine ilk mektubunu yazdım bugün. Yarasının hafif, iyileşmesinin pek yakın olduğunu bildirmemi istedi. Gerçekte ise, çok kan kaybetmiş durumda. Pamuk gibi bembeyaz yüzü, ve bünyesi çok zayıf...

14 Eylül

Korçagin'in ilk gülümseyişi. İyi bir gülümseyiş bu! Hastalar, ilk toparlanmağa başladıkları vakit kabalaşırlar çoğunlukla. Ama fırsat buldukça oğlanın başucuna damlayan Frosya, ona benim emeklerimden, böyle durumlarda âdet olduğu üzere biraz da mübalâğa ederek söz etmiş olmalı. Ne zaman yanına gitsem, hep gülümsüyor şimdi...

Dün bir soru sordu:

— Kolunuzda niye öyle mosmor lekeler var doktor sizin?

Mahsus cevap vermeyip geçiştirdim... Sayıklayışları sırasında gerilen parmaklarının izleriydi o lekeler.

17 Eylül.

Korçagin'in yarası düzelmeğe yüz tuttu. Pansumanlar sırasında bir çocuğun gösterdiği sabır ve tahammül bütün doktorlara dehşet veriyor.

Hasta, eğer kaprisli değilse, inler çoğunlukla. Bu çocuksa yarası tentürdiyodla temizlenirken, en fazlasından kaskatı kesiliyor, bazan da bayılıyor...

Hastanede bilmeyen kalmadı artık: Korçagin inliyorsa, bayıldı demektir. Bu derece korkunç bir sebat ve dayanma gücü nereden gelebilir acaba?

21 Eylül.

Bugün Korçagin'i ilk olarak taraçaya çıkardılar. Büyük bir açlık içinde ciğerlerine çekiyordu taze havayı. Pırıl pırıl parıldayan gözü dünyayı ilk olarak keşfediyormuşçasına bütün etrafı tarıyordu.

26 Eylül.

Ziyaretçiler arasında iki genç kız vardı. Birisi Tonya Tumanova... Sayıklamaları sırasında sık sık geçiyordu bu ad. Güzel de bir kızmış..., Konuşmalarına müsaade ettim.

8 Ekim.

Artık bahçede tek başına dolaşabiliyor Korçagin, ve hastaneden çıkmak istiyor. O iki genç kız da, ziyaret saatlarını katiyen kaçırmıyorlar...

Nihayet öğrendim niçin inleyip bağırmadığını. Sorduğum vakit şu cevabı verdi bana:

— **Ovod** diye bir roman vardır. Onu okuyun, anlarsınız.

14 Ekim.

ÖRNEK BİR YOLDAŞ

Ayrılırken neredeyse ağlayacaktık.

Hâline baksanız, imkânı yok anlayamazsınız

sokur olduğunu.

Vedalaşırken ilk olarak şikâyet etti:

— Sol gözümü kaybetmiş olmayı isterdim... dedi. Sağ gözsüz nasıl nişan alacağım şimdi ben? Şimdiden dönmek istiyor cepheye!

Hastaneden çıktıktan sonra Pavel, Tonya'nın dostları Buranoski'lerde kaldı bir kaç gün. Ve hiç geçirmeden genç kızı kollektif çalışma hayatına çekmek istedi, **komsomol** toplantısına çağırdı onu. Tonya kabul etti, ama hazırlandığı zaman Pavel pişman olmuştu: Takıp takıştırmıştı kız, kokular sürünmüştü. Meydan okur gibi bir hâli vardı... Bunu kendisine söylediği vakit de hırçınlaşmış:

— Kendi bildiğim gibi davranırım ben... demişti. Hoşuna gimiyorsa, gelmem.

Toplantıda **komsomoltzi**'lerin rengi atmış elbiseleri arasında Tonya'nın alabildiğine «burjuva» kılığı hemen göze çarptı nitekim. Ve teşkilât sekreteri hamal Pankratof, duyulan genel rahatsızlığı Pavka'ya bildirdi. Pavel öfkelendi önce: Görünüşe aldanarak insanları yargılamağa kalkışmak doğru muydu yani!.

— Sonuna kadar güvendiğim bir yoldaştır o... dedi.

Ama haksız olduğunu biliyordu aslında, ve Tonya'dan çıkardı kızgınlığını.

İlk kırgınlıklarıydı bu. Ama Pavel, sağlam ve yıkılmaz sandığı bir sevginin gittikçe büyüyen çatlaklarını, şaşkınlık ve acılık içinde, görmekte gecikmedi. Bunu izleyen bir kaç gün süresince her konuşma biraz daha arttırmıştı anlaşmazlığı. Ve çok geçmeden de birbirlerine karşı soğuk bir ilgisizlik duymağa başladılar. Tonya'nın ucuz ferdiyetçiliği katlanılmaz bir hâl almış-

tı Pavel için. Her ikisinin gözünde de, kopuş kaçınılmaz bir şeydi artık.

Bir akşam, kulamsı yapraklarla örtülü Ticaret parkında son ve kesin sözleri söylediler. Parmaklığa yaslanmış Dniyepr'in boz bulanık geniş sularını seyrediyorlardı. Akıntıya karşı ağır ağır çıkmaktaydı bu römorkör, çarklarını bıkkınlıkla çevirerek iki şişman şalupa çekmekteydi. Trukanof adasını yaldızlara gömmüştü batan güneş, evlerin camları bir altın parıltısıyla alevlenmiş gibiydi.

Güneşin batışını seyreden Tonya, melankolik bir sesle:

— Demek dostluğumuz da bu güneş batar gibi batacaktı sonunda!.. dedi. Bir süre kıza baktı Pavel. Kaşlarını çatmıştı. Sonra tatlı bir sesle:

— Daha önce de konuştuk bunu Tonya... dedi, Seni nasıl sevmiş olduğumu bilmez değilsin, daha hâlâ nasıl sevebileceğimi de bilirsin pekâlâ. Ama bunun için bizimle birlikte yürümen gerek. İlk tanımış olduğun Pavluşa değilim artık ben. Kendimi önce sana, sonra Parti'ye hasretmemi istediğin takdirde dayanılmaz bir koca olurum senin için...

Başını çevirdi Tonya: Irmağın karanlık sularına dikili gözlerini ıslak bir perde örtüvermişti. Bunu gördü Pavel, ve bir vakitler büyük bir sevgiyle bağlandığ bu güzel profilin, bu alımlı saçların karşısında sonsuz bir acıma duygusuna kapıldı birdenbire. Omuzuna dokundu hafifçe kızın:

— Ayrıl, bizi ayıran şeyden Tonya... dedi. Bizimle birlikte yürü. Birlikte devirelim efendileri. Bir dolu yiğit kız var bizimle birlikte savaşıp acı çeken. Belki senin kadar görgülü ve yetişmiş değiller ama gene de niçin... onların safına geçmeyi reddedecekmişsin? Hangi

sebeple Tonya? Bir komünist sorumlunun, Çujanin'in sana zorla sahip olmak istediğini söylüyorsun... Ama kim dedi sana Çujanin'in gerçek bir mücadeleci olduğunu? Piçin biridir o, komünist falan değildir. **Komsomol'**daki yoldaşların senden ürktüklerini, sana güvenmediklerini söylüyorsun değil mi? Ama niçin öyle, bir burjuva balosuna gider gibi giyinip de gittin karşılarına? Gururundan değil mi Tonya! «Çevreye kulak asmam» diye düşündün, ama çevre kirli asker ceketlerinden ibaret olunca düşündün bunu. Bak Tonya: Bir işçiyi sevmek cüretini gösteren sen, aynı işçinin idealini de sevmek cüretini neden göstermeyecekmişsin!. Senden ayrılmak inan ki büyük acı verecek bana, ve seni sanki bir düşmanımmışsın gibi hatırlamak istemem...

Cevap vermedi Tonya, sustu.

Pavel ertesi günü, olağanüstü bölge komisyonu başkanı Çukray'ın imzasını taşıyan bir Çeka ilânı gördü duvarlarda. Ve gemiciye ulaşabilmek için karşılaşmadığı güçlük kalmadı. Bir obüsün azizliği sonucunda çolak kalmış olan Çukray'ın işi başından aşkındı. Kardeşçe karşıladı Pavel'i:

— Karşı-devrimi bastırmak için benimle işbirliği yapmalısın: Cepheye dönecek kadar iyileşmedin daha, yarın seni bekliyorum.

Polonya ile süregelen savaş bitmişti. Handiyse Varşova duvarlarına dayanmışken, kaynaktan uzaklaştıkları ve bütün yedeklerini tükettikleri için atılımlarının bu son hedefine ulaşamayan kızıl ordular geri çekilmişlerdi. Hasımlarının «Viska mucizesi» olarak adlandırdıkları harekâttı bu.

Bütün bu dönem boyunca evinden uzak kalmıştı

Korçagin. Beyaz Polonyalılar tarafından işgal edilen Şepetovka, mütareke süresince sınır şehir olarak kalacaktı. Derin bir hüzün duydu Pavel bu haberi alınca...

— Ne yani Fedor, eğer işler barış andlaşmasının imzasından sonra da böyle giderse, annem yurt dışında mı kalacak?

— Üzme kendini yumurcak... Benim dediğime bak sen: Gorin'den geçecektir sınır ırmak boyunca. Şepetovka bizdedir.

Artık boşalmış bulunan Polonya cephesinden Güneye doğru akıyordu şimdi Kızıl Ordu tümenleri. Ortalığın bir anlık durulmasını fırsat bilen Vrangel, Kırım'dan hücuma geçmişti: Emekçiler Cumhuriyeti, Polonya'ya karşı direnmek için olanca gücüyle çabalarken, beyaz general Ekaterinoslav'a tırmanmaktaydı. Ve memleket bu defa da, karşı-devrimin bu son alevlenişini bastırmak üzere harekete geçiyordu.

Hummalı bir faaliyet içindeydi ulaşım **Çeka**'sı: «Askerî emir» üzerine bazan şu, bazan da bu yolu açmak gerekiyordu. Ve gelen her yeni telgrafta, emrin yerine getirilmemesinden sorumlu olanların devrimci harp divanını boylayacakları hatırlatılıyordu.

Hiddetten köpürmüş kumandanlarla dolup taşıyordu bölgesel **Çeka** merkezi. Hepsi de rövolverine sarılıyor ve kumanda ettikleri birliğe derhâl yol açılmasını talep ediyorlardı. Telgrafla aldıkları askeri emre uygun olarak, istiyorlardı bunu. Bazan **komandarm N**... di emri veren, bazan da radyo X... Ve tabii hiç biri, organizatör denilen adamın gücünün de bir sınırı olduğunu anlamak istemiyordu...

— Gebersen umurumda değil, önce bırak beni geçeyim!... çığlıklarıyla çınlıyordu ortalık.

Ve en uçkuru çözülmedik küfürler dolduruyordu odaları. Özel önem taşıyan şıklarda, Çukray'ı çağırıyor-

lardı acele olarak. Ve biribirine girmeğe hazırlanan insanlar, ancak onun sakin yüzü görünüp sert sesi işitilince yatışıyorlardı... Her akşam, sinirleri çekilir kafası yoğrulur gibi bitkin bir hâlde bürodan çıkıyordu Pavel

İşte o arada bir gün, bir trenin sahanlığına yerleştirilmiş cephane sandıkları ortasında Serejka Bruzjak'ı gördü: Serejka bir sıçrayışta yere atlayarak vahşice kucaklamıştı arkadaşını:

— Pavka! Kör şeytan! Hemen tanıdım seni!

Vakit yoktu, ve biribirlerini görmeyeli beri o kadar çok şey geçmişti ki her birinin başından!. Durmadan soruyorlardı biribirlerine ve cevap beklemeden gene soruyorlardı. Trenin kalkış düdüğünü işitmediler bile, vagonlar sarsılarak hızlanmışlardı... Koşarak yetişebildi trene Serejka, gürültüden anlaşılmayan bir şeyler haykırdı ve atladı basamağa, dost eller yakalayıp içeri çektiler onu. Ve Pavka şaşkın bir hâlde bakakaldı uzaklaşan arkadaşının ardından. Kız kardeşinin öldüğünü bilmiyordu bile. Şepetovka'ya uğramamıştı ki... Pavka da, bu beklenmedik raslayışın sevinci içinde söyleyememişti bir türlü.

— Böylesi daha iyi oldu!. dedi kendi kendine. Oğlanın keyfini bozmanın âlemi yoktu.

Arkadaşını son defa olarak gördüğünü bilmiyordu. Bir vagonun üzerinde ayakta, ve göğsü sonbahar rüzgârına alabildiğine açık, ölüme doğru gidiyordu şimdi Serejka.

İlk savaşta devrildi nemli bozkır toprağına. Uzaklardan kopup gelmişti onu vuran kör kurşun. Darbenin etkisiyle ürperdi ilkin, dayanılmaz bir alev sarmıştı sanki göğsünü, bir kaç adım attı sendeleyerek, bağırmaksızın, ve gizli bir düşmanı uzaklaştırmak ister gibi kollarını salladı havada, ellerini bitiştirip göğsündeki deliği

örttü sonra ve bir hendekten atlayacakmışçasına büküldü. Ama atlayamadı Serejka. Birdenbire kurşun gibi ağırlaştı vücudu, devrilip kaldı toprağa. Uçsuz bucaksız bozkıra dikiliydi mavi gözleri.

Yer değiştirip kendime başka bir iş seçsem ne dersin Fedor?. Kıtama dönmek için henüz çok zayıf buluyor beni sağlık kurulu, ama burası cepheden beter biliyor musun... cehennem sanki!. Sutir çetesiyle uğraştığımız şu son iki gün kuvvet namına nem kaldıysa aldı götürdü azizim... Dün bir baygınlık geçirdim. Biraz soluk almağa ihtiyacım var bütün bunlardan sonra. Ve kabul et ki kötü bir **Çeka**'cı olmağa başladım artık. Ayakta duracak halim bile yok...

Kaygıyla bakıyordu Pavel'e Çukray. Nihayet:

— Haklısın aslanım... dedi. Haddinden fazla düşkün gözüküyorsun. Çok daha önceden değiştirmeliydim senin yerini... Ben kendime şaşmaktayken nasıl üstesinden gelebiliyorum diye bunca işin! Al şu kâğıdını... Ustinoviç yerleştirir seni.

Ve güzel esmer kızla yaptığı kısa bir görüşmeden sonra Pavel, demiryolu atölyelerindeki hücrelere sekreter delege oldu ...Bu sırada Güneyde, Kırım kapılarındaki eski sınırda, bir vakitler Tatarlarla Zaporogları ayıran bu daracık toprak parçasının üzerinde, koca kitlesiyle Perekop berzahına hâkim bir şekilde, beyaz muhafızların ulaşılmaz ve korkunç son kalesi yükselmekteydi.

Bir sonbahar gecesiydi. On binlerce emekçi halk çocuğu boğazın buzlu sularına indiler. Ortalık zifirî karanlıktı. İvan Jarki de vardı içlerinde. Mitralyözünü başının üzerinde tutuyordu ıslanmasın diye... Ve şafak vakti korkunç bir ateşle sarsılırken Perekop, Beyazları arkadan sarmış olan Kızıllar müstahkem metrislere doğ-

ru hücuma kalkarken, Sivas'ı yüzerek geçenlerin ilk kıtalar da yarımadanın kayalık yamaçlarını tırmanmaktaydı. Aralarında İvan Jarki.

Görülmemiş zalimlikte bir savaşma başladı. Sulardan çıkan insanların üstüne süvari alaylarını saldırtmıştı Beyazlar. Biribiri ardından ve gittikçe daha vahşice, daha amansızca saldırıyorlardı. Jarki'nin mitralyözü, bir an bile hızını kesmeksizin ölüm saçıyordu ve bu çelik yağmuru altında, devrilen atlarla vurulan atlıların çığlıkları doldurmuştu havayı. Kaynıyor gibiydi Perekop. Toprak, dipsiz bir uçuruma doğru yuvarlanıyordu sanki. Vahşi bir ıslıkla gökyüzünü delip geçen mermiler büyük yarıklar açıyordu. Alt üstüne gelen bir topraktı bu. Güneş görünmez olmuştu sıçrayan dev keseklerden.

Yılanın başı ezilmişti artık. Kırım ülkesine akıyordu şimdi kızıl şelâle. Son ve karşı durulmaz bir atılımla coşan kızıl süvari tümenleri, Beyazların toparlanmasına müsaade etmedi. Liman rıhtımları paniğe kapılmış beyaz artıklarıyla dolup taşıyor, biri gelip biri kalkıyordu kaçak yüklü gemilerin...

Ve Cumhuriyet, kızıl bayrak nişanının küçücük altın madalyalarını takıyordu aşınmış **gimnasterka**'lara. Mitralyözcü **komsomoletz** Jarki'nin **gimnasterka**'sı da bunlar arasındaydı.

Nihayet Polonya ile barış da imzalandı ve Çukray'ın tahminine uygun olarak Sovyet Ukrayna'sında kaldı Şepetovka. Ve Pavel, 1920 Aralığında anayurduna dönüyordu.

Mariya Yakovlevna, arkasını bile dönmeğe lüzum görmeden içeri buyur etmişti ziyaretçiyi. Ama kapı açılıp da sevgili oğlunun karla kaplı yüzü belirince aralık-

ta, elleriyle yüreğini bastırıp hiç bir şey söylemeksizin kalakaldı öylece. Sonra koşup, küçük cılız vücudunu attı oğlunun açık kollarına ve sevinçten ağlamağa koyuldu. Mutluluktan pırıl pırıl ışıldıyordu gözbebekleri.

Üç gün sonra da çantası sırtında, Artem çıkagelecekti. Fırtınadan sonraki ilk gerçek buluşmasıyd. bu kardeşlerin.

— Şimdi ne yapacaksınız oğullarım?

— İşbaşı yapacağız anacığım, tıpkı eskiden o'duğu gibi işbaşı yapacağız... diye cevap verdi Artem.

İki hafta sonra da, artık tamamıyla düzelmiş olan Pavka, yeni işinin başına, Kief'e gidiyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Gece yarısı. Son bir tramvay kalmıştı depoda. Yıkık dökük bir tramvay. Cansız bir ay ışığı sızıyor penceresinden, titrek mavi bir şerit bırakıyor yatağın kenarına. Gerisi karanlık. Köşede, bir madenî lâmbanın yakınında, kalın bir deftere eğiliyor Rita.

24 Mayıs.

Hâtıra defteri tutmak için bile zaman yok. Altı haftadan beri ilk olarak bir şeyler karalayabiliyorum. Çünkü vakit geç, ve ben uykusuzum.

Yoldaş Segal, Merkez Komitesine gidiyor. Gerçekten önemli bir kişiydi Lazar Aleksandroviç'imiz! Dostluğunun bizler için ne denli paha biçilmez bir zenginlik demek olduğunu ancak şimdi takdir edebiliyorum. Dün akşam, «yardımcı»larımız tarafından elde edilen sonuçları kontrol etmek üzere onda toplanmıştık. Bölge **Komsomol** sekreteri Akim'le şu iğrenç Tufta da oradaydı. Nefret ediyorum o kendini beğenmiş keratadan... Müthiş sevinçliydi Segal: Öğrencisi Korçagin, Parti tarihi konusunda Tufta'ya eşsiz bir ders vermişti çünkü. Boşuna gitmemiş oluyordu iki aylık emeği...

Lazar Aleksandroviç bana emanet etti öğrencisini:

— Yarı yolda duraklayıp kalmayın Rita... dedi. İkinizin de karşılıklı olarak biribirinizden öğreneceğiniz bir alay şey var. Akıl almaz bir hayatiyet seziyorum bu delikanlıda. Fırtınalı ve âsil bir duygusallığı var... Eşi bulunmaz bir kılavuz olacaksınız onun için. İyi şanslar. Bana Moskova'ya mutlaka yaztın.

Yoldaşlar görev değiştirmeğe başladı. Söylendiğine bakılırsa Çukray, askerî kısımda son derece önemli bir göreve getirilmiş... Merkez Komitesi, Solomenka bölgesi için yeni bir sekreter gönderdi bize. Adı Jarki. Kendisini orduda tanımıştım. Dmitri de yarın Korçagin'i getirecek. Bir de Dubava'dan söz etmek gerekir. Yanılmıyorsam onun arkadaşı. Orta boylu ama sağlam yapılı, güçlü kuvvetli bir çocuk 1917'den beri Gençlik teşkilâtında, 1920'den beri de Parti'de üye. «Muhtelif işçiler» e mensup olduğu için **gubkomo!**'dan ihraç edilen üç kişiden biri... Kolay soru sıralayıp konuyu değiştirerek bütün tasarıları sabote eder. Daha ilk gün bir kavga koptu ikinci öğrencim Tumenova ile onun arasında. İçeri girer girmez Olga'yı baştan ayağa bir süzüp:

— Bu ne biçim kılık böyle!. diye haykırdı. Emeklilere dönmüşsün! Hemen git bir deri pantolon bul kendine, sonra bir çift mahmuz, bir **budyenovka** ve bir de kılıç... Şu haline bak ne kadar gülünç oluyorsun!.

Araya girdim hemen.

Garın madenî parmaklığı yanıyordu sanki. Köprüyü tırmanıyordu yorgun insanlar yavaş yavaş. Aşağıda Rita'yı görmüştü Pavel. Şimdiye kadar kendinde rasla-

madığı bir merakla baktı kıza. Çizgili bir bluz vardı üzerinde, ucuz kumaştan kısa bir mavi etek giymişti, bir deri ceket tutuyordu kolunda. Esmer yüzünü çevreleyen saçları darmadağındı. Ve ilk defa olarak bu kızın, kendisi için belki de bir yoldaştan, bir kılavuzdan, bir **gubkom** yöneticisinden başka bir şey olabileceğini düşündü... Sonra, içinden bile olsa, «günah» işlediğine öfkelendi ve sert bir sesle haykırdı Rita'ya:

— Bir saattır sana bakıp duruyorum. Davran biraz, tren istasyona girdi bile...

Bir bölge konferansına delege olarak gidiyordu Rita, Korçagin de yedek olarak çağrılmıştı. Bir yolunu bulup trene girmek gerekiyordu şimdi, ve bu da öyle sanıldığı kadar kolay bir iş değildi. Bir olağanüstü komisyon üyeleri tarafından korunan vagonları büyük bir kalabalık kuşatmış durumdaydı: Bu koca kalabalıktan da ancak on kişinin trende yer bulmak ihtimali vardı... İnatla barajı zorlayan yolculara **Çeka**'cı muhafız belki yüzüncü keredir:

— Tren tıklım tıklım dolu... diyordu. Hiç kimseyi bırakmayacağız. Vagonların damına tırmanmak kesinlikle yasaktır. Dağılın yurttaşlar, dağılın lütfen!.

Öfkeli kalabalığı zaptetmek mümkün değildi. **Posadkem**'in mührünü taşıyan ve doğrudan doğruya işte bu 4 numaralı tren için verilmiş olan seyahat izinleri neredeyse zavallı muhafızın gözünü çıkaracaktı. Dört bir yandan küfürler patlıyor, korkunç bir uğultu yükseliyordu. Bu gürültü içinde sesini duyurmanın ve normal bir tavır tutturmanın boşunalığını anlamıştı Pavel: Konferansı, istemeden de olsa gidemeyerek sabote etmiş duruma düşmemek için, başka bir çare bulmak gerekiyordu.

— Ver şu ceketini Rita, bütün izinlerden daha geçerlidir...

Rövolverini cekedin cebine yerleştirdi, silâhın kabzasını da mahsus dışarda bıraktı. Sonra da güvenli adımlarla kalabalığa dalıp insanları ite kaka ilerde ve iri yarı muhafızı eliyle yana çektikten sonra basamağa atıldı.

— Nereye gidiyorsun yoldaş?

— Bölge üyesiyim, izin kartlarını kontrol edeceğim.

— İçeri adımını atabilirsen at bakalım, yolun açık olsun!

Yerine göre dirsek, yumruk, kalça darbeleriyle insanları açıp ilerleyen Pavel, bir hakaret yağmuru altında, bir kompartmanın içine sızmayı başarmıştı. Dalarken dizine çarptığı şişman bir **baba** sövüp saymağa koyulmuştu hemen:

— Şeytan mı nedir bu, ortalığı biribirine katıyor! Lânet olsun, bir an önce gebersin inşallah!

Kadın, kuşetinin üzerinde, sarkık yağlı vücudunu oradan oraya sallayarak devam ederken Pavel de kompartmanı dolduran yağ bidonlarına, sandıklara, çuvallara ve sepetlere takılıp yuvarlanmamak için çabalıyordu. Boğucu bir hava vardı vagonda.

Kadını susturmak için sert bir sesle:

— Seyahat izninizi gösterin yurttaş! dedi.

— Ne istedin bakayım, ne istedin?

En üstteki kuşetten gelmişi bu ses, bir baş belirdi orada ve boru gibi devam etti:

— Vaska, Şu solucanın hesabını görüver...

— İndir bir tane kıçına pencereden fırlasın!.

Tam başının üzerinde, Vaska olduğu anlaşılan dev yapılı bir delikanlı gördü Korçagin, kıllı göğsünü açmış öküz gözleriyle kendisine bakıyordu:

— Ne sataşıp duruyorsun kadıncağıza? Sonra hangi seyahat izninden söz ediyorsun bakalım? Senden sorulmaz o!.

Yandaki kuşetten dört çift ayak sarkmaktaydı. Ve oradakiler, içiçe geçmiş halde, ayçiçeği emiyorlardı durmadan. Bir amatör hırsız topluluğu olsa gerekti bu: Çaldıkları ayçiçeklerini bir an önce bitirip suç delilini ortadan kaldırmak istiyorlardı herhalde! Ama vakti yoktu Pavel'in bunlarla uğraşacak: Ne yapıp edip içeri almak lâzımdı Rita'yı, kavganın sırası değildi.

— Bu sandık kimin?

— Haspanın.

Bir demiryol işçisiydi cevap veren, koyu renk çoraplı kalın bir çift bacak gösteriyordu eliyle.

Sandık engel oluyordu pencereyi açmasına ,ama nereye koyabilirdi ki? Korçagin bir an durdu ve sandığı söz konusu haspanın kucağına yerleştirmeğe karar verdi...

— Bir dakika yurttaş, pencereyi açacağım sadece...

Ve kızın cevabını beklemeden dizlerinin üzerine bıraktı sandığı. Bırakır bırakmaz da bir şikâyet çığlığı kopmuştu.

— Baksana bu adama, ortalığı altüst ediyor. Başkasının malına el atıyor üstelik!

Ve böylece yardımına sığındığı komşusu, yerinden oynamak zahmetine bile katlanmadan, sert bir tekme yerleştirdi Pavel'in arkasına.

— Ağzını burnunu dağıtmamı istemiyorsan, hemen yaylan buradan hıyar ağası!

Her şeyden önce Rita'yı içeri almak Rita'yı!.. Ve küfre de tekmeye de sesini çıkarmadı Korçagin. Pencereyi indirdi sonuna kadar. Ustinoviç hemen orada bir kızıl muhafızla konuşmaktaydı. Pavel'i görür görmez çantasını fırlattı ona, havada yakaladı çantayı Pavel ve şişman kadının kollarının arasına bıraktı, sonra eğilip sarkarak, asker ne olduğunu anlamağa vakit kalmadan Rita'yı koltuk altlarından yakaladığı gibi yukarı çekti.

Artık itiraz etmenin saçma olacağını anlayan muhafız, yere bir tükürük atarak uzaklaşmıştı. Ama Rita'nın vagona girişi öylesine bir gürültüyle karşılandı ki, dengesini kaybetti kız. Nereye tutunacağını bilemeksizin umutsuzca sarıldı üst kuşete, ayağını da alt kuşetin kenarına sıkıştırıp bekledi. En yakası açılmadık küfürler yağıyordu şimdi. Biraz önceki ses, bu sefer geğirerek yeniden yükseldi:

— Şu yılana bak sen! Kendi sızdığı yetişmiyormuş gibi içeri, getirmiş kızını da sıkıştıracak!.

Yukarlarda bir yerden görünmeyen biri seslendi.

— Motka, göster şuna ne olur hanyayı konyayı!.

Kalın bacaklı kızın açık niyeti kucağında kalan sandığı Korçagin'in kafasına geçirmekti herhalde. Herkes düşman kesilmişti onlara. Son bir barış teşebbüsüne girişti Pavel.

— Şu çuvallarını biraz ileri alır mısın yurttaş, oraya yoldaşımı oturtalım diyorum?

Cevap olarak o kadar kaba bir küfür geldi ki, Ustinoviç adına utanç duydu Pavel ve dayanamayıp:

— Bekle hele biraz, gösteririm ben sana hergele!. diye bağırdı o da.

Ama daha sözünü biirmeğe kalmadan bir yumruk indi kafasına yukarıdan doğru, ve kompartımandakiler sanki hep bir ağızdan haykırmağa koyuldu:

— Ayağını kıçına geçir. Vasya, geçir ki tadı çıksın!.

Bu kadarı fazlaydı artık, Pavel patladı:

— Ulan hırsız soysuz namussuz alayı, rezilliğiniz yetmez gibi bir de gelip bize küfredeceksiniz ha!.

Ve Motka'nın küstahça bir küfür savurmağa hazırlanan ağzının ortasına öyle bir yumruk indirdi ki, olduğu yere yığılıp kaldı adam. Pavel öfkeyle devam ediyordu:

— Açın şu kuşeti baştanbaşa, açın yoksa birer kurşunda hepinizi mıhlarım olduğunuz yere!

Silâhın havada şöyle bir sinirli daire çizmesi hırsız kafadarları yola getirmeğe yetmişti. Heriflerin boşalttıkları kuşete Rita'yı yerleştirdikten sonra hâlâ açık duran pencereden atlayarak uzaklaştı. Bir kaç dakika içinde de bölge **Çeka**'sında, eski şefi Burmester'in karşısında durumu anlatmaktaydı. Derhal seyahat vesikalarının kontrolu emrediliyor ve çok geçmeden de, 4 numaralı trene kaçak binmiş ne kadar adam varsa perona indirilip nezaret altına alınıyordu. Kızıl askerlerle görevli komünistler almıştı onların yerini. Ve nihayet tren sarsılarak kalktığında son gördükleri çuvallarının üzerinde tüneyen şişman **baba**'nın haykırışı oldu:

— Manka! Yağ bidonumu atın bana!.

Yorgunluktan bitkin bir hale gelmiş olan Rita çoktan dalmıştı. Yer yokluğundan, kuşetin üç köşesine ilişmiş oturan Pavel sigara üstüne sigara tazeliyordu.. Gece yaklaştıkça vagonun içindeki karanlık da gittikçe biraz daha genişleyip yoğunlaşıyordu. Şiddetli bir frenle uyandı Rita, ve koyu karanlığın içinde parlayan sigarayı gördü...

— Beni rahatsız etmemek için bütün gece böyle kalabilir bu oğlan!. diye düşündü kendi kendine, sonra da yüksek sesle:

— Yoldaş Korçagin... dedi. Burjuva kibarlığını bir yana bırakın da gelin uzanın yanıma.

Büyük bir sevinçle uzandı Pavel, karıncalanan bacaklarını oğuşturdu biribirine sürterek.

— Korkunç işlerimiz var, yarın yapacak! dedi Rita. Şimdi uyu kabalım, afacan yoldaşım.

Ve kolunu güvenle boynuna doladı oğlanın. Saçının perçemini yanağında duydu Pavel. Ustinoviç kutsal bir varlıktı onun gözünde. Dostuydu, mücadele yolda-

şıydı, **politruk**'uydu. Ama bir kadındı aynı zamanda. Güzel bir kadın üstelik! Garda köprüden bakarken farkına varmıştı bunu Pavel... Ve şimdi, yanıbaşında bu sımsıcak nefes endişe veriyordu ona. Koyu karanlığın içinde hemen şurada, yanı başında bir çift ılık dudağın varlığını duymaktaydı şimdi. Uzanıp bulmak o dudakları! Benliğini saran arzuyu büyük bir irade çabasıyla önledi.

Karanlığın içinde, arkadaşının karmaşık duygularını anlamışçasına, tatlı tatlı gülümsedi Rita. Tutkunun sevincini de tatmıştı o, kaybedişin dehşetini de. İki bolşeviğe âşık olmuştu ve sonuna kadar vermişti kendini. Dev yapılı atak bir **kombrig**'di birincisi ikincisi ise açık mavi gözlü genç bir oğlan. Ve beyaz muhafızların kurşunları almıştı her ikisini de elinden...

11 Ağustos.

Bölge konferansı sona erdi. Akim, Mihayla ve bir kaç yoldaş daha, Panukrayna konferansının çalışmalarına katılmak üzere Harkof'a gittiler. Buradaki bütün teknik çalışma bana kaldı. Dubva ile Pavel de seçildi **Gubkom**'a... Demiryolu işçileri gene silâh altına alınıyor.

23 Ağustos

Bir küçük toplulukla karşılaştım koridorda: Pankratof, Pavel ve tanımadığım biri daha. Koçagin nutuk çekmekteydi gene:

— Aramıza sızmış olan böyle tiplerin beynine patlatacaksın azizim kurşunu hiç acımadan!. Burada kim hükmediyor, onu anlayalım önce: **Jelleskom** mu, yoksa bilmem hangi **komsomol** mu? Suratını bir görseydiniz çocuklar..

Ve o müthiş küfürlerden birini savurdu. O sırada beni gören Pankratof, bir dirsek attı ona. Döndü Korçagin, sapsarı kesildi, ve yüzüme bakamadan kayboldu ortadan. Bir süre birlikte çalışmayacağım onunla. Bu türlü aşırı küfürleri affetmediğimi biliyor.

27 Ağustos.

Durum ciddîleşiyor. Her şeyi yazmanın imkânı yok. Akim çok endişeli döndü Harkof'tan... Bilmiyorum bu şartlar içinde böyle bir defter tutmanın anlamı kalıyor mu...

Korçagin telefona! Rita bu, bitirmeleri gereken bir dersleri olduğunu söylüyor: Paris Komünü'nün başarısızlık sebepleri... Ve akşam çağırıyor onu...

Eve yaklaştığında pencerede ışık vardı. Basamakları tırmandı, kapıya vurdu ve cevap beklemeksizin girdi odaya. Erkeklere şöyle bir oturma hakkının bile tanınmadığı yatağın üzerine bir asker uzanmıştı. Rita da askerin yanındaydı. Sımsıkı sarılmıştı oğlana. Heyecanlı bir konuşmaya kaptırdıkları anlaşılıyordu kendilerini. Pavel'e doğru yarım dönmüştü Rita, gözleri sevinçten ışıldıyordu:

— Sizleri tanıştırayım... Bu...

— David Ustinoviç...

Ve asker, kızın kollarından kurtulup sadelikle elini uzattı Pavel'e.

Buz gibi bir tokalaşma olmuştu bu, belli belirsiz bir hakaret edâsı yükselmişti Pavel'den. Rita'nın kendisini tanıtmasını beklemeden atıldı:

— Bu akşam hamallarla işim olduğunu söylemek için uğramıştım sana. Zaten senin de bir dâvetlin var...

Yani bir şey kaybetmiş olmuyoruz. Arkadaşlar aşağıda bekliyor, hoşça kalın...

Ve geldiği gibi hızla kayboldu.

Adamın soran bakışları karşısında Rita:

— Sanki anormal bir insan... diye mırıldandı. Acaip doğrusu...

Köprünün altında bir lokomotif derin derin soluyarak içini çekti. Ateş böcekleri fışkırdı sanki koca bağrından. Delice daireler çizerek yükselen bu böcekler, koyu kesif dumanın içinde sönüp gittiler. Parmaklığa yaslanmış, göz kapakları yarı yarıya kısık, sinyal lâmbalarının rengârenk ışıklarını seyretmekteydi. Pavel. Acı bir alayla şunları söylüyordu kendisine bir yandan:

«Bir koca-Ustinoviç ihtimalinin, sizi nasıl olup böyle kedere gömdüğünü anlamak katiyen mümkün değil, yoldaş Korçagin... Rita ne vakit söyledi ki size bekâr olduğunu. Bunu söylemiş olsa bile şimdi tersini görmekten ne çıkar yani? Üzen nedir sizi bu derece? Bir fikir arkadaşlığının dünyanın en güzel şeyi olduğunu iddia eden yoksa siz değil miydiniz sevgili yoldaş. Kaldı ki bu asker onun kocası değil de... ne bileyim... ağabeyi ya da dayısı olabilir. Bu ihtimale ne buyurursunuz yoldaş!. Br insana, bir hemcinsine, hem de bir mücadele arkadaşına karşı gene böyle mi davranırdın hayvan!. İşte o vakit adın Korçagin olmaktan çıkar alçak herif olurdu... Dur bakayım sefil, dur... Yoksa gidip kızdan açıklamada bulunmasını mı isteyeceksin: Hayır dostum, hayır: Bir daha adım atmayacaksın o eve!»

Solomenka'daki demiryolu işçileri bölümünde beş arkadaş bir «komün» kurmuşlardı.

Jarki, Pavel, sarışın Çekoslavakyalı Klaviçek, hücre sekreteri Nikolas Okunef ve demiryolu işçileri **Çeka**sında delege olan Stepan Artyukin... önce bir oda kiraladılar, sonra da tam üç gün boyunca iyiden iyiye yı-

kayıp temizlediler odayı. O kadar gürültü yapıyorlardı ki, zaman zaman komşular yangın çıktı telâşına kapıldı. Kuşetler hazırlamışlar, ve akçaağaç yapraklarıyla doldurmuşlardı şiltelerin içini. Nihayet dördüncü gün, duvarda Petrovski'nin portresi ve kocaman bir coğrafya haritasıyla, pırıl pırıl parıldayan eserlerini seyrettiler...

İki pencere arasında, kitaplarla yüklü bir raf duruyordu. Üzerleri karton kaplı iki sandık, iskemle işini görüyor, daha büyük bir üçüncü sandık da dolap yerine geçiyordu. Odanın ortasına koydukları koca bir bilardo, gündüzleri masa, geceleri de Korçagin'e yatak ödevi görmekteydi. Mal nâmına kendilerine ait ne varsa, oraya toplamışlardı... İçlerinde en titizi ve en düzenseveri olan Klaviçek, derhal mal sayımı yapıp envanteri çıkardı. Kâğıdı duvara iğneleyecekti ki, arkadaşları hep bir ağızdan itiraz ettiler. Bunun üzerine, odadaki her şey ortak kullanıma arzedildi. Ücretler, yiyecek ve hatta uzak akrabalardan bazan gönderilen koliler bile ortaklaşaydı artık. Sadece silahlar «özel mülkiyet» olarak kalıyor ve komüncüler, kollektif mülkiyet esaslarına karşı çıkanın derhâl ihraç edileceğini oybirliğiyle karar altına alıyorlardı.

«Komün» ün açılış töreninde bütün hücre ve hattâ ocak teşkilâtı da orada toplanmış bulunuyordu. Ortaklar, dev gibi bir semaver ödünç almışlardı komşudan. Ve «komün» de sakarin nâmına ne varsa dibine dart ekip semaveri de bir güzel boşalttıktan sonra, koro hâlinde türkü tutturdular:

Gözyaşlarıyla sunmakta yeryüzü.
Acılı bir zahmetten ibâret hayat,
Ama bir gün gelecek, kaçınılmaz bir gün ki...

Tütün işçisi Talya Lagutina, kahkahadan kırılarak yönetiyordu koroyu. Taşkın ve bulaşıcı bir gülüştü bu.

Kırmızı örtüsü saçlarından kaymıştı. Afacan çocuk gözleri parıldayarak haykırıyordu şimdi:

Rengini işçi kanından almış
Eşsiz kızıl bayrağımız...

Ve gece geç vakte kadar gençlerin tiz sesiyle çınladı sessiz sokaklar.

Korçagin, telefona!

Rita'nın sesi:

— Burda yoksun sanıyordum. Bu akşam boşum ve seni bekliyorum. Kardeşim cepheye döndü gene. Düşün, iki yıldır görmemiştik birbirimizi!.

Demek kardeşi!

Ama Pavel, geçen gece aldığı umutsuz kararı hatırlamıştı hemen. Evet evet: Hemen bu akşam görmeliydi kızı ve bütün köprüleri atmalıydı bu akşam. Haddinden fazla telâş ve acı getiriyordu aşk, onunla uğraşmanın sırası mıydı şimdi?

Gözlerinin içine bakarak konuştu:

— Öyle sanıyorum ki, artık senin evine gelmek benim için imkânsız olacak Ustinoviç.

Kızın kalın kirpiklerini kırptığını gördü üstüste. Rita kalemini de bırakmıştı elinden:

— Peki ama niçin,

— Vakit bulmak gittikçe biraz daha güçleşiyor benim için. Günler uğraş dolu biliyorsun. Yazık ama, şimdilik...

Samimiyetsizlik akıyordu bu son kelimelerden, derhâl farkına vardı. «Lâfı ağzında geveleyip durmanın ne âlemi var budala! dedi kendi kendine. Dokuz dereden su getirecek yerde bu işi en kısa yoldan kesip atacak cesaretin mi yok!» Kesin bir sesle yeniden aldı:

—Seninle çalışırken çok güçlükle kavrıyorum, bunu uzun zamandır bir fırsatını bulup söylemek istiyordum sana. Segal'le çalışırken her şey olduğu gibi kalıyordu

aklımda, ama seninle imkânsız... Daha zeki bir öğrenci gerekli sana.

Ve korkunç bir inatla, her türlü geri dönüş ve düzeltme imkânını ortadan kaldırarak bitirdi sözlerini:

— Bütün bunlardan çıkan sonuç da, birbirimizle boşuna vakit kaybettiğimizdir.

Bembeyaz kesilmişti birden genç kızın yüzü. Korçagin kalktı:

— Hoşça kal yoldaş Rita. Bütün bunları çok daha önceden söylemem gerekirdi sana. Kabahatlıyım.

— Seni suçlamıyorum Pavel. Eğer derdimi anlatamadıysam, hak ettiğim mükâfatı alıyorum demektir.

Güçlükle hareket edecek kadar ağır gelmeğe başlamıştı bacakları. Kapıda durakladı: Dönüp hakikati olduğu gibi anlatsa?... Neye yarar: Hakarete uğramaya sadece. Hayır.

Bir kalbura dönüş vagonlar ve sönmüş lokomotifler mezarlığı hâline gelmişti boş arsalar. Artık tamamıyla boşalmış kereste depolarındaki talaşı kaldırıp sürüklüyordu rüzgâr. Ve çepeçevre şehrin etrafında, orman patikalarında, derin hendeklerde, Orlik çetesi pusuya yatmıştı bir aç kurt gibi. Gündüzleri etraftaki **kutor**'larda, ormanlardaki gizli yataklarda saklanıyor; geceleri anîde ortaya çıkarak köprüleri havaya uçurup demiryolu şebekesini delik deşik ediyordu ve madenî hatlar gittikçe daha sık devrilir olmuşlardı yolların kenarına. Vagonlar gürültüyle parçalanıyor, uyuyan insanlar darbenin etkisiyle pestil hâline geliyordu. Kan pıhtılarına bulanıyordu buğdaylar...

Sâkin köylerin üzerine bir vahşi kuş gibi çöküyordu çetenin atlıları. Tavuklar kaçışırken dehşet içinde, çılgınca bir patlama sesi geliyordu. Sonra bir kısa yaylım

ateş çıtırtısı, mahallî Sovyet merkezi olan beyaz evciğin yanıbaşında... Ve artık doygun haydutlar atlarıyla yoğuruyordu köyü. Eğlenmek için insanları kılıçtan geçiriyorlardı. Islık çalarak, sıraya geçerek, odun keser gibi... Bu iş için, biraz pahalı diye, kurşun harcamıyorlardı.

Her yerde dostları ve suç ortakları vardı çetenin Bu gözler, papazın avlusundan veya **kulak**'ın konağından aniden sülük gibi uzanıp Sovyet ocak binasını gözlüyordu. Ve görünmeyen ipler, sık ormanların dibine kadar uzanan bir örümcek ağı germekteydi durmadan: Bilgi ve erzak yığıyorlardı... Geçenin haydudu sâkin bir köylü kılığında dolaşıyordu gün boyunca: Avlusunda oturmuş tamirat yapıyor, atını kaşağılıyor, ve kendisini aramakta olan kızıl süvarileri karanlık bakışlarıyla izleyerek, sigarasını tüttürüyordu.

Her günkü hayatını yaşamakta devam ediyordu şehir. Beş pazar yerinin beşi de, anlatılmaz bir gürültü içinde kaynaşmaktaydı. İki belli başlı uğraş vardı bu pazarda karşılaşıp çatışan: Alıcıyı kazıklamak, satıcıya mümkün olduğu kadar direnmek... Her cinsten irili ufaklı hırsızlar bütün kaabiliyet ve sanatlarını ortaya dökmüş iş başındaydılar. Gözlerinden şeytanlık akarak ortalıkta fır dönen hakikî birer keneydi bunlar. Tıpkı gübrenin içindeki pislik gibi, şehrin bütün döküntü takımı, avanak bir müşteri bulup da dolandırmak için koşuşmaktaydı.

Sessizliğin birdenbire çöktüğü ve en ufak barakanın ardında bir tehlike gizlenen bu mahalleye girmeyi hangi cüret sahibi geceleyin göze alabilir? Sacın üzerine indirilen bir çekiç darbesi gibi şaşırtıcı bir patlama sesi yükselirdi sık sık. Kendi kanıyla dolan bir gırtlağın can

haliyle fışkırttığı boğuk bir ses izlerdi bunu... Ve bir avuç milis eri, olay yerine yetiştiğinde - silâhlı bile olsa, tek bir asker yollamak saçmaydı bu korkunç ormanın içine - iki büklüm bir cesetten başka bir şey bulamıyorlardı... Ve, gece rüzgârının tedirgin edici gürültülerini çabucak dağıtıp uzaklaştırdığı bu ıssız mahallin biraz ötesinde **Orion** sineması müşteri toplamağa devam ederdi hep. Düğün bayram eden bir şaşkın insan seliyle dolup taşardı aydınlık sokaklar. Ve tam bahtsız âşıklar birbirine kavuşup da sarılacakları anda kopardı film nedense, vahşi gürlemesi yükselirdi seyircilerin... Her günkü yolunu izliyordu hayat görünüşe bakılırsa. Sovyet iktidarının beyni demek olan **gubkom**'da bile, hiç bir şey eskisinden farklı değil gibiydi. Ama, bir fırtına öncesi durgunluğuydu bu sükûnet aslında.

Mujik gömlekleri altında beceriksizce gizledikleri birer tüfekle şehre sızan yabancı konukların çoğu biliyordu bu yakın fırtınayı. Ağzına kadar dolu vagonların damında gelen ve sırtlarındaki ağır çuvalları pazara değil de ezberlemiş oldukları gizli adreslere götüren seyyar satıcılar da biliyordu. İşçi mahallelerinin haberi yoktu yalnız bu fırtınadan. Aralarından beş tanesi bir yana, bir de bolşeviklerin haberi yoktu.

Çoğu sınır dışı edilerek beyaz Polonya'ya sığınmış ve Varşova'daki yabancı elçiliklerle sıkı işbirliği kurmuş olan **petliyurovtzi** artıkları da, bu nifak hareketine katılmağa hazırlanıyordu. Anîliğiyle kesin ve vurucu darbeyi indirecek bir baskın müfrezesi organize edilmekteydi. Papaz Vasili, teğmen Vinnik, subay Kuzbenko başkanlığında, **Popovna** ile Vinnik'in erkek kardeşi ve babasının muhbirliğini yaptıkları kırk yedi kişilik bir ayaklanma komitesi kurulmuştu Şepetovka'da. Sınırdaki «özel servis» i el bombasiyle havaya uçurup hapisane

kapılarını açmak ve daha isyan hareketinin ilk anlarında garı ele geçirmek kararı alınmıştı.

Özel servis'in şefi olan gemici, en az altı gecedir uyumuyordu. Durumu bilen beş kişiden biriydi. Saldırgan köpeği tam sıçramaya hazırlandığı anda kıstırıp yakalayan bir avcı gibi görüyordu kendini Fedor Çukray.

Ve bağırmak, ortalığı velveleye vermek olmazdı. Mutlaka devrilmeliydi düşman. Ancak bu kesin hesaplaşmanın ertesinde açılabilirdi çünkü barışçı emek devri, emekçiyi en basit bir hışırtıdan bile işkillenmeğe zorlayan dönem ancak ondan sonra kapanabilirdi.. Ve ürkütmemek mücadelede, cenkcinin soğukkanlılığına ve indirilecek darbenin şaşmaz kesinliğine bağlıydı zafer.

Ve davranma saati gelip çatmıştı.

Sokakların dibinde verdi kararını gizli düşman: Yarın gece fesat darbesi indirilecekti.

Saldırıyı bilen beşler, karşı - karar aldılar: Yarın gece değil hayır, «bu gece» indirilecek önleyici darbemiz!.

Zırhlı tren, düdük öttürmeksizin, gürültüsüzce terketti depoyu geceleyin. Ve gürültüsüzce kapandı deponun kapısı. Şifreli telgraflar Cumhuriyet bekçilerine tehlike işâretini verdi. Sarıldı vahşi hayvanların yuvası sessizce. Jarki telefona. Telefonda Akim var:

— Hücrelerin toplanması sağlandı mı? Güzel. Ocak sekreteriyle derhâl buraya gelin. Odun tedariki meselesi sandığımızdan da ciddi bir hâl almış durumda...

— Bu odun meselesiyle de başımız iyice derde girdi! diye homurdandı Jarki kaparken.

Ama Litke'nin idaresindeki araba onları gerekli yere bıraktığında çabucak kavradı ki, söz konusu olan başka bir şeydir...

Avluda sıralanan mitralyözcüler gibi, dehlizlerdeki nöbetçiler de sessizdiler. Geniş kapının arkasında, Rusulbas'ın odasında, Parti ve Gençlik merkez komiteleri olağanüstü toplantı hâlindeydiler. Kısık sesle konuşuyorlardı. Tüm sorumlular hazırdı. Şumski ve Rita, tıpkı bir zamanlar olduğu gibi cenk kıyafetinde, tepeden tırnağa silâhlı...

Afallamıştı Jarki:

—Bu hâli nasıl yorumlamam gerekiyor yoldaşlar? diye sordu.

—Bir deneme harekâtı Vanya... dediler. Özellikle piyadeler için. Bütün güçlük, seferberliği gizlice gerçekleştirmekle...

Askeri öğrencilerin koruluğunda sükûnet vardı. Zamın bekçisi dev meşeler gene hareketsiz. Uyuyan sularıyla bir gölcük uzanıyor, bir nilüfer örtüsüyle kaplı yüzeyi. Geniş yolları otlar bürümüş. Askerî okulun beyaz duvarı yükseliyor ortada: Beşinci piyade okulu bu. Bir komünist öğrenciler yuvası... Yumuşak, tatlı bir akşam. Eksiksiz bir huzura sarınmış gibi ortalık. Ama açık sundurmanın yanında beliren bu iki dev kurbağa ne demek oluyor? Tek kelime söylemeksizin insanlar sökün ediyor karanlıktan ardarda, ikişer üçer militanlık topluluklar hâlinde. Ceplerinde bir kat ve bir ibare kartın üzerinde: «Bolşevik Komünist Partisi» ya da «Ukrayna Komünist Gençlik Teşkilâtı.» Ancak bu sâyede girebiliyorlar kaleye...

— Ciddi bir şey mi var Dubava?

Dostça omuzunu okşuyor Korçagin'in Dubava:

— Ne o yumurcak? Korktun mu yoksa birdenbi-

re!... **Niçevo**... Nasıl savaşıldığını öğretmeğe geldik size. Sahi sen Anna'yı tanımıyorsun değil mi?

Ve durmadan kırpışan kalın bir kirpik örgüsünün altında kışkırtıcı bir şekilde parlak, koyu mavi gözlü bir genç kız gösteriyor:

—Adını bilmiyorum. Propaganda üssünü o idare ediyor şimdi...

Yeni yoldaşın gözlerine takılıyor Pavel'in bakışları. Bir kaç saniye ya süren ya sürmeyen sessiz bir düello. Kızarır gibi olup kaşlarını çatıyor Pavel ve gülümsemeğe çalışıyor.

Mihayla Şumski şimdi bir iskemlenin üzerinde.

— Birinci bölük komünc'leri, dikkat! Çabuk olun yoldaşlar, toplanın çabuk!

Rusulbas bir mitralyözün üzerine çıkıyor:

— Yoldaşlar, ciddi bir iş için burada toplanmış bulunuyoruz. Bu şehirde ve bütün Ukrayna'da yarın gece karşı-devrimci bir isyan hareketi patlayacak. Beyaz subaylar takımıyla sabıkalı haydut ve hırsızlar elele vermiş durumda. Fesatçıların bir kısmı zırhlı alaya sızmış, şoför olarak çalışmaktadırr. Olağanüstü komisyon bu komployu zamanında tesbit ederek, Parti ve Gençlik teşkilâtı efektiflerini seferber hâle getimiş bulunmakdır. Bu işlerde denenmiş bir öğrenci birliği çoktan yola koyuldu. Şimdi sıra sizde yoldaşlar. Silâhlanıp harp nizamına girmeniz için on beş dakika izin. Harekâtı yoldaş Çukray idare edecekti. Komünist savaşçılara yaşadığımız anın ciddiyetini hatırlamayı lüzumsuz görüyorum. Yarınki isyanın bugünden bastırılması şarttır yoldaşlar.

Ve on beş dakika sonra Çukray, okulun avlusunda sıraya dizilmiş tepeden tırnağa silâhlı mücahitleri (militanları) gözden geçirmekteydi. Ural'lı bir dökmeci olan **Kombat** Menyailo ile komiser Akim vardı en ön-

de. Solda birinci bölüğün kolları uzanıyordu başlarında **Komrot** Şumski ile **politruk** Ustinoviç olmak üzere. Onların ardında da, komünist müfrezenin sessiz safları, Hepsi üç yüz tüfekti.

—İleri marş marş!

Issız sokaklardan geçerek ilerliyordu üç yüz kişi. **Şehir** uyumaktaydı. Metodik biçimde uygulanacakt. temizleme harekâtı, mahalle mahalle yürütülecekti.

İlk darbe, fesatçıların karargâhına indirildi. Belgeler ele geçirildi ve tutuklananlar, «Özel servis» e taburcu edildiler. Sovaj sokağındaki 11 numarada, Tsiyubert diye oldukça acayip bir takma ad kullanan birisi oturuyordu Podol ocağı bölgesindeki karşı-devrimci harekâtı yürütmekle görevli subayların listesi onda bulunmaktaydı. İşte bu Tsiyubert'i kıstırmak üzere, bizzat ihtiyar Litke yola çıktı. Adamın, pencereleri eski bir manastıra bakan dairesi bomboştu. Litke, eline geçirdiği evrakı incelerken manastır duvarını gölemek üzere bir nöbetçi dikmişti.

Genç bir askerî okul öğrencisiydi nöbetçi. Ve tekinsiz bir karanlık hüküm sürüyordu gözlediği bahçede. Oysa öteki tarafta pencere ve pencerede de ışık vardı. Ayın da inatçılığı tutmuştu o gece, yükselmek bilmiyordu bir türlü. Çalılar canlı gibiydi. Süngüsüyle karanlığı yokladı nöbetçi. Hiç kimse yok.

— Beni ne diye buraya diktiler sanki!... diye söylendi kendi kendine. Bu koskoca kale duvarına birisi tırmanabilirmiş gibi! Asıl ışık çeker düşmanı, gidip pencere tarafına bir göz atayım...

Ve küflü mantar kokan sığınağını terkedip uzaklaştı. Evrakı toplamış gitmeğe hazırlanıyordu Litke. Belli belirsiz bir gölge kıpırdadı duvarın tepesinde, bir kedi

çevikliğiyle ağaca atlayıp kurbanına doğru uzandı. Ve sırtına saplanan bir hançerle olduğu yere devrilip kaldı genç öğrenci.

Bir patlama sesi, mahalleyi gözleyen askerler zincirini bir elektrik akımı gibi sarstı. Çizmelerin gürültüsü yankılandı kaldırımlarda... Kafatası yarılmış olan ihtiyar Litke, çalışma masasını kırmızı bir derecikle sulayarak koltuğa yığılmıştı... Ama manastır duvarının gölgesindeki kaatil kaçamadı kurşunlardan. Paha biçilmez belgeler böylece elde kaldı.

Arama taramalar, şehri bütün gece alârm halinde tuttu. Kimliği hiç bir kütükte kayıtlı olmayan, şüpheli, silâhlı ne kadar adam varsa **Çeka**'ya gönderiliyor, orada da bir özel heyet tarafından sıkı sıkıya aranıyordu. Küçük bir direnç hareketine yeltendi fesatçılar. Jilinski sokağında Lebedef Antoşa telef oldu. Beş yoldaşa patlamıştı temizlik. Solomenski ve Van Litke bunların arasındaydı. Litke... yılların bolşeviği... Cumhuriyetin gözünü budaktan sakınmaz nöbetçisi, görevinin başına dönemeyecekti artık.

Aynı gece Şepetovka'da papaz Vasili, kızları ve bütün yardakçı takımıyla tevkif edildi. Fesat bastırılmıştı. Ama bir yeni düşman tehdit ediyordu şehri: Felce uğrayan demiryolu şebekesi, açlık ve soğuk.

Son kararı, ekmek ve odun verecekti.

II

Fedor, düşünceli bir tavırla bıraktı sönmüş piposunu, mavi duman bulutları yükselmekteydi Rusulbas'ın başı üzerinde. Kırçıl sakalıyla oynuyordu ihtiyar Tokaref, nutuk çekmekte olan dazlak kafalı üstada dikmişti gözünün bir tekini. Şaşılaşmıştı sanki. Akim'e çocuk-

luğunu hatırlattı birdenbire bu yanlamasına bakış. Küçükken avlularında bir horoz vardı tıpatıp böyle bakardı o da... Bölge İcra Komitesinin toplantısı iki saattir sürmekteydi. Ve odun tedarikiyle yükümlü komitenin başkanı olan dazlak kafalı üstad konuştukça açılıyor, konuşuyordu durmadan.

— ... işte bu objektif sebepler, **gubkom**'un ve ulaştırma idaresinin kararını tatbike elvermemektir. Tekrar ediyorum. Bir ay bile olmadan, şehre dört yüz metre küb odundan fazlasını vermek imkânsız hâle girecektir. Minimumu seksen bin olarak tesbit etmek, adıyla sanıyla hayal görmek demektir.

Ve canı sıkılan insanların o acı dudak büküşüyle kapattı sözlerini. Rahatsız edici bir sessizlik çökmüştü ortalığa. Takoref konuştu:

— Yapacak hiç bir şey yok, sözün kısası. **Jelleskom**'da zaten odun yoktu, gene de yok, bundan böyle de olmayacak öyle mi?

— Özür dilerim yoldaş, biz odunu hazırladık. Ama taşıt yokluğu...

— Taşıtları organize etmek üzere teşebbüse geçtiniz mi ki? Komploya adı karışan uzmanları içeri tıktığımızdan beri haftalar geçti aradan...

— Üç kere bildirdim idareye ki, taşıt yokluğundan mümkün değildir...

Tokaref sabırsızlıkla:

— Anladık... diye sözünü kesti adamın. Ezberledik artık nakaratı. Yoksa budala yerine mi koyuyorsun bizleri?

Konuşmanın alıverdiği bu yeni biçim, dazlak kafalı üstadın sırtında anî bir soğuk dalgasının etkisini yapmıştı.

— Karşı-devrimciler tarafından girişilen sabotajın sorumlusu ben miyim yani?... diye geveledi.

Kesin sorular yağıyordu şimdi adama. Vakitsiz bastıran alacaklılardan kaçar gibi kaçmak istiyordu bu sorulardan, ama karşısında bulunduğu tehlikeyi de kökünden sezmişti. Yılgın ve siniriiydi, bir tek dileği vardı şu anda: Bu cendereden hemen kurtulup, kendisini vakit öldürmek için Paul de Kock okuyaraktan bekleyen genç karıcığının yanına, güzel bir yemek yemeğe dönmek... Blok-notuna:

— Bu adamı gözlemek gerekiyor. Çalışma sırasında raslanan basit ve budalaca bir beceriksizlik değil bununki... Kapı dışarı edelim ve kendimiz girişelim işe... diye yazıp Rusulbas'ın önüne sürdü.

Rusulbas kabul etmişti. Telefona gitti. Çukray. Döndüğünde, kararın okunması bitmek üzereydi: «... açıkça sabote ettiği için görevinden alınmıştı...»

Daha beterini bekliyordu üstad ve ucuz kurtulmuş olmaktan gelen bir güvenle kâğıtlarını toplayıp:

— Ne yapabilirim ki yurttaşlar... dedi. Ben partisiz bir uzmanım, bu bakımdan da bana karşı beslediğiniz güvensizliği anlamıyor değilim. Ama vicdanım rahat...

Hiç kimse cevap vermedi kendisine. Aceleyle indi merdivenleri ve dışarının taze havasını yüzünde hissedince rahat bir nefes aldı.

— Adınız yurttaş?

Birden yüreği hop eden dazlak kafalı üstad, üniformalı askere cevap verirken hıçkırığa tutuldu:

— Çer... vinski...

Çukray, haritada bir noktayı gösterdi parmağıyla:

— İşte Boyarka istasyonu. Garın altı verst ilerisinde, emek ordusu tarafından sekiz ayda kesilip istif

edilmiş tam iki yüz yirmi bin metre küp odun yığılıdır. Sonuç? Bir ihanete uğradık ve şehir gibi demiryolları da yakacaksız kaldı işte. Bu stoku taşımak için, bir ay süresince her biri iki kere gidip gelmek şartıyla tam beş bin kamyon gerekli. İşin felâketine bakın ki, Orlik çetesi de bu bölgede iş görüyor. Plâna dikkat edin şimdi: Kereste şantiyesinin aslında bittiği yerde başlaması ve gara doğru uzanması lâzımdı. Oysa bu namussuz alayı tam ters yönde kesmiş kereste leri. Akıllıca davranmış sözün kısası. Hiç bir şekilde imkân yok stoku kullanmağa...

Bir süre çıt çıkmadı salonda: Gerisi belliydi. Bastırmak üzere olan bir kış, hastaneler, okullar ve şehirde yüz bin adam, don tehlikesiyle yüzyüze geliyordu. Gardaki insan yığınına karşılık, haftada ancak bir tren.

Fedor'un yumruğu olanca hızıyla indi masanın üzerine:

— Bu işi halletmenin tek çaresi yoldaşlar... İlk stoklara en fazla altı hafta içinde ulaşmak şartıyla, Boyarka'dan şantiyenin öteki ucuna bir banliyö hattı çekmektir. Bunun için de bize, üç yüz elli kişiyle iki mühendis gerekli. Sekiz gündür düşünüyorum bunu: Eski depoda bütün malzemeyle gereği kadar ray bulduk. Ama işçileri Boyarka'da on beş günden fazla iskân etmenin imkânı yok: Bir tek yapı var bu bozkırın ortasında o, da yıkıntı halinde eski bir ormancılık okulu. Oraya **komsomol** delikanlılarını göndermeyi teklif ediyorum Akim.

Şüpheli bir sessizlik çökmüştü ortalığa. Yol bakıcıların şefi safça başını sallayarak:

— Boşuna üzülme azizim, dedi. Yedi verstlik bir mesafeye, bu sonbaharda yağmur altında ve ilk soğuklara göğüs gererek yol inşa etmek! Hiç kimse dayanamaz bu işe...

— Bunu söylemek kolaydır. Andre Vasilyeviç. Ama

o hainler şantiyeyi kurarken gidip iki kere kontrol etseydin daha iyi olurdu? Bu yolu inşa etmek zorundayız ve edeceğiz. Elimiz kolumuz bağlı bir hâlde soğuktan donamayız ya..

Yağmur, bir kış yağmuru gibi kamçılamaktaydı yüzleri. Birbiri içine girmiş koyu siyah bulutlar sürünüyordu oradan oraya. Gökyüzü alçalmıştı. Büyük ağaç kitlelerini her gün biraz daha çıplak bir hâle sokuyordu sonbahar.

Sanki oraya sığınmış gibi duran küçücük bir gar vardı ormanın ortasında. Gardan ayrılan gözenekli bir toprak şeridi çok geçmeden sık ağaçların arasına dalıp kayboluyordu. İşte bu dar şerit üzerinde çırpınıyorlardı. İğrenç bir hışırtıyla çalkalanan kaygan toprağı çiğnemekteydi durmadan çizmeler. Kaldıraçlar çeliklere sürtünüp acı acı gıcırdıyor, beller taşları kazıyordu. Ve bir elekten geçebilecek kadar ince damarlar, elbiselerden sızıp terli vücutlara yapışıyordu. Emekçilerin eserini o saat alıp götürmekteydi yağmur: Tıkız bir balçık lâpası hâline gelip akıyordu dolma toprak ve raylar, daha konar konmaz gömülüyordu toprağa. Ama karıncalar inatçıydılar. Gece yarılarına kadar çırpınıyorlardı. Ve gözenekli dar şerit her gün biraz daha ilerliyordu ormanın bağrına doğru.

Terkedilmiş bir binanın taştan iskeleti yükseliyordu garın arkasında. Alınabilecek nesi varsa çoktan alınmış, koparılmış, kirlenmiş bir binaydı bu. Dört geniş odanın beton zemini kalmıştı sadece.

Ve işte bu ıslak zemin üzerinde her gece dört yüz çamurlu adam, sırılsıklam elbiselerini bile çıkarmaksızın, yan yana uzanıyordu. Tütüyor ama kurumuyordu giysiler. Beton zemine attıkları saman örtüsünün üzeri-

ne yatıp birbirlerini ısıtmağa çalışıyorlardı. Ve pencere boşluklarına cam yerine konulmuş hasırların arasından sular sızıyordu hep sığınaklarına. Yağmur dalgaları dam kalıntısını zorladıkça zorluyor, kapı yerine konmuş yarık tahtalarla körebe oynuyor gibiydi rüzgâr.

Sabahleyin bütün bu insanlar, bir vakitler mutfak yerine geçen derme çatma bir barakada bir tas çay yuvarlayıp, dolma toprağa koşuyorlardı yeniden. Bütün yemekleri de, öldürücü yeknesaklığıyla bir kat daha tatsızlaşan bir tabak mercimekle katran karası bir kilo ekmekten ibâretti... Onları daha fazla şımartmağa gücü yetmiyordu şehrin...

Tokaref'i uyandırdı Dubava. Saçlarına kadar çamura bulanmış olan Kolyava da odaya dalmışı. Yarım saat sonra Çukray'ın tehditkâr sesi çınlıyordu telefonda:

—Ne dediniz? Ekmek mi yok? Derhâl sorumluyu bulmağa gidiyorum..

Ve homurdanarak cevap veriyordu Tokaref:

— Sen asıl yarın şehri nasıl besleyeceğimizi söyle bana...

Ama şafak sökerken çamurlu bir kamyon geliyordu, uykusuzluktan sararmış yüzle Litke'nin oğlu iniyordu kamyondan: Kurucular tugayına yenmeyecek kadar kötü ve yenmezlik edilmeyecek kadar değerli olan ekmeği getiriyordu.

Sağnak üstüne sağnak inmekteydi. Soğuğun dişlerini ayaklarında duyan Korçagin, ayağını gömüldüğü kaygan çamurdan zorlukla kurtardığında, çektiği krampların sebebini anladı: Ayakkabısının pençesi incele incele erimiş ve kaybolup gitmişti. Öfkeyle aldı ayakkabıyı eline ve kendi kendine vermiş olduğu bütün sözleri unutup bir küfür savurarak barakaya yöneldi. Gardiyanın tombul vücutlu orta yaşlı karısı, bir mutfak bıçağını ustalıkla bilemekteydi. Ayağı çıplak ve ateşin yanında

görünce, düşmanca bir bakış fırlattı delikanlıya:

— Demek dinleniyorsun aslanım? Biraz erken değil mi daha? Böyle kurulup oturduğuna bakılırsa kendini hamamda sandın herhâlde?

Çizmesinin altını göstermekle yetindi Pavel.

Kadın utanmıştı. Yumuşak bir sesle:

— Ben de tenbelin biri sanmıştım sizi, dedi. Kocamın elinden kunduracılık da gelir biraz, ama çizmeniz tamamıyla parçalanmış durumda. Onarmağa kalkmak boşuna zaman yitirmek olur. Hele durun bakayım, bu soğukta sakat kalamazsınız ya...

Çıktı. Bir süre sonra döndüğünde, rahat bir kauçuk geçirdi delikanlının ayağına ve bacağını da kalın bir bezle sıkı sıkıya sardı. Şükran dolu gözlerle bakıyordu Pavel kadına...

Gece bastırmıştı. Yüz yirmi kişi yığılmıştı dar barakanın içine. Kimisi masanın, kimisi sobanın üzerinde insan salkımları vardı. Pankratof başkanlık ediyordu toplantıya. Şehirden yeni dönmüş olan Tokaref konuşmaktaydı. Genellikle boğuk çıkan sesi, mâdenî bir edâ kazanıyordu bu akşam:

— Bizim yerimizi alacak olan yedek ekip henüz hazırlanmamış durumda. Ayrıca bu ekibin kaç kişiden kurulu olacağını şimdiden kestirmek de mümkün değil. Ve soğuk bizi her an perişan edebilir. Kara kış bastırmadan şu namussuz bataklığı aşmamız gerekiyor. Eğer o bataklık bir buz tutacak olursa hâlimiz dumandır, ne kazma kâr eder ne de kürek. Ben derim ki, arkadaşlarım, canımız bir kere tam çıkacağına beş kere yarım çıksın, yeter ki vaktinde bitirelim şu yolu... Bunu yapamazsak bolşevik saymayalım kendimizi.

Ve yaşlı adam, bir el hareketiyle amansız kararı bildirdi:

— Ötekiler gidebilir. Parti ve Gençlik teşkilâtı üyeleri gitmeyeceklerdir.

El hareketi öylesine sertti ki, her türlü umudu kökünden yıkıyordu. Bu çamur cehenneminden çıkılmayacaktı demek! Öyle bir uğulu kapladı ki barakayı, burnumuzun dibindekini işitmek bile mümkün değildi artık. Ve insanların kıpırdanmasından, gece lâmbasının cılız ışığı ürkmüştü hemen. Şimdi ortalığa çöken yarı karanlıkta yüzler seçilmiyordu. Bir kısmı «evin rahatlığı»nı yüksek sesle hayal ederken, bir takımı da «çoluk çocuğu»nu anıyordu acı acı. Bazılarıysa öfkeleniyor ve bıkkınlıklarını haykırıyorlardı. Susanlar da vardı içlerinde. Aralarından sadece bir tanesi düşünmüştü kaçmayı. Hiddetli çıkışlarla en ağır küfürleri karıştırıp haykırmağa başladı:

— Hepinizi eşek tepsin! Görürsünüz yakında ananızın hörekesini! İki gün bile kalmam artık burada ben. Cinayet işledikleri vakit kürek mahkûmu yaparlar adamı. Ya bizim ne suçumuz var peki? On beş günden beri anamızı belliyorlar burada. Yeter artık. Budala yerine konduğumuz yeter. Bizi bu çamurların içinde sürünmeğe zorlayanlar gelip de kendileri çalışsın biraz. İnsan bir kere gelir dünyaya. Yarından tezi yok, pılımı pırtımı toplayıp gidiyorum...

Küfürbazın tam önünde duran Okunef, bir kibrit tutuşturdu. Bozguncunun kinle buruşmuş yüzünü karanlıktan çekip çıkardı titrek alev. **Gubprodkom**'da çalışan bir muhasebecinin oğluydu bu. Öfkeyle itekledi Okunef'i:

— Ne gözetleyip duruyorsun beni? Kaçmıyorum ki ben, buradayım. Bir kaatil falan da da değilim üstelik!

Kibrit sönmüştü. Pankratof ayağa kalktı:

— Kim o bu şekilde saçmalayan? Parti tarafından bize emanet edilen bir görevi, kürek cezasıyla karşılaştıran kim? Kardeşler anlayın bizi, buradaki işi bırakıp gidemeyiz! Yerimiz burası bizim. Buradan delol-

mak demek, yüz bin insanı soğuktan donmağa mahkûm etmek demek, yüz bin insanı soğuktan donmağa mahkûm etmek demektir. Şunu belleyin ki kardeşler, işi ne kadar çabuk biterecek olursak o kadar erken döneriz... Ama bu korkağın istediği gibi her şeyi yüzüstü bırakmak, idealimize ve teşkilâtımızın disiplinine ihanet etmektir...

Güzel lâflar etmeyi öteden beri sevmezdi hamal. Tam susacaktı ki, biraz önceki öfkeli ses yükseldi karanlıktan:

— Parti üyesi olmayanlar gidecek mi yarın?

— Gidecek.

Bu söz üzerine iri yarı bir delikanlı kalabalığı iteleyerek bir yol açtı kendine. Ve küçük bir karton vızıldadı havada bir yarasa misâli, Pankratof'un yüzüne çarpıp sıçradı.

— Alın sizin olsun Parti kartınız! Bir kâğıt parçası için hayatımı feda edecek kadar aptal değilim.

Öfkeli bir uğultu örttü sonunu cümlenin:

— Yeter anladık. Defolur gidersin uzatma...

— Hem bir an önce defol aramızdan satılmış herif!

— Peynire kurt düşer gibi sızmış **Konsomol**'a hergele!

— Niyeti post kapmakmış anlaşıldı şimdi!

— Postunu eline verirler çok geçmeden tufeyli...

Başını kaldırmağa cesaret edemeden kapıya ilerliyordu adam. Bir cüzamlıdan kaçar gibi yolundan çekiliyorlardı. Nihayet gıcırdadı kapı... Ve Pankratof'un bir işareti üzerine, gece lâmbasının küçük alevi, ufacık bir kül silindir hâline getirdi kartı...

Bir silâh sesi yükseldi anîden. Ormanın karanlığı

na daldı bir atlı. Dört bir yandan adamlar koşuştu. İçlerinden biri bir küçük tahta farketti, kapının altına sıkıştırılmış. Üzerinde kargacık burgacık bir yazı vardı tahtanın, güçlükle okuyabildiler:

Topunuz birden, nereden geldiyseniz oraya defolup gideceksiniz. Kalan olursa alnının ortasında kurşunu hazır bilsin. Merhamet etmeden gebertece ğiz hepinizi de. Emre itaat için yirmi dört saat mühlet. Yarın, gece bastırırken hesapları görmek üzere yeniden buradayız.

Ataman: ÇESNOK.

Ataman Çesnok? Orlik'in teğmenlerinden biri...

2 Aralık.

İlk karı bu sabah gördük. Geceleyin de don yaptı. Merdivenlerde, **narkomindel**'in tam yetkili başkanı Olşinski'yle karşılaştım.

Konuştuk.

O. — Ne kadar büyüleyici bir güzelliği var bu beyazlığın değil mi? Bayırılım ben kışın ilk günlerine!

Ben. — Boyarka'dakileri düşündünüz mü?

O. — Tepkileriniz alabildiğine sübjektif. İnsanların ıstırabı, dünyanın güzelliğini bozabilir mi? Bu hesaba göre, meselâ gülmeyi yasaklamak gerekir. Yaşama sevincini dile getiren her türlü gösteriyi de sürüp çıkarmak gerekir hayatımızdan, gene bu hesaba göre, cephede fâcia vardır. Ve gene cephede, ölüm kendini her an hissettirmesiyle oradan kalkmaktadır hayatın anlamı. Gelin görün ki, cephedekiler bile fırsatını bulur bulmaz basıyorlar kahkahayı. Gerideyse her şey her zamanki akışında devam ediyor: Sevinçler ve gözyaşları, dâvetler, seyirler, endişeler, aşklar... Öyle değil mi?

Avrupalıvarî giyinmiş, her zamanki gibi sinek kaydı traş olmuş, hafifçe koku sürünmüş, duruyordu karşımda. Sözleri ne dereceye kadar samimî, kestiremiyorum... İlgi çekici bir tip. Batıyı iyi biliyor. Uzun süre Paris'te oturmuş. Ama hiç sanmıyorum aramızda bir dostluk kurabileceğini. Bir Parti yoldaşı olarak bakmıyor sanki bana, sadece kadın yanımı görüyor. Arzularını gizleğini. Bir Parti yoldaşı olarak bakmıyor sanki barında kabalık da yok, süslemesini beceriyor... Ama enine boyuna düşünüyorum da, meselâ bir Çukray'ın kabalığa kaçan basitliğini Osşinski'nin o Avrupalı inceliğinden daha yakın buluyorum kendime...

Boyarka'dakiler nasıl çıkacak işin içinden bu soğukta? Dubava sekiz gündür orada. «Ortak ulaşım» müdürlüğü kendisinden şikâyette bulunmuş, cezalandırılmasını istiyor. Mangasındaki öteki çocuklarla birlikte, Puçşaya Voditza'dan gelen bütün trenleri zorla durdurup yolcuları silâh tehdidiyle indirdikten sonra, yoldaşlarına yardım aşkıyla yanan tramvay işçilerinin de yardımıyla, tam on dokuz arabaya materyel yüklenmiş ve Boyarka'ya göndermiş. Akim, gelecek toplantı gündemine almayı reddetti bu meseleyi. İdarenin akıl almaz direncini, ulaşım müdürlüğünde hüküm süren korkunç bürokratizmi anlatmıştı çünkü bize Dmitri. Boyarka'daki kurucular rayları bekleyip dururken, ulaşım müdürlüğünün tugay hizmetine iki arabadan fazlasını vermeyi reddettiğini düşünüyorum da, tüylerim diken diken oluyor! Tufta da çıkmış Duvaba'ya nutuk çekiyordu:

— Bu türden partizan alışkanlıklarına artık son vermenin zamanı gelmiştir. Böyle keyfî dav-

ranışların cezası doğrudan doğruya hapistir bugün... Sanki hemen silâha sarılmak yerine tatlı dille anlaşmak mümkün değilmiş gibi!.

Hayatımda hiç bir zaman Dmitri'yi bu derece öfkeden çılgına dönmüş görmedim.

— Ne dedin, ne dedin? Tatlı dille anlaşmak mı dedin, kâğıt faresi! Verdiğin akılları sevsinler senin!. Sıcacık bir köşeye yerleşmiş efendimiz, mürekkep yalayıp lâf döktürüyor!.. Beni iyi dinle efendi: Boyarka'ya yanımda raylar olmadan dönecek olursam, ağzımı burnumu darmadağın ederler benim. Ve de haklı olurlar. Seni yollamalıydılar da oraya, dünyanın kaç bucak olduğunu görmeliydin bir güzel!

3 Aralık.

Gubkom'da bölge **Çeka**'sının yeni bir genelgesi söz konusuydu bugün. Okunef'le bazı başka yoldaşlar elele verip Motovilovkra istasyonuna, bütün gayrî meskûn binaların kapı ve çerçevelerini kaldırmağa gitmişler... Ganimetlerini bir vagona yüklemek üzereyken mahallî **Çeka** temsilcisi kendilerine engel olmak istemiş. Adamın silâhını almışlar elinden ve ancak tren hareket edince geri vermişler, tabii bütün kurşunları çıkarttıktan sonra... Tokaref'e gelince, ulaşım müdürlüğü onu da, depodan tamamıyla keyfî olarak yirmi bin **pud** çivi çekmiş olmakla suçluyor. Şantiyeden onlar için uzun kütükler taşıyan köylülere ödemek üzre yapmış bunu Tokaref. Orada travers yerine kullanıyorlarmış bu kütükleri.

Bütün bu olup bitenden Çukray'a söz ettiğimde, omuz silkerek güldü, ve:

— Merak etme... dedi. Hükümsüz kılarız suçlamaları.

Boyarka'da durum kritik. Her geçen günün önemi var. En küçük bir hata görünce ortalığı kasıp kavurmak zorunda kalıyoruz burada: İdarecilerden, işleri şu ya da bu biçimde frenleyenlerin hepsi **gubkom**'a sevkediliyor! Oradaysa çocuklar, her gün bir parça daha yıkıyor formalizm duvarlarını...

Şehir hastahanesinde, hastalar yataklarından çıkmıyor artık. İki günde bir ısınıyor hastahane...

Hayır. Olşinski yoldaş, hayır. Fâcia yalnız cephede değil, aynı zamanda geridedir.

4 Aralık.

Kar yağdı bütün gece. Boyarka'da çalışma durmuş: Yolu temizlemek gerekiyor. Kararını verdi **gubkom**: Şantiyeye ulaşmak için son mühlet, 1 Ocak 1922. Söylendiğine bakılırsa Tokaref:

— Eğer toptan donup kalmazsak, başarmış oluruz... demiş.

Korçagin'den hiç söz edilmiyor. Beni asıl şaşırtan, Pankratof'un hedef olduğu cinsten hiç bir şikâyet bulunmayışı Pavel için. Niçin benden kaçmakta ısrar ettiğini hâlâ anlamış değilim.

5 Aralık.

Dün, Orlik çetesi kuruculara ateş açtı.

Yumuşak kaygan kara ihtiyatla basıyordu hayvanlar. Zaman zaman, bu kalın beyazlığın altında kalmış bir

kuru dalın kırılmasıyla çıkan gürültü atları ürkütüyor ve şahlanıp geriliyordu baygirler. On kadar süvari, henüz karla kaplanmış bir tümseğin tepesini hız keserek aşmışlardı. Tiz bir sıçrayışla birbirine sürtüyordu üzengiler. Başkanın kısrağı, terle örtülü vücudunu gürültüyle sarsarak ürperdi.

— Yalnız şeytan bilir bu namussuzların geri dönüp dönmediklerini! Ukrayna donu neymiş, göstereceğiz onlara. Yarına kadar bütün bu çekirgelerin temizlenmiş olması gerektiğini söyledi Batko. Kerestelere el atamadan gebertilmeli bu şeytan torunları.

Kalın ağaç gövdeleri arkasında gizlenip atlarını yavaşça sürerek sınıra yaklaştılar. Bir salvo yırttı gecenin derin sessizliğini. Ayışığının gümüş pırıltılarla bezediği bir kayından bir kartopu yuvarlandı bir sincap gibi. Ağaçların arasından kısa aralarla çekilen tetikler demet hâlinde kıvılcımlar fışkırttı, duvarların ince sıvasını kazıp dağıttı kurşunlar.Pankratof'un getirmiş olduğu pencere camları hüzünlü bir çınlayışla paramparça uçuştu. Betonun üzerine yatmış olanlar sıçrayarak doğruldu, ama o insafsız ateş böcekleri kafalarının üzerinde uçuşmağa koyulunca dehşete kapılıp betona yapıştılar yeniden.

— Nereye gidiyorsun?

Yamalı kaputunun eteğinden yakalamıştı Pavel'i Dubava.

— Dışarıya. Bırak beni!

— Yere uzan sersem! Aptal gibi kendini delik deşik ettirecek!...

Bir köşeye büzülen Korçagin, rövolverindeki kurşun yuvalarını yokladı sinirli sinirli. Yanılmıyordu hayır: Topu topu beş tane kurşunu kalmıştı.

Öğle vakti Boyarka garında duran otoraydan Çuk-

ray'la Akim indiler. Peronda bir mitralyöz vardı artık. Çocuklar için de yirmi tüfek getirmişlerdi.

Keskin ve kısa adımlarla sarsılarak iş yerine doğru yöneldiler. Fedor'un kaputu, kar örtüsü üzerinde zikzaklar çizmekteydi. Denizci alışkanlıklarını kaybetmemişti henüz: Bir destroyer güvertesi gibi oradan oraya sallanıyordu yürürken. Akim de hızlanmıştı onlara yetişebilmek için.

— Ee Tokaref, tesbit edilen mühlet içinde bitirebilecek misiniz yolu?

Hemen cevap vermedi ihtiyar, sustu bir süre. Nihayet karara varıp:

— Biliyorsun ki evlât... dedi, işe kendi açısından bakacak olursak bu kesinlikle imkânsız. Ama yolu bitirmemek de bir o kadar imkânsız. Böyle bir durumda ne olur? Ne olur, evet... İki kişi, Patoşkin'le ben, tamamıyla farkındayız ki, çocukların çırpındığı şu köpek şartları içinde, elimizdeki şu baştan aşağıya eksik malzemeyle, bütün bunlara ekibin daralmış olduğunu da ekleyince, zamanında bitiremeyeceğiz. Ama hepimizin bütün çocuklarla birlikte farkında olduğumuz bir şey daha var, o da bitirmezlik edemeyeceğimiz. İşte bunun **içindir** ki **sana: «Toptan** gebermezsek bitmiş olur.» demiştim. Hâlâ da aynı şeyi söylüyorum. Düşün biraz. İki aydır tepinip duruyoruz bu zemheri ve çamur deryası içinde. Dördüncü ekibin süresi dolmak üzere, ama yalnız **komsomoltzi**'ler bir tek gün bile dinlenmeden götürüyorlar işi. Gençlikleri sâyesinde dayanabiliyorlar buna. Çocuklarımıza baktıkça inanır mısın, kan oturuyor yüreğime. Paha biçilmez insanlar bunlar vallahi!...

Bellerin çıkardığı gürültü kesilmişti. Akim güçlükle tanıyabildi Pankratof'u, ne kadar zayıflamıştı eski hamal! Soluk, çökkün, pis bir yüz ve iyiden iyiye fırlamış elmacık kemikleri. Eli terli ve hararetliydi.

— Anlat bakalım bana azizim Pankratof, Motovk'ta olup biteni. Lâf aramızda, **Çeka**'cının silâhını elinden almakla çizmeyi taştığımız fikrinde değil misin?

Mahçup bir gülümseyişle cevap verdi hamal:

— Silâhını elinden aldıysak kendi rızasıyla aldık, yoldaş. Başlamadan önce unutmamak lâzım ki **Çeka**'cı dediğin düşman değil, bizden biri. Anlattık kendisine açıkça derdimizi. Yavuklusu elinden alınmış gibi üzüldü, üzülmesine üzüldü ama: «Elimden bir şeycikler gelmez arkadaş... dedi. Kapılarla bu çerçeveleri almanıza izin veremem, hakkım yok. Yoldaş Dzerjinski'nin kesin emri var: Ulaşımdaki kamu mülkiyetinin yağmalanmasına müsaade etmeyin diye. Buradaki istasyon şefi deva bulmaz bir hırsız zaten, eline geçeni bir daha göreblene aşkolsun! Ben de onun suyunu dalgalandırıyorum tabii, ve bana korkunç diş biliyor! Bu durumda yapacak hiç bir şey yok. Sizi bıraksam, hemen devrim mahkemesine ihbar eder beni fırsatı kaçırmadan. Bir tek çare var: Silâhımı elimden alın ve kaçın buradan. Malzemeyi kendiniz için yüklemediğinizi anladım ben. Zor kullanın bana karşı...»

Çukray'ın gözbebeklerinde pırıldayan gülümseyişten cesaret alarak hemen ekliyor Pankratof:

— **Bütün bunları lâf** aramızda söyledim. Yoksa biz cezamızı çekmeğe razıyız. Disipline hayır dediğimiz falan yok! Ne gerekliyse yapın bize. Ama **Çeka**'cı arkadaşı sıkıştırmayın, çok mert adamdı!

— Bu iş tamamdır, bir daha sözünü etmeyelim.

Ama ilerde buna benzer fantazi şeyler istememe. Bürokrasiyi meşrû Parti tedbirleriyle önleyebilecek kadar güçlüyüz biz. Şimdi çeteden söz edin bana, ne oluyor?

Fedor'a her şey anlatıldı.

Yol üzerindeki bir tepeyi yarmak için girişilmiş çalışmaları gözden geçiriyordu Çukray. Birer filinta ve birer rövolverle mücehhez yedi kişi ortalığı gözlerken, gönüllü düzleme işçileri de, iki büklüm ve omuzları çökmüş bir halde, sert toprağı kazmağa uğraşıyorlardı. Fedor, alçak bir sesle, Akim'e düşüncelerini söylüyordu.

— Miting yapmak boşuna olur. Burada ikna edeceğimiz hiç kimse yok bizim, hepsi gönülden inanmış zaten. Tokaref'in hakkı var: Paha biçilmez çocuklar bunlar. Bak. İşte çeliğe böyle su verilir.

Gözleri hayranlıkla gezindi çalışanların üzerinde. Daha düne kadar yakın bir zamanda, fesat hareketinin bastırıldığı gece, bu çocukların elinde süngüler vardı. Şimdi ise gene bir tek özlemle canlanıp bellere sarılmıştılar... İlk bakışta oyuncak gibi görünüyordu raylar, ama şantiyeye kadar uzandıkları gün, bir ısı ve hayat kaynağı olacaklardı.

Patoşkin, terbiyeli ama kesin bir tonla, açılmakta olan gediğin bütün tepeyi on beş günden önce kat etmesine imkân olmadığını anlattı Çukray'a. Fedor, bunun üzerine büyük bir karar aldı:

— Derhal benim adıma bölgesel karargâha telefon edeceksiniz. Puzirevski alayının bütün bu bölgeyi temizleme görevini yüklemesi, yağmacı çetelerine hadlerini bildirmesi gerekiyor. Dinamitle atacaksınız tepeyi. Zırhlı treni göndersinler hemen. Sıkıyönetim ilân edilecek, kurucular tugayı ordunun bir parçası gibi sayılacaktır. Bir tabur yerine... Ve bu tabur altı bölüğe ayrılacak, her bölük belirli bir sektörde çalışmak üzere... Yılın ilk günü her şeyin bitmiş olması şart. Öte yandan, bölge İcra Kurulu, her ekibin en iyi işçisine Kızıl Ordu nişanı verilmesi yolunda, Cumhuriyet İcra kurulu nezdinde gerekli teşebbüse geçecektir.

Oylama yapıldı. Pankratof, Dubava, Komutof, La-

gutin, Korçagin ve Okunof bölük başkanı seçildiler. Anton Nikiforoviç Tokaref de tabur şefi oldu. Akını ile Çukray'ı yirmiye yakın insan otoraya kadar uğurladı. Pavel'le tokalaşırken, karla kaplı kauçuğa ilişti gözü Fedor'un:

— Bir çift çizme göndereceğim sana. Donma falan yok ya şimdilik?

— Ona benzer bir şey var galiba, ayağım şişiyor çünkü... Ama sen bana asıl bir kaç tane kurşun bırak. Güvenebileceğim üç kurşunum kaldı topu topu...

Reddedileceğini anlayınca bir hüzün çöktü gözlerine, ve bu acılık ifadesidir ki Çukray'ı düşüncesizce bir harekete sevketti. Genç arkadaşının da öteden beri can attığını bildiği rövolveri, o güzelim silâhı uzattı Pavel'e:

— Al bunu. Al işte yahu. Ne zamandır göz dikmiştin zaten. Ama dikkat et de bizimkileri devirme... Al şu kurşunları da.

Değerli armağanı gıptayla seyrediyorlardı. Bir ses yükseldi:

— İstersen yepyeni bir çift çizme karşılığında değişirim silâhı, kürklü ceketimi de çabadan sana bırakırım Pavka. Kabul mü?

— Ne duruyorsun kabul etsene be! Nasıl olsa yılbaşına kadar dayanmaz bu kauçuk!

Pankratof'tu bunları söyleyen, bir yandan da zevkten ağzı bir karış açık duran Korçagin'in sırtına vuruyordu şakadan. Çukray'sa bu arada otoraya atlamış, hediyesinin kullanma iznini yazmaktaydı...

Çukray gider gitmez, inatçı bir rekabet başlamıştı ekipler arasında: Birincilik kimde kalacak? Hangi ekip ötekilerden önce kalkacak, ve hangisi ötekilerden daha

çok iş görecek? Göreve karşı ölçüsüzce bir fedakârlık tutkusu. Dostluk duygularını bile geçici olarak gölgelemişti. Bir **Budiyenovtzi** birliği geldi yardıma. Pavel bu birlikte hem eski kumandanına, hem de eski kısrağına kavuştu.

Dinamit ikiye böldü tepeyi. Çukray'ın müdahalesi, bütün idare mekanizmasını harekete getirmiş görünüyordu. Jarki, **raykom**'u boşaltıp bütün oradakileri Boyarka'ya gönderdi. Bir de bir üniversiteliler ekibinin yollanmasını sağladı aynı zamanda: İnşaat Enstitüsünden altmış öğrenciydi bunlar. Ulaşım müdürlüğü dört yolcu vagonu ayırtmıştı yeni gelenler için. Tugayın işçesini şehir yükleniyordu.

Dmitri, diyordu mektubunda Anna, kahraman kuruculara en hareretli selâmlarımızı yolluyoruz. Gerçek birer kahramansınız sizler. Bütün cesaret, enerji ve başarı dileklerimiz sizinledir. Bu dilekleri gönderenler arasında Klaviçek'in özel bir yeri var. Ne müthiş bir çocuk! Hiç kimseye emanet etmiyor ekmeğinizi, bizzat pişiriyor. Allem etti kallem etti sonunda has un buldu, hamuru da tek başına karıyor...

Dün şehrin son odun yedekleri de tükendi. Ama güvenimiz tam. Akşamları arkadaşlar toplanıyoruz: Lagustin, Artyuşin, Klaviçek, bazan da Jarki oluyor. Öğrenimi ilerletmeğe çalışıyoruz elimizden geldiği kadar, ama çoğunlukla gevezelik ediyoruz, ve muhabbetin belli başlı konusu da sizler oluyorsunuz. Kızlar, Tokaref'in kendilerini Boyarka'ya kabul etmeyişine müthiş öfkelenmiş durumda. Bütün mahrumiyetlere katlanabilecek kadar güçlü olduklarını ve bu konuda siz erkeklerden hiç de aşağı kalmayacaklarını iddia ediyor-

lar. Valya, daha da olmazsa babasının elbisesini giyip çaktırmadan geleceğini söylüyor...

Bunu yapacağına da inanırım! Kara gözlü arkadaşa selâmlarımı söyle.

Anna

Bir gün önce bir kar fırtınası başlamıştı geceleyin. Kalın siyah bulutlarla, dolmuştu gökyüzü, elini uzatsan değecek kadar alçaktaydılar. Bacalarda ağlayıp ağaç gövdeleri arasında ıslık çalan rüzgâr, altüst olmuş ormanın içinde oradan oraya atılıyordu kar çevrintileriyle. Sonra da birdenbire hava açmış ve gökyüzünün masmavi berraklığında şâhane bir güneş belirmişti. Parça parça temizlemek gerekiyordu yolu. İnsanlar derhâl işe sarıldılar. Ve Pavel, zayıflamış, gözleri çakmak çakmak, elindeki beli olanca gücüyle kaldırıp indirirken, bitkin bir lokomotifin çektiği bir yolcu treni Boyarka'ya yaklaşıyordu ağır ağır.

Trenin makinisti, istasyon şefine başvurmakta gecikmedi:

— Bize odun verin, yoksa burada kalacağız. Ya da lokomotifi depoya alın henüz ateş sönmemişken...

Katarı istasyona çekip yolculara gecikmeyi ve gerçek sebeplerini bildirdiler. Öfkeli çığlıklar ve inlemeler yükseldi tıklım tıklım dolu vagonlardan. Tokaref gelmişti. Ona anlattılar durumu.

— Size bedavadan kereste veremem. dedi. Sizin için bunlar odun, ama bizim için odun değil travers. Trende altı yedi yüz kadar insan olduğunu söylüyordunuz değil mi? Kadınlarla çocuklar kalsın trende. Ama eli iş tutan erkekler insin, ve bizim yolu açmamıza yardım etsinler. Benim diyeceğim bundan ibâret, seçmesi sizden: Ya akşama kadar bizimle yolda, ya da yılbaşına kadar soğuk vagonlarda...

— Şu gelenlere bakın çocuklar... Kadınlar da var aralarında!..

Tokaref, Pavel'e yaklaşarak:

— Al sana yüz tane insan... dedi. İşe koş hemen,

Korçagin, ödev dağıtımına girişmişti bile. Bu sırada kürk yakalı, astragan şapkalı, ulaşım teknisyeni üniforması taşıyan yakışıklı bir adamın, yanındaki ponponlarla süslü fok şapkalı genç kadına öfkeyle şikâyette bulunduğunu işitti:

— Yo yo yo! Bu kadarı da fazla doğrusu!. Kar falan küreyemem ben, hiç kimse mecbur edemez beni buna. Bir inşaat mühendisi olmak sıfatıyla yapılan işleri kontrol etmemi rica etmiş olsalardı, bilgi ve yetkilerimden faydalanmak fırsatını verirdim kendilerine... Ama böyle bel sallayıp kar küremek... Yo yo yo! İktidarı suistimâl etmek derler buna açıkçası, ve ne sen, ne de ben uymak zorunda değiliz. Ayrıca da bu durumu ilk fırsatta bildireceğim gerekli mercie! İhtiyar, karakuşî bir şekilde davranıyor. Tamamıyla keyfî bir davranış bu evet! Keyfî ve kanun dışı!... Ulaşım müdürlüğüne verecektir hesabını!...

Yaklaştı Korçagin:

— Ötekiler gibi çalışmamak için herhangi bir sebebiniz var mı yurtdaş?

— Siz kimsiniz ki bana bunu soruyorsunuz?

— Bir işçiyim.

— Size verilecek hiç bir cevabım yok. **Desyatnik**'i çağırın bana, kendisine şikâyette bulunacağım.

Şöyle bir baktı adama Korçagin. Öfkeyle karışık bir tiksinti okunuyordu mühendisin gözlerinde.

— Çalışmak istemiyorsanız serbestsiniz tabii. Ama bilin ki bizden vize almaksızın buradan gidemezsiniz. **Naçstroyka**'nın emri böyle... Ya siz hanım yurtdaş, siz de mi reddediyorsunuz çalışmayı?

Sesi boğuklaşıvermişti birden, ve bir an büyük bir şaşkınlık içinde kalakaldı. Tonya Tumanova duruyordu karşısında! Kız da, önüne dikilen bu çingene kılıklı oğlanın Korçagin olduğuna inanmamış gibiydi. Ama gerçek buydu işte... Şu önünde dikilen, yüzü gözü çamur içinde, pis paçavralara sarınmış, ayağında ayakkabıdan başka her şeye benzeyen bir acaip nesne, boynunda atkı yerine delik deşik bir örtü... Pavel'di evet bu serseri! Sadece gözleri, ateşli gözleri, söndürülmez bir alevle parıldıyordu gene eskiden olduğu gibi. Bu hayduda, bu yolkesene âşık olmuştu demek daha bir süre önce!.. İnanılmaz şeydi bu!. Nasıl değişmişti her şey... Henüz evlenmişti Tonya, ve mühendis kocasıyla birlikte ulaşım teşkilâtındaki görevlerine gidiyorlardı. Genç kızlık aşkıyla bu şartlar içinde karşılaşacağını aklından geçirmezdi! Şimdi bu oğlanın elini sıkmak gerektiğini düşündükçe büsbütün hayıflanıyordu Tonya: Vasili ne derdi!

Korçagin'i bu kadar düşmüş görmek de hiç hoş değildi üstelik!.

Mühendis de pek hoş karşılamamıştı bu serseri kılıklı işçinin gözlerini bir türlü karısından ayıramamasını. Elindeki beli öfkeyle fırlatarak karısına seslendi:

— Yürü Tonya, bu insan döküntüsüne bakmak bile bana tiksinti veriyor!

Boğuk bir sesle kesip attı Pavel:

— Ben bir döküntüysem, sen de boynunu yanlışlıkla ipten kurtarmış pis bir burjuvasın... Şu küreğe yapışın yoldaş Tumanova ve sırada yerinizi alın. Bu şımarık öküz size örnek olmasın!

Hiç de sevimlilik ifade etmeyen bir gülümseyiş dalgalanıyordu dudaklarında. Genç kadının kürklü çizmelerini işaret ederek:

— Dostça bir öğüt size... dedi. Buralarda oyalanmayın pek: Yağmacılar daha dün ziyaret ettiler bizi...

Akşam iş dönüşünde, trende en iyi yeri kapmak merakında olan Tonya'nın kocası hemen uzaklaştı. Tonya ise durup işçilerin geçmesini bekledi. En arkadaydı Pavel. Bele yaslanmış bikin bir halde topallayarak yürüyordu.

— Merhaba Pavluşa... Açığını istersen, aklımdan bile geçirmezdim seni bu halde bulacağımı. Sovyet iktidarı sende çamur kazıcılığından başka bir kabiliyet görmedi demek! Bense senin çoktan komiser falan olduğunu sanıyordum. Gerçekten de hiç şansın yokmuş zavallı dostum!.

Şöyle bir tepeden tırnağa süzdü Pavel kızı:

— Ben de seni böyle süslü püslü, küçük burjuva hayatının pisliklerine gırtlağına kadar dalmış bulacağımı hiç ummazdım!. dedi.

Bir süre konuşmadan yürüdüler. Sonra Pavel kesip attı:

— Benim kabalığım, müsaade ederseniz belirteyim yoldaş Tumanova, sizin kibarlığınızdan çok daha tabiidir. Yaşadığım hayata gelince, katiyen üzülmeyin: Ben alabildiğine memnunum hayatımdan. Asıl sizin hayatınız üzdü beni: Daha iyisine lâyık olduğunuzu sanırdım hep!.. İki yıl önce çok daha iyiydin Tonya, bir işçinin elini sıkmaktan utanç duymazdın hiç olmazsa. Ama şimdi naftalin kokuyorsun, bununla da övünüyorsun anladığım kadarıyla. Bu durumda ben de açık olacağım: Sana söyleyecek hiç bir şeyim kalmadı.

Artem'in mektubu. Evleniyor ve kardeşinin her ne pahasına olursa olsun düğünde bulunmasını istiyor. Kapıp götürmüştü bile rüzgâr beyaz yaprağı Pavel'in ellerinden. Tam sırasıydı düğüne gitmenin öyle ya! Daha dün şu Pankratof ayısı, idaresindeki «hamallar» ekibiy-

le, Korçagin'in yönettiği «atölye» ekibini geçmemiş gibi!.

Patoşkin, kurucuların sessiz sebatına bakıp bakıp şakaklarını kaşıyor ve soruyordu kendi kendine:

— Hangi kalıptan çıkma insanlar bunlar? Hangi anlaşılmaz kuvvet sürüklüyor bunları? Böyle gidecek olursak, sekiz gün sonra şantiyedeyiz. Peki sonuç? Sonuç: İstersen yüz yıl yaşa ve durmadan oku, gene de öğreneceğin çok şey kalıyor... İşte şu insanlar, inat ve bağlılıklarıyla, bütün tahmin ve kuralları iflâs ettirmekteler!

— Klavicek arıyor seni Korçagin!

Ve «hamurçu», gülümseyerek, nefis bir kürklü ceket çekip çıkardı çantasından.

— Sana getirdim. Tahmin et bakalım nereden geldiğini?.. Sen de iyice avanakmışsın be oğlum! Yoldaş Ustinoviç gönderdi bunu sana, soğuktan kıkırdamayasın diye sersem! Yurtdaş Olşinski armağan etmişti ona bu ceketi, o da aldı ve üstadın gözleri önünde bana teslim edip sana götürmemi söyledi... Gözünün önüne getirebiliyorsun tabii Olşinski'nin halini! «Eğer istersen, yoldaşınıza bir kaput gönderirdim ben Rita...» Ama Ustinoviç yoldaş gülümseyerek: «Yo yo... dedi. Ceketle daha rahat çalışır...»

20 Aralık.

Kar fırtınaları patlıyor ardarda... Boyarka'dakiler neredeyse ulaşmışlardı hedefe, yeniden durmak zorunda kaldılar... Tamamıyla buz tutmuş olan toprak kazılmıyor. Kalan dört kilometre, işin en güç parçası olacak. Bir tifüs salgınından söz ediliyor.

23 Aralık.

Boyarka'da yedi tifüs olayı görüldü! Hastaları

şimdi buradaya getirdiler. İçlerinde Okuneven de var. İstasyondaydım. Harkof'tan bir tren geldi: Bir kaç ceset indirdiler gara... Hastaneler buz gibi. Ah, bu pis fırtına!. Ne vakit sona erecek bilmiyoruz ki!.

24 Aralık.

Orlik çetesi bir baskın daha yapmış istasyona. İki saat sürmüş çatışma. Yağmacılar darmadağın çekilmiş ama Tokaref göğsünden yaralı, Klaviçek de ölümüne hançerlenmiş durumda. Muhafız nöbetçiymiş o... Taburda on bir yaralı var: Puzerevski, haydutları **Glubokom Kutor'una** kadar kovalayıp imha etti.

25 Aralık.

Tokaref şehir hastanesinde sayıklamakta. Doktorlar söz verdiler ihtiyarı kurtaracaklarına. Öteki-lerin hayatı ise artık tehlikede değil!.

Partinin bölge icra komitesine bir telgraf geldi Boyarka'dan:

«Haydutların saldırısına cevap olarak **«Sovyet İktidarı İçin»** adlı zırhlı tren komutanlığının da tasvibiyle bir miting tertiplemiş olan bir yol kurucuları ve Puzerevski'nin kızıl süvarileri, önümüze yığılan bütün engellere rağmen, öngörülen tarihte şehrin odun ihtiyacını karşılayacağımızı bildiririz. Şevkimiz bir kat daha artmış olarak göreve devam ediyoruz. Yaşasın, bizi bu emek cephesine gönderen Komünist Partisi!

Miting Başkanı : KORÇAGİN

Sekreter : BERZİN.»

Kutsal şantiye hemen şuracıktaydı işte, elini uzatsan dokunacak kadar yakındı. Ama umutsuzluk verici bir yavaşlıkla ilerliyordu iş. Tifüs, o paha biçilmez kolları onar onar alıp götürüyor, her gün biraz daha buduyordu kurucular tugayını.

Bir sarhoş gibi sendeleyerek istasyona yöneldi Pavel. Bacakları bükülüyordu artık. Beş sabahtır, ateş bütün vücudunu kemirdiği halde, ıslak saman yatağını terketmek gücünü bulmuştu kendinde. Ama bugün dayanılmaz bir hararet sarmıştı içini. Attığı her adımda bıçak gibi bir sancı saplanıyordu göğsüne, dişleri birbirine çarpıp takırdıyordu. Sislerin arasından doğru ağaçlar dehşetli bir cehennem dansına koyulmuşlardı. Başı dönüyordu.

Gar... Alışılmadık bir gürültü vardı garda. Uzun bir katar gelmişti. Rayları boşaltıyordu insanlar. Bir kaç adım daha attı Pavel, ve dengesini kaybetti. Hafif bir darbe duydu kafasında. Sonra kar, yanaklarından fışkıran alevi bir anda yatıştırdı.

Ancak iki saat sonra bulabildiler onu. Barakaya taşıdılar. Üzerine eğilmiş kaygılı yüzleri tanıyamaksızın derin derin soluyordu sadece. Derhal çağrılan zırhlı tren hastabakıcısı had zatürree ve tifüs teşhisi koymuştu. Ateşi 41,5 dereceydi. Ayrıca, eklem iltihabı ve boyun şişliği de vardı ama önemsiz, ufak tefek pisliklerdi bunlar. Asıl iki dert, hastayı öbür dünyada Adem babayla kadeh tokuşturmağa yollamak için yeter de artardı bile!.

Pankratof'la Dubava, arkadaşlarını kurtarmak için ellerinden geleni yapmağa karar verdiler. Korçagin'in hemşerisi Alyoşa Koşanski, hastayı göürüp ailesine teslim etmeyi yükümlendi. Bu iki âni yolcuyu ağzına kadar dolu bir vagona yerleştirebilmek için bütün ekip harekete geçmişti. Mikrobun bulaşmasından korkarak hastayı

bozkırın ortasında bırakmak tehdidini savuran yolculara karşı Kolyava, rövolverini çekip.

— Hastalık bulaşıcı değildir ve bu hasta gidecektir, diye haykırdı. Olmazsa hepinizi sürüp çıkaracağım bu vagondan ve sadece onu göndereceğim. Şunu da iyice kafanıza sokun ki haydut alayı, içinizden biriniz buna el sürecek olursa, topunuz birden boylarsınız zindanı! Telgrafla bütün istasyon şeflerine haber veriyoruz. Sen de al şu silâhı Alyoşa, ve size dokunacak biri çıkarsa gözünün yaşına bakmadan devir.

Nitekim de öyle oldu. Hastanın selâmetle yerine varması için hat üzerindeki bütün dost **Çeka**'cılara telefon ettiler.

Bozkırda bir gar. Yolda ölmüş, kimliği bilinmeyen kumral bir gencin cesedini indiriyorlar perona. Hiç kimse tanımıyor çocuğu, neden öldüğünü de bilmiyorlar. Nöbetçi, **Çeka**-cı, Kolyava'nın ricalarını hatırlayarak konuşuyor hastanın indirilmemesi için. Ama delikanlının gerçekten ölmüş olduğunu görünce, cesedin morga kaldırılmasını söylüyor...

Telefonla Boyarka'ya derhal bilgi verildi, Boyarka'dan gelen bir telgraf da **gubkom**'u haberdar etti Korçagin'in öldüğünden. Ve bütün bunlar, Alyoşa Koşanski, Pavel'i anasının ellerine teslim edip kendisi de tifüs ateşiyle perperişan bir halde oracığa devrilirken oluyordu.

9 Ocak.

Ne kadar perişanım! Kim inanırdı ağlayabileceğine Rita'nın? Gözyaşlarının daima bir zaaf, bir bozgun işareti olduğunu söylerler. Oysa bugün göz-

yaşlarının sebebi derin bir keder. Ve büyük bir zafer gününde gelip çattı felâket: Soğuktan duyulan dehşet kalkmıştı ortadan, istasyonlar ve depolar daha biçilmez odunla dolmuştu, kurucu kahramanlar kutlanıyordu şehirde... İki hayatla ödendi bu zafer. Klaviçek ve Korçagin.

Ölümüyle anladım benim için ne kadar vaz geçilmez, ne kadar sevgili bir varlık olduğunu Pavel'in!

Yarından tezi yok Harkof'a yazıp, Ukrayna **komsomol**'u Merkez Komitesi'nden teklif edilen göreve evet diyeceğim. Burada kesiyorum bu defteri.

III

Gençlik kazanmıştı savaşı: Tifüsten kurtuldu Korçagin. Soluk, zayıf, halsiz, bir yandan annesine öte yandan duvara yaslanarak sendeleye sendeleye ilerleyip pencereye ulaşınca durdu ve uzun uzun baktı yola. Erimiş kar yığınları pırıldıyordu güneşte. Buzların ilk çözülmesiydi bu. Bir kiraz dalında gri ve şişman bir serçe yan gelip kurulmuştu, telâşlı bir hırsız bakışıyla baktı Pavel'e.

— Ee dostum, desene ki bu kış da kurtardık paçayı!

— Kendi kendinle mi konuşuyorsun Pavluşa? diye atıldı annesi dehşet içinde.

— Hayır, dedi Pavel... Merak etme. Serçeyle konuşuyordum. Bak, gitti bile çapkın...

Bütün saltanatıyla gelmişti bahar. İyice düzelmiş olan Pavel, şehri düşündü. Ama garip bir şeyler duyuyordu içinde. Bir kaç gün önce bahçede gezinirken, belkemiğinden doğru yükselen korkunç bir sancıyla yere devrilip kalmıştı birden.

Doktor, özene bezene yaptığı muayene sırasında, belkemiği üzerinde bir boşluğa raslamış ve homurdanmıştı:

— Nereden geldi bu?

— Rovno'da savaşırken sırtıma fırlatılan bir kaldırım taşının izi. Darbeyi yiyince devrilmiş ve iki saat gelememiştim kendime, ama sonra at kullandım gene ve bir şey olmadı. İlk defadır ki bu numara bana endişe veriyor...

— Son derece nâhoş bir «numara» bu dostum. Sinir sistemi pek hazetmez bu türlü darbelerden. Giyinebilirsiniz yoldaş Korçagin...

Ve doktor, müşterisine çaresiz bir merhamet duygusuyla bakmaktan kendini alamadı.

Karısı Steşa'nın ailesiyle birlikte yaşıyordu Artem. Sefil bir köylü ailesiydi bu. Pavel o günkü gezintisi sırasında ağabeyinin kaldığı evin küçük pis avlusuna kadar uzanmıştı. Şaşı ve kirli bir oğlan çocuğu oynuyordu avluda. Şüphe dolu gözlerle baktı Pavel'e oğlan, sonra da çok bilmiş bir edayla burnunu kurcalayarak:

— Yoksa mal aşırmağa mı geldin sen? diye sordu. Eğer onun içinse hemen kaç, yoksa annem paralar seni...

Artem açtı küçük izbenin kapısını:

— Gel Pavluşa, gir.

Korkunç yüzlü, insana düşmanca bakan bir ihtiyar kadın iş görüyordu ateşin yanında. Saçları gelişigüzel örgülü iki küçük kız Pavel girer girmez sobanın arkasına saklanıp vahşî bir merakla seyretmeğe koyulmuşlardı yabancıyı. Yemekte olan Artem evdeki bu durumdan ötürü tedirgin gözüküyordu. Gerçek bir proleterken, bilinmeyen bir sebepten ötürü güzel işçi kız Galina'dan

ayrılmış ve bu kaba saba köylü kızını almıştı. Yalnız karısı olsa iyi, beş boğaz ayrıca, öyle ki depodaki iş bitince gelip sabana koşulması gerekiyordu sürüm hayvanları gibi. Ve biliyordu ne Pavel'in, ne de annesinin, yaptığını hoş karşılamadıklarını... Bu «Küçük burjuva ortamı» karşısında Pavel'in tepkisinin ne olacağını sormuştu hep kendi kendine.

— Pavka'ya süt getir Steşa. Yarın gidiyorsun demek? Henüz iyi toparlanmadın ama!.

Odun yığmak için yardıma ihtiyacı olduğunu söylemişti Steşa. Ve Pavel ihtiyar kadınla başbaşa kaldı. Konuşmayı sevmeyen bir ihtiyar. Kiliseden bir çan sesi geldi o sırada, ve gayrı memnun bir edayla homurdandı baba:

Güzel İsa! Bu Allah kahredesice işten dua etmeğe vakit mi kalıyor ki!...

Ve onarmakta olduğu eski giysileri hemen bir kenara atıp Pavel'e ters ters baktıktan sonra haç çıkarmağa, boyası dökülmüş karanlık ikonalara doğru eğilip bükülmeğe koyuldu.

— Makamı gökyüzü olan babamız... adınız kutsanmış olsun... diye mırıldandı kuru cansız dudakları.

Avludaki oğlan da bu sırada bir sıçrayışta siyah domuzun sırtına atlamış ve elleriyle hayvanın kıllarına yapışıp ayaklarıyla da karnını mahmuzlamağa koyulmuştu. Domuz acıyla homurdandıkça oğlan da zevkle basmaktaydı küfürü:

— Yürü namussuz!.. Dörtnala!. Yürü!. Dur alçak düşüreceksin beni!.

Duasını yarım bırakan ihtiyar pencereye seğirtti:

— Gösteririm ben sana domuza binmesini! Senin bu hayvana muamele ettiğin gibi muamele etsinler inşallah babana da! İn diyorum sana namussuz piç! Hemen in hayvanın sırtından, yoksa...

Domuzun tepkileri ihtiyarın tehditlerinden daha etkili olmuş ve oğlan yuvarlanmıştı yere. Kadın, memnun, ikonalarına döndü ve yüzüne ulvî bir ciddiyet kazandırmağa çalıştı yeniden:

— Gelsin saltanatınız bu yeryüzüne...

Oğlan, gözü yaşlar içinde, kapıda belirmişti. Bir yandan ezilmiş burnunu çekiyor, bir yandan da inleyerek haykırıyordu:

— Mammm-kaa! Bana börek ver!..

— Gösteririm böreği ben sana, iblisin oğlu! Doğru dürüst dua edemeyecek miyim ben şaşı namussuz!. Dur geliyorum.

Duvara dayalı sopayı kapınca çocuk dışarı fırlamış, kızlar da gülmeğe koyulmuşlardı. Ve kadın, üçüncü defa duaya başladı.

Artem'in dönüşünü bekleyemedi Pavka.

«Hangi lânetli kuvvet çekti bu eve Artem'i!. diyordu yolda kendi kendine. Ölünceye kadar başına dert! Steşa şimdi her yıl bir çocuk doğuracak, Artem de battıkça batacaktır çamurun içine... Ben de onu politikaya sokmak için yanıp tutuşuyordum, iyi mi!»

Çoğu yoldaşlarının bulunduğu büyük şehre dönüyordu ertesi gün ve mutluydu. Yaşamanın kudretli sevinci, insan kitleleri, tramvayların uğultusu, klâkson sesleri, fabrika dumanları, makinaların türküsü bekliyordu onu orada.

Doğmuş olduğu bu sakin kasabada ise, baskı altında duyuyordu kendini. Şaşacak bir şey yok: Gündüzleri rahatça çıkıp şöyle bir gezinemiyordu bile. Evlerin kapılarına çömelmiş dedikodu yapan kadınların önünden geçerken hep aynı sözlerdi işittiği:

— Şuna bakın **baba**'lar, şuna bakın Allah aşkına! Nereden çıkmış bu böyle kuzum!.

— İnsan geceleyin rüyasında görse korkar vallahi

— Veremlinin biri herhalde...

— Cekedini gördünüz mü cekedini? Aman ne güzel! Kimbilir kimden aşırdı!.

Ve daha bir alay iğrenç lâf...

Böylece düşüncelerine dalmış yürürken çam ormanında bulmuştu kendini Korçagin. Yol kavşağında durdu. Sağ tarafta, gittikçe yükselen bir kale duvarıyla ormandan ayrılan eski hapishane yükseliyordu... Valya ve yoldaşları işte burada, bu geniş meydanda sallanmışlardı bir ipin ucunda. Darağacının bulunduğu yerde bir zaman sessizlik içinde durdu, sonra kurbanları bir arada gömdükleri ortak çukura doğru indi. Dost eller çiçek yetiştirmişti mezarların üzerinde, ve küçük mezarlığı yemyeşil bir çitle çevrelemişlerdi. Taze otların ipeğiyle örtülüydü hendeğin yamaçları. Şehir orada sona eriyordu. Ortalıktaki sessizlik ve hüzün Pavel'e de işlemişti. Yeniden canlanan toprağın yaydığı o bahar büyüsü doldurmuştu içini. Derinden derine orman uğulduyordu işte... Ve işte burada ölmüştü kardeşleri. Sefalet içinde doğanlar ve doğuşları bugüne kadar bir köleliğin başlangıcı olanlar daha güzel bir hayat sürsün diye, kahramanca, gözlerini kırpmadan ölmüşlerdi.

Yavaşça kasketini çıkardı Pavel. Uçsuz bucaksız bir kahır, dayanılmaz bir çaresizlik duygusu kaplamıştı içini. En değerli şey hayattır insan için. Bir kere verilir insana hayat. Ve insan, hiç bir utanç ve teessüfe yer b rakmayacak, sinsilik ve pislik dolu bir geçmişten yüzü kızarmayacak ve ölürken de, olanca gücünü dünyanın en asil amacına, insanlığın kurtuluş mücadelesine hasrettiğini söyleyebilecek şekilde yaşamak zorundadır.

Yaşamak gerekiyordu evet, beklemeden, bir an önce yaşamak... Saçmasapan bir hastalık, ya da densiz bir feci tesadüf bir anda kırıp söndürebilirdi hayatı...

Annesi son hazırlıkları tamamlıyordu. Kadının göz-yaşlarını gizlediğinin farkındaydı Pavel.

— Belki de gitmeyiverirsin ha Pavluşa!.. İnsan yaş-lanınca yalnız kalması acı oluyor, bilsen! Nedir böyle şehre çeken seni? Burada da yaşayabilir insan pekâlâ... Ama orada kendine bir keklik bulduysan, diyeceğim yok tabii. İhtiyarladım diye hiç bir şey anlatmaz oldun bana artık, ağzınızdan lâf dirhemle çıkıyor... Artem annesine bir tek kelime bile söylemeğe lüzum görmeden evlendi gitti... Zaten hastalıktan hastalığa görür oldum yüzünü-zü...

— Merak etme anacığım, keklik falan bulduğum yok şehirde. Şu dünyada son burjuvanın da hesabı gö-rülmeden hiç bir kıza bakmamağa yeminliyim ben. Di-yeceksin ki, çok beklersin daha... İnan ki değil. Pek öyle uzun zaman dayanamayacak burjuvalar, görürsün. Görürsün çok geçmeden bir tek Cumhuriyet dalgalana-cak tüm yeryüzünde, ve hayatları boyunca çalışıp çır-pınmış olan ihtiyarlar gidip İtalya'da ısıtacaklar kemikle-rini. Kışı olmayan bir ülkedir İtalya anacığım, bir ülke ki hepten bahar... Ve en güzel, en zengin konaklarda ya-şatacağız sizleri.

Uğramak istediği ilk ev, şehrin merkezindeydi. Ağır tırmandı merdivenleri. Hemen hiç bir şey değişmemişti işte... Köprü gene ıpıssızdı. Ve başdöndürücü bir tepe-den, gecenin şahane manzarası seriliyordu gözlerinin önüne. Orada, gökle yerin bitiştiği noktada, ateşten bir bulut halinde uzanıyordu şehir.

— Çukray gitti.

O kadar üzülmüştü ki, hikâyenin ayrıntılarını din-lemedi bile. Fedor şimdi Taşkent'te, Türkistan cephesin-deydi.

Caddeyi gürültü ve tıkırtıya boğarak sarsıla sarsıla ilerliyordu tramvay. Ardı arası kesilmeyen bir insan seli akmaktaydı kaldırımlardan. Yaşıyordu şehir. Bazan bir kadının mutlu kahkahası yükseliyordu uğultunun içinden, eriyip gidiyordu öteki seslerin arasında.

Nereye gidebilirdi ki? Uzakta, Solomenka'da oturuyordu bütün dostlar... Ve birdenbire bir ev canlandı gözlerinin önünde. Pek tabi değil mi! Direnmek neye? Ritayı arayacaktı.

İtince açılıvermişti büyük meşe kapının kanadı, ve sakin olmağa çalışıyordu Korçagin. Bir kaç saniyelik bir bekleyiş. Kapının ardından konuşmalar ve gitar sesleri geliyordu. «Gitara müsaade etmişler, vay canına! Rejim yumuşuyor desene!» diye düşünüp heyecanını zaptetmeğe çalıştı ama boşuna. Dudaklarını ısırdı. Kapı açılmıştı.

— Ustinoviç yoldaş?

— Harkof'a gitti, söylendiğine göre oradan da Moskova'ya geçmiş.

— Akim yoldaş peki?

— Odessa'da **gubkomol** sekreteri.

Körlenivermişti dönüş sevinci...

Pankratof'un evini denedi en son.

— İnyat burada mı?

Borç'unu yuvarlamaktaydı Pankratof. Ama dönüp de ziyaretçiyi görür görmez eli havada kaldı, gözlerini kırptı çabuk çabuk:

— Tövbee!. Vay vay vay!. Bu da kim be!. Pavka değil mi bu!. Ulan ölmemiş miydin!. Dur kızma, adını söyle adını!.

Annesiyle kızkardeşi de koşuştu Pankratof'un gürültüsüne. Korçagin'di evet bu gelen! Bal gibi Korçagin! Ve herkesin çoktan uykuya daldığı bir saatta, şu son dört

ayın olaylarını anlatmağa devam ediyordu Pankratof dostuna:

— Jarki, Dubava, Mihayla Harkof'talar, Harkof'ta dediysem öyle gelişigüzel bir yerde değil, haa, Komünist Enstitüsünde namussuzlar!. Ben de talepte bulundum öğrenci olmak için. Kafam kızdı be yahu! Şu beyninin sınırlarını biraz genişlet bakalım dedim kendi kendime, samanların yerine biraz bilgi yerleştir! Ama komisyonda haddimi bildirdiler... Başlangıçta tıkır tıkır yürüyordu herşey, Parti kartım vardı, komitelerde gerekli stajları yapmıştım, durumum ve menşeim bakımından da hiç bir eksiğim yoktu... Gel gör ki, iş siyasî eğitim kontroluna dayanınca çuvalladık...

İmtihancı yoldaşlardan biri canıma okudu azizim. Küçük bir soru sordu ki, güler geçersin:

— Söyleyin bakalım Pankratof yoldaş... dedi, felsefe konusunda neler biliyorsunuz? Ne bileceğim, hiç bir şey bilmiyordum tabii... Tam o sırada işte, bizim limanda hamallık yapan bir lisali vardı, onu hatırlamaz mıyım!. Şaşırdın değil mi? Tuhaf bir çocuktur azizim, serserinin biriydi işin ucunda. «Ben profesyonel bir öğrenciyim, derdi. Ama asıl idealim hamallıktır...» Ve toplardı bizi, anlatır babam anlatırdı hep. Bir zamanlar eski Yunanda, kendileriyle ilgili bir çok şeyi kavrayan bilginler varmış, filozof derlermiş bunlara. İşte bu filozofların içinden bir tanesi, soyadını şimdi unuttum, Duyugen miydi, Diyogel miydi neydi... bütün ömrünü bir fıçının içinde geçirmiş iyi mi! Arada bir de üstadın heyheyleri tutar, gündüz gözüyle eline bir fener geçirdiği gibi başlarmış o sokak senin bu sokak benim koşturmağa, «İnsan arıyorum.» dermiş... Neyse... Bu filozofların içinde en iyi **spetz** de, kırk kere üstüste akın kara, karanın da ak olduğunu ispat edenmiş! Şimdii... bizim imtihancı yoldaş da tutup bana felsefeyi so-

runca, «Tamam!. dedim kendi kendime. Çuvallatmak istiyor hergele beni!» Bütün bu palavraları anlattırıp benimle bir güzel dalga geçecek! Bunu sezer sezmez ben, hiç kemküm etmeden başladım bülbül gibi konuşmağa azizim. «Felsefe... dedim... fıçılar, fenerler, mağaralar ve gölgeler üzerine sıkılmış siyahlı beyazlı bir palavradan ibarettir. Benim bu palavralarla kaybedecek vaktim yok yoldaş. Ama buna karşılık, Komünist Partimizin tarihi hakkında imtihan etmek isterseniz beni, buyurun bekliyorum...» Bir kahkaha koptu komisyonda azizim, görsen sen de gülerdin. Nitekim ben de güldüm. Gülmesine güldüm ama, kaş yapayım derken göz çıkardığımı da anladım tabi ve şapkamı kaptığım gibi yallah dışarı!.

«Aradan bir kaç gün ya geçmiş ya geçmemiş, aynı imtihancı yoldaş beni bir gün **gobkom**'da yakaladı, bir köşeye çekti usulcacık ve anlattı babam anlattı...

«Ve anladım ki bizim liseli arkadaşın dediği gibi değil işler: Felsefe tıpkı hamallık gibi ciddî ve zor bir iş!. İşte bütün bu meseleleri kökünden öğreneceğim güne kadar, rıhtımda erzak kontrolu yapıyorum. Gelecek yıl da ben gideceğim okula...'

Her zamanki canlılık göze çarpıyordu **gubkom**'da

Sekreterin imzasını taşıyan kâğıda uzun uzun baktı Tufta: Korçagin'in yeniden partiye alınması emrediliyordu kendisine... Sonra Korçagin'e baktı uzun uzun ve nihayet anladı:

— Yani sen ölmedin?. Şimdi ne yapacağız peki!. Bütün listelerden silinmiş durumdasın. Parti kartını Merkez Komitesine bizzat ben geri gönderdim. Yıl sonu sayımında da yoksun üstelik, ve Merkez Komitesinin bir genelgesine göre bu, Partiden atılmış olmak demektir. Bu durumda, tıpkı partisiz yurtdaşlar gibi, Gençlik teş-

kilatına üyelik talebinde bulunmaktan başka çaren kalmıyor.

Pavel dudak bükmüştü:

— Hiç mi hiç değişmemişsin Volodka! Koskoca genç bir delikanlısın ama ihtiyar bir arşiv faresinden betersin azizim. Ne zaman doğru dürüst bir insan olacaksın sen ha?

Bir eşek arısı tarafından sokulmuş gibi sıçradı Tufta:

— Bana nutuk çekmemeni rica ediyorum. Bu servisin sorumlusu doğrudan doğruya benim, ve genelgelerinde uygulansın diye yazıldığı kanısındayım anlıyor musun! Şahsıma «fare» sıfatını lâyık görmek suretiyle yaptığın hakarete gelince, bunun da hesabını otoritelerin önünde verirsin.

Alaycı bir sükûnetle cevap verdi Pavel:

— Vereyim peki. Anlaşılan «istatistik sobarajı» ithamıyla sevkedeceksin beni yargıçların huzuruna... Ama bana söyler misin: Sana haber vermek fırsatını bulamadan hasta olan arkadaşlar konusunda nasıl davranıyorsun? Yoksa bu konuda da genelgelerin mi var?

— Ho ho ho!

Tufta'nın yardımcısı atmıştı bu kahkahayı. Korçagin içeri girdiğinde şefinden azar işitmekte olan delikanlı, Tufta'dan çekinmesine rağmen dayanamamıştı ve patlamıştı.

Hırsından, kaleminin ucunu kırmıştı Tufta. Öfkeyle fırlayıp attı kalemi elinden, ve şöyle oturaklı bir cevap vermek istedi. Kapı tam o sırada ardına kadar açıldı ve sevinç çığlıkları atan bir gençler topluluğu doldurdu odayı. Okunef, Olga Yurenova ve daha bir alay yoldaşının gerçek ve yalansız dostluğu, sevgisi, tokaları, şakalaşmaları, istatistikçinin bile çıkardığı güçlükleri derhal unutturdu Pavel'e. Konuşmanın sonunda o anki

sıkıntısından söz ettiği vakit de büyük bir gürültü koptu. Olga, yiyecek gibi baktı Tufta'ya ve derhal **gubkom** sekreterine seğirtti. Okunef de Korçagin'in koluna girmiş sürüklüyordu:

— Necanof'a gidelim azizim. Bu pis bürokratı uçurmalı buradan. Bir yıl müddetle Pankratof'un yanına vermeli hamallık stajına. O zaman anlasın sersem!

Olga'nın yönettiği **komsomoltzi**'lerin Tufta'nın görevinden alınması talebini uysal ve tatlı bir gülümseyişle dinledi **gubkom** sekreteri, sonra da çocukları yatıştırarak şöyle dedi:

— Partiye katılma işi tamamdır, Korçagin hemen kartını alacak. Bu konuda ben de sizin fikrinizdeyim. Tufta biraz fazla formalist, evet. Ama buna karşılık çok titiz bir istatikçi, çoğu gecelerini büroda geçiriyor. Rakamlarına güvenim var. Bundan ötürü de görevinden alamam onu. Ama derhal gidip haddini bildireceğimden de hiç şüpheniz olmasın.

Bir alay rapor ve gazete okuduktan sonra çevresine tamamıyla intibak eden ve kamu hayatının akıntısıyla sürüklenmeğe başlayan Pavel de toplantıdaydı. Tokaref başkanlık ediyordu toplantıya. Ama asıl başkan, Tokaref'in arkasında duvara asılı duran, **Komünist Partisi Manifestosu**'nun dâhi yazarının bir aslan başını andıran başıydı.

— Yoldaşlar!.. Gündeme geçmeden önce sözü sizleri selâmlamak isteyen eski bir can yoldaşımıza veriyorum: Pavka Korçagin!

Hazır bulunan yüz kişiden en az sekseni tanıyordu Korçagin'i, ve genç adamın soluk yüzü kürsüde belirir belirmez bir alkış fırtınası koptu. Sesine hâkim olarak, ama heyecanını gizlemeyi başaramıyarak konuştu Korçagin:

— Aziz yoldaşlar... İşte aranıza döndüm gene, ve savaşta yerimi almaktan son derece mutluyum. Kardeşlerimizin sayısının üç misli arttığını, depodaki sabotajçıların tesirsiz hale getirildiğini, lokomotif mezarlığından çıkarılan madenî cesetlerin atölyelerimizde **spetz**'lerimiz tarafından onarılıp çalıştırıldığını öğrendim. Bütün bunlar, memleketimizin büyük bir diriliş içinde olduğunu gösterir. Ve bugün hayat, her zamankinden çok yaşamağa değer. İşte böyle bir anda, proletaryaya faydalı olmaksızın, nasıl ölebilirdim...

Faltaşı gibi açılmıştı Anna'nın gözleri, büyük bir hayranlık içinde bakıyordu Pavel'e. Ve Pavel bu gözlerde, kurtuluş türküsünü okudu.

Pavel'in atölyelere dönüşü, Tsvetayef'i endişelendirmemiş değildi. Onun hastalığı sırasında Tsvetayef almıştı yerini ve şimdi de başkanlığın ikisi arasında bir mücadele konusu haline gelmesinden çekiniyordu. Oysa Pavel, kumanda mevkiine geçmeyi reddetti. Hattâ büroda, kendi haberi olmaksızın adaylığının konduğunu öğrenince geri aldı adaylığını ve sadece, **komsomol**'un lonca hücresindeki **politgramota** görevini üzerine almakla yetindi. Ama bu resmî çekimserliğe rağmen, kollektif çalışmanın gelişmesi üzerindeki etkisi devamlı olarak duyulmaktaydı. Nitekim Tsvetayev bir gün bütün gençler hücresini, yanlarında otuz kadar partisiz işçi olduğu halde, döşemeyi temizlerken buldu: Biraz ilerde Pavel de, çimento zemin üzerindeki mazot ve yağ lekelerini bizzat arıtmaktaydı. Bundan sonra elektrik teknisyenleri, başlarında gene Korçagin, bir kaç ton malzemeyle madenî artığın açık havada küflenmeğe terkedildiği koca avluya saldırdılar. Yılların tozuyla yüklü örümcek ağlarını süpürüp, bir bir ovarak parlattılar küflü makinaları. Nizamî iş süresi dı-

şında uygulanmak üzere bir parola atmıştı ortaya. Pavel: «Bolşevikler, pislikle barış yapamaz!» Ve bu parola harfi harfine uygulanıyorddu.

Kamu kitaplığında geçiriyordu akşamlarını, ve sonunda, eski kitap raflarını düzenleme müsaadesini aldı. Bir bir ayırdı kitapları, böylece yeni bir hazine çıkardı ortaya memurların şaşkın gözleri önünde: **Kapital, Demir Ökçe, Spartaküs,** iç savaş broşürleri, imar ve iskân istatistikleri, kamu hayatına yeniden döndüler.

«Açığa çıkarılmış» bir işçiydi Tsvetayev. Eskiden dökümcüydü. Bir kaç aydan beri de, istisnaî kabiliyetleri ve enerjisi sayesinde, ciddî görevlere getirilmişti. Biraz fazla otoriter ve yeterinden fazla güvenliydi kendine karşı. Belki de için için, Pavel'le rekabete girişip nüfuzunu tehlikeye atmaktan çekindiğinden. olup bitenlere ses etmiyordu. İki gencin arasındaki ilişki görünüşte dostça kalmakla birlikte, gergin bir hal almakla gecikmedi.

O gün büro, özel bir toplantı yaparak, Kostka meselesini karara bağlayacaktı. Genç bir **komsomoletz** olan Kostka, usta başının kesin ihtarına rağmen, Amerikan menşeli pek değerli bir cihazla oynayıp makinayı bozmuştu. Ve bu affedilmez ihmalciliğin sebebi, eğer etrafa zarar vermek azmi değilse, ortak çıkarlar karşısında duyulan ilgisizlik olabilirdi ancak. Hücre yönetim bürosu, eski menşeviklerden olan ve pek çok sevilmeyen usta başının işçilere baskı yaptığını öne sürerek Kostka'yı savunmaktaydı. Ortak büro ise, ikiye ayrılmış durumdaydı. Tsvetayev dahil üç üye bir uyarma cezasına, öteki iki üye ise beraate taraftardılar. Tam o sırada, Pavel toplantıya geldi.

— Kapalı oturumdayız, Korçagin.

Tsvetayev tarafından kabaca uyarılan Pavel önce kızardı (ilk olarak hakarete uğruyordu hayatında!), ama derhâl hâkim oldu kendine:

— Biliyorum... dedi. Mevcudiyetime kesinlikle muhalif misin?

— Yoo! Ama bir prensip meselesi... Neyse, madem ki geldin artık...

Ve toplantı devam etti. Tsveyatev'in bir diktatör gibi davrandığını hemen kavradı Pavel, ve oylamaya geçileceği sırada söz istedi. İstemeye istemeye ona söz vermek zorunda kaldı rakibi.

Korçagin'in sesi, arzu ettiğinden de kesin bir tona bürünmüştü:

— Kostka meselesi, tek başına göz önüne alındığında, pek önemli değildir. Ama bu mesele, bir işaret, bir sembol değeri taşır. Rakamlar üzerinde düşündünüz mü hiç? **Komsomoltzi**'lerin yüzde 23'ü her sabah atölyelere beş dakika ilâ bir çeyrek arasında geç geliyor, yüzde 17'si ise ayda bir ilâ iki gün kaytarmakta. Partisizlerden yüzde 14'ü tamamıyla kaytarıcı. Yeni yetmeler hakkında da bilgi topladım: İşin yüzde 90'ı gençler sayesinde tökezlemekte. Bu düzensizlik ve lâübaliliğe kesinlikle karşı çıkmalıyız. Eski işçilerin söylediklerini biliyor musunuz? Eskiden, diyorlar, tıkır tıkır çalışıyordu kapitalistler için, proletarya kendi kaderinin efendisi durumuna geldiğinde sabotaja girişmek bir utanç değil de nedir!. Gerçi ben Kostka'nın «tenbellik, ihmalcilik ve üretimde düzensizlik yaratma»dan ihracını istemekteyim ama bizim asıl öfkelenmemiz ve suçlamamız gereken kimse o değil. Kendi kendimizi suçlamamız gerekir bizim. Çünkü hastalıkla mücadele etmesini bilemediğimiz yetmiyormuş gibi, çeşitli vesilelerle bir de tutup bu hastalığı haklı göstermeğe giriştik. Bence Kostka ihraç edilmeli ve bu karar da duvar gazetesinde yoldaşlara açıklanmalıdır.

Kendini kaptırmıştı bir kere, konuştukça konuştu. Tartışma uzun sürdü, zaman zaman da alevlendi. Kor-

çagin'in doğru ve inançlı belgeleri karşısında güç durumda kaldığını ve dolayısıyla da eli altındaki uysal çoğunluğu kaybetmek üzere olduğunu anlayan Tsvetayev, en büyük gafı işte bu sırada yaptı. İç demokrasi kanununu çiğneyerek, oylama anında odadan çıkmasını talep etti rakibinin.

— Bu tedbir sana şeref kazandırmaz Tsvetayef... dedi Korçagin. Bir hakkını kullanıyorsun, ben de itaat ediyorum. Ama şurasını iyi belle ki, burada kendi iradeni zorla yürütmeğe kalkacak olursan, işletme Sovyetinin yarınki büyük toplantısına götüreceğim meseleyi. Hatan o vakit açıkça ortaya çıkacak ve azınlıkta kalacaksın.

Pavel kazandı sonunda. Gençlik teşkilâtının çoğunlukla aldığı kararı Parti de tasdik etti. Çaresiz kalan Tsvetayef, aldanmış olduğunu itiraf etmek zorunda kaldı, ve ertesi sabah işçiler Partinin çifte bir tedbir aldığını öğrendiler: Bir yandan «tenbellik suretiyle sabotaj»a karşı mücadele açılıyor, bir yandan da «herkesin kendi emeğiyle örnek olarak üretimde disiplinin sağlanmasına katılması» için kampanya başlıyordu. Gene öğreniliyordu ki, Kostka hücreden ihraç edilmiş ve siyasî eğitmen Korçagin büroya üye seçilmişti.

Bu tedbirlerin alındığı toplantıdan çıkarken Tsvetayef'i bekledi Pavel kapıda:

— Benimle gel, sana söyleyeceklerim var. Gel oturalım şu sıraya biraz...

Tsvetayef'in sigarası küçük bir fener gibi yanıp sönüyordu karanlığın içinde.

— Niye bana diş biliyorsun Dimka?

Önce kısa bir sessizlik. Sonra acemice bir kaçış denemesi, bir şaşkınlık numarası:

— Ne diş bilemesi! Sen rüya mı görüyorsun kuzum Allah aşkına? Taa başlangıçta sana ben teklif etmemiş

miydim büroya girmeni? Sen kendin kabul etmedin o vakit... Neydi bana söyleyeceğin şey?

— Bu türlü küçük kurnazlıkları bir yana bırak Dimka, o diplomat ağzını da geç bir kalem. Ben sana söyleyeyim niçin diş bilediğini bana. Senin sekreterliğinde gözüm var sanıyorsun. Bu türlü takışmalar ortak çalışmayı sekteye uğratır arkadaşım. Yalnız ikimizi ilgilendirse, meselenin üzerinde bu kadar durmazdım... Ama düşün ki yarın görevimizi tamamlamak üzere yanyana mücadele edeceğiz. Çünkü bu eser bizim hepimizin... Ne kadar tatsız durumlar çıkabilir görmüyor musun? Şimdi iyi dinle beni. Biz ikimiz de basit çocuklarız. İşçiyiz. Eğer bu dâvaya inanıyorsan, işte elim. Sıkarsın ve bu iş burada bitip kapanır. Ama kendi özel çıkarların ağır basıyorsa, sana şimdiden haber vermek isterim ki, aramızdaki savaş kızgın olacak.

Tsvetayef'in nasırlı elini avucunda bulmaktan büyük bir haz duydu Pavel.

Bir hafta geçmişti aradan. İhtiyar Tokaref o akşam da kurtulmamıştı bölge bürosundan. Kapı vuruldu.

— Evet girin.

Korçagin girdi ve titizlikle doldurulmuş iki anket kâğıdı bıraktı masasının üzerine.

— Nedir bu yavrum?

— Bundan böyle yaptığım işlerden sorumlu tutulmam için babacığım. Öyle sanıyorum ki vakit geldi de geçiyor bile... Sen de aynı fikirdesin, beni desteklemeni isterim.

Bir an Korçagin'e dikti gözlerini Tokaref. Sonra yavaş ama kesin bir hareketle Rus Komünist Partisi üyelerine ayrılmış çekmeceyi açtı, bir kart çıkardı. «1903» yazdı üzerine, ve yumuşak bir tavırla imzaladı.

— Al bakalım yumurcak. Benim ağarmış saçlarımı karartmayacağını biliyorum.

Telefon:

— Polonyalı diplomatik misyonunu getiren trende bir elektrik arızası çıktı Pavel. Gara kadar uzanıver ne olur, âletlerini almayı da unutma. Aceledir.

Yanında öküz boyunlu, üzerinde parlak kartallar çizili sıra sıra düğmeli lüks üniformasıyla kendini bir an bile boş bırakmayan şişman bir kamarot, şahane vagonu kompartman kompartman dolaşıp tesisatı gözden geçirdi. Bozukluk herhalde en son kompartimanda olacak. Keten gibi saçlı genç bir kadın vardı içerde, bir altın pudriyerle bir parfüm şişesinin bulunduğu masaya dirseğini dayamış beklemekteydi.

— Hanımefendi hazretlerinden tamirata müsaade buyurmalarını istirham ediyoruz... Kocanız sayın **pan** binbaşı restoranda bira içmekteler. Siz de emreder miydiniz?.

Ve kamarot güçlükle boyun kırdı kadının karşısında.

Ve kadın şarkı söyler gibi bir sesle cevap verdi:

— Bira istemem. Tamirat yapılsın. Siz gidebilirsiniz.

Önce koridordaki ampulü onarmağa koyuldu. Kompartmanın camından sızan ışık, omuzunu aydınlatmaktaydı kadının. Saf Lyon ipeğinden şık bir elbise vardı üzerinde, Paris'in en iyi terzileri tarafından dikilmişti şüphesiz. Kolları ve göğsü açıktı.

Ve iri bir elmas parıldıyordu kulağında.

Yüzü karanlıkta kalmıştı ama seçebildiği kadarıyla yabancı gelmiyordu Pavel'e. Dışardaki onarımı bitirince özür dileyerek kompartmana girdi Korçagin, am-

pulü değiştirecekti. Kadın bu sefer temiz bir Rusçayla konuştu:

— Size engel oluyorsam kalkabilirim...

Kibirle havalanan bu karlar hiç de yabancı gelmiyordu Pavel'e. Sonra bu mağrur ağız, bu kurumlu dudaklar... Yanılmıyordu hayır: Nelli Lehtinskaya idi bu... O da tanıyamamıştı eski gürültücü komşusunu, karşısındaki bu iyi giyimli, kibar tavırlı bay da.

Birdenbire, nasıl olduğunu kendi de farketmeden Lehçe sordu Pavel:

— Viktor da burada, sizinle birlikte mi?

— Nasıl! Viktor'u tanıyor musunuz?

— Tanımaz olur muyum hiç! Eski komşuyum.

— İmkânsız! Pavka'sınız siz öyle ya!.. Şeyin... şeyin oğlu...

— Aşçınızın oğlu evet.

— Ne kadar da büyümüş ve değişmişsiniz! Küçük bir âsî çocuk kalmış bende sizden...

Karşılaşmadan pek de hoşlandığı söylenemezdi Nelli'nin. Küstahça süzdü Pavel'i:

— Viktor'la niçin ilgilisiniz peki? Yanlış hatırlamıyorsam pek geçinemezdiniz de...

— Garibe ufak bir borcu vardı Viktor'un, o hesabı kapatmak hoşuma gitmez değildi doğrusu.

Pekâlâ biliyordu Nelli o «ufak» borcun ne olduğunu, **Petliyurovtza** ile Çukray hikâyesini... Ama karşısındaki bu eski «köle» yle dalga geçmek istedi:

— Kardeşimin borcunu ödemeğe hazırım.

Cevap vermedi Pavel.

— Söylesenize bana, villâmızın bir haraba haline geldiği doğru mu? O güzelim bahçe, bütün o çimen tarhları perişan olmuş, silinmiştir ortadan...

— Aldanıyorsunuz. Konağınız şimdi bütün halkın malıdır ve onu eskisinden de bakımlı tutuyoruz.

— Oooo! Görüyorum ki, «siyasi eğitim» den de geçirmişler sizi. Ama bakın, Polonya misyonunun vagonundasınız, ve hiç bir şey değişmemiş durumda. Gene eski uşaksınız işte. Anneniz çamaşırlarımızı yıkardı, siz de benim rahatım için çalışmaktasınız.

Alaycı bir sesle konuştu Pavel:

— Sizin şahsınız için kılımı bile kıpırdatmazdım küçük yurtdaş hanım... Ama burjuvalar diplomat diye bir nevale icat etmişler, biz de göz yumuyoruz şimdilik, kafalarını kopartmıyoruz. Hattâ terbiyeli bile davrandığımız oluyor. Sizden çok daha terbiyeli meselâ...

Bir kırmızılık çökmüştü Nelli'nin yanaklarına:

— Ya Varşova'yı ele geçirseniz ne olurdu peki? Beni ne yapardınız o vakit? Kılıçtan mı geçirirdiniz, yoksa bir rehine olarak mı saklardınız beni ha?

Ayağa kalkmış, kapının aralığında durmuştu. Kokaine alışmış burun delikleri şehvetle titriyordu. Tam o sırada fışkırdı ışık divanın üzerinden ve doğruldu Pavel:

— Size ihtiyacı olan kim?.. dedi. Kılıcımıza lüzum yok geberip getmeniz için, kokain ve öteki pislikler yeter de artar bile! Öteki meseleye gelince, herhangi bir **baba**'yı size tercih ederim.

Koridorda uzaklaşmaktaydı ki, bozuk bir ses yükseldi arkasından:

— Pis bolşevik, ne olacak!

Korçagin'in uzanmış kitap okumakta olduğu yatağın kenarına ilişmişti Okunef:

— Dinle Pavluşa, sana bir durumu anlatmam gerekiyor. Bir bakıma incir çekirdeğini bile doldurmayan bir mesele bu, ama bir başka bakımdan çok önemli, Talya Lagutina ile benim aramda... nasıl söylesem...

bir kaza oldu işte. Ta baştan beri hoşuma gidiyordu... Sonra...

Suçlu bir edayla ensesini kaşımağa koyuldu Okunef, ama Pavel'in kendisini ciddiyetle dinlemekte olduğunu görünce cesaretlenip devam etti:

— Sonra... Talya'nın başına... ne geldi anlıyorsun değil mi? Sözün kısası, ne olup bittiğini anlamak için elektrik feneriyle bakmak şart değil ya! Ve mutluluğu birlikte denemeğe karar verdik... meşrû bir biçimde... Sen bu işe ne dersin?

— Ne diyebilirim ki Kolya? Her ikiniz de arkadaşımsınız. Ve halk çocuğuyuz hepimiz. Mert bir kızdır Talya. İyi ediyorsunuz derim.

Ve Korçagin şahsî eşyalarını ertesi gün deponun «komün» üne taşıdı. Bir kaç gün sonra da yemeksiz içkisiz bir komünist şenliğiyle, bir yoldaş eğlentisiyle başladı Talya ve Okunef'in ortak hayatları. Bir anılar ve kitaplar gecesi oldu bu. Türküler söylendi. Güzel türküler. Mücadele ve zafer türküleri... Katyuşa Zelenova ile Volintzeva, bir **bayan** getirmişlerdi. Kalın ve gürleyen notalar tiz ince seslere karışıp doldurdu odayı. Her zamankinden çok daha iyi çalıyordu Pavel. Şepetovka'da çaldığından da iyi çalıyordu. O yepyeni ve sevinç dolu savaşçı ruhunu aktarmıştı âlete. Ve Volintzeva, armonikayı elinden kapıp olanca vahşiliğiyle güzel bir halk havası tutturduğunda fırladı Korçagin, koyuldu herkesle birlikte delice dönmeğe.

Üçüncü defa olarak dansediyordu hayatında, üçüncü ve son defa olarak.

IV

Sınır dediğiniz, üzerinde ayrı levhalar taşıyan iki karşılıklı direk demektir. Sessiz ve düşman, iki ayrı dün-

yayı özetleyerek bakışırlar orada. Aşağıdan yukarıda doğru sivrilen, titizlikle budanmış bir ağaç gövdesidir biri, siyah - beyaza boyalıdır, bir polis kulübesi gibi. Yırtıcı bir kuş vardır ucunda, kanatlarını alabildiğine açmış, pusunun heyecanıyla gagası daha da obruklaşmış bir halde, karşısındaki madenî kalkana dikmiştir karanlık bakışlarını. Kalkan, toprağa iyice yerleşmiş dört köşe kalın bir meşenin zirvesindedir. Ve bir orakla bir çekiç parıldamaktadır bu dövme demirden kalkanın üzerinde... Aralarında altı adım ya var ya yoktur ve dümdüzdür toprak altlarında, yataydır, pürüzsüzdür, ama bakmayın siz: Aslında bir uçurum ayırmaktadır bu direkleri.

Ve hiç kimse, hayatını tehlikeye atmaksızın, bu kısa mesafeyi aşamaz.

Sınır... Karadeniz'den Kuzey Buz Denizi'ne kadar bu sessiz direkler, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinin emeğin işaretiyle süslü bekçileri, ardı arkası kesilmeyen bir zincir halinde sıralanırlar. Geçitleri aşar, tepelere uzanır, dağların üzerinde yükselir deniz fenerleri gibi, ve bir büyük ırmağa ulaşıp karla örtülü yabancı diyarların sonsuz uzanışını seyrederler sarp bir kayanın üzerinden.

İşte bu ıssız sınır bölgelerinden birinde bir küçük köy vardır: Berezdof. On kilometre ötede Sovyet Ukrayna'sı bitmekte ve **pan**'ların beyaz Polonya'sı başlamaktadır.

Buz tutmuştu ortalık. **Vaelnki**'lerin altında çatırdıyordu kar. İri yarı bir silüet belirdi direğin yanında. Kızıl muhafız, üzerinde sımsıkı giysiler, başında kızıl yıldızlı bir kalpakla, nöbete başlıyordu. Karşı tarafta ters yönde de Polonyalı bir **jolner** ilerlemekteydi. Kartallarla süslüydü ince kaputu. Ama, beyaz «konfederе» kasketinin, apoletlerinin, sayısız madenî düğmelerinin üzerindeki bütün bu kartallar, ne yapabilirdi amansız soğuğa karşı?

Ve sınır boyunda yasaktır konuşmak. Ama iki insan varlığı, puslu bir çölün ortasında başbaşa kalırsa ve kanat çırpan bir kuş bile olmazsa bir kilometrelik bir mesafe içinde, kim denetleyecektir bu uluslararası kanuna uyulup uyulmadığını?

Şöyle rahat rahat bir sigara tüttürmek istiyordu Polonyalı asker. Ama dalgaya gelip kışlada unutmuştu kibritini. Aksi gibi, sovyetli «meslekdaş» ın oradan doğru tatlı bir duman kokusu geliyordu burnuna. Durdu Polonyalı, buz tutmuş kulağını oğuşturmayı bıraktı, şüpheci bir bakış attı çevresine uzun uzun, ve ilk o çiğnedi kutsal kanunu:

Bir şeyler işitmişti kızıl muhafız işitmiş olmasına... Ama ne? Lehçe cümlenin anlamını kavrayamamıştı pek. Askerin karşı taraftaki nöbetçilerle herhangi bir şekilde temasa geçmesi yasaktır tüzüğe göre. Ve sertleşen kar, sıcak rahat **Valnki**'lerin altında çıtırdamağa devam etti.

— Bolşevik yoldaş, kibritini atar mısın bana?

Polonyalı, Rusça konuşmuştu bu sefer.

Karşısındaki adama baktı kızıl muhafız. Anası gevremişti ondan. Bir **pan**'dan farksızdı soğuk, ciğerlerini söküyordu askerin. Burjuvaların emir kuluydu evet, ama burjuva değildi. Üzerinde ipincecik bir kaput, dayanmağa çalışıyordu ayaza karşı. Tavşan gibi oradan oraya sıçrıyor, ısınamıyordu bir türlü. Sigara da içemiyordu üstelik. Bu kadarı fazlaydı doğrusu! Yolunu değiştirmeksizin kibrit kutusunu fırlattı ona. Kutu, bir dakika sonra, aynı şekilde geri dönmüştü. Bu sefer de, hiç farkına varmadan, kızıl muhafız çiğnedi kutsal kanunu:

— Bende bir kutu daha var, istersen sende kalsın...

—İstememem sağol. Cebimde görürlerse zindanı boylarım.

Sovyet nöbetçisi kutuya baktı: Bir uçak resmi, ve uçaktan fışkıran kocaman bir yumruk. Bir de tek bir kelime: «Ültimatom.»

«Hakkı var... dedi kendi kendine. Öteki taraftakilere göre bir kutu değil bu.» Ve iki asker, sınır boyunca gitgellerine devam ettiler.

Atlar yavaşlamıştı. Eğildi Gavrilof ve kar örtüsünün üzerindeki garip izleri inceledi dikkatle. Bir dişli tekerlekten kalmışı andırıyordu izler, ya da küçük kurnaz bir hayvandan... Biraz açıkta da ayak izleri vardı. Polonya'dan gelen birisinin sınırı aştığı belliydi işte.

Sınır bölgesinin «Patron» u Gavrilof'un sıcak soluğu, bıyığını gümüşlendiren kırağıyı eritmişti bir anda...

— Namussuzlar! Üçüncü mangadaki çocuklar tevekkeli değil bir ışık görmemişler...

İki adam yaklaştı. Bir kızıl muhafız, omuzdan geçme kayışını düzelterek ağzındaki izmariti tükürdü.

— Selâm yoldaşlar.

Karşıdaki Polonyalı, kızıl subayların askerlerle arkadaş gibi muhabbet edişlerine baktı. Kollarındaki üç kare, binbaşı rütbesini gösteriyordu. Bir an, binbaşı Zakrijevski'nin elini sıkarken hayal etti kendini, sonra gülmeğe başladı: Ne kadar saçma ve yersiz bir hayaldi bu!.

Süvariler gittiler. Ve **kombat** içini boşalttı:

— Bu bölgelerde insanın nasıl uyanık olması gerekiyor bir bilsen! Biraz kestireyim dedin mi, tamamdır. Uyandığın vakit derdine yan artık! Gündüz gene bir dereceye kadar azizim, ama geceleyin! Payına düşen araziyi istediğin kadar arşınla ve istediğin kadar dikkatle kolaçan et etrafı, mutlaka bir yerden sızıyor-

lar. Kendin karar ver yoldaş Korçagin... Yalnız benim sektörümde, ortasından ikiye ayrılmış dört köy bulunuyor. Acı değil mi? Sen artık arttır arttırabildiğin kadar muhafız sayısını. Her düğünde şenlikte, dayısı, teyzesi, yengesi, vs. siyle koskoca aileler, senin bütün kordonuna rağmen yer değiştiriyor. Başka ne yapabilirler zaten? Yirmi adım ya var ya yok evlerinin arasında, «Irmak» a gelince, bir tavuk bile yüzerek geçebilir! Kaçakçılık müessesesi tıkır tıkır çalışıyor tabii. Ufak tefek şeyler kaçırıyorlar şüphesiz, nihayet köylü bunlar. Diyelim ki bir **baba,** akrabalarına hediyelik içki kaçırıyor. Bu önemli değil. Ama profesyoneller de var... Bütün bu bölge köylerinde, «evrensel» mağazalar açtı Polonyalılar, ne ararsan buluyorsun azizim. Çak bir işaret, tamam! O koca mağazaların da müşterisi, şu sefil köylü değil ya!

— Desene ki işin ucunda bunlar daima yiyecek kaçırıyor?

Suratını asmıştı **kombat:**

— Bütün mesele de orada ya! dedi.

Eski gettonun içinde kaybolup gitmiş bir köşe. Küçük bir köy. Brezdof. Aptalca bir düzensizlik içinde darmadağın bekleyen iki üç yüz kadar evcik. Geniş bir pazar meydanı ve süprüntüler, gübreler arasında iki düzine dükkân. Ve çepeçevre küçük köylü çiftlikleri...

Eski bir havra vardı mezbaha yolu üzerinde. Orada, ortada, tek başına kalıp sanki büzülmüş, ve sizce bir terkedilmişlik duygusu uyandıran bir yapı. Ama pek de öyle üzülmemek gerekir: Cumartesileri gene de dolup taşar bu havra. Köyün dindarları orada toplanırlar hep. Ne korkunç bir fark vardı ama eski günlerle şimdiki zaman arasında ve hahamın hayatı ne kadar da uzaktı özlediği hayattan!... Ne pis, ne rezil bir şey geç-

miş olsa gerekti ki 1917'de, böyle Berezdof gibi uysal bir köyde bile o büyük saygı artık gösterilmez olmuştu haham efendi hazretlerine? İhtiyarlar henüz **trefe** yemiyorlardı tabii, ama bütün kız ve erkek çocuklar domuz sosisi görünce bayram etmiyorlar mıydı? Yehova'nın lânetlediği o pis et karşısında! Püüüüüff! Hatırlaması bile mide bulandırıcı, öylesine iğrenç! Gübreyi bir ev sahibi edâsıyla şevk içinde eşeleyen şu ukalâ domuza, için için lânetler yağdırıyordu Rebbe Baruh. Bu da yetmiyormuş gibi, şimdi Berezdof bir ocak merkezi oluyordu. Bir alay komünist dolmuştu köye ve ortalığın altını üstüne getiriyorlardı... Her gün bir dert çıkıyordu başına. Daha dün görmemiş miydi papazın eski konağının kapısındaki pankartı: «Ukrayna Komünist Gençlik Teşkilâtı, Berezdof ocağı.»? Nasıl olur da iyi, namuslu, doğru dürüst bir şey çıkabilirdi böyle bir tabelâdan!.

İşte bu düşüncelere dalmış olan haham, havrasına geldiğini neden sonra farketti. Ve bir afiş gördü kapıda. Meraklanıp okudu:

> Bugün kulüpte bir emekçi gençlik toplantısı yapılacaktır. Sorumlu yoldaşlar Lisitzin ve Korçagin tarafından bir rapor okunacak ve sonra bir konser...

Öfkeyle yırtıp attı kâğıdı haham:

—İşte başlıyor artık!... diye homurdandı.

Bir vakitler Tanrısına bağlı uysal kulların ağırlandığı ve bugün neşeli genç insanlarla dolu Parti merkezi olan, papazın eski konağında, henüz kurulmuş «ocak komitesi» sekreteri askerî eğitmen Korçagin, çalışma masasının arkasına oturmuştu... Anna'nın evindeki o akşamdan bu yana sekiz ay geçmişti aradan... Önünde yığılı duran evrakı iterek, anıların akışına bıraktı ken-

dını. Ortalık sessizdi. Gecenin ilerlemiş bir saatıydı ve ıssızdı **partkom**. Buz tutmuş karın çizdiği gerçekdışı arabesklerle örtülüydü camlar. Boğucu bir sıcaklığa gömülmüş olan odayı, petrol lâmbası güçlükle aydınlatmaktaydı.

Ağustosta, Ekatarinoslav'daki atölyeler ortak büroşu tarafından «temizleme treni» eğitmen» i olarak gönderilmişti. Mahno çetelerinin yaptığı hasarı onaran, düzelten, temizleyen, silen yüz elli adamdılar. Gardan gara dolaşıyorlardı malzemeleriyle birlikte. Sonbaharın ortalarına kadar sürmüştü bu iş. Dönüşte de, her zaman olduğu gibi, çalışmağa dalmıştı. Ama sık sık Anna'lara uğruyor ve geç vakte kadar kalıyordu orada. Kızın, üstleri başları mazot içindeki erkek kardeşlerine hikâyeler anlatıyordu durmadan: Geçmişteki mücadeleleri, ayaklanmaları, eski, kutsal ve bahtsız Rusya'nın boyunduruğunu nasıl kırmağa yöneldiğini anlatıyordu. Stenka Razin ve Pugaçef isyanlarını anlatıyordu. İşte bu arada bir akşam, daha önceden hiç aklından geçirmemiş olduğu hâlde sigarayı bıraktı. Alışkanlıklar üzerine açılan bir tartışma sırasında, sâkin ve kesin bir sesle, «hür insanın alışkanlığa köle olmayıp hükmetmesi gerektiğini» ileri sürmüştü. Tsvetayef de dalga geçmişti onunla:

— Vaaz vermek kolaydır, zor olan aziz olmaktır...

Ve Korçagin, elindeki sigarayı yere fırlatarak:

— Kötü alışkanlıklardan sıyrılmağa gücü yetmeyen kişiye adam demem! diye haykırmıştı.

Gripe yakalanmış olduğu hâlde, gene de yardım etmişti şalupaların boşaltılmasına. O sıradaki bir su baskını, odun stoklarını tehdit eder bir hâl almıştı ve hemen boşaltmak gerekiyordu şalupaları. Buz gibi soğuk su ve sonbahar rutubeti, kanında uyuklayan eski düşmanı dürtmekte gecikmedi. Zorlu bir ateşle birlikte gelen şiddetli bir romatizma krizi tam on beş gün boyun-

ca onu yatağa çiviledi. Daha sonra da bir tıbbî heyet, Korçagin'in artık çalışamayacağına karar vererek, emeklilik hakkı tanıdı kendisine. Bunu bir hakaret sayarak, şeref ödeneğini reddetti Korçagin, atölyedeki arkadaşlarıyla vedalaşıp, içinde bir eziklik, koltuk değneklerine yaslanarak ayrıldı. Annesinin sözlerini hatırlamıştı o gün:

— Hastalıktan hastalığa görebiliyorum yüzünüzü...

Oğlunun şişmiş ayaklarını iki hafta boyunca durup dinlenmeden ovaladı ihtiyar kadın. Değneksiz yürüyebildi sonunda gene ve gene bir sevinçle doldu yüreği: Gecenin yerini sabah almıştı... **Voyenkombat** no. 2 idi işte. Hayat, devam ediyordu akışına...

İcra komitesi odasına bir kiraz dalı giriverdi açık pencereden. Şatonun gotik çan kulesinin tepesindeki altın yaldızlı haçı kızgın bir alev hâline getirmişti dışarıda güneş. İnce tüylü küçük kuşlar bahçede yem peşindeydiler.

İcra komitesi başkanı Nikola Nikolayeviç, Lisitzin, elindeki telgrafı okuyup bitirince suratını asmıştı. Sağlam yapısına ve güvenli asker edâsına bakınca, devrimci mücadelenin ateşiyle tavlanmış ve şimdiden Kızıl Ordu nişanına sahip olan bu adamın kimse inanmazdı topu topu yirmi dört yaşında bulunduğuna.

> **Kesinlikle mahrem.** — Sınırda alışılmadık bir faaliyet göze çarpıyor. Polonyalılar, bütün bölgeye terör saçabilecek güçte büyük bir çetenin Sovyet arazisine girmesine müsaade etmiş bulunuyorlar. Bütün gerekli tedbirleri derhal alınız. Özellikle de, bütün senetlerle vergi tahsilâtını vakit geçirmeksizin il merkezine yollayınız.

Ertesi gün, Korçagin'in yönettiği bir muhafız kıtasının eşliğinde, mühürlü çuvallarla yüklü arabalar, küçük şehrin bütün hazinesini il merkezinin «malî büro» suna aktarmaktaydı.

Bir kaç gün sonra da, köpükler saçan atından, yere yuvarlanan bir çuval gibi atlayan bitkin bir süvari, merdivenleri kalın çizmeleriyle döverek Lisitzin'e küçük bir paket getirdi. Hiç kimse bilmiyordu paketin içinde ne bulunduğunu, ama gizemli ve şaşmaz bir koku alma kabiliyeti vardı bu köy sâkinlerinin. Üç tüccardan ikisi mutlaka kaçakçılık yaptığı için mi nedir, içgüdüyle seziyorlardı en küçük bir tehlikeyi. Karargâha doğru koşuyordu şimdi iki kişi. Bunlardan biri, Korçagin, silâhlıydı her zamanki gibi. Ama yanındakinin, parti sekreteri Trofimof'un da eline kocaman bir rövolver alması, işlerin karışmakta olduğunu gösteriyordu açıkça... Komünistler ve **komsomoltzi'ler** koşuşmağa koyulmuşlardı şimdi de. Ve onların ardından da süngü takmış askerler seğirtti değirmene doğru. Şüpheye mahal yoktu artık: Garip ve ciddî bir şeyler dönmekteydi bugün... Ve köy meydanı, köy sokakları bir çöl hâline geliverdi bir anda! Ara ki bir canlı bulasın! Bütün pencere kapakları örtüldü göz açıp kapayıncaya kadar ve Orta Çağdan kalma koca asma kilitler kapattı dükkânları. Bir kaç gözüpek tavuk ve sıcaktan bitkin domuz, gübreleri dikkatle eşelemeğe devam ediyorlardı.

Derhal iptâl edilen bir tehlike borusu... Bulanık bir kaç gün geçti böylece, sonra bir haber geldi: Kızıl süvarilerin kovaladığı haydutlar, geri çekilmişlerdi.

Tam tepedeydi güneş. Öldürücü bir sıcak en gizli köşelere kadar sızıyordu. Ve kendilerine birer sığınak bulmuştu bütün canlı varlıklar. Köpekler ambarların oraya kadar sürünüp, tenbel ve uykulu, uzanmışlardı. Hepsi bitkindi. Sadece kuyunun yanıbaşındaki domuz, çamurların içinde mutlu debeleniyor ve şehvetle homurdanıyordu.

Atını çözdü Korçagin ve dizini kaplayan korkunç sızıdan dudaklarını kemirerek bindi. Okulun merdivenine çıkmış olan öğretmen kız, gülümsüyordu:

— Bir daha sefere, **voyenkom** yoldaş.

Hoşça kalın yoldaş Rakitina. Anlaştık: İlk dersə yarın başlıyorsunuz...

Dörtnala gidiyordu Korçagin, ama çok geçmeden bir takım vahşi çığlıklar geldi kulağına: Köyde bir yangın çıktığı vakit ancak böyle haykırırdı kadınlar. Yaşlı erkek ve kadınlar belirmişti merdivenlerde, eli iş tutanlar tarladaydılar. Genç bir köylü kız fırladı bir izbeden ve soluk soluğa koştu.

— Yetişin ey ehl-i insaf! Korkunç bir şeyler oluyor... Dayanamayacağım artık ben, yetişin!.

Hızla yaklaştı Pavel. Gürültü ayyuka çıkıyordu şimdi. Dört bir yandan soru yağmuruna tutuyorlardı kadını, çoktan yırtılmış beyaz bluzunun kolundan yakalamış çekiştiriyorlardı durmadan. Ama çığlıklarla kesilen sözlerinden herhangi bir şey anlamak mümkün değildi:

— Öldürdüler onu!. Biribirlerini boğazlıyorlar!.

Saçı sakalına karışmış bir ihtiyar dede, bez pantalonunu güçlükle zaptederek ve gülünç hareketlerle oradan oraya sıçrayarak hâkim oldu sonunda gürültüye:

— Deli gibi bağırıp durma kız! Dövüşen kim? Nerede bu kavga? Kes şu haykırmayı diyorum sana alçak!

Nihayet anlaşıldı mesele ve anlaşılır anlaşılmaz da uğultu büsbütün arttı. Kadınlar hep bir ağızdan haykırmağa, ihtiyarlar da öfkeyle küfretmeğe koyuldu. Bir alârm çanı gibi avludan avluya yayılıp köy sâkinlerini ayaklandırdı haber.

— Podubetz'liler bizimkileri tarlada tırpanlıyor!

Ve eline bir orak, bir balta ya da sadece çitlerden alınmış kazık geçiren herkes, bir anda sokağa fır-

layıp akan insan seline karıştı. Tarlalara doğru akıyordu bu sel. Ve tarlalarda, kanlı bir kavga hâlinde, arazi sınırlaması konusunda yıllık karar verilmekteydi.

Dörtnala kaldırdı atını Pavel.

Tepeyi aşar aşmaz da başdöndürücü bir hızla indi aşağıya. İnsanların hayvanî bir saldırganlıkla birbirlerini kırıp geçirdikleri çayıra bir ok gibi daldı at, yüzü gözü kan içinde bir oğlanı kovalayan bir sakallıyı devirdi. Güneşten kavruklaşmış bir tıknaz köylü, hasmını ayaklarının altına almış durmadan çiğnemekteydi kalın çizmeleriyle. Bir hamur hâline gelmişti yerdeki, canı çıkmak üzereydi neredeyse, ötekinin istediği de buydu anlaşılan.

— Ne yapılabilir bu hunharca kavgaya son vermek için? Vahşi bir sesle haykırdı Pavel:

— Dağılın yılanlar! Dağılın yoksa topunuzu da temizlerim haydut alayı...

Bir el ateş etti havaya, sonra bir el, bir el daha etti... Ve çil yavrusu gibi dağıldı insanlar. Kimisi canını kurtarmak isteğiyle, kimisi de sonradan hesap vermek durumunda kalmamak için, elindeki «ölüm makinası» nı kudurmuşçasına işletên bu çılgına küfrü basarak kaçışıyorlardı.

Meseleyi dostça hâlletmek üzere ardarda yapılan teşebbüsler fayda vermedi. İnatla başlarını sallayıp:

— Suç bizde değil sınırda yargıç yoldaş... Diyordu mujikler. Her yıl böyle kavga ederiz biz, alıştık artık...

Bir hafta sonra ise bir tarım komisyonu, anlaşmazlık konusu olan yerlere sınırı belirtmek üzere kazıklar çakarak tarla tarla dolaşmaktaydı.

Ve yaşlı kadastro memuru:

— Tam otuz yıldır bu işi yaparım... diyordu Korçagin'e. Bu kavgalar her yerde ve her zaman sınır yü-

zünden çıkar. Şu çizdikleri sınıra bakın Allah aşkına! Bir ayyaş bile bundan daha düz yürür, öyle değil mi?. Ve her yıl biraz daha ufalanıyor bu arazi: Oğul babadan ayrılıyor, torun dededen ve durmadan bölünüyor... İnanın bana: Aradan yirmi yıl daha geçecek olursa tarlalar sadece sınırdan ibâret kalacak, tohum ekecek yer bulamayacak maskaralar. Daha bugünden toprakların en az yüzde onu sınır çizgisi olarak kullanılmaz durumda!...

— Yirmi yıl sonra, sınır diye bir şey kalmayacak yoldaş.

Yaşlı adam, alçak yüreklilikle baktı karşısındaki gence:

— Komünist toplumu imâ ediyorsunuz değil mi? Ama daha çok var o işe, çook!

— **Kolhoz** diye bir şey işittiniz mi Budanovski?

— Anladım ne demek istediğinizi... Ama o bir istisnadan ibâret yoldaş Korçagin.

Yolculara döndü arabacı ve çene çalmak fırsatını yakalamış olduğundan ötürü alabildiğine mutlu, zevkle anlatmağa koyuldu:

— **Komsomoltzi**'lerin sayısı ne kadar arttı şu son günlerde!. Eskiden yoktu böyle bir şey, pıtırak gibi bitiverdiler birdenbire... Ve bütün bu hikâye de, ismi Rakitina mıdır nedir, işte o öğretmen yüzünden başladı. Tanıyorsunuz değil mi onu, Henüz genç bir kadın, ama güvenle söylerim ki zararlı bir yaratık. Hem de çok zararlı! Topluyor köyün bütün **baba**'larını etrafına, teşkilâtlandırıyormuş dediğine göre, yediği naneye bak sen! Karıları teşkilâtlandırıyorum diye isyana kaldırıyor isyana! Bir araya gelip basıyorlar yaygarayı... Dertsiz başımın derdi işte! Eskiden kafan kızdığı vakit alırdın eli-

ne sopayı ve de Allah yarattı demeden basardın karıya, kimse de hiç bir şey söyleyemezdi. Dayak bir yana, gel de şöyle hafifçecik bir dokun bakayım şimdi dokunabilirsen. Bir açıyor ağzını mazallah, mahkemeye koşup şikâyette bulunmakla tehdit ediyor seni, kahpe!. Eğer yaşı geçmişse boşanmaktan dem vuruyor, kanun maddelerini ezberlemiş okuyor bir bir... Bizim Ganka ağzı var dili yok bir kadıncağızdır, geçen akşam vardım eve, bir de ne göreyim: «Delege» olmamış mı! Delege de neymiş karı dedim, **baba**'ların büyük başbuğu demez mi bana, aklım başımdan gideyazdı... Ama doğru söylemiş: Tüm köyün karıları bizim eve doluşuyor o gün bu gündür, akıl soruyorlar benimkinden, katiyen anlamadığım bir şeyler söylüyor onlara, kafalarını sallaya sallaya bir dinleyişleri var ki deme gitsin!.. Başlangıçta kafam kızmıştı iyice, sonra baktım çıkar yolu yok ne hâlin varsa gör dedim kurtuldum. Hoşlandıklarına göre konuşsunlar bakalım. İşin ucunda evin yürüyüp yürümediğine bakarım ben! Ve bu konuda hiç bir şikâyetim yok: **Baba**'ların en iyisi benim **baba**'dır.

Yeni öğretmen Rasvalikin'le Lida gülümsediler.

— Sevmiyorsunuz demek **komsomoltzi**'leri,

Kıllı göğsünü kaşıdı önce arabacı, sonra hayvanını kırbaçladı ve sakalını havalandırarak:

— Neden sevmeyecekmişim! dedi. Gençlik bu, bir şeyler yapması lâzım. Tiyatro oynuyorlarmış... Tiyatro dediğin kötü bir iş değil ki... Ben de pekâlâ hoşlanıyorum güzel bir komedi olunca. Seyire bayılırım ben... Çocukların serseri olup çıkacağını düşünmüştük başlangıçta ve üzülmüştük tabii. Ama tam tersi çıktı! Söylendiğine göre içlerinden dalga geçenlere ve edepsizlik edenlere çok ağır ceza veriyorlarmış. Tahsil görmek istiyorlar benim anladığım. Kötü mü? Hazmedemediğim bir tek yanları var: Allahla uğraşıyorlar, tövbee!. Bir kulüp hâ-

line getirmek istiyorlar kiliseyi. İşte bu kötü. Tabii o vakit de yaşlılar isyan ediyor... Bir de... Bir de sadece fakir fukarayı alıyorlar içlerine, ağa çocuklarını kabul etmiyorlar. Bunu da anlayamadım bir türlü ben...

Berezdof'a kadar uzanmıştı Alman ihtilâlinin yankıları. Hamburg barikatlarında patlayan silâh sesleri buradan işitiliyordu sanki. Tedirgindi sınır bölgesi, Gerginlik içinde bekleniyordu gazeteler ve gelir gelmez de derhâl hatmediliyordu. Bu sefer Batı'dan esiyordu ekim rüzgârı evet. Kızıl Ordu'ya yazılmak isteyenlerle dolup taşıyordu **raykomol**. Sovyetler ülkesinin bir barış politikası gütmekte olduğunu ve komşularıyla savaşa tutuşmayacağını hücre delegelerine analtıncaya kadar akla karayı seçti Korçagin. Bir gün de baktı ki, bütün Podubniz hücresi tam kadro hâlinde uygun adım geliyor. Çizmeleri çekip çantaları, omuzlara asmışlar, başlarında da Korovodko...

Korçagin merdivene çıkmıştı:

— Ne oluyor Grişa, ne var,

— Mahrem!

İcra komitesinin bürosunda kapıları sımsıkı kapayıp da toplandıkları vakit, Grişa, tozdan rengi gitmiş kaşlarını ciddiyetle çatarak anlattı:

— Askeri alârm verdim yoldaşlar. Yâni bir çeşit seferberlik ilân ettim. Dedim ki çocuklara, Moskova'dan gizli bir telgraf var. Almanya'da işçiler burjuvalarla savaşıyor, biz de burada Polonyalı **pan**'larla düvüşeceğiz. Cephe gerisinde kalmak isteyenler talepte bulunsunlar, istekleri yerine getirilecektir. Zorlama yok. Ama savaşmak isteyenler yanlarına erzak alsın: Ekmekle biraz da domuz sucuğu... Domuz sucuğu olmayan sarmısak ya da soğan da alabilir. Hiç kimseye tek kelime bile fısıl-

damak yok. Bir saat içinde burada olacaksınız, il merkezine doğru yola çıkacağız Orada bize silâh verecekler... Hemen soru yağmuruna tuttular beni: Yok efendim niçinmiş de, nasıl yapacakmışız da, vs. Bense derhal kapattım ağızlarını: Kimseyi mecbur etmiyorum dedim, gönüllü arıyorum, bir saat sonra elinizde ya katılmama talebi ya da erzakla burada olun! Dağıldılar o vakit ve ben beklemeğe başladım. Kalbim gümgüm atıyor ama beklerken! Ya hiç birisi gelmeyiverecek olursa! Böyle bir utanç karşısında hücreyi lâğvetmekten başka çare kalmıyor! Boşuna tedirgin olmuşum, çünkü hepsi geldiler, bir tek eksiksiz hepsi hem de. Gözleri kan çanağı gibi olmuş ağlamaktan; suratları uzamış sırtlarında çantalar... Aslanlarım benim! Podubetz hücresi işte böyledir!

İcra komitesi başkanını dinlerken de durmadan gözlerini kırpıyordu şaşkınlıktan:

— Aferin! Çocukların dâvaya olan inançlarını anlamak için en iyi çare işte böyle bir yapma seferberlik ilân etmektir. Buraya kadar gelmeden de dağılabilirdiniz tabii, ama mâdem ki geldiniz zarar yok. Korçagin, sen şimdi bu yoldaşlara güzel bir nutuk çekersin. Nutuksuz olmaz!. Seferberliğin ertelendiğini söyle onlara, ama gösterdikleri kahramanlıktan ötürü teşekkür etmeyi de unutma. Yaşasınlar!.

Haber bir bomba gibi patladı: Grişutka, bilinmeyen kimseler tarafından öldürülmüştü geceleyin! Bütün bu manevra dönemi boyunca kendini perişan etmiş olan bacak sancısını unuttu Korçagin, ahırlara koştu. Ve atına atladığı gibi sınır boyuna uçtu.

Mahallî Sovyet lokali olan geniş izbenin ortasındaki yeşil dallarla örtülü bir masanın üzerinde yatıyor-

du Grişutka. Bir kızıl bayrakla kapatmışlardı cesedi. Bir kızıl muhafızla bir **komsomoletz**, kapıda nöbetteydi. Yaklaştı Pavel, örtüyü araladı. Bir mum solgunluğu çökmüştü ölünün yüzüne. Faltaşı gibi açık kalmış hareketsiz gözlerinde, son anın ıstırabı okunmaktaydı. Bir çam dalı gizliyordu yarık kafatasını. Hangi câni el, telef etmişti bu genç çocuğu? Dul Korovodko'nun tek oğluydu Grişutka. Kocasını iç savaşta kaybetmişti kadın. Değirmencinin **batrak**'ıydı kocası, daha sonra da **kombed** başkanı seçilmişti. Bir vakitlerin Grişutka'sı olan bu cansız beden, ölümünün sırrını da saklamaktaydı. Felâketin darbesi altında yarı ölü bir hâle gelmişti annesi. Komşu kadınlar zavallıyı teselli etmekten âcizdiler.

Partiye henüz yazılmış bulunan öğretmen Rakitina, odasına kapanmış ağlamaktaydı. Pavel içeri girip de seslendiği zaman başını bile kaldıramadı kızcağız...

— Kim ama kim yapabilir bu işi?

— Değirmencinin çetesi Pavel, o kaçakçı namussuz alayı yapar. Başlarının belâsıydı çünkü Grişutka'mız... Onun ölümünden fayda umacak başka kimse yok ki burada!.

Grişutka'nın gömülme töreninde iki komşu köy de bulundu. **Batrak**'ların ve yoksul köylülerin genç savunucusunun ne kadar çok dostu olduğunu anlamak için, ölmesi gerekmişti sanki. Korçagin'in mangası, bölge Komünist Gençlik teşkilâtının bütün üyeleri ve partililer, alçakça katledilen yoldaşlarına son bir saygı duruşunda bulunmak için hep oradaydılar.

Gavrilof'un emri üzerine tam iki yüz elli süngü kalktı havaya Sovyet meydanında. Üstüste üç kere ateş eden tüfekler yırttı sessizliği. Güçlü kollar tarafından yavaşça taşınan tabutun ağır hareketini, bir veda marşının dokunaklı nağmeleri eşledi. Bir kızıl bayrağa sarılı olan tabut, ana meydanda, İhtilâl uğruna can vermiş olan bol-

şevik partizanların yattığı mezarların yanıbaşında kazılmış çukurun kıyısına konuldu. Bu yeni kurban kanı, Grişutka'nın bütün hayatını feda ettiği kimselerin birliğini bir kat daha pekiştirecekti.

Genç **batrak**'lar ve genç yoksul köylüler, komünist hücreyi genişleteceklerine şeref sözü verdiler. Konuşmacılarınsa dudakları titriyordu öfkeden. Cânilerin derhâl tevkifini ve herkesin bu halk düşmanlarını iyice tanıyabilmesi için bu meydanda, bu mezarın yanında açık bir yargılamadan geçirildikten sonra idamını istiyorlardı.

Sekiz gün sonra köy tiyatrosunda, ikinci bölgesel Sovyetler konferansı toplandı. Raporunu okumağa, güvenli bir edâ içinde şu sözlerle başladı Lisitzin:

— Yoldaşlar, sevinçle müşahade etmekteyim ki, bir yıldan beri Sovyet iktidarını iyice kökleştirmiş, çeteciliği ortadan kaldırmış ve kaçakçılık müessesesinin kollarını kırmış bulunmaktayız. **Bedniyak** organizasyonları gelişmiş ve güçlenmiş durumdadır. Gençlik ve Parti teşkilâtları da buna paralel olarak genişlemiş ve pekişmiştir. **Kulak**'ların can havliyle girişmiş oldukları son teşebbüs, yoldaş Korovodka'nın hayatına mal olan o menhus darbe de sonuçlarıyla birlikte silinmektedir. Katillerin değirmenci ile damadı olduğu anlaşılmış ve her ikisi de yakalanarak mahkemeye sevkedilmiş bulunmaktadır. Mahkeme kurulu başkanlığı, bölgenin dört bir tarafından akın eden delegelerin câniler için ölüm cezası isteyen talepleriyle karşı karşıyadır...

Ve salon öfkeli çığlıklarla inledi birdenbire:

— Biz de ölüm cezası talep ediyoruz... Kahrolsun Sovyet iktidarının düşmanları!.

V

Kongre başlamıştı. Bir kadın silueti belirdi kürsüde. Dirseğiyle Okunef'i dürttü Pankratof:

— Dinle bak bu küçük hanımı...

— Sevinçle müşahede ettiğimiz inkâr götürmez bir husus var: Teşkilâtımızdaki Troçki taraftarları açık bir bozgun hâlindedirler. Kendilerinin bizden en ufak bir şikâyetleri bile olamaz: Görüşlerini diledikleri gibi açıklayıp gözler önüne sermelerine müsaade ettik. Onlarsa tam tersi bir tavır takındılar: Bizim kendilerine verdiğimiz eylem hürriyetini, Parti disiplinine karşı, Parti birliğine karşı kullandılar.

Talya'nın alabildiğine heyecanlı olduğu görülüyordu...

— ... Ocak delegesi olarak buraya gelen sayısız yoldaşın konuşmalarını dinledik, hepsi de troçkistlerin kullandığı metotlar hakkında bize bilgi verdiler. Bu konferansta da troçkistler, hatırı sayılır miktarda delegeyle temsil edilmektedir. Çünkü ocak teşkilâtları, görüş ve fikirlerini gereğince dile getirme fırsatı bulabilmeleri için, kendilerine temsilci kartları vermekten çekinmemiştir... Ama onlar konuşmaktan çok susmayı tercih ediyorlarsa, bu bizim suçumuz olamaz. Sustuklarına göre belki de hücrelerde ardarda uğradıkları yenilgilerden ders almışlardır... Daha dün bu kürsüden cüretle...

Öfkeli bir ses yükseldi bu sırada:

—Aynı cüreti gene göstereceğiz!

— Gel öyleyse Dubava, gel benim yerimi al ve anlat derdini!

Dudakları gerilmişti Dubava'nın:

— Sırası geldiği vakit, derdimizi anlatmaktan çekinmeyeceğiz...

Hiddetli bir mırıltı dalgalandı salonda. Pankratof kendini tutamayıp haykırdı:

— Ne yani! Partiyi, armut sılkeler gibi, bir kere daha mı sarsmak niyetindesiniz!.

Talya devam ediyordu:

— Disiplini zedeleyici davranışların en mükemmel bir örneğini bize şu anda bizzat Dubava vermektedir. Harkof Komünist Üniversitesi öğrencisi, Komünist Gençlik Teşkilâtının sınanmış militanı, sayısız temsilcinin yakından tanıdığı Dubava, Üniversite çalışmalarının tam hızla yürüdüğü şu anda, tam üç haftadır Şumski ile birlikte burada bulunuyor!. Ne arıyor burada? Kim gönderdi kendilerini?. Post kavgası için geldikleri belli değil mi? Konferans, pişmanlıklarını dile getirmelerini beklerdi onlardan... Dubava, Şumski ve ötekiler ancak samimi olarak hatâlarını kabul edip gene samimi olarak teessürlerini bildirdikleri taktirde uzlaşma mümkün olabilir. Ama bunu yapmıyorlar, yapmak istemiyorlar çünkü... Hatırlarsınız yoldaşlar: Üç yıl önce aynı Dubava, şu aynı salonda bize gelip «işçi muhalefeti» grubunu takbih etmişti. Hatırlıyor musunuz o vakitki sözlerini? «Parti bayrağını hiç bir şekilde ve hiç bir zaman çamura düşürmeyeceğim!» demişti bizlere. Şimdi ise çamura düşürmek değil, bataklığa sokuyor!..

Çığlıklar yükselmişti:

— Barometre hikâyeleri anlatsın Tufta bize! Onların meteorolojisti Tufta'dır!...

— Yeter dalga geçtikleri artık!.

— Cevap versinler açık açık: Bırakacaklar mı, bırakmayacaklar mı Partiye karşı mücadeleyi?

— Teşkilâtı yıkmak için hazırlanan anti statü bildirisini kimler yazdı, söylesinler!.

Lagutina susmamıştı ve gürültü dindiğinde yüksek sesle şunları söylediği işitildi:

— İşte size yoldaş Olga Turenova'dan aldığım bir mektup. Sınır bölgesinden geliyor. Dinleyin bakın...

Pratik çalışma ikinci plâna düşmüş durumda. Troçkistler dört günden beri, bütün ocak merkezlerinde alışılmadık bir sertlikle hücuma geçtiler. Dünkü olay bütün teşkilâtı öfkelendirdi. Şehrin bütün hücrelerinde yenilgiye uğrayınca, **voyenkombad** hücresinde gemi iyice azıya aldılar. Hattâ içlerinden birisi, açıkça şu beyanda bulundu:

— Parti cihazı teslim olmadığı taktirde onu da parçalayacağız!.

Ve bütün muhalifler alkışlıyordu. Korçagin fırladı ayağa ve:

— Siz Partinin üyeleri... diye haykırdı, nasıl olur da bu faşisti alkışlarsınız!

Troçkistler bunun üzerine, militanların itirazına rağmen obstrüksiyon yaptılar. Pavel haykırıyordu hep:

— Ne güzel bir demokrasi örneği verdiniz! diye.

Aldılar etrafını çocuğun, insafsızca dövdüler ve yüzü gözü kan içinde attılar salondan. Müthiş bir şeydi bu... Nitekim bütün hücre toplantıyı terketti.

Talya kürsüden inmişti. Konuşmayı dikkatle dinlemiş olan, propaganda ve eğitim servisi başkanı Segal: «Benim yokluğumda nasıl da olgunlaşmış bu gençler!» diye düşündü. Sonra Tokaref'in kulağına eğilip:

— Daha şimdiden hâli harap muhaliflerin!.. diye fısıldadı. Ve düşün ki ağır toplar henüz ateşe başlamamış durumda... Gençlik yetiyor troçkistleri ezmeğe.

Alaycı bir kahkaha tufanı arasında Tufta kürsüye gelmişti bu arada:

— Birisi benim için meteorolojist deyimini kullandı. Siyasî görüşlerime demek bu şekilde hakaret etmeyi uygun buluyorsunuz, çoğunluk yoldaşları!.

Bu beceriksizce çıkışa, daha büyük bir kahkaha tufanı cevap verdi.

— İstediğiniz kadar dalga geçebilirsiniz. Bir kere söylemekten çekinmeyeceğim ben: Gençlik hakiki bir barometredir. Lenin ısrarla durmuştur bu noktanın üzerinde.

Birden sessizlik çökmüştü salona...

— Ne diyor Lenin?

Büyük adın nüfuzuna sığınıyordu şimdi Tufta:

— Ekim ayaklanmasının arifesinde Lenin, her şeyden önce yapılması gerekli iş olarak: «İşçi gençliği ile denizciler arasında en kararlı unsurları seçip ayıklamak, en önemli noktaları tutma görevini bu unsurlardan meydana getirilecek birliklere teslim etmek ve bunların bütün kesin harekâta katılmasını sağlamak gerekir.» diyordu. Bu sözlerin hangi yazısında yer aldığını da not ettim yoldaşlar, isterseniz...

Ve çantasındaki kâğıtları kurcalamağa koyulmuştu Tufta:

— Tamam tamam, biliyoruz onu...

— Ya birlik meselesinde ne diyordu Lenin?

— Parti disiplini konusunda ne diyordu peki?

— Gençlikle eskiler kuşağının biribirine karşıt olduğunu da mı Lenin söyledi?

Bu sorular karşısında şaşkına dönen Tufta, konu değiştirmişti:

— Lagutina biraz önce bir mektup okudu. Bir tartışma sırasında çıkabilecek bütün anormal durumlardan biz sorumlu tutulamayız...

Tsvetayef, Şusmki'nin kulağına eğilerek hırsla homurdandı:

— Bu sersem bir çuval inciri pislemekte be birader!.

— Haklısın, büsbütün batağa saplayacak bizleri...

Tufta cırlak bir sesle devam ediyordu hep:

— Sizler, çoğunluğu bir hizip hâlinde teşkilâtlandırmak hakkını kendinizde bulursanız, bizler de bir azınlık hizbi hâline gelmekte haklı oluruz...

Bu sözler salonda gerçek bir fırtına koparmıştı:

— Ne yani! Gene bolşeviklere karşı menşevikler hikâyesi mi!.

— Rus Komünist Partisi, Parlamento değildir!.

— Miyasnikof'tan Martof'a kadar bütün bildiğimiz düdükleri öttürdüğünü görmüyor musunuz bunların!.

Yüzer gibi kollarını açmış sallayıp durmaktaydı Tufta:

— Gayet tabiî değil mi bu!. Militanlara gruplaşma hakkını tanımak gerekmiyor mu? Öteki türlü, fikir bakımından hiç de konformist olmayan bizler, bu derece iyi teşkilâtlanmış, biribirine bağlı ve disiplinli bir çoğunluk karşısında kendi öz görüşlerimizi savunmak üzere nasıl mücadele edebiliriz ki!

Salondaki uğultu, tam bir gürültü hâlini almıştı şimdi. Pankratof doğrulmuştu:

— Bırakın da konuşsun yoldaşlar! Çok şeyler öğreniyoruz konuşmasından. Ötekilerin gizlediğini Tufta açıklamakta!.

Salon bu sözlere uyup susmuştu. Kaş yapayım derken göz çıkardığını anladı Tufta. Sırası değildi bunları söylemenin. Aceleyle bitirdi konuşmasını:

— Bizi ihraç edebilirsiniz, bir köşeye atabilirsiniz. Bu cins tedbirler almağa başladınız da zaten... Beni

gubkomol'dan attılar meselâ. Ama haklı ile haksız pek yakında ortaya çıkmış olacak.

Tsvetayef'in küçük bir notunu aktardılar Dubava'ya:

> Mitay, derhal söz istiyor. Burada yenildiğimiz belli oldu artık. Ama bu aptal gezevenin uyandırdığı kötü izlenimi silmek gerekiyor.

Salonun muhalefeti, soğuk bir rüzgâr gibi çarptı yüzüne Dubava'nın. Oysa, kürsüye ilk çıktığı zaman sessizlik olmuştu. Ama bir vakitler koskoca hücreleri şevke getiren alev ve canlılık kalmamıştı artık Dubava'da. Günden güne sönüyordu devrimci ateşi. Üzerine su dökülmüş bir ateş yığını gibiydi şimdi. Koyu karanlık bir duman yükseliyordu sanki içinden. Uğradığı bozgunla ve eski dostlarının hiç ummadık bükülmez direnciyle, bir de hatâlarını her ne pahasına olursa olsun kabul etmemek inadıyla bir kat daha kararan hastalıklı bir benciliğin dumanıydı bu... Ve umutsuzca bir hamleyle büsbütün batmağa gidiyordu. Dubava. Ve bunu yaparken de, çoğunluktan kesin olarak ayrıldığını iyice biliyordu. Eskiden net olan sesi, şimdi boğuklaşmıştı...

Sözlerini bitirdiğinde, bir öfkeli haykırışlar ve hakaretler yağmuru indi kafasına:

— Utan utan!.

— Kahrolsun **raskolniki**'ler!.

— Yeter attığın çamur!.

— Söz istiyorum.

Pankratof'un kalın sesini tanımıştı Dubava. Sesinin derin yankılarından, eski yoldaşının ruh hâlini de anlamıştı. Hamal, ancak hakarete uğradığı vakitler bu sesle konuşmağa başlardı. Ağır bir endişe bürüdü Dubava'nın içini... Dostlarıyla... Ama bütün gerçek dostlarıyla bozuşuyordu işte... **46'lar Bildirisi**'ne karşı mert-

çe direnmiş olan Jarki'yle bile... Bir yıl evli kalmış olduğu Anna'yla bile...

Pankratof'un sert ve kesin sesiyle döndü gerçeğe:

— Yoldaşlar, dokuz günden beri muhalifleri dinlemekteyiz. Düşündüklerimi söylemek için dokuz dereden su getirmeyeceğim. Muhalifler, birer kavga arkadaşı, birer devrim mücadelecisi, birer sınıf yoldaşı gibi değil, deva bulmaz birer düşman, gözlerini hırs bürümüş birer iftiracı gibi hareket etmişlerdir. Biz komünistleri, bir cellâtlar rejiminin uşakları olarak; sınıfımıza ve İhtilâl'e ihânet etmiş hainler olarak göstermek istediler... En sert imtihanlardan geçerek yetişmiş olan en iyi ekibi, eski bolşevikler kuşağını, Rus Komünist Partisi'ni kurmuş olanları, çarlık despotizminin zindanlarda kahrettiği ve Lenin'in öncülüğünde dünya menşevikliğine ve Troçki'ye karşı savaş açanları, bürokrasinin temsilcileri olarak göstermek küstahlığında bulundular. Sanki Parti ile Parti cihazı, biribirinden apayrı şeylermiş gibi!. Genç kızıl muhafızları komutan ve komiserlere karşı kışkırtıp körükleyen, askerleri karargâhlara karşı ayaklanmağa iten ve bütün bunları da sosyalizmin ülkesi dört bir taraftan en azılı düşmanların tehdidi altındayken yapan kimselere, kararlı birer düşman denmez de ne denir yoldaşlar? Onlara bakarsanız, bugün bir işçi olan ben «namuslu» bir insanım, ama yarın maazallah komite sekreteri seçilecek olursam, bir anda bir **aparaçik** hâline geleceğim!. Demokrasi adına mücadele ettiklerini söyleyen bu sayın muhalifler arasında, burada karşı çıktığı bürokratizmden ötürü aramızdan atılmış tiplerin bulunması biraz tuhaf değil mi? Afanasyef de var aralarında. O Afanasyef ki, keyfî hareketlerinden dolayı üç kere görevinden geri alınmıştır!. Durum apaçıktır yoldaşlar: Partinin doğru yola getiremediği bütün kimseler bugün Partiye karşı elele vermiş bulunuyorlar. Dubava ile Şumski,

aldatmış oldukları bir avuç işçiyi sürüklüyorlar arkalarından. Yanlarında da, dünün gerçek bürokratları olan Tufta ve benzerleri gibi formalistler var... Proletaryanın vefakâr kılavuzunun, büyük Lenin'imizin ve Komünist Partimizin yerine, 1917'de bolşevik olmuş Troçki'yi getirmek istiyorlar! Troçki'nin «bolşevik» liğini size yaşlı bolşevikler anlatsın!. Genç kuşağın, söz konusu adamı iyi bilmesi gerekir. Troçki daha devrim arifesine gelinceye dek, menşeviklerle devrim düşmanları arasında mekik dokumaktaydı. Bizim Partimiz, küçük burjuva akımlarına karşı giriştiği mücadelede tavlanıp çelikleşmiştir. Gençlik teşkilâtımız da böyle çelikleşecek. Muhalefetteki bu korkak histerikler, yarın ekonomik bir krizle ve siyasî bir iflâsla karşı karşıya kalacağımızı söylüyorlar. Bu türlü peygamber uyarmalarının değeri çok geçmeden anlaşılacaktır! Tokaref ve Segal gibi yaşlı militanlarımızı kızağa çekmemiz gerektiğini söylüyorlar. Yerlerine kimi getirmek için? Partiyle mücadeleyi kahramanlık sayan, Dubava misâli ayarı bozuk barometreleri getirmek için mi? Hayır yoldaşlar, bunu yapmayacağız, uyutamayacaklar bizi! Eskilerin nöbetini bir gün gelip elbette yenileri alacaktır. Ama bu yeni nöbetçiler, en küçük bir güçlük karşısında kuduz gibi genel çizgiye saldıranlar olamaz! Büyük Partimizin birliğine dokunulmasına göz yummayacağız. Eski kuşakla yeni kuşağı birbirine düşman etmek hiç kimsenin haddi değildir. Lenin'in açtığı bayrağın altında, bütün küçük burjuva sapmalarına karşı en amansız bir şekilde mücadele edeceğiz ve yeneceğiz, yoldaşlar!.

Delice bir alkış tufanı içinde indi Pankratof kürsüden.

Ocak 1924. Gemi azıya almış olan tabiatla mücadele ediyordu insanlar. Kar arıtıcı lokomotifler, çelik kü-

reklerini yumuşak beyaz tepeciklere hızla daldırıp, mahsur kalmış katarlar için yol açıyorlardı. Telgraf hatları şebekesi paramparça olmuştu, on iki hattan üç tanesi ancak işlemekteydi.

Şepetovka istasyonunun posta kabinesinde üç Mors cihazı durmadan çıtırdıyordu. Çalışan kadınlar, tecrübesizdi. Ama meslekdaşları olan yaşlı telgraf memuru, işini iyi bilen bir adamdı. Artık işâretleri okumak zahmetine bile katlanmıyor ve cümlenin sonunu beklemeksizin, sesleri izleyerek çıkarıyordu mesajı.

Not etti: **Herkes için, herkes için, herkes için..** Bir yandan yazıyor, bir yandan da düşünüyordu kendi kendine:

— Gene tıkalı yollarla ilgili bir genelge olmalı!...

Kudurgan bir fırtına vardı dışarıda. Kar topaklarını getirip çarpıyordu camlara rüzgâr. Birisinin kapıya vurduğunu sanmıştı yaşlı memur, ama hayır, kimse yoktu. Ne kadar da güzeldi penceredeki kar taneleri! Hiç bir insan eli çizemezdi bu masal yapısı yapraklarla dalları!. Ve bu kış manzarası karşısında hayranlığa kapılmış olan ihtiyar, telgrafın mırıltısını işitmiyordu artık. Kendiliğinden çiziliyordu sinyaller. Yorumlamanın vaktiydi şimdi: **21 Ocak günü saat altıyı elli geçe**...

Eli kendiliğinden devam ediyordu artık: **Gorki şehrinde hayata gözlerini yuman**... Bir parça ağırlaştı el. Bugüne gelinceye kadar hayatında kimbilir kaç defa acı tatlı olayları haber almış ve kimbilir kaç defa, hiç tanımadığı kimselerin felâketi ya da mutluluğunu ilk olarak o öğrenmişti!. Ve artık uzun süreden beri, kulağının kapıp elinin yazdığı kısa, cimri formüllerin muhtevasını düşünmüyordu....

Birisi ölmüştü işte gene ve bu haber başkasına ulaşacaktı.

Mesajın ilk kelimelerini unutmuştu ihtiyar: **Herkes**

için... denmekteydi oysa başında. Ve alıcı cihaz tıkırdıyordu hep: **V.l.a.d.i.m.i.r. İ.l.i.ç**... Manipülâtör tarafından şeridin üzerine bırakılan siyah noktaların yerine harfleri koydu ihtiyar. Rahatça oturmuştu taburesine, oldukça da yorgun duyuyordu kendini. Yorgun değil de bıkkın daha doğrusu... Demek memleketin birinde, Vladimir İliç diye birisi ölmüş... Peki sonra? Bu korkunç haberi, tanımadığı bir insana ulaştıracaktı şimdi. Ve birisi ağlamağa başlayacaktı çaresizlik içinde... Ne yapabilirdi ki, ne gelirdi elinden! Basit bir tanıktı ihtiyar o kadar!.

Ve alıcı cihaz noktalıyordu hep: Bir çizgi, bir çizgi daha, sonra noktalar, sonra gene çizgiler geliyordu ardarda... Kulağının alışık olduğu seslerdi bunlar, son yedi yıldan beri sık sık işittiği sesler... İlk harfleri yazdı: Bir L. İkinci harfi de yazdı kendiliğinden: E. Sonra bir N. geldi, sonra da dik bir çizgi: İ. ve el, kelimeyi kendiliğinden bitirdi: N.

Cihazın sesi bir an için kesildi, saniyenin onda biri kadar bir sessizlik olmuştu: Son kelimeye dikkati çekmek istiyordu sanki makina!

Lenin.

Ve cihaz, yeniden başladı mırıltısına... Ama ihtiyarın kafası alışık olduğu ada takılmıştı: Lenin... Lenin öyle ya, her zamanki gibi Lenin... Ama dur bakayım! Metni, bütünü içinde kavramıştı gözleri: **Gorki şehrinde hayata gözlerini yuman Vladimir İliç Lenin...** Bir kaç saniye daha baktı kâğıda ve otuz yıldan beri ilk defa olarak, yazmış olduğu şeyi canlandırıp da inanmayı başaramadı.

Üç kere üstüste okudu satırları. Zalim bir inatla aynı kaldı kelimeler. Ve fırladı ihtiyar, şimdi hareketsiz duran kâğıt tomarına koştu, yedi adetâ işâretleri. Hata

yoktu hayır, tam yorumlamıştı. Arkasında çalışan kızlara çevirdi ışığı birdenbire tükenmiş gözlerini:

— Lenin öldü çocuklar!.

Büyük kaybın haberi, kabinenin aralık kapısından bir anda sızdı ve fırtınalı bir rüzgâr gibi sarstı istasyonu, sonra bir büyük girdap gibi döne döne geçti karlı yollardan ve buzdan bir hava akımıyla girdi atölyelere... Bir eski lokomotifin başına toplanmıştı: «tâmirciler mangası.» İhtiyar Polantoski, makinanın altına uzanmış bozuk kısımları gösteriyordu tesviyecilere.

Şu son yıllar, Zakar Bruzjak'ı iyiden iyiye yıpratmıştı.

Giriş kapısının ışıklı aralığından içeri kayan ince bir siluet, akşam gölgelerinin arasında silinip kayboldu. Atölyeyi kaplayan madenî uğultunun içinde boğulup kaldı ilk çığlık. Ama haberci koşarak sözünü tekrarladığında, Artem'in çekici tutan eli havada donuverdi...

— Lenin öldü yoldaşlar!.

Sanki kendiliğinden kaydı çekiç aşağıya ve sanki kendiliğinden çimento zemine kondu...

— Ne dedin?.

Gerili parmakları, habercinin deri ceketini kıskıvrak yakalamıştı bir anda. Boğuk kırık bir sesle tekrarladı adam:

— Evet yoldaşlar, öldü Lenin.

Bağırmamıştı bu sefer ve bağırmamış olduğu için kavramıştı Artem gerçeği...

İşlerini bırakıp toplanmış, sessizce dinliyorlardı. Bütün evren biliyordu ölenin adını. Bir lokomotif haykırdı dışarıda. Bunu, garın öbür ucundan doğru başka bir lokomotifin böğürtüsü izledi. Sonra bir daha, bir daha... Elektrik santralinin keskin düdüğü cevap verdi bu umutsuz çağrılara. Ve bakırdan bir yankılanma kap-

ladı istasyonu. Kief'e hareket etmek üzere olan ekspresti bu.

Şepetovka-Varşova yapan direkt Polonya treninin makinisti, Rus lokomotiflerinin niçin böyle acı acı haykırdığını öğrenip, kendisi de kaldırınca düdüğün kapağını, **Gepeu** apanı dehşet içinde sıçradı. Biliyordu pekâlâ Polonyalı makinist, hayatında son defa olarak çektiğini biliyordu bu düdüğü, emekçilerin yasına açıkça katıldığı için bir daha bu lokomotife ayak basamayacağını biliyordu. Gene de eli varmıyordu kapağı bırakmağa. Ve lokomotifin o korkunç böğürtüsü, rahat kuşetlerine uzanmış yatan diplomatları dehşete garketti...

Ardına kadar açık dört kapı sundurmasından dört insan seli akıyordu depoya. Ve dev yapı ağzına kadar dolduğu vakit ortaya çöken acı sessizliği ilk olarak Partinin bölge sekreteri ihtiyar bolşevik Şarabrin'in sözleri parçaladı:

— Dünya proletaryasının kılavuzu Lenin, artık hayatta değil yoldaşlar. Kaybımız, ölçüye sığmayacak kadar büyüktür. Bolşevik partimizi kurmuş, bu partiyi çelikleştirmiş, düşman karşısında hiç bir zaman gerilememeyi bizlere öğretmiş olan Lenin artık aramızda yok. Proletaryanın en iyi çocuklarının saflarımıza katılmasını gerektiriyor bu ölüm...

Bir ölüm marşı izledi bu sözleri. Yürüyorlardı şimdi. Ve Artem, içlerinde ilerlediği yüzlerce insan gibi başı açık yürürken, on beş yıldan beri tamamıyla unutmuş olduğu bir şeyin, taa derinlerde bir yerden kabararak gelen bir sarsıntının boğazında düğümlendiğini hissetti ve bir hıçkırıkla titredi geniş omuzları. Bu canlı insan kitlesi, demiryolcular kulübüne sığamaz gibi geliyordu ona. Dışarıda don vardı. Giriş kapısının yanında bir çam ağacı, kar yüklü uzun gövdesini ve buzdan iğnelerini sergiliyordu sanki. Boğucu bir sıcaklık dalgala-

nıyordu salonda. Tam altı yüz kişi katılmak istemişti, yas tutmak için çağrılmış hücrelerin toplantısına. Kaptanın ölümüyle gerisin geri sürüklenen bir geminin güvertesindeydiler sanki!.

Toplantıyı Sirotenko açtı:

— Otuz yedi işçi, Partiye kaydını talep etmektedir. Verdikleri ortak dilekçenin metnini okuyorum: «Şefin ölümü, bizleri bolşeviklerin safına çağırmaktadır. Bu akşam Lenin'in partisine üye olabilmek için, adaylıklarımızın derhal incelenip karara bağlanmasını talep ediyoruz.»

Ve herkes rahatça işitebilsin diye, imzaları yavaş yavaş okumağa koyuldu Sirotenko:

— Polantovski, Stanislas Zigmundoviç. Otuz altı yıllık hizmet süresi...

Büyük bir tasvip uğultusu yükseldi salondan.

— Korçagin, Artem Andreyeviç. Tesviyeci. On yedi yıllık hizmet süresi...

— Bruzjak, Zakar Filipoviç. Makinist. Yirmi bir yıllık hizmet süresi...

Adlar birbirini izledikçe, tasvip sesleriyle sarsılıyordu salon. Arkadaşlarına kavuşuyordu mazotçular.. Sonra sessizlik oldu ve ilk aday kürsüye yaklaştı.

Polantovski idi bu. Tüzük ve geleneklere uygun olarak hayatını anlatmak üzere gelen ihtiyar, bayağı heyecanlanmıştı.

— Sizlere ne söyleyim istiyorsunuz yoldaşlar? Eskiden de bugünkü gibi bir işçi hayatı yaşardım ben. Ama o günlerin işçi hayatı farklıydı çok. Bir çeşit kölelikti, sefil bir insan gibi geberip gidecektim devam etseydi. Doğrusunu söylemek gerekiyor: İhtilâl gelip çattığında kavgaya girecek kadar kuvvetli duymadım kendimi. Üstelik, bütün yükü benim omuzlarıma çöken bir de ailem vardı. Ve katılamadım Partiye. Düşmana yardım etme-

dim tabii ama bizzat mücadeleye de girmedim. 1905'te Varşova atölyelerinde çalışırken grev komitesindeydim ve bolşeviklerle beraber davrandım. Gençlik yıllarımdı bunlar, içimde bir zevk, bir ateş vardı. Geçmişi anmak şimdi neye yarar? İliç'in ölümü bir bıçak gibi saplandı yüreğime. Güvenilir bir dost ve büyük bir destek yitirdik. O da öldükten sonra artık tamamıyla ihtiyarlamış duyuyorum kendimi... Başkaları bunu benden çok daha iyi anlatır. Konuşmasını pek beceremem ki ben. Burada herkesin önünde bir tek noktayı açıklamak istiyorum o kadar: Yolum, bolşeviklerin yoludur. Başka türlü de olamazdı zaten.

Yaşlı makinist bu son sözleri söylerken inançla sallamıştı başını. Gri kaşlarının altından uzanan bakışlarını salona dikmiş, kararı beklemekteydi. Ve saçları çoktan ağarmış saygıdeğer işçiyi Parti dışında bırakmak isteyen tek kimse çıkmadı. Bir tek çekimser bile yoktu oylamada. Fikirleri alınmak üzere büro tarafından dâvet edilmiş olan partisizler bile el kaldırmıştı. Ve kürsüyü, komünist Polantovski olarak terketti ihtiyar.

Yaşanılan anın müstesna bir ciddiyeti olduğunu herkes kavramaktaydı... Makinistin arkasından Artem'in dev silueti belirdi kürsüde. Böyle bir kalabalık karşısında hiç konuşmamış olan Artem, acemi ve mahçup kalakalmıştı ilkin. Sonra Galina'nın samimi, yakın ve biraz da melankolik gülümseyişi çarptı gözüne, İçi rahatlamıştı artık. Uzun bir emekçi hayatının kafasında yoğurup yığdığı düşünceleri açıklamak kolay değildi! Kesin bir dönemeçte bulunduğunu farketti Artem. Kararlı emekçi hayatına bütün anlamını verebilecek tek adımı atmak üzere olduğunu farketti.

— Evde dört kişiydik... diye başladı.

Altı yüz kişi susmuş, bu itirafı dinlemekteydi.

— Annem bir zengin evinde aşçılık yapıyordu. Ba-

bamı hayal meyal hatırlıyorum. Anlaşamıyorlardı. Herif içkiyi biraz fazla kaçırıyordu yanılmıyorsam. Yani bu dört boğazı annemin doyurması gerekiyordu. Sabahtan akşama kadar çalışıp çırpındığı halde yetiremiyordu tabii. Gene de şanslı sayılırım: İki yıl okula devam edebildim. Ama on yaşıma bastığım vakit hiç bir çare kalmamıştı artık. Bir çilingirin yanına çırak girdim. Üç yıl için boğaz tokluğuna işe aldılar beni... Patron bir Almandı, Firşter'di adı. Sabahtan otururdu içki içmeğe ve öğleye varmadan da kör kütük olurdu. Beni işde yetiştireceği yerde tuttu karısının yanına hizmetçi diye verdi. Bulaşıkları yıkayıp patatesleri soymağa işte böyle başladım. Arada bir de gider, kömür ve demir teslim alırdım... Her önüne gelen bir tekme sallardı bana. Sebepsiz yere. Alışkanlıktan... Patronun karısı meselâ, sinirlendiği vakit beni döverek yatışırdı. Nereye gider, kime sığınıp şikâyet edebilirsin ki! Annem üç günlük yoldaydı, kaldı ki yakında olsa bile eve gidemezdim... Atölyede patronun yumurcağı saltanat sürüyordu. Anamı belliyordu tabii. Alev alev olduğu farkedilmeyecek kadar kararmış demir çubukları taşıtırdı bana ocaktan. Ve ben parmaklarımı yakınca da zevkten çığlıklar atarak koşturmağa başlardı... Bütün bunları anlatmak neye yarar ki! Orada burada, iyi kötü öğrendim işte mesleği. Sırası geldi bir işletmede çalıştım, heriflerin iflâs etmesiyle birlikte dört aylık ücretim yandı... Dokuz yıldır buradayım işte, tanımaz değilsiniz ki beni!.

«Şimdi bana soracaksınız tabii neden bu kadar bekledim, yangın başladığı vakit niçin bolşevik olmadım diye? Bu soruya verilecek cevabım yok yoldaşlar. Bazılarımız yapmadık işte üzerimize düşeni. Bunu gizlemeğe, örtbas etmeğe kalkışmak boşuna... 1918'de Almanlara karşı girişilen grevi sürdürebilirdik. Denizci Çukray defalarca anlatmıştı bize bunu. Ancak 1920'de silâhı ele aldım.

İş bitip son Beyazları da Karadeniz'e dökünce buraya döndüm. Arkadaşlarla... Ondan sonra da aile hayatı geldi çattı. Çocuklarım oldu... Ev işlerine gömülüp kaldım sözün kısası... Ama şimdi Lenin yoldaş ölüp de Partinin bizleri çağırdığı şu anda, hayatıma bakıyorum ve bir şey eksik gibi geliyor bana... Bu boşluğu doldurmak için elele vermeliyiz hepimiz. Sovyet iktidarı ancak böylelikle çelikten bir hâle gelebilir, diyorum...

Bu samimi konuşmayı, dostça karşıladı salondakiler

— Soracak daha ne var ki! Hepimiz tanıyoruz Artem'i...

— Verin kartını, ne duruyorsunuz!.

— Yamaçta yuvarlanmaz böyle bir adam. Sağlam bir yoldaş olur. Oylamaya geçelim!

Komsomoltzi'lerin oturmakta olduğu arka sıralardan bir ses yükseldi birdenbire:

— Niye toprak ekmeğe koyulduğunu anlatsın yoldaş Korçagin bize. Ve bu köylü âdetlerinin proleter psikolojisine tesir edip etmediğini söylesin...

Genel bir uğultu karşılamıştı bu yersiz sözleri.

— Anladık yeter!

— Kısa kes ukalâlık etme!

— Tam buldun itiraz edecek adamı!

Artem atıldı:

— Protesto etmeyin yoldaşlar. Bu arkadaş, toprağı işleye işleye köylü hayatına bağlanmış olduğumu ileri sürerken doğru söylüyor. Doğru söylüyor ama ben işçi bilincimi kazıkların arasında bırakmış değilim... Bugünden itibaren de sondur artık, köylülük bitti. Ailemi alıp taşınıyorum işte, atölyelerin yakınında bir ev tutacağım. Çünkü artık rahatsız etmeğe başladı beni toprak hayatı!.

Havalanan kolları görünce, hızla çarpmıştı yüreği Artem'in ve alnı açık olarak döndü yerine. Sirotenko sonucu ilân ediyordu:

— Oybirliğiyle kabul!

Polantovski'nin eski çırağı Zakar Bruzjak da anlattı emekçi hayatını. Hikâyesini bitirdiğinde, tatlı ama herkesin işitebileceği kadar yüksek bir sesle:

— Ben... diye mırıldandı, çocuklarımın eserini tamamlamak zorundayım. Başıma çöken felâketle geride kalayım diye ölmedi çocuklarım. Bıraktıkları boşluğu böylece dolduracağım. Lenin'in ölümü açtı gözlerimi...

Anıların etkisiyle kararıp gitmişti Zakar. Ama tek bir soru bile sorulmaksızın bütün eller bir anda havalanarak oybirliğiyle Partiye kabul edildiğinde, gözleri parlıyordu ve bembeyaz başını gururla doğrulttu.

Gece yarısına kadar sürdü seçimler. Sadece en iyiler, en iyi olduklarını bütün hayatlarıyla ispatlayanlar kabul edildi Partiye. Yüz binlerce işçiyi sürükledi Lenin'in ölümü. Onun ölümüyle dağılmamıştı saflar, Zirvesi budanan köklü ağaçlar gibi, Parti de dimdik ayaktaydı...

VI

RUS KOMÜNİST BİRLİĞİ VI. KONGRESİ BU AKŞAM TİYATRODA BAŞLIYOR

«Merkez Komitesi Üyesi» Ustinoviç, başkan Akim'in o pek yakından tanıdığı kararlı edâsıyla delege yoklamasını dinlemekteydi. Bildik adlar işitiyordu gene: Pankratof, Okunef, Jarki... Birden ürperdi Rita:

— Korçagin!.

Salonun diplerinde bir yerde, bir el kalkıp inmişti. Dayanılmaz bir arzu sarmıştı Rita'yı: Ölmüş arkadaşının adını taşıyan kimseyi tanımak istiyordu. Kendisine bir yol açıp yanaşmayı denedi, ama boşuna... Akim yok-

lamayı çoktan bitirmiş ve bir insan seli hâlinde dışarıya taşmağa koyulmuştu delegeler. Bu uğultulu sevinçli kalabalığın arasında, tanımadığı bir adamı nasıl bulacak?. Tam vazgeçmek üzereyken dost bir ses yankılandı arkasından **Rita'nın:**

— Davran Korçagin, gidiyoruz artık...

— Tamam gidiyoruz...

Döndü. Uzun boylu esmer bir genç adam kendisine bakmaktaydı. Sımsıcak ellerin arasında buldu ellerini. Boğuk bir ses mırıldandı:

— Rita!

— Pavel!. Sensin değil mi bu! Yaşıyorsun demek!.

Anladı Pavel. Rita da aldanmıştı.

Hemen hiç değişmemiş gibiydi. Biraz erkekleşmişti sadece ve kendine biraz daha hâkimdi.

— Nerede çalıştığını bile sormadım daha sana?

— Bölge Gençlik teşkilâtının sekreteriyim. Bir **apa**raçik olup çıktım Dubava'nın deyimiyle!

— Gördün demek Dubava'yı sonradan?

— Gördüm evet. Ve son konuşmamızdan da çok kötü duygularla ayrıldım...

Sokaktaydılar şimdi. Dalgalar hâlinde bir kalabalık akıyordu tiyatroya doğru. Yaklaştılar. Aynı şeyleri düşünüyorlardı. Dirsekleriyle kendilerine bir yol açarak içeri girip bir köşeye yerleştikleri vakit, Rita beklenen soruyu sordu:

— Geçmişe ait bir mesele ama Pavel belki gene cevap verirsin bana: Niçin kestin çalışmamızı ve dostluğumuzu o vakit?

Şaşırmamıştı Pavel, bekliyordu bunu. Beklemesine bekliyordu ama gene de müthiş bir sıkıntı duydu. Her şeyi anladım, diyordu Rita'nın gözleri...

— Pekâlâ biliyorsun Rita, bilmen gerekir. Üç yıl geçti aradan. Sadece Pavka'yı suçluyorum bu işte. Bir

alay budalalık yaptı hayatında Korçagin. Ama bu, en büyüklerinden biriydi...

— Güzel bir giriş Pavel. Sonra peki?

— Sonra... Tek suçlu ben değilim. Biraz da **Ovod**'undur suç, onun o devrimci romantizminin. Kahraman, kararlı, atılgan, dâvasına baştan ayağa inanmış militanları anlatan kitaplar beni hep kesin bir etki altında bıraktı ve onları model olarak aldım kendime. Yemin etmiştim Rita. Nitekim sana duyduğum sevgi karşısında da **Ovod**'un tavrını takındım işte. Şimdi bu bana gülünç ve biraz da acıklı gözüküyor. Kendi kendime nasıl kızıyorum bilsen!.

— Yani gereğinden fazla büyüttün idealini gözünde?

— Yo yo! İdealin kendisini büyütmedim, hayır... Trajik yanını attım sadece. Bazı acı deneylerin kısırlığını görüp irademi yersiz bir sınava sokmaktan kaçtım. Bugün farklı bir şekilde düşündüğümü sanma Rita: Sebat ve sonsuz bir tahammül gücü, bugün de benim gözümde insanoğlunun en temel erdemleridir. Katlanmasını bilmek... Sokaklara çıkıp bağırmaksızın katlanmak ıstıraba... Kişisel trajedileri tanımayan, inkâr eden bir devrimci olmak...

— Bu konuşmanın üç yıl önce geçmiş olmaması çok yazık Pavel...

— Senin için bir yoldaştan fazla bir şey olamadım değil mi Rita?

— Çok... bilemeyeceğin kadar çok daha fazla olabilirdin...

— Onarmak mümkün henüz.

— Artık çok geç yoldaş **Ovod**!. Küçük bir kızım var şimdi, kızın da bir babası... Alabildiğine anlaşmış üç arkadaşız. Ayrılmaz bir trio hâlinde yaşıyoruz...

Pavel'in eline dokundu parmakları. Bir sevgiyi ol-

duğu kadar derin bir endişeyi de dile getiriyordu bu davranış. Ama derhâl anladı yersizliğini! Üç yıl içinde gerçekten büyüyüp olgunlaşmıştı bu çocuk, evet. Ve sadece fizik bakımından değil... Acı çektiği belliydi şu anda, dolu dolu olmuştu gözleri. Saklamıyordu ama, yenmeğe de çalışmıyordu. Dünyanın en samimi sesiyle konuştu:

— Gene de bana, kaybettiğimden çok daha değerli, ölçülemeyecek kadar değerli bir şey kalıyor Rita...

Kongrenin son seansında bir kere daha karşılaştılar. Bir zarfla iki defter verdi Rita Pavel'e:

— Defterleri bana yollarsın Pavluşa. Bir daha seninle konuşmak fırsatını bulamamaktan korkuyorum. Bunlar anlatır sana...

Pavluşa sevgilim,

Seninle doğrudan doğruya da konuşabilirdim. Ama böylesi daha iyi. Bir tek şeyin önemi var şimdi gözümde: Kongrenin ilk günü sana söylediklerimin hayatında derin bir iz bırakmasını istemem. Güçlü biliyorum seni, bunun için de güveniyorum. Bak işte, hayat anlayışımda hiç de biçimci bir yan yok Pavluşa... İnsan büyük bir bağlılık söz konusu olduğu zaman, bir istisna olarak, prensip ve kararlarından taşabilir diyorum. Ve sen, bu istisnayı hak ediyorsun işte. İlk gençliğimize karşı olan görevimizi yerine getirmek arzusu vardı içimde, ama dayandım. Gecikmiş bir sevişmenin ne sana ne de bana derin bir sevinç getirmeyeceğini seziyorum. Kendi kendine karşı bu derece sert olma Pavel. Mücadele bir görevdir ama haklarımız da var: Aynı zamanda bir mutluluktur hayat...

Geleceğin ve hayata bağlılığın konusunda hiç bir endişem yok Pavel. Dostça sıkıyorum elini...

RİTA

Son hızla dalmıştı tren gecenin içine. Pavel ağır ağır yırttı mektubu. Camın aralığından uzattı elini ve kâğıt parçalarını kapıp götüren rüzgârı hissetti.

İki yıl geçmişti aradan. Yaşamak hırsı içinde farketmemişti bile bunu Pavel. Kapitalist sömürme makinasının en ince çarklarına varıncaya kadar bütün işleyişini kavramıştı iki yılda... Sıhhatları bir parça bozulan dostlar denize gidiyordu yazları ve iş arkadaşlarına gezi müsaadesiyle bir sanatoryomda kalma müsaadesi koparabilmek için çırpınıyordu Pavel. Soluk, iki büklüm, ama sevinçle ayrılıyorlardı şehirden ve onların işi de Pavel'in sırtına yükleniyordu tabii. Güneşte tunçlaşmış, sağlık ve enerji dolu dönüyorlardı ve başkaları gidiyordu onların yerine. Ama Pavel için yaz diye bir şey yoktu. Kimsenin aklından bile geçmiyordu şehirdeki odasının bir gün gelip boşalabileceği!

Ama işte gelmekte olan yazı sabırsızlık içinde bekliyordu Pavel de. Takatinin kalmadığını kendi kendine itiraf etmek ağır geliyordu ona... Bozgun hâlinde olduğunu kabul ve en ufak bir çabaya bile katlanamayacak kadar güçsüzlüğünü itiraf etmek ve bir sakat adam şartına razı olmak öyle mi? Yok, canım! Sonuna kadar tükenmek ama görev başında kalmak çok daha iyi...

Bununla birlikte, Parti doktoru Bartelik bütün dikkat ve özenini Pavel'e çevirmişti. Korçagin'i kendisine rağmen inceden inceye muayene ettikten sonra gözlemlerinden telâşa kapılarak siyasî büroya bir mecburî izin çıkarttırdı. İlk tatiliydi bu Pavka'nın...

Doktor raporundaki lâtince kelime bolluğu karşısında afallayıp kalmıştı Pavel. Bununla birlikte, önemli olan noktanın bacaklarındaki sancıdan çok sinir sisteminin geçirdiği sarsıntı olduğunu anlamakta gecikmedi. Ama gene de Sbitnef'in dönmesini beklemeğe karar verdi. Gençlik bürosunu böyle gelişi güzel ve yüzüstü bırakıp gidemezdi! Üç hafta kalmıştı şurada topu topu, biraz daha dayanır ve içi rahat çıkardı yolculuğa!...

İşte tam o sırada bunca zamandır beklediği tatile çıkmazdan tam bir gün önce, denizle ilk temasının arifesinde, hiç beklenmedik ve son derece iğrenç bir olay geçti...

Büyük kitaplığın arkasındaki bir pencerenin kıyısına tek başına oturmuş, eğitim ve propaganda komisyonunun toplantısını bekliyordu. Birdenbire sesler yankılandı odada. Koronun arasında Faylo'nun tiz sesini hemen tanımıştı. Asker tipli yakışıklı bir delikanlıydı Faylo. Deva bulmaz bir çapkınlık hastası. Eski partizanlardan. Cebindeki gümüş saati «bizzat Rakovski hediyesi» diye durup dinlenmeden gösteren bir kendini beğenmiş budala. Her gün en azından on tane **Mahnovtzi** kellesi uçurmuş olduğunu anlatması da caba!.. Ahlâk konusunda kesin bir tavrı olan Pavel - ki daha geçenlerde, eğlence düşkünü bir tipi, Razvalikin'i, «Partiye yabancı unsur» ilân ettirip bürodan attırmıştı - hiç de iyi şeyler düşünmüyordu bu çocuk hakkında. Tanıklık ettiği bazı olaylara bakılırsa haksız da sayılmazdı.

Pavel'in içerde bulunduğundan habersiz olan takımın dili çözülmüştü hemen:

— Anlat bakalım Faylo ne âlemde gönül meseleleri? Şu son günlerde arakladığın birisi oldu mu gene?

— Hemen beni tebrik edin çocuklar! Daha dün Koratayeva'nın hesabını tamamladım... Hani şu, kadın meseleleri bölge komitesi başkanı... Özellikle Gribof için

söylüyorum bunu, çünkü benim Korotayeva konusunda hava alacağımı iddia ediyordu! Sen de beni hiç tanımamışsın yumurcak! Ben bir kadına olta attım mı, elimden kurtulamaz.

Ve Faylo sözlerini kuvvetlendirmek için, Pavel'i müthiş sinirlendiren o açık saçık târiflerden birine girişti. Ötekilerse, onu kışkırtmak amacıyla bağırıyorlardı:

— Blöf yapma arkadaş, dediğin gibi olmaz o iş!.

— Attın gene Faylo, dağlar inliyor!.

— Ben mi attım!. diye haykırdı Faylo. Başka birisiyle karıştırdın galiba beni Gribof? Bütün mesele, nasıl girişeceğini bilmektir yavrucuğum. Ve her kadın, ayrı bir yanaşma tekniği gerektirir. Biri vardır hemen o gün tattırır meyvesini, biri de vardır aylarca bekletir.. Önemli olan, dişinin psikolojisini kavramak anlıyor musun! Ve ona göre bir teknik bulup yanaşmak... Hakiki bir sanattır bu iş çocuklarım, bunu söyleyen de gelişi güzel bir insan değil, işin uzmanı!.

Ve kışkırtıcı bir edâyla gülmeğe koyulmuştu... Memnundu hayatından artık.

Yüreğinin zıplar gibi olduğunu hissetti Pavel ve doğruldu. Ötekiyse, arkadaşlarının keyiften sulanan ağızlarını görünce bir kat daha coşmuş, devam ediyordu:

— Aslında Korotayeva'yı sadece vücudu için elde etmeğe değmezdi. Fazla zahmete katlanmak olurdu bu benim için... Ama gel gör ki, Gribof'la tam bir düzine şaraba iddiaya girmiştik. Hem öyle gelişi güzel bir şarap değil aslanlarım: On iki şişe Porto şarabı, dikkat isterim! Önce bir şaşırtma hareketine giriştim... Bir ziyaret, bir ziyaret daha... Kız ürkek ve bana da biraz güvensiz bakıyor. Ama dört dönüyorum etrafında, kolay mı: Eski muhariplerdenim ben ha ha!. Ona benzemez kaç tanesini yoluna koymuşum bugüne gelinceye kadar! Dolaşmadığım yer, gittiğim yerlerde yatmadığım kadın

kalmadı şu dünyada. Ve hiç biriyle bir haftadan fazla birlikte bulunmadım. Hoşlanmam çünkü. Yalnızlığı severim... Bu pilici de yarın bırakıyorum işte. İyi sabrettim ama karşılığını da gördüm aslanlarım: Bâkireydi güzelim, bâkire! Hem de tadına doyulmaz cinsinden!.

Korçagin dayanamayıp patladı:

— Adî herif!.

— Ne! Adî diye sana derler sokak böceği!.

Bir hakaret daha savuracaktı Pavel ama vakit kalmadı: Faylo öfkeden ağzı köpükler saçarak üzerine saldırmış ve bir yumruk atmıştı yüzüne. Buna karşılık da meşe tabureyi kafasına yiyip yüzü gözü kan içinde yerlere yuvarlandı. Ve Korçagin, hareket etmesi kararlaştırılan gün, davranışının hesabını vermek üzere Parti mahkemesinin huzurundaydı...

Faylo mahkemede daha da kışkırtıcıydı.

— Bu iş... dedi, doğrudan doğruya halk mahkemesine gider. Korçagin de benim kafatasımı parçalamak istediği için kürek cezasına mahkûm edilmelidir...

Ve özel hayatı hakkında sorulan sorulara cevap vermeyi de kesinlikle reddetti.

— Ne yani!. Yaptıklarımı anlatayım da beni açıktan açığa tefe koyun öyle mi! Eğer bütün dişilerin uyuzu kaşınıyorsa benden, şurasını bilin ki umurumda bile değil. Ben alacağımı almışım onlardan. Fazlası talip olanın üzerinde kalsın, gözüm yok! O Korçagin sersemine gelince, 1918'de olmuş olsak şimdiye kadar çoktan hesabını görmüştüm onun!

Ve toplantıyı terketti.

Pavel buna karşılık, kendine hâkim olabilmek için elinden geleni yapmış ve güçlükle de olsa bunu başarabilmişti.

— Bütün mesele benim kendimi zaptedememiş olmamdan ileri geliyor... dedi. Oysa ben, yumruklarla iş

gördüğüm devir çoktan kapandı sanırdım, sanırdım ki artık kafayla iş görmenin çağıdır... Bir kaç yıldan beri yaptığım tek partizan jesti bu oldu ve böyle düşüncesiz bir davranıştan ötürü kendimi sizden önce ben takbih ediyorum. Ama dikkat ediniz: Davranışı takbih ediyorum, davranışa yol açan öfkeyi değil! Faylo, komünist ahlâk açısından en iğrenç örnekleri vermiş olan bir tiptir. Ve gerçek bir devrimcinin, inanmış bir komünistin aynı zamanda bu derece adî ve alçak bir herif olabileceğini benim aklım almıyor, hiç bir vakit de almayacak. Ve bu türlü davranışlara nerede ve ne zaman olursa olsun aynı öfkeyi göstereceğim. Komünist ahlâk meselesini göz önüne almağa götürüyor bu olay bizi. Meselenin tek müsbet yanı da bence budur...

Faylo'nun Teşkilâttan ihracı ezici bir çoğunlukla kabul edildi, Gribof'a sert bir tekdir, arkadaşlarına da birer ihtar verildi. Daha sonra dinlenen doktor Bartelik, Korçagin'in bir sinir sarsıntısı geçirmekte olduğunu açıklayınca da Parti savcısı, militanların, öfkesi karşısında, Pavel'e bir ihtar verilmesi talebini derhal geri almak zorunda kaldı. Ve oybirliğiyle temize çıktı Pavel.

Birkaç gün sonra da bir tren Güneye götürüyordu onu. Parti bölge komitesine ısrar ede ede nihayet yazdırdığı bir kâğıt vardı cebinde: Ukrayna komünist gençlik teşkilâtı merkez komitesinin emrine verdirmişti kendini. Sekreterlerden biri, Akim, kâğıdı Pavel'e teslim ederken:

— İşte sana güzel bir kâğıt Pavluşa... demişti. Son Faylo olayına bir atıf yaptık diye alınma sakın. Ayrıca bil ki, bu türlü olaylar sıhhat bakımından çok daha sağlam arkadaşlarımızın bile başına gelebiliyor!. Güneye in ve bir güzel dinlen Pavluşa, ve enerji dolu olarak dön bize...

Tanıtma kâğıdında şunlar yazılıydı:

Parti için canını vermeğe hazırdır. Sonsuz disiplinlidir ve kendine olan hâkimiyetini, tamamıyla istisnaî haller dışında katiyen kaybetmez. Bu istisnaî hâller de sinir sisteminin geçirmekte olduğu sarsıntının sonucudur...

Nihayet deniz. Uzakta, yüce dağların doruğu görülüyor hayal meyal sabah sislerinin arasından... Rüzgârla gelen hayat verici serinliği içiyor şimdi göğsü Pavel'in... Tenbel bir dalga yayılıyor yavaş yavaş plâjın altın kumlarına ve uzanıp ayaklarını yalıyor.

VII

Senatoryomdaki ilk günlerini büyük bir sinir gerginliği içinde ve ardı arkası kesilmeyen başağrılarıyla harap olarak geçirdi Pavel. Muayenesinden geçtiği bütün profesörler, son derece karmasık ve çok az rastlanan cinsten bir hastalığa yakalanmış olduğunu söylüyorlardı. Sürekli konsültasyonlardan bıkıp usanmıştı. Sevimli ama ürkütücü bir meslek bilincine sahip olan hastabakıcısı - garip bir de adı vardı kızın Yerusalimçik -, güçlükle yakalar olmuştu âsi hastasını ve Pavel'in yeni bir uzman doktora gitmesini sağlamak için büyük çabalar göstermekteydi.

— Burama kadar gelip dayandı!. diye homurdanıyordu Pavel. Günde en azından beş kere hep aynı saçma sapan sorulara cevap verilecek!. Meselâ büyük ninenizin deli olup olmadığını anlatacaksınız doktorlara ya da dedenizin romatizmaya tutulup tutulmadığını! Nereden bileyim ben hangi hastalığa yakalandığını dedemin... Yüzünü bile görmedim! Sonra da benim bir zamanlar bel-

soğukluğu ya da ona benzer bir başka pislik geçirdiğimi ispatlamak için dokuz dereden su getiriyorlar! Doğru sunu söyleyim mi size: Kafalarının o çıplak yerine güzel bir yumruk indirmek geliyor içimden şu son günlerde... Beni rahat bırakın yahu. Dinlenmek için geldim buraya ben. Ve böyle ince eleyip sık dokumağa devam ederseniz, bir aya kalmaz bir sosyal tehlike hâline geleceğim!.

Hiç beklenmedik bir raslaşmaya, Jarki ile karşılaşmasına yol açtı fokstrot.

Şehvetin sevincini kamçılıyordu gece adlı parçayı yırtına yırtına söylemeğe çalışan şişman bir şarkıcı kızın ardından, bir çift fırlamıştı sahneye. Adam yarı çıplaktı, kırmızı bir melon şapka geçirmişti kafasına, üzerinde de bir kolalı gömleğin sadece göğüs kısmı vardı... Vahşi insan tipinin pis bir karikatürüydü sözün kısası... Cici ve iç dürtücü bir kimse olan kız da gene öyle gülünç bir kılığa bürünmüştü. Kalın enseli **Nepman**'lar coşkunca alkış tuttular çifte. Oysa bundan daha iğrenç bir seyir bulmak pek öyle kolay değildi! Pavel içi bulanmış bir hâlde tam ayrılmağa hazırlanıyordu ki, ön sıralardan birisi doğrulup gürledi:

— Yeter maskara hâline getirdiniz kendinizi! Şeytan görsün!.

Jarki'ydi bu.

Keman son bir kere daha inledi. Kıvırmayı bıraktı çift ve homurdandı **nepman**'lar:

— Ne saygısızlık!.

— Bir gösteri de böyle yarıda kesilir mi efendim!

—Bütün Avrupa dansediyor!

— Olmaz böyle şey!.

Ama komüncüler topluluğunun ıslıkları karşısın-

da sahnedeki çift kaybolmuş ve trupun gittiği ilân edilmişti... Korçagin kalabalığın ortasında buldu Jarki'yi ve Pavel'in odasında uzun uzun konuştular. Jarki, Anna Borşart'la nasıl evlendiklerini anlatmaktayken, hepsi de eski bolşeviklerden bir alay arkadaşları dolduruverdi odaya... Troçki, Zinovief ve Kamenef tarafından yönetilen yeni bir muhalefet, Partiyi sarsmaktaydı.

— İş başında olmamız şart... dedi Rus Komünist Partisi üyesi Bartaşef. Durum alabildiğine gergin yoldaşlar. Ben yarın gidiyorum...

Ve izninin bitmesini beklemeksizin Pavel de terketti sanatoryumu. Bir hafta sonra da, bir bölge komitesinin sekreteri seçilmiş, toplantıdan toplantıya koşup konuşmaktaydı. Eskiden olduğu gibi, tamamıyla çalışmaya vermişti gene kendini. Ama bir araba kazası ve paramparça olan dizi, çok geçmeden bir kliniğe sürükledi Pavel'i. Ve nineleriyle dedelerini anlatmak zorunda kaldı yeniden... Ama bu da yetmedi bu sefer: Ameliyat şart, diyordu doktorlar.

Ameliyat masasına uzanmış olan Pavel, müthiş bir merakla bakıyordu âletlere...

— Başınızı öteki tarafa çevirin Korçagin yoldaş... Bu manzaranın sinirler üzerindeki etkisi pek hoş değildir...

— Sinir mi dediniz doktor? Kendi sinirlerinizden söz etmek istiyorsunuz herhalde?

Yüzüne bir maske geçirdiler. Sonra da güven vermek için:

— Endişelenmeyin... dediler. Kloroform vereceğiz. Burnunuzdan derin derin soluyun ve sayın...

Boğuk ama sâkin bir ses cevap verdi maskenin altından:

— Sayayım olur. Yalnız muhtemel saçmalamalar için şimdiden özür dilerim doktor...

Cerrah, gülümsemekten alamadı kendini.

İlk kloroform damlaları o iğrenç kokularını yaymağa başlamıştı. Profesörün ihtarına itaat eden Pavel, sayıları muntazam aralıklarla sıralamağa koyuldu. Kahramanı olduğu fâcianın ilk perdesine giriyordu farkında olmadan...

Niçin olduğunu bilmeksizin heyecanlanarak zarfı yırttı Artem:

Birbirimize pek az yazıyoruz. Yılda topu topu bir ya da iki kere. Ama sayısı önemli değil... Demek ailenle birlikte Şepetovka'yı terkedip Kazan atölyelerine gidiyorsun? Kökleri koparmak için diyorsun... Hangi kökleri kasdettiğini anlamıyor değilim. Şteşka'nın gerici zihniyeti, küçük mal sahibi psikolojisi, ebeveynleri, vs... Onu yeni baştan eğitip yetiştirmek son derece güç olacak ve sonuçtan da umutlu değilim. Şehir Sovyetlerin başkanlığını niçin reddettin? İktidar için mücadele etmedin mi sen Artem? Al öyleyse iktidarı... Hemen yarın kabul et görevi ve işe başla.

Bana gelince, pek iyi olduğum söylenemez. Hastaneden hastaneye dolanmaktayım. İki kere kesip biçtiler beni, çok kan kaybettim. takattan düştüm, çilemin ne vakit sona ereceği de henüz belli değil. Sözün kısası Artem, kardeşin yeni bir meslek edindi: Hasta olmak!. Çok acı çekiyorum, ne yalan söylemeli. Sonuç? Sağ dizimdeki felç, bir kaç yara ve doktorların son buluşu: Yedi yıl ön-

ce belkemiğime inen bir darbenin korkunç sonuçlara yol açması muhtemelmiş.

Ne gibi, diyeceksin?. Orasını bana da söylemiyorlar henüz. Yarım ağızla bir şeyler geveliyorlar o kadar, alıştırmak mı istiyorlar nedir!.. Ama yeniden sıraya girebilmek, mücadeleye yeniden katılabilmek için her şeye katlanmağa hazır duyuyorum kendimi...

Geride kalmak, arta kalmak, eli kolu bağlı durmak... Bundan daha korkunç bir istifa olamaz. Düşündükçe ürperiyorum!. İşte bunun için yapıyorum bütün söylediklerini. Ne derlerse. Hiç itiraz etmeden... Ama bulutlar dağılacak yerde, gün geçtikçe biraz daha koyulaşıyor. Artem. İlk ameliyattan sonra yürümesini öğrendim yeniden ve döner dönmez de Partideki işime koyuldum, ama çok sürmedi ve işte gene yataktayım. Bu sefer Opatorya'ya gönderecekler beni. Sakın endişe etme benim için: Kolay kolay ölmem Artem... Üçümüze yetecek kadar hayatiyet var daha bende. Bunu da atlatırız yumurcak! Kendine dikkat et ne olur, pahalı ödüyor insan, Partiye yük olmak da cabası!. Bunca yıllık tecrübem var, işlerin esasını da okuyup öğrendim ve şimdi soruyorum kendi kendime: Bir hastane müdavimi olmak için miydi bütün bunlar?

Dostça sıkıyorum elini...

PAVEL KORÇAGİN.

Bir kaç salıncaklı koltuk göze çarpıyordu parkın bir köşesinde, bambudan bir masayla iki de araba vardı. Muayene dışında kalan vakitlerini işte burada geçi-

riyordu «beşler»: Hastalar, **Komintern**'in İcra Komitesi adını takmıştı beşlere...

Ebner :Mavi gözlü sarışın bir delikanlı, 1923 Hamburg ayaklanmasında yaralanmış bir Alman işçisi... Korçagin: Yürümesi, parmaklarını oynatması bile yasak... Estonyalı Vaymn: Kırım Cumhuriyetinin hizmetinde **Narkomtarg**'da çalışır... Marta Lorin: Siyah gözlü bir Litvanyalı genç kadın, şöyle bir bakınca on sekiz yaşında ya var ya yok dersiniz, oysa otuz bir yaşında... Ve şakakları ağarmış dev yapılı bir adam: Ledenef, Sibiryalı Ledenef... Marta ile Vayman Almanca konuşurlar. Ebner'in tercümanlarıdır. Ebner'le Pavel de iki büyük dost. Aynı odada yatarlar ve gösterdikleri tahammülden ötürü de biribirlerine hayrandırlar... Ledenef'le Korçagin'i biribirlerine bağlayan şeyse, satranç aşkıyla, her ikisi için temel önem taşıyan bir ortak tarihtir: Ledenef'in Bolşevik Partisine giriş yılı, Korçagin'in doğum yılıdır aynı zamanda! Eski ve yeni kuşağın iki tipik örneği... Birisi, yeraltı çalışmalarıyla geçen ve Çarlık zindanlarıyla Sovyet iktidarı arasında bölüşülmüş bir hayatın getirdiği büyük bir siyasi tecrübeyle güçlü, öteki, altmış yıllık bir mücadeleyle zengin... Her ikisinin de yüreği bütün, sıhhati yarım...

11 no. lu oda. Ebner'le Korçagin'in odası. Akşamları ayyuka çıkan gürültüsüyle, en son siyasi haberlerin alındığı gerçek bir kulüp gibidir... Vayman genellikle açık saçık bir hikâye anlatabilmek için kıvranmaktadır. Ve daha söze girer girmez Marta'nın yaylım ateşiyle karşı karşıya kalır. İnsafsızca alay eder kadın. Pavel'se her zamanki gibi işi ciddiye alıp yüklenir Estonyalıya!.

— Hiç sormadın mı kendi kendine Vayman: Bu türlü pis nüktelerle bizim ne ilgimiz olabilir diye? Bu

hikâye merakını bizim fikirlerimizle nasıl bağdaştırdığını bir türlü anlayamıyorum doğrusu!.

— Hadi canım sen de! Ahlâk müfettişi olmalıymışın sen!. Marta'nın tavrını anlamıyor değilim: Kadın o, direnecek böyle şeylere karşı... Ama senin tutup da mâsum çocuk numarası yapmanı aklım almıyor doğrusu Pavel...

Gittikçe şiddetlenen bir ağız dalaşmasının sonunda, komünist ahlâkın temellerini tartışmaya ve belaşağısı hikâyelerin bu ahlâkla bağdaşıp bağdaşmadığını metodlu biçimde araştırmağa karar verdiler. Marta, kapışmanın sebebini Ebner'e çevirdiğinde, Hamburg'lu bir an bile duraksamadan Vayman'a karşı çıktı:

— **Erotiche anekdotea?**.. İyi bir şey değil bu! Ben Pafluşa tarafında yoldaşlar.

Ve artık ısrar edemedi Estonyalı...

Gittikçe ağırlaşıyordu Pavel'in durumu. Yatağa çivilenip kalmıştı sonunda. Ve yüzündeki solgunluğun gerçek nedenini Marta'dan gayrı hiç kimse anlayamıyordu: Korkunç bir ıstırap çekmekteydi sessizce... Ukrayna **komsomol**'u merkez komitesi, fazladan iki ay daha izin vermişti kendisine ve para göndermişti. Fizik acıya bir de manevî acı ekleniyordu şimdi. Bu ilk darbenin altında sarsılmadı gene de Korçagin. Tıpkı bir zamanlar Çukray'ın yumruklarına karşı direnen Pavka gibi...

Annesinden aldığı bir mektupla değişecekti hayatı. Senatoryom yakınındaki küçük bir limanda yaşayan dost bir aileyi ziyarete gitmesini istiyordu kadın. Sıhhatinin bir aralık düzelir gibi olmasından yararlanarak yola çıktı...

Beş kişiydi Kiyutzam ailesi... Ana, iki kız, küçüğü Taya büyüğü Lelya, Lelya'nın oğlu ve ihtiyar bir baba...

İhtiyar hariç, bütün aile dostça karşıladı Pavel'i. Yirmi iki yaşında, ala garson kesilmiş kahverengi saçlı, sade ve arkadaş canlısı bir kız olan Lelya, bir kaç saat içinde samimi bir dostluk kurmuştu Korçagin'le ve ona hayatını anlatmıştı. Yakın zamanlara kadar daktiloluk yapan Lelya, ayyaş bir kocadan yeni ayrılmış bulunuyordu, şimdi de işsizdi... Bütün aileye zülmediyordu babaları, hem de insafsızca ve sistematik şekilde. Her türlü inisyatife düşmandı ihtiyar, en ufak bir kişilik gösterişine bile tahammülü yoktu. Dar görüşlü, maymun iştahlı, sinsi bir adamdı, sürekli bir korku atmosferi içinde yaşatıyordu çocuklarını. Yirmi beş yıldan beri despotluğuyla mücadele eden karısı da derin bir kin besliyordu adama. Kızlar annelerinin tarafını tutuyorlardı. Ve bitip tükenmek bilmeyen aile kavgalarıyla zehir oluyordu hayatları.

Ailenin bir belâsı daha vardı: Oğulları Jorj... Alabildiğine tenbel ama kendini beğenmiş, fiyakacı, eğlence düşkünü bir çocuktu bu. Ve anasının sevgilisiydi. Günün birinde tutup:

— Leningrad'a gidiyorum ben... demişti. Üniversiteyi orada okuyacağım. Yol parasını ve oradaki masraflarımı karşılamak için ne yaparsanız yapın işte... Lelya yüzüğünü satsın, sen de elinde avucunda ne varsa ver...

Ve dayanamamıştı kadın, vermişti.

Zaten hor görürdü ailesini eskiden beri. Şimdi de bütün sınavlarda çuvallıyor ve Leningrad'dan para istemek için çektiği telgraflarla eve dehşet saçıyordu.

Ailenin küçük kızı olan Taya'yı akşam işten döndüğü vakit tanıdı Pavel. Küçük nasırlı elini bir süre ellerinin içinde alıkoyan bu genç yabancı karşısında nedense utanıp kızarmıştı kızcağız... Doğrusunu söylemek gerekirse, güzel bir kız sayılmazdı Taya. On dokuz yaşına basmak üzereydi. İri siyah gözleri, Moğolları andı-

ran ince ve çekik kaşları, zarif bir burun çizgisi, taze kalın dudakları vardı. Bütün bunlar garip bir çekicilik veriyordu kendisine. Dar işçi bluzundan taştığı görülüyordu genç göğüslerinin.

Ertesi gün aile, dairenin ihtiyarlara ayrılmış olan bölümünde çay içmekteydi. Taya küçük odasındaydı ve konuşulanları dinliyordu. Baba Kiyutzam, bir yandan çayını karıştırarak şekeri eritmeğe çalışıyor, bir yandan da düşmanca bakışlar atıyordu misafire gözlüklerinin altından.

— Evlilik konusundaki bugünkü kanunlar çok yanlış geliyor bana. Katiyen tasvip etmiyorum. İstediğin zaman evlen, istediğin zaman boşan... Olmaz böyle mutlak bir hürriyet! Yanlış!.

Aldığı yudum boğazında düğümlenmişti, öksürdü ve Lelya'yı işaret ederek devam etti:

— Alın şuna bakın meselâ... Benim iznim olmadan gitti o sersem herifle evlendi. Sonra da, gene bana sormadan ayrıldı adamdan. Ve şimdi işin yoksa besle artık hanımı. Bir de çocuk yumurtladı kendi yetmezmiş gibi! Rezalet işte!

Hakaret karşısında kıpkırmızı kesilmişti Lelya, yaşlarını sildi gizlice. Pavel'in gözleri ise, vahşi kıvılcımlar saçmaktaydı şimdi:

— Ne yapsın isterdiniz peki? O parazit herifle bütün hayatı boyunca sürünüp dursun mu?

— Baştan düşünüp de evlenseydi sersem!.

Geceleyin uzun uzun Kiyutzam'ları düşündü Pavel. Bu karanlık dramın çözülmesine nasıl yardım edebileceğini, anayla kızları bu ataerkil ihtiyardan nasıl ayırabileceğini tasarlamağa çalıştı. Geçici bir tanıktı nihayet üstelik de binbir derdi vardı başında, ne sağlığı ne de

vakti elverişliydi bu evcil ihtilâli gerçekleştirmeğe... Ama gene de bu küçük ve sıkıntılı evin tozunu şöyle bir silkelemek istiyordu Korçagin. İhtiyarın o iğrenç tavrına takılmıştı.

Ertesi sabah Taya'yı odasında yalnız yakaladı.

— Dinle Taya. Bir kere biribirimize «sen» diye hitap edelim. Aramızda sahte kibarlıklara kalkışmak gülünç olur... Hayatımın çok kötü bir devresinde rastladım ben size. Bundan bir yıl önce karşılaşmış olsak, şimdi hep birlikte kalkar giderdik. Daima bir iş bulunabilir senin gibi, Lelya gibi insanlar için. Bir kere ihtiyarı halletmek gerekiyor. Onu ele alıp yeniden eğitmek imkânsız artık... İş işten geçmiş... Kesin bir ayrılmaya girişmek için de vakit çok erken. Ben de ne yapacağımı şaşırdım doğrusunu istersen. Yoldaşlar, bitmez tükenmez bir dinlenmeye zorluyorlar beni. Ama gene de bu sizin durumunuza bir çare bulmak gerekiyor... Anneme yazacağım Taya, ve sizi bırakmayacağım. Bu hayatı değiştirmek lâzım, baştan aşağı tersyüz etmek lâzım Tayuşa. Özellikle seninkini... İster misin bunu? Gücün var mı?

— İsterdim tabii. Ama gücüm yeter mi bilemiyorum...

Uzun uzun konuştular.

— Beni en çok şaşırtan şey nedir bilir misin?. dedi Pavel. İhtiyarın seni zorla evlendirmemiş oluşu...

— Evlenmezdim ki! Kızkardeşimin örneği yetiyor bana...

— Ne yani! Bütün hayatın boyunca bekâr kalacak değilsin ya... Ya namuslu mert bir delikanlıya rastlarsan?

— Pencerenizin altında yalvarmağa gelince hepsi mert ve iyidir erkeklerin... Ama sonra?

— Anlaşıldı! Kocasız da yaşanabilir diyorsun sen...

Benim cinsime karşı çok insafsızsın ama... Allahtan ki henüz benim iyi niyetime güvenmektesin! Yoksa beni de batırır çıkarırdın yerin dibine...

Ve genç kızın kolunu dostça okşadı soğuk avucuyla. Taya birden ciddileşmişti:

— Senin gibileri başka türlü kadın ararlar kendilerine. Ne işine yararım ki ben senin?

Merkez komitesinin de onayından geçen sağlık komisyonu raporuna ve dostlarının, özellikle Akim'in bütün direnmesine rağmen döndü Korçagin ve ciddî sorumluluk taşıyan bir görev verdirdi kendine. Bir kere işe koyulunca eski gücünü bulacağını sanmıştı. Ama daha ilk gün anladı yanıldığını. Yemeğe gitmek için bürodan ayrılacak takatı bile yoktu. Bazan bir kolu uyuşuyor, bazan bacaklarından biri baş kaldırıyordu. Bazan da bütün vücudu ihanet ediyordu. Şiddetli bir ateş, gittikçe daha sık gelmeğe başlamıştı. Sabahleyin yataktan çıkmak bile imkânsız hale giriyordu yavaş yavaş. Bir saat geç kaldığı oluyordu işe. Sonunda, kalbini kırmamak için gerekli bütün ustalığı göstererek, bütün bu düzensizliklere dikkatini çekerler. Eh büyük felâketi başlıyordu böylece: Kaçak durumuna düşüyordu kendine rağmen!.

Biraz toparlanıp da kendine gelir gelmez Merkez Komitesine damladığı görülüyordu. Sonunda Akim, merhametsiz davranarak, derhal bir kliniğe girmesini sağlamağa çalıştı. Ama korkunç bir acılığı, trajik bir inadı dile getiriyordu cevabı Pavel'in. Kısa hayatını baştan aşağı Partiye adamış ve şimdi kendine rağmen geride kalmağa mahkûm bir adamın acılığıydı bu... Daha fazla direnemedi Akim.

— Hiç bir kliniğe gitmeyeceğim. Ayrıca gitsem de

hiç bir işe yaramayacak. Bunun en güvenilir otoritelerden öğrendim. Bu durumda bana, emekliye ayrılmaktan ve, üzerimde iş malûlü üniforması, o hastane senin bu hastane benim sürünüp durmaktan başka yapacak şey kalmıyor. Mücadeleden istifa etmeğe zorlayamazsınız beni, hakkımız yok buna! Henüz yirmi dört yaşındayım Akim. İçine kapanıp kaldığım bu yeni şartlara uygun bir görev bulun benim için, Yüreğimi okşayan bir görev... Bu yürek çarpmağa devam ettikçe Partiden ayıramazsınız beni. Yalnız ölüm ayırır beni mücadele safından. Bunu böylece bil dostum.

Susuyordu Akim. Bunun, öyle şatafatlı bir adamın sözleri değil, can evinden yaralanmış bir savaşçının çığlığı olduğunu anlamıştı. Ve kendi içinden seziyordu ki Korçagin gibi adamlar başka türlü duyup düşünemezler...

Pavel iki gün sonra, Parti organının yazı kurulunda kendisine bir görev vermeğe hazır olduklarını ama daha önce bir edebiyat sınavından geçirmek istediklerini öğrendi.

Başarısızlığın geldiğini görür gibi oldu imtihan sırasında: Bilgileri yetersizdi, ve bir deneme yazısında, imlâ yanlışları bir yana, on iki kadar ciddî hata yapmıştı.

— Çok iyi yatkınlıklarınız var yoldaş Korçagin, ve çok çalışmak şartıyla iyi bir güzel sanatlar savaşçısı olabilirsiniz. Ama şimdilik Rus dilini bile bilmiyorsunuz. Ayrıca bunda şaşılacak bir şey de yok: Ne zaman vakit bulup da öğrenebilirdiniz ki.. Üzülerek söylüyorum: Şu anda bize faydalı olamazsınız.

Bastonuna dayanarak doğruldu Pavel. Sağ kaşı acıyla kasılıp kalmıştı:

— Tamamıyla sizin fikrinizdeyim. Edebiyatçı olara kne gelir ki benim elimden? Mükemmel bir ateşçiy-

dim, sonra zararsız bir makinist oldum. Ata binmesini, Gençlik teşkilâtlarını harekete geçirmesini öğrendim. İyi bir militan sayarlardı beni, siyaset cephesinde... Ama ben de görüyorum ki sizin cephenizde, iyi bir savaşçı değilim!.

O günden itibaren de, gücünün yetebileceği bir iş bulmak için üstüste giriştiği umutsuzca teşebbüslere rağmen, en ürktüğü uçuruma, emekliliğe doğru sürekli olarak kaydı hayatı... Malûl elbisesi, Merkez Komitesinin parası ve istediği her yerde bedava yaşamak müsaadesi.

Bir sabah Korçagin'i evinde bulamadılar. Trene atlamış Güneye, denize doğru gidiyordu. Rutubetli sonbahardan uzağa, Kırım'ın güneşli kıyılarına... Telgraf direklerinin geçit resmini seyrediyordu pencereden. Çatık kaşlarının altına, karanlık gözlerine sığınmıştı olanca inadı...

VIII

Uzak Türkiye'den doğru esiyordu deniz meltemi... Otların istilâ etmiş olduğu eski bahçede derin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Yaşlı bir İranlı olan **İzvoşçik,** yanındaki bu garip müşteri karşısında, şaşkınlığını dile getirmekten alamamıştı kendini:

— Niçin geldik buraya? Bayan yok, tiyatro yok... Hiç bir anlamaz ben siz burada ne yapacak?... Hadi dönelim bay yoldaş...

Bahçe ıssızdı. Bir sıranın üzerine koyuvermişti kendini Pavel, güneşe teslim etmişti yüzünü. Hayatı üzerinde düşünmek ve bundan böyle ne yapacağına bir karar vermek için gelmişti buraya. Bilânçoya girişmenin sırasıydı artık.

Kiyutzam'lara ikinci gidişi, ailenin içindeki çatışmayı

ROMANDAKİ RUSÇA TERİMLER İÇİN KÜÇÜK SÖZLÜK

Okurlara, Rusça kelimelerin ve özellikle de özel adların, dile gelmesi istenen tiksinti ya da şefkat duygularına göre, sık sık ekler aldıklarını belirtmek isteriz.

Buna bir örnek verelim:

Pavel, yerine göre:

Pavka (küçümseme ve hor görme anlamında) yerine göre de:

Pavluşa (sevgi ve dostluk anlamına) olacaktır.

Nitekim **Sereja** da aynı şekilde: **Serejka** ve **Serejanka** kılığına bürünmektedir.

★

Rus dilinin devrimden bu yana kazanmış olduğu, kısaltma yoluyla yapılan sözcükleri parantez içinde bir **sov.** işaretiyle (Sovyetler dönemi anlamına) belirttik.

Buna da bir örnek verelim:

Revkom (sov). — Devrimci komite (Rusçası: **Revolutzionni komitet.**)

A

Agitpoyezd (sov.) — Rusya'da Devrim'den sonra patlak veren iç savaş sırasında propaganda ve devrim'i

tanıtıp benimsetme hizmetlerine tahsis edilen özel gezegen trenler.

Aparaçik (sov.) — Troçki taraftarlarının, komünist partisi yönetim mekanizmasının üyelerini küçümsemek amacıyla kullandıkları terim. Bu terimin Türkçedeki karşılığı: «Bürokrat» ya da «Kodaman» dır.

Ataman ya da **hetman** — Kazak reisi.

Atamanişka — Ataman'ın küçültmeli şekli (**Fatma: Fatoş** gibi).

B

Baba — Kadın, hatun, hanım. Yaşlıca ve saygıdeğer kadın.

Batki — (**Batko'**nun çoğulu) «Babalık» anlamına. Ukrayna separatizminin hizmetindeki partizanların şeflerini belirtmek için kullanılan terim.

Batrak — Tarım proletaryasını meydana getiren tarım işçileri.

Batyuşka — «Babacığım» anlamına. Papaza verilen sıfat.

Bayyan — Bir müzik aleti.

Bedniyak — Yoksul köylü.

Bezprizorni — «Denetsiz kalmış» anlamına. Terkedilmiş çocuklar.

Bolşevik — Rus sosyal-demokrat partisinin Leninci hizbinin üyesi 6-8 Mart 1917 tarihinde yapılan kongreden beri de, Rus Komünist partisi üyelerine verilen ad.

Borç — Etli ve sebzeli Rus halk çorbası.

Budiyenovka — Budiyenovtzi'lerin giydiği ceket.

Budiyenovtzi (sov.) — 1920'de Polonyalılara karşı verilen savaştaki kahramanlıklarıyla ünlü Budiyeni kumandasındaki kızıl süvari alayının askerleri.

Bund — Yahudi sosyalist partisi.
Burka — Yünlü keçeden kısa palto.

Ç

Çeka (sov.) — İhtilâl düşmanlarını tesbite yükümlü olağanüstü komisyon. Bir çeşit, Sovyet «Millî Emniyeti.»
Çerkeska — Çerkes elbisesi.

D

Dayeç. — Savaş nârası. Bizdeki «Allah! Allah!» in eşdeğeri.
Desiyatnik — Onbaşı.
Diyadya — Amca ya da dayı (yakınlık duyulan yabancılar için kullanılır.)

E

Essaul — Kazak ordusunda yüzbaşı.

F

Faldi — Getto'da yaşayan Yahudilerin geleneksel kılığını teşkil eden özellikle uzun elbiselerin etekleri.
Frontovik (sov.) — 1917'de cepheden kaçan askerler ki bunların, kısmen moral bozukluğundan, kısmen de «devrimci bozgunculuk» parolasına uyarak kitle halinde kaçışları, çok geçmeden, emperyalist savaşa karşı bir mücadele anlamını kazanacaktır.

G

Gimnasterka — Asker ceketi.

Golubovtzi — Petliyura'nın subaylarından Golub'un askerleri.
Gopak — Kazak dansı.
Gubkom (sov.) — Partinin taşra komitesi.
Gubkomol (sov.) — Gençlik taşra komitesi.
Gubprodkom (sov.) — Taşradaki iaşe komitesi.

H

Hetman ya da **ataman** — Kazak reisi.
Hetmanetz — Bir hetman'a bağlı kazak.
Huligan — Haydut, serseri.

İ

İnteligentsiya — Kültürlü ve ileri fikirli sosyal tabakaların tümü.
İzvoşçik — Körüklü gezinti arabalarını yöneten arabacı.

J

Javtoblatniki (Ukraynaca) — «Sarı-maviler» (Petliyura'nın bayrağının renklerine atıf olarak.) Bk.: **Petliyurovtzi.**
Jelleskom (sov.) — Kereste teminiyle yükümlü komiteler.

K

Kerenki (sov.) — Kerenski'nin başkanlığındaki geçici hükümet tarafından çıkarılan banknotlar.
Kolhoz (sov.) — Belli başlı üretim araçlarının kollektif mülkiyeti temeli üzerine, toprağın ortaklaşa işlen-

mesi amacıyla kurulan gönüllü köylüler birliği.
Komandarn (sov.) — Ordu kumandanı.
Kombat (sov.) — Tabur komutanı ya da komiseri.
Kombed (sov.) — Yoksul köylüler komitesi.
Kombrig (sov.) — Tugay komutanı.
Komintern (sov.) — Komünist enternasyonali.
Komroti (sov.) — Kızıl orduda bölük komiseri.
Komsomol (sov.) — Komünist Gençlik teşkilâtı birliği.
Komsomoletz (sov.) — Komünist Gençlik teşkilâtı üyesi...
Komsomoltzi (sov.) — **Komsomoletz**'in çoğulu.
Korunci — Kazak ordusunda sancaktar.
Ksendz — Polonya ortodoks papazı.
Kulak — Sovyet iktidarının düşmanı olan zengin köylüler.
Kutor — Ukrayna'da çiftlik, küçük köy.

L

Liyulka — Ukrayna piposu.

M

Mahnovtzi — Anarşist Mahno ordusunun askerleri. Ukrayna partizanları.
Meçşanoçki — Küçük burjuva kadınları (tiksinti ve hakaret anlamına.)
Menşevik — Rus sosyal-demokrat parti üyesi. Bolşevik'in karşıtı.
M. K. K. — Moskova denetleme komisyonu.

N

Naçdiv (sov.) — Tümen komutanı.
Naçstroyka (sov.) — Kuruluş halindeki işlerin şefi, işletme sorumlusu.

Nagayka — Kazak kırbacı.

Narkomindel (sov.) — Dışişleri Bakanlığındaki halk komiserliği.

Narkomtorge (sov.) — Ticaret Bakanlığındaki halk komiserliği.

Nepman (sov.) — N. E. P. adamı. 1921'de kabul edilen «yeni iktisadî politika» dan yararlanıp iş gören kimse...

Niçevo — Boş ver, bu da geçer, aldırma anlamına.

Nikolayevki — Çar II. Nikola devrinde basılan banknotlar.

P

Pan — Polonya dilinde: Senyör, asil. Ukrayna dilinde, **pani:** Efendiler.

Papaka — Kazakların yün başlığı.

Partkom (sov.) — Parti komitesi.

Paspolitaya Reç — Polonya dilinde: Cumhuriyet.

Pavliyuvtzi — İç savaş döneminde Ukrayna'yı haraca kesen çeteci Pavliyuk'un partizanları.

Petliyurovetz — Ukrayna'da Yahudilerin can ve mallarına karşı düzenlediği tedhiş hareketleri (pogrom) ile ün ve dehşet salan, ve Sovyet iktidarına karşı direnç hareketini yöneten **ataman** Petliyura'nın partizanları. Çoğulu: **Petliyurovtzi.**

Pilsudşiki — Polonyalı mareşal Pilsudski'nin partizanları.

Polyak — Polonyalı.

Politgramota (sov.) — Siyasî eğitim.

Politrabotniki (sov.) — Siyasî eğitim görevlisi öğretmenler.

Politruk (sov.) — Siyasî eğitmen.

Popovna — Pop, yani ortodoks papaz'ın karısı.

Posadkom (sov.) — Yolcuların ulaşımından sorumlu komite.

Predrevkom (sov.) — İhtilâl komitesi başkanı.

Pud — Ölçü birimi. Bir **pud,** bizim ölçümüzle 16.33 kilogram tutan Rus kilosunun eşdeğeridir.

Raskolniki — Bölücü, hizipçiler.

Raykom (sov.) — Rus komünist partisinin en küçük bölge teşkilâtı komitesi. Bizdeki ocak ya da bucak gibi.

Raykomol (sov.) — Komünist gençlik ocak ya da bucak komitesi.

Razvedka — İç savaş sırasında Beyazlar tarafından kurulan casusluk şebekesi.

Revkom (sov.) — Devrimci Komite.

Revoyensovyet (sov.) — Devrimci askerî konsey.

S

Samogen — Alkollü bir içki.

Samoçonşitza — Kendisi bizzat **Samogon** yapan kadın.

Serejukaniki — Ukrayna dilinde: Petliyura'nın, uzun ve süslü mantolar giyinmiş birlikleri.

Siçeviki — Ukrayna dilinde: Dniyepr kazakları.

Spetz (sov.) — Uzman, spesyalist, teknisyen.

Starşina — Köy topluluğunun reisi, bir çeşit muhtar. Çoğulu: **starşini.**

Starost — Bucak görevlisi, nahiye müdürü gibi bir sorumlu.

Streletz — Avcı, iyi silâh kullanan kimse.

Ş

Şaravari — Ukraynalıların, özellikle de kazakların giydiği çok geniş bir pantolon.

Şliyahta — Polonyalı asiller sınıfı (hakaret anlamına, bizdeki «zâdegân» gibi.)

T

Taçanka — Küçük araba. Çoğulu: **Taçanki.**

Tiyotya — Teyze ya da hala (yakınlık duyulan yaşlı yabancılar için kullanılır.)

Trefe — Domuz eti, et ve süt karışımı gibi, Yahudilerin dini tarafından yasaklanmış olan besinler.

V

Valenki — Keçe çizme.

Volni kazatzvo — Ukrayna dilinde: Serbest, bağımsız kazaklar.

Voyenkom (sov.) — Harbiye Bakanlığında komiser.

Voyenkomat (sov.) — Harbiye Bakanlığında komiserlik.

Voyenkombat (sov.) — Askerî tabur komiseri.

Z

Zaporojetz — Dniyepr şelâlelerinin ötesinde kalan bölge sakini.

MAY YAYINLARI KİTAP KATALOĞU

KUTSAL İSYAN Cilt: 1 **Kurtuluş Savaşımızın gizli kalmış**
KUTSAL İSYAN Cilt: 2 **yanlarıyle hikâyesi** ..... 20 TL.
Yazan: Hasan İzzettin Dinamo 20 TL.
(Üçüncü Baskı)
KUTSAL İSYAN Cilt: 3 ..... 20 TL.
KUTSAL İSYAN Cilt: 4 ..... 20 TL.
KUTSAL İSYAN Cilt: 5 ..... 20 TL.
KUTSAL İSYAN Cilt: 6 ..... 20 TL.
KUTSAL İSYAN Cilt: 7 ..... 20 TL.
KUTSAL İSYAN Cilt: 8 ..... 25 TL.
KUTSAL BARIŞ Cilt: I **H. İzzettin Dinamo** ..... 20 TL.
KUTSAL BARIŞ Cilt: II **H. İzzettin Dinamo** ..... 20 TL.
TÜTÜN (Sarı Dünya) Cilt: 1 **Dimitır Dimov**
(İkinci Baskı) ..... 20 TL.
TÜTÜN (Sarı Dünya) Cilt 2 ..... 20 TL.
ANA **Maksim Gorki (Üçüncü Baskı)** ..... 20 TL.
CASUS **Maksim Gorki** ..... 15 TL.
MOSKOVA ÖNLERİNDE Cilt: 1 **A. Aleksandroviç Bek.** 15 TL.
MOSKOVA ÖNLERİNDE Cilt: 2 ..... 20 TL.
İNSANLARI SEVECEKSİN **Eric Maria Remarque** ..... 20 TL
ALLAHSIZ GENÇLİK **Ödön von Hortvath** ..... 10 TL.
DÖNÜŞ YOLU **Erich Maria Ramarque** ..... 15 TL.
PETROL **Upton Sinclair** ..... 20 TL.
ŞİKAGO MEZBAHALARI **Upton Sinclair** ..... 15 TL.

CEM SULTAN OLAYI **Vera Mutafçiyeva** ..... 20 TL.
BİR ÖLÜNÜN DEFTERİ **Bulgakov** ..... 10 TL.
KOPAR ZİNCİRLERİNİ GÜLSARI **Cengiz Atymatov** 10 TL.
PLEXSUS **Henry Miller** ..... 25 TL.
NEXUS **Henry Miller** ..... 20 TL.
GİZLİ EKMEK **J. Mario Simmel** ..... 15 TL.
ANJELİK (ALTIN KADIN) **Anne - Serge Gilon** ..... 20 TL.
KATMANDU YOLLARI **Barjavel** ..... 15 TL.
FIRTINA ÇOCUKLARI **Kornaros** ..... 15 TL.
PUGAÇEF AYAKLANMASI **R. Gesinoviç** ..... 10 TL.
THESEE **Andre Gide** ..... 3 TL.
EVLERDEN BİRİ **Orhan Kemal** ..... 15 TL.
YEŞİL GÖLGE **Kemal Bilbaşar** ..... 20 TL.
SAVAŞ VE AÇLAR **I. H. İzzettn Dinamo** ..... 15 TL
SAVAŞ VE AÇLAR II. (Öksüz Musa) **H. İzzettin Dinamo** 15 TL
İHTİYAR GENÇLİK **Mehmet Seyda** ..... 15 TL.
ACI PARA **Erol Toy** ..... 15 TL.
FOSFORLU CEVRİYE **Suat Derviş** ..... 10 TL.
ANKARA MAHPUSU **Suat Derviş** ..... 10 TL.
PATATES ŞOVALYELERİ **G. Guareachi** ..... 10 TL.
KARA VAGON **Bekir Yıldız** ..... 10 TL.
TEK BOYUTLU İNSAN **Herbert Marcuse** ..... 15 TL.
SOVYET MARXİZMİ **Herbert Marcuse** ..... 15 TL.
ASYANIN AVRUPAYA ÖĞRETTİĞİ **Franz Altheim** 4 TL.
SOSYALİST GÖZLE SANAT VE TOPLUM
J. Freville - Ç. V. Plehanov ..... 5 TL.
GİZLİ BELGELER ..... 10 TL.
ZULUM MAKİNESİ **Mahmut Makal** ..... 20 TL.
ÖMER SEYFETTİN **Tahir Alangu** ..... 20 TL.
ŞADİ ALKILIÇ DAVASI ..... 15 TL.
PENTAGON RAPORLARI ..... 20 TL.
ALTIN ZİNCİR **Upton Sinclair** ..... 10 TL.
TARİH BOYUNCA İLERİ GERİ KAVGASI
Emin Türk Eliçin ..... 40 TL.

NAZIM HİKMET DOSYASI **Kemal Sülker** ..... 10 TL.
VİETKONG ÇETECİLERİ **Maddeline Rıffaud** ..... 10 TL.
6 - 7 EYLÜL KASIRGASI **Hasan İzzettin Dinamo** ..... 5 TL.
EL FATEH **Yılmaz Çetiner** ..... 10 TL.
DUMAN VE ALEV **Ömer Faruk Toprak** ..... 10 TL.
YER ALTINDA BİR ANADOLU
Mahmut Makal (İkinci Baskı) ..... 10 TL.
DÜNDEN BUGÜNE TÜRK ŞİİRİ ANTOLOJİSİ
Asım Bezirci ..... 50 TL.
NAZIM HİKMETİN İLK ŞİİRLERİ **Kerim Sadi** ..... 10 TL.
KİRAZ ZAMANI **Özdemir İnce** ..... 7.5 TL.
ŞİMDİ HABERLERİ VERİYORUZ **Mehmet Karabulut** 5 TL.
İSLAMLIK ÖNCESİ TÜRK EDEBİYAT VE EN
ESKİ METİNLER **Ali Çiçekli** ..... 10 TL.
DİVANÜ LÜGAT - İT TÜRK - KAŞGARLI MAHMUT
Ali Çiçekli ..... 15 TL.
KOMPOZİSYON İLKELERİ VE ANTOLOJİSİ
Enver Naci Gökşen ..... 15 TL.
KÖROĞLU - DADALOĞLU **Haşim Nezihi** ..... 10 TL.
EMEĞİN TARİHİ **Franşois Barret** ..... 10 TL.
ON ŞAİR ON ŞİİR **Asım Bezirci** ..... 10 TL.
KIRMIZI KARANFİL (Şiirler) **Gülten Akın** ..... 6 TL.
DÜNYA AŞK ŞİİRLERİ ANTOLOJİSİ Hazırlayan:
İlhan Berk ..... 10 TL.
UZAK DEĞİL (Şiirler) **Rıfat Ilgaz** ..... 10 TL.
YUNUS EMRE (Hayatı - Şiirleri) **Ali Çiçekli** ..... 10 TL.
ŞİİRLER (Şiir) **İlhami Bekir** ..... 10 TL.
TEMEL KANUNLAR ..... 20 TL.
GEREKÇELİ ANAYASA ..... 10 TL.
YENİ VERGİ KANUNU ..... 10 TL.
PERSONEL KANUNU ..... 10 TL
EMLAK VERGİSİ KANUNU ..... 5 TL.
BÜYÜK DÜNYA TARİHİ (Dört büyük cilt) ..... 200 TL.
OSMANLI TARİHİ (Tek büyük cilt) **Ahmet Rasim** ... 50 TL.

BOMBA **Ömer Seyfettin** ..... 15 TL.
GÖKKEL İLE HİNKEL **(Brentano (Çeviri: H. Deniz)** ... 15 TL.
PARMAK ÇOCUK Selma Lagerlöf
(Çeviri: Hayrullah Örs) ..... 15 TL.
DÜNYA YAZARLARI ANSİKLOPEDİSİ
C. 1 Lüks Baskı, Ciltli ..... 25 TL.
DÜNYA YAZARLARI ANSİKLOPEDİSİ
C. 2 Lüks Baskı, Ciltli ..... 25 TL.
DÜNYA YAZARLARI ANSİKLOPEDİSİ
C. 1. Normal Baskı ..... 15 TL.
DÜNYA YAZARLARI ANSİKLOPEDİSİ
C. 2 Normal Baskı ..... 15 TL.
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 1 Lüks baskı, ciltli 50 TL
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 2 Lüks baskı, ciltli 50 TL
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 3 Lüks baskı, ciltli 50 TL
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 4 Lüks baskı, ciltli 50 TL
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 5 Lüsk baskı, ciltli 50 TL
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 1 Normal ciltsiz baskı 25 TL.
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 2 Normal ciltsiz baskı 25 TL.
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 3 Normal ciltsiz baskı 25 TL
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 4 Normal ciltsiz baskı 25 TL.
ATATÜRK ANSİKLOPEDİSİ Cilt: 5 Normal ciltsiz baskı 25 TL
CİNSEL TEKNİK **Cha Kokken (Beşinci Baskı)** ..... 15 TL.
AŞK SANATI 1 **Oswalt Kolle** ..... 15 TL
AŞK SANATI 2 **Oswalt Kolle** ..... 15 TL.

MAY YAYINLARI'NIN

En Son Çıkan Kitapları

KUTSAL BARIŞ 3. cilt **Hasan İzzettin Dinamo** 20 TL.

AZAP ORTAKLARI 1. cilt **Erol Toy (roman)** ... 25 TL.

AZAP ORTAKLARI 2. cilt **Erol Toy** ..... 25 TL.

(Şeyh Bedrettin ve çevresinin romanı)

GARP CEPHESİNDE YENİ BİRŞEY YOK

Remarque (roman) ..... 15 TL.

KÖYDEN İNDİM ŞEHİRE

Dursun Akçam (Hikâyeler) ..... 10 TL

ÇOCUKLUĞUM ... ... 10 TL.

KUTSAL İSYAN 8. cilt. 3. baskı (Ciltsiz takımı) 165 TL.
ciltli takımı: 250 TL.)

NİKOLA OSTROVSKİ'nin bir devrim kavgasını destanlaştıran bu romanı, bütün yabancı dillere çevrilmiş, yurdumuzda'da beşinci kez basılmıştır.

20 LİRA